

T. C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK MASALLARININ ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ
(KIRGIZ HALK MASALLARI ÖRNEĞİNDE)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurcamal ERMEKBAEVA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ

ARDAHAN-2014

T. C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK MASALLARININ ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ
(KIRGIZ HALK MASALLARI ÖRNEĞİNDE)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurcamal ERMEKBAEVA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ

ARDAHAN-2014

ONAY

Nurcamal Ermekbaeva tarafından hazırlanan “*Halk Masallarının Çocuk Eğitimindeki Rölü (Kırgız Halk Masalları Örneğinde)*” adlı bu çalışma **11.07.2014** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gürkan DOĞAN (Başkan)

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mitat DURMUŞ (Üye)

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. **11 / 07 / 2014**

Enstitü Müdürü

Yrd. Doç./Dr. Levent KÜÇÜK

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Nurcamal ERMEKBAEVA

01.07.2014

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Nurcamal Ermekbaeva', written in a cursive style.

ÖNSÖZ

Masal, çocuğun bireysel gelişiminde en önemli etkidir. Özellikle, Türk Dünyasında her türlü üstün insan erdemini ve yüceliklerini barındıran masallar, çocuğun ruhunu Ergenekon demiri gibi şekillendirir. Masalların sadece çocuklara hitap edildiği sanılmamalı, büyükler de masallarla çocukluğunda unuttukları dünyasına ulaşırlar. Çocuklar ise, masalların kahramanıyla özdeşleşerek, kendi ruhsal dünyalarını, millî kimlik içerisindeki kişiliklerini kurarlar ve bunu yaşamları boyunca yaşarlar. Masallarımız, bir Orkun, bir Tuna, bir İdil ve bir Narın ırmağı gibi yaşam toprağımızı besleyen hayat suyumuzdur. İçimizde çocukluktan başlayıp akar ve yaşamımız boyunca devam eder.

Çocuk, masal kahramanının yaşadıklarını ruhunun derinliklerinde yaşar ve bu sayede güçlü karakter edinmeye başlar. Bu karakter, ruhsal değerlere sahip, kendi içinde bütünsellik sergileyen ve özgüvene sahip olan karakterdir. Masaldaki kahramanların hayat serüvenleri, çocuğun hayata atılıp, doğru ve yanlışları tanımlamasına, masal kahramanının tecrübelerinden de yararlanarak kendi kararlarını verebilmesine, kendi hedeflerini belirleyip kendi yolunu seçebilmesine ve bu yolda kararlılıkla yürütmesine ışık tutar. Nitekim, masal kahramanları cesur, dirençli ve azimlidir. Her ne olursa olsun asla pes etmeyip hedeflerine ulaşır, hedeflerinde ulaştıklarında da huzur ve mutluluğu elde ederler. Masalların güzel ve mutlu sonu, çocuğun hayata bakışına pozitif pencere oluşturur.

Gittikçe çizgi filmlerin veya çocuk filmlerinin masalların yerini almaya başladığı bu dönemlerde, çizgiler, renkler, somut karakter tipler ve mekanlarla oluşturulan dünya, çocuğun düşüncesinde masalların sağladığı özgür yaratıcılığa sınır oluşturmaktadır. Masal anlatılırken ses veya yazıyla karşılaşan çocuk, beyninde binlerce çağrışımdan tercih yaparak arzusuna göre yaratıcılığını gösterecektir. Ancak görsel sunumlarda ise, çocuğun düşünce dünyasındaki yaratıcılığı sınırlı kalacaktır. Bir roman okurken beynimizde oluşturduğumuz kahramanlar ve olayın dünyası ile bu romanın filmini izlerken beynimizde canlanan kahramanlar ve olayın dünyası aynı olmaz. Yaratıcılığımız ilkinde daha çok kendimizden unsurlar katarak belirir ve kendi gerçekliğimizle daha bütünleşmiş olur, aynı durum çocukların sözlü veya yazılı masal dinlemesi/okuması ile çizgi film veya çocuk filmi izlemesi için de söz konusudur.

Masalların çocuk eğitimi üzerindeki eşsiz olumlu etkisi, ne yazık ki günümüze kadar Kırgız araştırmacılar tarafından ele alınmamış olup edebî ve sosyo-kültürel sahada

büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Kırgız masalları çerçevesinde ele alınan bu çalışmanın içeriğinde çocuk ve masal ilişkileri ele alınmıştır.

Bu çalışmam sırasında baştan sona kadar desteklerini esirgemeyen ve engin görüşleriyle yön gösteren saygı değer danışman hocam, Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Kırgız masallarının Türkiye Türkçesine aktarılması sırasında yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Mayrambek OROZBAEV'e, Yrd. Doç. Dr. Nurgül MOLDALIEVA'ya ve Öğr. Gör. Çınara SASIKULOVA'ya ve diğer bütün hocalarıma teşekkür etmeyi borç bilirim. Son olarak da beni her zaman destekleyen aileme şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MASAL VE MASALLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ	4-9
--	-----

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇOCUĞUN KARAKTERİNDEKİ ÖZGÜVEN GELİŞİMİNDE MASALLARIN ROLÜ.....	10-72
2.1. Masallarda Özgüven İlkesi	10
2.1.1. Baba Evinde Yaşarken Kendini Tanıma ve Bağımsız Kişi Olarak Kendini Geliştirme	11
2.1.2. Hayatta Kendi Yolunu Seçme Zorunluluğu	27
2.1.2.1. Orman	31
2.1.2.1.1. Cadı.....	39
2.1.2.1.2. Ruh Arketipi.....	47
2.1.2.1.2.1. Rüya	55
2.1.2.1.3. Yeniden Doğum	58
2.1.2.1.3.1. Şiddet	66
2.1.3. Kahramanın Eve Dönüşü.....	69
SONUÇ.....	73-77
KAYNAKÇA.....	78-80
EK: MASALLARIN AKTARMASI	81-194
1. Harika Bir Rüya	81

2. Gözle Görülmez Afacan Çocuk.....	83
3. İğne Ayna ve Tarak.....	85
4. Gülbara ve Sabira.....	86
5. Şakir ve Şakiret.....	88
6. Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş.....	100
7. Çocuk ve Büyücü.....	105
8. Siyah Kanatlı Üç Kuğu	108
9. Bilge Öğütlerin Nimeti.....	113
10. Töştük.....	116
11. Coodarbeşim.....	129
12. Küçük Oğul.....	135
13. Altın Kuş	139
14. Cennet.....	142
15. İpek Böceği.....	149
16. Nasipsiz Nasipli Oldu	150
17. Ay Kızı Nasıl Barındırdı	152
18. Sihirli Yüzük.....	154
19. Daat	160
20. Cansap	163
21. Ulukman	167
22. Asan ile Üsön.....	176
23. İki Çocuk	182
24. Rüya Yorumlayan Balıkçı	186
25. Babanın Nasihatı.....	191
ÖZGEÇMİŞ	195

ÖZET

Halk Masallarının Çocuk Eğitimindeki Rolü (Kırgız Halk Masalları Örneğinde) başlıklı bu tez çalışması *Giriş, Masal ve Masalların Çocuk Eğitimindeki Rolü ve Çocuğun Karakterindeki Özgüven Gelişiminde Masalların Rolü* bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, sınırlandırılması ve çalışmada uygulanan yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

Masal ve Masalların Çocuk Eğitimindeki Rolü başlıklı birinci bölümde ise masallar ve masalların çocuklar üzerindeki etkisi hakkında bilgi verilmiştir.

Çocuğun Karakterindeki Özgüven Gelişiminde Masalların Rolü başlıklı ikinci bölümde de genel olarak doğaüstü motif ve temalar içeren masallardan örnekler verilerek suretiyle yirmi beş tane Kırgız halk masalı ele alınmıştır. Bu masallar Joseph Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı kitabındaki kahramanın *evden ayrılma-erginlenme-dönüş* süreçlerine göre bölümlenerek *evde ikamet etme ve kendini bireysel kişi olarak geliştirme*, daha sonra *hayat yolunu seçme zorunluluğu* ve nihayetinde *eve dönme* aşamalarıyla incelenmiştir. Masallarda çocuğun kahramana özdeşleştiği düşünülerek, değerlerinin, özgüveninin ve mücadeleci kişiliğinin hangi aşamalarda nasıl geliştiği ve bu gelişimin çocuğun kendisinde, çevresindekilerde ve nesnelere yankılanan sonuçları değerlendirilmiştir. Masallarda yer alan sembol ve motifler yorumlanmıştır.

Ek kısmında yirmi beş tane Kırgız halk masalının Türkiye Türkçesine aktarması verilmiştir. Çalışma, *Sonuç* ve *Kaynakça* kısımlarıyla son bulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, masal, Kırgız halk masalları, anne-baba, özgüven.

ABSTRACT

This thesis titled, *The Role of Folk Tales in Children's Education (Kyrgyz Folk Tales in example)* consists of certain sections: *Introduction, Tales and Folk Tales of the Children's Education and Role of Tales in Development of Self-Confidence in Children's Character.*

In the *Introduction* part of the thesis is given about the methods used in the thesis, purpose, and limits.

In the first chapter titled, *Tales and Folk Tales of the Children's Education*, is given information about the impact of tales on children.

The second chapter titled, *Role of Tales in Development of Self-Confidence in Children's Character*, contains motifs and themes of tales by giving examples of twenty-five Kyrgyz folk tales. This tales sectioned according to the stages; *leaving home-initiation-returning to home*, in the book *Thousand Faces of Hero* by Joseph Campbell. According to this processes there are investigated hero's journey in certain stages: *Residence At Home And Individual Developing As A Person, Necessity Of Choosing The Path In Life*, and eventually, *Return To Home*. Considering child's identification with the hero in the tales, there is investigated how and in which stages the child's values, self-confidence and combative personality are evaluated. And how this evolution occurred of the child itself, in those who around and the objects. The symbols and motifs in tales are commented.

In the appendix, is given transfer of twenty-five Kyrgyz folk tales to Turkey Turkish. The thesis ends with the *Conclusion* and *Bibliography* sections.

Keywords: Child, tales, Kyrgyz folk tales, parents, self-confidence.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz Dünya’da, insana dayalı oluşturulan güzelliklerin korunup geliştirilebilmesi ve kötülüklerin giderilebilmesi arzusu taşıyan herkesin hem fikir olduğu güzel ve mutlu bir geleceği şekillendirmek için insanların çocukluk dönemini temel olarak görmeliyiz. Bunun için çocukların, duygu, düşünce ve karakter gelişimine, hem kollektif hem bireysel tecrübelerle önyak olmak yetişkinlerin en büyük görevidir.

Tezimizin **amacı**, halk masallarının çocuğun kişisel gelişimine: ruhsal yücelimine, karakter oluşumuna, kendisinin ait olduğu yerin farkına varmasına, varoluşsal kaygı duyumuna değinerek halk masallarının çocuk eğitimindeki faydalarını tespit etmektir. Kırgız halk masalları örneğinde yapılan bu tezde, masalların çocuklarımızın hem yaşam içerisindeki mevcut konumlarını algılamasının, yaratıcı hayal gücünün gelişmesinin, toplum tarafından kabul görülmüş “iyi”, “doğru” ve “güzel” gibi etik değerlerin bilinçlerinde kökleşmesinin ve değer yargılarıyla dirençli birer birey olmalarını sağlamanın önemine değinilecektir.

Bugüne kadar Kırgız çocuk edebiyatı alanıyla ilgili çalışmalarda, Kırgız masal ve sembolleri üzerinde yoruma dayalı incelemeler henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Ayrıca Kırgız masallarının, Kırgız masallarıyla büyüyen çocukların kişilik, duygu ve düşünce dünyasının oluşumu ve gelişimi üzerindeki etkisiyle ilgili çalışmalar görülmemektedir. Dolayısıyla bu boşluğun giderilmesine katkı sağlamak tezimizin diğer amaçlarındandır.

Bu tez kapsamında, Nikolay A. Muçnik’in *Kirgizskiye Narodniye Skazki* (1944), Kasimbek Eşmambetov ve Dmitriy Brudniy’in *Kirgizskiye Narodniye Skazki* (1963), Gulbara Orozova’nın *Baldar Folkloru* (1998) ve Buudaybek Sabır Uulu’nun *Comokçular cana Comoktor* (2008) adlı kitaplarındaki masalların tümü incelenmiş, içinden karakteristik yapıyı daha çok vurgular nitelikte olduğu düşünülen yirmi beş tane masal seçilmiş ve bu masallar Türkiye Türkçesine aktarılarak tezin sonuna eklenmiştir.

Bu çalışmada örnek olarak seçilen masalların incelenmesinde aşağıdaki **yöntem** izlenmiştir:

Joseph Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı kitabında ele alınan *evden ayrılma-erginlenme-dönüş* ilkesine (Campbell, 2010: 48) göre çocukların kendisini kahramanla özdeşleştirdiği düşünülerek Kırgız masallarında çocuğun evden ayrılarak yeni bir hayat yoluna çıkışı, masalların gösterdiği yolda ilerleyişi ve bu yolda çocuğun özgüven yeteneğinin oluşum süreci üç aşamada incelenmiştir:

1. Baba evinde ikamet ettiği dönem ve psikolojik olarak evden ayrılma süreci

Bu bölümde çocuğun evde ikamet ettiği süreç esnasında anne-babanın çocuğa gösterdiği ilgi ve sevginin çocuğun karakterinin gelişimindeki önemi incelenmekle birlikte belirli bir süre sonra anne-babanın çocuğu azat etmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, Kırgız masallarındaki babanın çocuğu azat etme motiflerine örnekler verilmiş ve açıklanmıştır.

2. Hayat yolunu seçme zorunluluğu süreci

Azat edildikten sonra, genellikle çocuk evden ayrılınca kendine bir yol seçmek zorunda kalır. Masal çocuğa, nasıl bir yol seçmesi ve bu yolda nasıl adımlar atması gerektiğini gösterir. Çocuk masalların kahramanıyla özdeşleşerek kendi yolunu seçer, seçtiği yolda doğru adımlarla, güçlüklerden yılmadan, sorunları kararlılığı ve aklıyla çözüp önüne çıkan tüm engelleri aşarak ilerlemeyi öğrenir. Bu bölümde Kırgız masallarında kahramanın önüne çıkan orman, cadı, ruh arketipi; yeniden doğuş çeşitleri ele alınmıştır.

3. Kahramanın eve dönüş süreci

Yolculuğu boyunca tinsel yücelim geçiren kahraman artık evine dönebilmektedir. Ancak evine dönünce de onu bazı zorluklar beklemektedir: düşmanlar anne-babasını esir almış, kendisi ölmüş sanılmış, eşi alıkonulmuş, kendine iftira atılmış veya tuzak kurulmuş vb. Kahraman bu noktada kendini bir birey olarak göstermek zorundadır. İşte bu aşamada da kahramanın bu zorluk ve tuzaklardan kurtulup zaferi mutlak şekilde kazanması ele alınır. Son aşamada ise zorlukları kazanıp mutlak zafere ulaşan kahraman her türlü mükâfat kazanmaktadır: zengin olur, han olur, evlenir vb. Tez kapsamında kazanılan mükâfatların sembolik anlamlarına da yer verilmiştir.

Bugüne kadar mitlerin insanın varoluşuyla beraber yaşayış gelme faktörü çoğu bilim adamlarının ve araştırmacılarının dikkatini çekmiştir. İlk başta S. Freud ve C. G. Jung olmak üzere, M. Eliade, J. Campbell ve diğerleri insan ruhunu mitler üzerinde açıklamaya yönelmişlerdir. Halbuki mitler, insan ruhunun yansıtıcılarıdır; Jung, bilinçdışı ürünleri olan arketiplerin mitlerde ortaya çıktığını ifade ederek bir sonraki masalların

psikolojik-yorumsal-sembolik düzeydeki araştırmalarına çığır açmıştır. Özellikle masalların çocuklar üzerindeki eğitimini H. Dikmann, Jung'un metoduna başvurarak *Yungiyanskiy Analiz Volshebniĥ Skazok* (Olağanüstü Masalları Jung'un Metoduyla Analiz Etmek) adlı kitabında ele almıştır. Masalların etimolojisini V. Propp *İstoriçeskiye Kornı Volşebnoy Skazki* adlı eserinde incelenmiştir. R. Korkmaz, mitlerin insan oluşumunun temelini kuran en yüce kaynaklar olduğunu öne sürmektedir. T. Zinkevi-Evstigneeva, kahramanın yolculuğu, olgunlaşımı ve erginleşimi üzerinde incelemelerini *Osnovi Skaskoterapii ve Put k Volshebstvu* vd. eserlerinde ele almıştır.

Ayrıca insan oluşumuzun çocuklukta atılan süreç olduğunu ve insan oluşumuzun temelini sevginin oluşturduğunu, bugünkü kimliğimizin, davranışlarımızın çocukluktan beri biriken birikimlerin yansıtıcısı olduğunu bir çok psikolog ve felsefeci: E. Erikson, E. Fromm, A. Gruen, A. de Botton, . Dökmen vd. ele almıştır.

Kırgız halk masallarının motifleri ve ocuk eğitimi üzerindeki etkileriyle ilgili yorumsal çalışmalardan olan tezimizin bu alana bir ilgi uyandırmanın başlangıcı olabilmesi ve bundan sonra saha üzerinde yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması umuduyla...

1. MASAL VE MASALLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ

İnsan oluşunun temelinde, kendi dünyasını algılama, anlama, kavramsallaştırıp biçimini oluşturma ve yönetme çabası vardır, insan empati duygusu da bu kökten beslenir. Kişi özgüven duygusunun gücünde de asıl belirleyici olan yine bu köktür. Bu kök üzerindeki gelişimde yeterlilik sağlanması durumunda, kişi başkalarını da öz benliğinde hissedebilir, ve kendisini onların yerine de koyabilme cürretini gösterebilir (Gruen, 2006: 18, 19).

Kişi özgüven duygusunun gelişiminde, çocukluk evresinin etkin belirleyiciliği, psikanalist kuramcılarca da ısrarla vurgulanmıştır. Çocukluk evresinden sonra da edinilen yaşam algıları ve tecrübeleri de özgüven duygusunu etkilese de, bu etki çocukluk evresindeki algı ve tecrübelerin büyük oranda gölgesinde kalır.

İnsanın varoluş tarihi boyunca, daha barışçıl daha adaletli , daha bereketli, mutlu bir yaşamın idealleri ve hayalleri kurula gelmiş ve halen de devam etmektedir. Bu evrensel arzunun gerçekleşebilmesi için, çocukların dünyalarına inmemiz gerekmektedir. Çünkü “insan, bütün temelleri, davranış kodları, ruh iklimi çocukluğunda atılan, belirlenen koca bir dünyadır. Dünyayı değiştirmek isteyenler, çocukların dünyalarını değiştirmelidirler”¹

Çocuk, annesinin karnından ayrıldığında son derece basit yaşam reflekslerine sahip olmakla birlikte, neredeyse beyaz bir kağıda benzeyen bellekle dünyaya gözlerini açmaktadır. Bu belleğe, kodlanan ilk veriler, kodlanma yöntemi, kodlanmanın kurduğu sistem ve tüm bu verilerin, yöntemin ve oluşturduğu sistemin çocuk tarafından nasıllı algısı, çocuğun kişilik gelişiminde son derece önemlidir.

Yaşam, doğanın içerisinde bir mücadele halinde olmak durumudur. Yani her yaşam sahibi canlı, doğa içerisinde yaşam serüvenini devam ettirebilmek için, bir mücadele halinde olmak durumundadır. Bu doğa yasalarının gereğidir. Ve biz insan türü olan varlıkların da çocukları bu durumdalığa anne karnından ayrılır ayrılmaz etkin olarak katılmaktadır.

---

¹ Korkmaz, Ramazan (2001), “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın Hayat Yolculuğu: Ülkü’ye Mektup”. *Turkish Studies* 6/3 (Bahar), http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1663949102_R.%20Korkmaz%20pdf.pdf (29. 06. 2014).

İnsanın yaşam serüvenindeki mücadele sürecinde nasıl bir performans sergileyeceğini, onun kimliğinin çanağını oluşturan, çocukluk evresindeki algıları, kavramlaştırmaları ve bu kavramların beyninde oluşturduğu sistem belirlemektedir. Çocuk, içinde bulunduğu mekanı, sözleri ve olayları algılayıp beyninde onları kavramlaştırırken tamamen çevresel faktörler etkisindedir. İşte bu nokta da, çocuğun karşılaştığı ilk topluluk olarak genelde ailenin, özel durumlarda diğer ilgililerin söylemleri, davranışları ve eşyaların konumları son derece önem arz etmektedir.

Genel durumlarda ailenin, özel durumlar da diğer ilgililerin sadece çocuğa yönelik değil, tüm yaşama karşı sergilediği tutumlardaki saygı sevgi ve hoşgörü içeriğinin niteliği, çocuğun kişilik gelişimine çok büyük bir pozitif değer olarak katılım sağlamaktadır.

Her insan saygı duyulmak, sevmek, veya herhangi bir hatasında hoş görülme ister. İşte bu altın anahtarların açacağı kapıdan yaşama başlayan çocuk, yaşam içerisinde başarılarla koşacak, zorluklar karşısında bile yaşama sevinciyle yaşama dört elle sarılabilecek ve yaşadığı herşeyden tad alabilecektir (Botton, 2010: 15).

Belki de insan, kendi düşüncesinin kendi içerisinde en tartışmalı olduğu dönemini, ilk kavramlarını oluşturduğu çocukluk evresinde yaşamaktadır. Bu evrede çocuklar için genel olarak ailenin özel durumda bu görevi üstlenmiş diğer ilgililerin çocuğun söylemlerine, düşüncelerine ve davranışlarına yaklaşımı, olumlu veya olumsuz katkısı çok önemli olmaktadır. Çocuğun duygularını ve isteklerini aşağılayıcı, yargılayıcı, eleştirici, itici davranış çocuğun anne-babanın hoşuna gitme ve onların onayını kazanma çabasına ve dolayısıyla var olmak yerine poz yapma yeteneğini geliştirir. Böyle bir çocuk büyük bir özgüven eksikliği yaşar ve yaşam sürecince her türlü eyleme başvurarak bu eksikliği sürekli doldurma niyetinde olur (Gruen, 2012: 102). Bu ruhsal boşluk doldurulması gereken boşluktur. Kendi üstünlüğünü ortaya koyma çabası olan terör, cinayet, şiddet, savaş sevgisizlikten kaynaklanan özgüven eksikliğini doldurma uğraşdır. Bunun için insanın bugünkü edindiği ruhsal kimlik çocuklukla sıkı-sıkıya bağlantılıdır. Nitekim bugünkü kimliğimizi oluşturan şey, çocukluğumuzda temelleri atılan bilginin bilinçdışında depoladığı hazinelerdir.

İnsan kişilik gelişimin çocukluk evresine modern dünyada artık aile kadar etki eden bir diğer unsur da yazılı ve görsel medyadır. Tıpkı bilinçsiz aile gibi çocuğun tanıştığı ve içinde uzun süre kaldığı toplulukların onun gelişimine olumsuz etkiyebildiği gibi, medya da bazı durumlarda bu gelişime olumsuz etkimektedir. Bazı durumlarda, olayların ve

nesnelerin gerçekliliğini tamamen yok edebilecek noktada çarpıtarak sunan medya araçları, sadece çocuklarda değil yetişkinler de bile sağlıklı algı sistemini bozabilmektedir. (İnceoğlu, Çomak, 2009: 207, 332).

Bu bağlamda çocuk kişilik gelişimine yardımcı olabilecek, insanlığın dil tarihiyle yaşıt olduğunu düşünebileceğimiz, eşsiz kaynak masal geleneğidir. Bu gelenek sayesinde olmalıdır ki, insan düşüncesi yaratıcılıkta bu gün sınır tanımaz bir noktaya yaklaşabilmiştir. Başlangıçta söz vardı der, Tevrat. Aslında sözle kasıt edilen düşüncedir. Söz düşüncenin bir ifade yöntemi olduğundan, insan dili oluştuğu andan itibaren çocuklara hitaben anlatılan her türlü yaratıcılık içeren konu bir şekliyle masalsıydı. Ve bu yaratıcılık çocuğun erken dönemde oluşan düşünce kişiliğine esnek bir yapı kazandırmış ve ilerde doğa içerisindeki yaşam mücadelesinde kendisini avantajlı kılabilen bir çok yöntem ve eşya belirlemesine de büyük oranda etki etmiştir.

Kimi insanlar, masalların sadece çocuklara ait bir dünyanın parçası olabileceğini düşünse de, aslında insan hayatında masallar zamanla bazı form veya imge değişikliklerine uğrasa da her türlü yaratıcı ve özellikle mutluluk arayışı düşünün içinde bir şekilde yer alır. Örneğin çocukken, geyik kızaklarıyla çekilen Noel Baba'da veya Alaaddin'in sihirli lambasında oluşan mutlu bir düşsel yaratıcılık, erişkin dönemlerde insanın psikolojik ve anatomik gerçeklerine bile muhalif kalabilecek aşk tasarımlarında devam edebilmektedir. Bununla birlikte vurgulanmalıdır ki masallar bir kişinin hayal ürününden ibaret değil, tinsel kolektif kültürün yansıtıcılarıdır.

Eliade, "masalın tarihsel-kültürel bir bağlama bağlı olmadığını ama daha çok psikenin tarihdışı ve arketipe özgü bir davranışı dile getirdiğini" ifade etmektedir (Eliade, 1993: 133, 182). Dikman da bu görüşe katılarak, masallarda rastlanan kişiler, imgeler, eylemler tarihteki gerçek olayların bire bir yansıtılması olarak değil, tinsel hadiselerin ve imajların kişileştirilmiş, canlandırılmış hali olarak düşünülmesi gerekliliğini ifade eder. (Dikmann, 2000: 34, 51).

Masalların Özellikleri ve Toplumsal İşlevleri:

a) Bir kültürde bir masalın oluşumu ve sunumu, aslında bir şairde bir şiirin oluşumu ve sunumuyla büyük benzerlikler içermektedir. Her ikisi de, mevcut imgeleri yeniden tasarlayıp yaratır. Her şair okuyucusunda yeni bir dünya yarattığı gibi, her masal dinleyicisinde yeni bir dünya yaratır. Şairin yarattığı dünya gibi masalın yarattığı dünyanın da yankısı toplumda hissedilirdir.

b) Masallar hem kendi bilinçaltımızın, hem de yaşamın zorluklarının ve korkularının yansıtıcıları olmakla birlikte, bilinçaltımızın dışı vurumu, zorluklara karşı direncimizin oluşumu ve korkularımızdan kurtuluşumuzdur da. Mit yeni bir yaşam biçimine, iyi bir tinsel veya kutsal yaşama açılmayı ve kültür yaşamımıza katılmayı sağlayacaktır da. “Mit, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak insanın “yücelmesini” sağlayacaklardır” (Eliade, 1993: 138).

c) Masal karakterleri sadece oluştuğu kültürün tipik insanların genel çizgilerini içerir, ancak insanlara has olan çeşitli ve detaylı mizaç ve niteliklerinden eksiktir (Dikmann, 2000: 22, 32).

Bu bakımdan masallar insanlık tarihimizin kültürel katmanlarının ve haritalarının tinsel değerlerinin kokusunu ve rengini tonlayan anlatılardır. Bu yönüyle masallar insanın kendisi olma, kendi kökünü ve kendi ‘ben’ini tanıma olanağı sağlarken, kendisine yabancılaşmasından da korumaktadır: Masallar bilinçdışını bilinçle kavramayı, kendi cinsini ve cins rolünü özümsemeyi, değerler ve değerlere sahip insanlık için savaşmak ve pes etmemek, mutlu olmanın sadece kendi çıkarlarından değil, toplumsal çıkarlardan ve değerlerden de oluşabildiğini gelişen benliklere öğretir. Doğru yoldan emin olabilmesi için insanın bazen ilk olarak onu kaybetmiş olması da gerekebilir. Bu bakımdan ne olursa olsun insan kendisine dönmekten de korkmamalıdır.

Masallarda rastlanan cadılar, devler, ejderha ve korkunç yaratıklar arketipsel nitelik taşır ve insanın biliçdışında yarattığı korkuları ve kompleksleri temsil ederler. Masal bu içeriğiyle okura kendi korkularıyla yüzyüze gelmesine fırsat tanır. İnsanın zayıf taraflarını içerdiği imgelerle tanımlayıp insanın kendine daha bilinçli yönelmesini sağlar. Masaldaki korku verici figürler, şiddet içeren olaylar da çocuğa doğadaki yaşamında herşeyin ideal güzellikte olamayacağını, bu gerekçelere erkenden kendini hazırlamasını sağlamakla kalmaz aynı şekilde ideal güzelliklere sahip bir dünya için mücadele edilmesi gerekliliğinin güdüsünü de verir.

İnsan tüm korkuları karşısında pes etmeden mücadele edebilmeli ve hatta onları yenebileceğine inanmalıdır. Çünkü tinsel mutluluğa ve huzura kavuşmanın başlangıcında kendi biliçdışına bilinciyle bereber yaklaşma ve kavrama gayreti olabilmektedir. Diğer taraftan cadılar ve büyücüler anne kompleksini temsil ederlerse bir yandan da anima’yı yansıtırlar: erkek çocuk cadıyla savaşarak anne kompleksinden kurtulup anima’sını kabul ederken, kız çocuğu cadı anneyi kabul ederek olumsuz anne kompleksinden kurtulur.

Masallarda kötü veya yanlış ile iyi veya doğru olanın ortasında kesin bir çizgi vardır: kötü cezalandırılır ve mutsuz olur, iyi ödüllendirilir ve mutlu olur. En önemlisi doğru ve iyi olanlar da yanılabilir ama tüm bunlar istenirse düzeltilebilir. İyi kötü olabilir, kötü de iyi olabilir. Bu dönüşüm, insanın mutlak iyi veya mutlak kötü olmadığını, hataların düzeltilmesinin mümkün olduğunu, doğruların ise sürekli bireyin kendisinin davranışlarının kontrolüyle idame ettirilmesi gerekliliğini vurgular. Örneğin, bir hata sonucunda taşla dönüşen kahraman tekrar insan haline cezasını çektikten sonra geri dönebilir. Taşla dönüşmek, canlı veya insan olmanın duraksaması bir ölümdür. Ancak bu ölüm masallarda yeni bir dirimin başlangıcı olabilmektedir. Hatalı veya kötü davranışların da bu dönüşümlerle öldürülmesi söz konusu olabilmekte ve bu ölüm olayından sonra tekrar canlılık kazanılarak doğru ve iyi bir yaşamın başlangıcı oluşturulabilmektedir. Böylece de masal kahramanlarıyla kendini özdeşleştiren çocuk her attığı adımın sorumlusu olduğunu da anlar.

Masalın sayesinde çocuk dünyadaki sorumluluklarını tanır, değerlere sahip bir yetişkin yaşamına hazırlanır, kendi dünyasının kötü ve iyi tanımındaki modellerini kurar ve iyi modelde yaşamayı ve kötü modelle de mücadele etmeyi öğrenir.

Bununla beraber masallar aynı olsa da, algıyı çocuğun cinsiyetine göre farklı duyu ve düşünce dünyası yaratabilmektedir. Masallarda erkek kahramanın davranışı eril, kadın kahramanın davranışı dişildir. Masalı algılayan çocuk kendi cinsine göre kahramanda özdeşleşmeye çalışır ve bu da kendi cinsini çoğu zaman yeni yönleriyle tanımını hatta bunları kafasında tartışarak kendini daha iyi tanıma fırsatı elde eder. Ama günümüze ulaşan masalların bir çoğu, istisnaları da içerdiği² ifade edildikten sonra denilebilir ki, erkeğin sosyal-psikolojik görevi kazanan, pes etmeyen; yiğittir ve adalet taraftarı olmaktadır. Kadın ise erkeğe ilham veren sadık bir eş, aile ocağını koruyan şefkatli bir annedir. Küçük okur yaşamda hem psikolojik-biyolojik cinsini, hem de sosyal cins rolünü doğru kavrar ve ideal modellemelerin davranış biçimlerini kendi yaşamında uygulamaya çalışır.

Modern yaşamda genellikle, madden elde edilen değerlerin moral değerlerinin üzerinde konumlanması eğilimi hızla yaygınlaşmaktadır. Masallarsa dün olduğu gibi

---

² Örneğin, Yunan mitolojisinde Amazon ulusunda bu roller dişilere aittir : “Eski Yunanlılar onları şaşaalı bir üslupla, erkeklere zulmeden genç ve güzel bakireler olarak anlatırlar. Barışta cilveli bir genç kız esasına sahip olan bu kadınlar, savaşta erkeklerden kurulu ırduları acımasızca yok ediyorlardı. Binicilikleri ve okçulukları, korku yaratmadığı zamanlar, hayranlık uyandırdı. Onlar uygarlığın kıyısında buzları ve kızgın kumları birbirine katarak dört nala ilerlediler, yerleşim merkezlerini talan ettiler ve uzun, vahşi tarihlerinin çeşitli dönemlerinde, doğru bildikleri uğruna ulusların ön saflarında dövüştüler.” (Sobol, 1999: 9); Kızılların *Canlı Mirza* adlı destanda, kahramanlık özellikleri bir dişil olan Canlı Mirza’ya yüklenmiştir.

bugün de, insanlara insan oluşundaki değer maddesel edinimlere bağlanmaması gerektiğini öğretme gayretinde olur. Masallara göre, insan kendini takdir edebilmesi için her kalkıştığı işte başarılı olması gerekmiyor. Masal amaca ulaşılmasının veya ulaşılmamasının önemini amaç doğrultusunda verilen çalışmadan ve çalışmanın yöntemlerinden daha önemli görerek, insan çabasına ve etığının değerine odaklanır. Ki Kant da masalların bakışını felsefesinde şu şekilde ele alır: insanlara karşı ahlaklı davranış sergilemenin tek yolunun, onları kendi zenginliğimiz ve zaferlerimiz için bir “araç” olarak kullanmaktan değil, onlar “yalnızca kendileri oldukları için” değer vermektan geçtiğini anlatmıştır (Botton, 2010: 57- 58).

2. ÇOCUĞUN KARAKTERİNDEKİ ÖZGÜVEN GELİŞİMİNDE MASALLARIN ROLÜ

İnsanda karakter denilince, insanın yaşamında, yaşamsal ödevlerini yerine getirirken karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmeye çalışırken belirli bir tinsel dışavurumunun ön plana çıkması anlaşılır. Çoğu yönleriyle “karakter” toplumsal bir kavramdır da. Karakter özellikleri, genetik yapıdan etkilense de, yaşam içerisindeki serüvenle biçimlenir. Dolayısıyla hiçbir çocuk doğuştan tembel, korkak veya cesur değildir (Adler, 2012: 191).

Tabiatıyla çocuklar karakterindeki ilk yapılanmayı çevresinde ilk yer alanlardan başlamak üzere -ki bu genel durumlarda ailedir- gözlemlediği karakterlerden ve edinmeye başladığı yaşam tecrübelerinden sağlar. Çocuğun kendine belirlediği amaçlar da karakterin biçiminde belirleyici olur. Ancak belirli bir amaca yönelirken de yine çevresinden gözlemlediği ilk karakterler çerçevesinde karakter gelişimi sağlanır. Bu noktada “Çocuklarınızı değil kendinizi eğitin, nasılsa çocuğunuz kendinize benzeyecek” şeklindeki İngiliz atasözü ışığında anne-babanın çocukların karakter edinmesinde önem göstermesi gerekmektedir.

2.1. Masallarda Özgüven İlkesi

Çocukların hayat sürecince kendisiyle barışık olma, kendini kendinde tartışma ve daha iyi olduğunu düşündüğü benliklere kendini kendi olarak taşıma, kimliğini koruma ve güçlendirebilmesi için, özgüvenini oluşturabilmesi şarttır. Dünyadaki insan kişiliği nedenli bir çok sorunun, özgüven yetersizliğinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Başka insanları ezmek, varlık alanlarını kısıtlamak veya yok etmek, başka insanları aşağılamak, başkası üzerinde baskıyla kendi üstünlüğünü göstermeye ihtiyaç duymak insanın kendisini yetersiz ve çaresiz görmesinden beslenen davranış biçimleridir (Gruen, 2012: 260, 323). Çocukluğunda yeteri kadar ilgi ve sevgi göremeyen insanın özgüven eksikliği yaşadığı tartışılmazdır. Özgüven bir insanın kendisine olan inancı ve güveninin ötesinde, diğer insanlarda yankısını bulma arzusudur da. Özgüveni tam oturmuş insan başkalarına nefret etmeye ihtiyaç duymamaktadır.

Özgüvenin sağlam temelleri için çocukların dünyasını aile ilgi ve sevgisinin yanında, masallarda kuşatmalıdır. Çünkü her çocuk masalın kahramanıyla özdeşleşerek kahramanın yaşadıklarını kendinde dener ve kendi kişiliğini kimliğini oluşturmaya çalışır.

J. Campbell'in *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eserinden hareketle, masalların çocuk eğitimi, çocukları etkilemesi ve onlarda özgüven gelişmesine yaptığı katkıları üç aşamada değerlendirebiliriz (Campbell, 2010: 48).

2.1.1. Baba Evinde Yaşarken Kendini Tanıma ve Bağımsız Kişi Olarak Kendini Geliştirme

8-11 yaşlarında çocuk psikolojik olarak anne-babadan ayrı bir dünyada da var olabileceğini ve bu dünyada kendi başında ayakta durabilme gücünü sergileyebileceğini bilmesi gerekmektedir. Yaşama karşı kendi bakış açılarının olabileceğini, özerk kararlar alabilmek için doğrularına güvenebilmesi ve kararlarını uygulayabilmek içinde de kendine güvenmesi gerektiğini bilebilmelidir. Masalların bir çoğunda da, çocuk kendine ait bir felsefe ve yaşam kurarak anne ve babanın himayesi olmadan da yaşamın idame ettirilebileceğini, bir himayeye ihtiyaç duyulmadan güçlü olunabileceğini, yaşamda cesur ve özgün olunması gerektiğini öğretir. Masallarda bu husus babanın çocuklarını ormana veya bunun eşdeğeri olan pazara, kalabalığa, büyük bir şehire bırakma şeklinde yansır. Örneğin, *Tarak İğne ve Ayna* masalında baba çocuklarına ders vermek ister ve dolayısıyla onları ormana gönderir: “(...) “ – Kızlarım kovalardan alın ve böğürtlen toplamaya ormana gidin. O herkese tabanı yırtık kovalardan vermiş (...)” (Muçnik, 1944: 70). Bazı masalarda anne baba çocuklarını bırakmaya mecbur olur, örneğin, *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda anne-baba çok fakirleşirler ve oğlunu pazara işçi olarak çalışması için götürürler: “ (...) Yaşlı kadın ve adam çok fakirleşmeye başladılar ve tek çocuğunu şehire götürüp birisine işçi olarak vermeye karar verdiler...” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 187). Bir diğer *Bilge Öğütlerin Nimeti* adlı masalda baba çocuğunun sürekli evde oturmasına üzüldür ve dışarı kovar: “Artık yeter her gün evde oturmak. Git iyi insanlarla tanış, onlarla arkadaş ol, akıl kazan” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 237). *Töştük* masalında baba kendi canına acır ve oğlunu cadıya verir: “Cadı ona da razı olmadı. O zaman Eleman: “Sekiz oğlum var, hepsini vereyim, ama canımı bırak!” dedi. Cadı buna da razı olmadı ve onu boğmaya başladı. O zaman Eleman ağlayarak şöyle dedi: Dokuz oğlum en küçüğü, Tanrı'nın kulu Töştük'ümü vereyim” (Orozova, 1998: 169). Bir diğer *Siyah Kanatlı Üç*

Kuşu adlı masalda ise baba çocuğunu terk eder: “Bir ihtiyarın iki oğlu varmış. İhtiyar öleceğine az kaldığını hissetmiş ve oğullarını yanına çağırması ve demiş: “Evlatlarım, tüm mirasımı ben öldükten sonra ikiye bölüp alın” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 196).

Bazı masalarda çocuğun evinden ayrılmasına bir kuş veya bunun ekvivalenti dağ koçu neden olmaktadır. Güzel bir kuş bazen babanın rüyasına girmektedir ve baba o kuşu bulmasını çocuğundan istemektedir. Örneğin, *Küçük Oğul* adlı masalda: “Bir varmış bir yokmuş bir han yaşamış. O bir gün rüya görmüş. Rüyasında gördüğü kuşun gözlerinden yaş yerine boncuk akarmış. O böyle bir acayip şeyi hayatında duymamış. Ertesi sabah han kalkamayıp öğlen olana kadar yatmış. (...) Küçük oğlu da artık olgunlaşıp yiğit olmuş. (...) çocuk: “Baba izin verin, gideyim. (...)”. Han: “Talih yüzüne gülsün, kızır kollasın. Cesur arkadaşın, iyi niyetli kollayanın olsun. Amin” diye dua etmiş” (Orozova, 1998: 246). Bazen rüyayı baba yerine han görür ve bu da çocuğun evden ayrılmasına neden olur. Örneğin, *Zımırık Kuş ve Kölenin Oğlu* adlı masalda:

“Bir varmış bir yokmuş bir han yaşamış. Onun mucizeli Zımırık adlı kuşu varmış. O her sabah bu dünyada neler olduğundan hanı haberdar edermiş.

Ancak bir gün Zımırık kuş kaybolmuş. Üzülen han tüm yiğitlerini onu aramaya her tarafa göndermiş. Fakat yiğitler onu bulamayıp boş elleriyle geri dönmüşler. Hal böyleyken han kederlenmiş ve halkı toplayıp duyurmuş: “Kim Zımırık kuşu bulursa ona hanlığımın yarısını veriririm”.

Bu haber kölenin Bekcal adlı oğluna da ulaşmış. O eline bostan ve silahını alıp o da Zımırık kuşu aramaya çıkmış” (Eşmambetov, Brudniy, 1963:169).

Bir diğer *Coodarbeşim* adlı masalda baba oğlunu dağ koçunu bulmasını isteyecektir:

“Bir gün babası Coodarbeşim’i avcılığa çıkarmış. Ak dağ koçu atıp, ceylan kovalarken babası oğluna: “Ben sana bir sır söyleyeyim” demiş. Coodarbeşim: “Nedir o sır? Söyle baba” demiş. Töştük: “Bu yerden yürüyerek bir çok derya, bir çok göl geçip bir altın pınara gelirsin. O altın pınarda altı başlı Ak dağ koçu su içer. Ben de o dağ koçunu aramaya gidip onu tutamadan geri dönmüştüm. O Ak dağ koçunu atıp bana götürürsen, sana bir dünya razi olurum” demiş. O zaman Coodarbeşim: “Ay ve senelerce yürüsem de, sana o Ak dağ koçunu getiririm” diyerek evine gelip yola hazırlanmaya başlamış” (Orozova, 1998: 179-180).

Altın kuş adlı masalda babasının her sene yiyerek gençleştiği elmayı kuş yemektedir ve babası kuşu bulmalarını emretmektedir:

“Çocuk yavaşça gidip kuşu kanatından tuttuğunda kuş uçup gitmiş; ancak bir kanatı kopup çocuğun elinde kalmış. Çocuk ertesi kuşun bir kanatını babasına götürmüştü, babası: “Madem kanatını bulmuşsunuz kendinizi de bulun” demiş. Kuşu bulmak için iki abisi güzel atlara binip, iyi aletlerden alıp yola çıkmış. İhtiyarın küçük oğlu: “Ben de giderim” diye babasından izin sormuş. Babası razı olup sarı tayı oğluna eyerlemiş” (Orozova, 1998: 251).

Örnekteki masallarda görüldüğü gibi çocuğun evden ayrılma motifi bir kuş nedeniyle gerçekleşmektedir. Metindeki kuşun herbiri olağanüstüdür. Bu kuşlar hana dünyada olup bitenleri anlatır ve dolayısıyla bulunması çok önemlidir; Çünkü dünya kuşun sayesinde öter: şarkı söyler. “Kuşların sır söylediğine dair eski bir inanç”, (Wilkinson, 2011: 58) kuşun iki dünya arasında hem gökte hem de yeryüzünde yaşayabilmesi ve karanlık ve aydınlık arasında bekçi olması açısından gizemliliği ve bilinmezliği taşıyan bir varlık ve dolayısıyla insanın bu gizemliliği keşvetmesini kışkırtan unsur olduğunu göstermektedir. Bu gizemlilik hayat veya yol fenomenini temsil etmekle kahramanın hayatın sırrını ve dolayısıyla da kendini bulmak için yola adanmasına törpüler. Eğer ki, kuş ötmüyorsa doğaya/dünyaya karşı yapılan bir haksızlığın payı söz konusudur. Kahraman bu haksızlığı çözmek için evden ayrılmak durumundadır.

Görüldüğü gibi, çocuğun evden bir gün gitmesi için farklı nedenler sayılabirse de, hangi nedenle ayrılık sağlanırsa sağlansın, bu durum çocuğun lehine meyvesini verir.

Masallar da, bırakılmış çocuk kendi dünyasında kendini bulmak ve kendi başına var olmak için çok büyük çabası içerisinde olur. Bir yandan kendini oluşturmaya, yaşamda var olmaya ve geleceğini yaratmaya çalışırken, etik değerlerini de sağlam bir şekilde oluşturma gayretindedir. Çocuk aynı masallardaki kahramanlar gibi bir sona gelir ve bu son aynı zamanda yeni bir başlangıç olarak daha güçlü ve özgüvenli bir kişilik oluşumu olarak belirir. Masallarda oğlunu ormana bırakan baba kendi yardımını vermemektedir. Çünkü evlat kendi varlığını doğaya ve kendine ispatlamak zorunda kalmalıdır. Masallardaki bir babanın çocuklarını kötü karakterlerle karşılaşacağını bile bile ormana göndermesi durumu da garipsenmemeli. Bir babanın evlatlarını ormana bırakması teması, masalın ebeveynlerin çocuklarının özerkliğini geliştirmeyi ve gerekirse zamanında “azat etmeyi” öğrettiğini söyleyebiliriz.

Ancak babanın görevi çocuğunu azat etmekten ibaret değildir. İyi bir baba çocuğunu ormana tamamen hazırlıksız göndermeyecektir. Burada ki hazırlıkla kasıt kişilik hazırlığıdır. Baba çocuğa sağlam bir kişilik zemini hazırlamalıdır. Baba çocuğu bir gün terk edebileceğine, istenmedik ayrılıkların yaşanabileceği fikrine onu alıştırmış, yaşam içerisinde çocuğun tek başına kaldığında göstermesi gereken direnci ve var olmasını sağlayacak gücü öğretmiş olmalıdır. Bunun içinde anne-baba çocuğa gerek milli ve gerekse diğer ulusların masallarını, destanlarını ve hatta türkülerini anlatarak çocuğun karşılaşabileceği en güç koşullar için bile hali hazırda bir yaşam modelinin çekirdeğini taşımış olmasını sağlamalıdır. Bununla beraber çocuğa gösterilen sevgi, çocuğun şahsına duyulan saygı ve ilgi, çocuğun yalnız bir hayata atıldığı durumda, yoluna çıkacak engelleri aşabileceğini ve yaşam mücadelesinin her türlü zorluğunun da altından kalkabileceğini düşünmesini ve kendisini sevmesini sağlar. Dolayısıyla çocukların varlıkları hissedildiği andan itibaren (yani anne karnındeykenden itibaren) sevgiyle sarmak ve onların mutlu olmasını sağlamak aileye ve ilk önce annelere düşen görevdir. Erick Fromm, çocuğa sadece yaşama isteğinin değil, yaşama sevincinin de verilmesi gerektiğini söyler (Fromm, 1995: 52):

“Annelerin çoğu süt verirler, ama pek azı bal katabilir buna. Bal verebilmek için o kişinin yalnız “iyi bir anne” olmakla kalmaması, mutlu bir insan da olması gerekir – bu duruma ulaşan annelerin sayısı pek kalabalık değildir. (...) Annenin yaşam sevgisi de tıpkı huzursuzluğu gibi bulaşıcıdır. Her iki tutum da çocuğun kişiliğini derinden etkiler; gerçekten de büyükler gibi çocuklar arasında annelerinden yalnız “süt” emenlerle “sütle bal” emenleri ayırmak hiç de zor değildir. ”

Kendi başına var olmak için çocuk doğumundan 11-15 yaşlarına kadar, olgunlaşma sürecinde etki veren her şeye karşı son derece hassas olur ve kendisine hayat yolunda ışık tutan anne-babasıyla özdeşleşmeye, onların tecrübelerini kendine absorbe etmeye çalışır. Anne-babanın da bilgeliği şurada belirir ki; çocuğun yaşam sürecinde sadece başarılı bir insan değil aynı zamanda mutlu bir insan olmasına güzel bir ortam hazırlamak; çocuğun gelişimini başarıyla yürütmüş olmak. Bunun için annenin mutlu olması ilk şart gibidir. Nitekim, anne-baba çocuğun tamamen zorluksuz yaşamasını sağlayamaz ancak bilge anne-baba çocuğu zorluklar karşısında dayanabilmeyi, sorunlarını akıllıca çözebilmeyi, sıkıntıları atlatabilmeyi ve bununla beraber yaşam yolunda zorluklar, sorunlar ve sıkıntılar karşısında asla geri çekilmemeyi öğretebilir. *Coodarbeşim* adlı masalda anne oğlunu yola hazırlarken onun zorluklarla nasıl baş edeceğini sorar:

“Annesi Kenceke yumruk kadar beyaz torba oğluna vererek:

– Oğlum, bu yerden Doğu’ya doğru yürürsen Ong oyul (on kuyu) diye bir yere gelirsin. On meleğin hepsi gelir. Oradan nasıl geçersin?” diye sormuş.

– Onunu on yere vurarak, ondan geçerim, demiş Coodarbeşim.

– Kaygılı diye yere gelirsin, Kırkı kırk aletiyle gelir, ondan nasıl geçersin oğlum? demiş annesi.

– O kırkı kırk yere parçalayıp kırk yöne dağıtacağım.. Ordan da geçerim anneciğim, demiş oğlu.

– Sayısız derya su rastlar, sayısız kat dağ rastlar, yoğun orman rastlar; onları nasıl geçersin? diye sormuş annesi.

– Onu bir sihirli kuğu sayesinde geçerim geçerim, diye cevap vermiş Coodarbeşim” (Orozova, 1998: 180).

Epik anlatılarda mekan, sadece çevresel mekan niteliği taşıır: dolayısıyla burada kahramanın ruhsal gelişimi anlatılmaz, mekan sadece olayın geçtiği yer olarak algılanır (Korkmaz, 2007: 401). Tabi ki mekanın da, oluşturduğu çağrışımların masalın algısına etkisi büyüktür. Anlatıda karşımıza çıkan, *Kaygılı* ve *On Oyul* adlı yer isimleri de kahramanın bir birey olarak ruhsal belirtilerini ortaya koyar nitelikte değildir. Zira, rastlantısal olmayan bu yer isimleri kollektif bilincin asırlardır edindiği apriorik tecrübe neticesinde mekanın insan ruhunu belirleyen bir yer olduğu kanıtına vararak insan ruhunun ayrılmaz bir parçası “Kaygı” heyecanına adeta bir abide kurmuş gibidir. Çünkü “dışarıda olan herşey, aynı zamanda içerdedir” (Jung, 2012: 38). Kaygı insan dışında hiçbir canlıda kesinlikle bulunmamakla, insan ruhunun seviyesini belirtir niteliktedir: ruh azaldıkça kaygı da azalır. Geleceği düşünme sonucunda doğan kaygı mekana yansıdığı gibi dışarıdan gelmeyen ancak insanın kendi kendine ürettiği ve kendi varlığından ortaya çıkan ruhsal fenomendir (Kierkegaard, 2004: 37, 109, 110, 111). Kaygılı olmak insanın geleceğinin ve yaptığı eylemlerinin öznesi olamayır ve sorunlu tutulmasını kollektif bilincin mekansal olarak gösterdiği bu ruhsal öğe, aslında onların varoluşsal durumuna ve tinsel gelişimlerine işaret eder ve bizleri de uyarır. Demek ki, insan olmak için, var olmak için, ben olmak için kaygılanmak gerekmektedir ki, insanın tinsel gelişimi, olgunlaşımı kaygılanma üzerinden geçer. Kaygı kavramını üzüntülere indergediğimizde “Kaygılı” adlı yer insanın tecrübelerini: üzölmeleri, pes etmeyi, hata yapmanın ve bunun sonuçlarının; “On Oyul” (on kuyu) adlı yer inişleri, yenilmeleri, utanmaları imleyen bir kavramlardır. Kuyu

cadıların, ejderhaların mekanladığı karanlık bir alem olması bakımından bir tuzak, beklenmez sorunlar olarak çözümlenir. Bununla da bitmez kahramanın karşısına orman, su ve dağ rastlar. Oysa her yeniden doğuş bir mücadelenin, kaygının başlangıcıdır. Kuyu, dağ, orman, su gibi unsurlar hayattaki inişler (keder, üzüntü) ve çıkışları (mutluluk, sevinç) imler. Denilebilir ki, insan her an kaygılanmakta ve ruhsal gelişim yaşamaktadır. Ya da insan bu sınavları geçince bilgeliğe ulaşır ve kaygılanmaya başlar; çünkü bir bilginin ebedi saklanabileceği ve büyüyebileceği, genişleyebileceği mekan ancak yine insanın ruhudur.

“Anne, tüm deneyimleri içine alan biçim’dir”. Onun duygusallığı tüm bilinçlenmelerin ana kaynağını oluşturur (Jung, 2012: 34, 38). Buna göre “daima kendisi olmanın sesi” (Korkmaz, 1999: 55) olan anne çocuğa kendi tercrübelerinin aktarılmasını çocuğuna doğru sorular sorarak gerçekleştirir: “*Kaygılı adlı yere gelirsin, Kırkı kırk aletiyle gelir, ondan nasıl geçersin oğlum? demiş annesi*”. Bereketli, besleyici, barışçı ve humanist yönüyle evrenselleşen anne, Anadolu kültüründeki Kybelle (Sybelle) gibi dünyanın bir çok farklı kültüründe de toprak ana imgesine dönüşür ve insanların hem fiziksel hem de metafiziksel anlamda varolmasından başka birşeyi istemez. Bu bakımdan insanların kaygı duyacağından umudunu kesmez ve hatta bundan emindir; çünkü insanlığın özünde kaygı duymak çok güçlüdür. Bu bağlamda, Catullus’un Diana’ya Hymnos’u, Antik Yunan’ın yabanıl korularının tanrıçası Artemis’in Romalı ruhuyla kabul edilmesine çok güzel bir örnek olmakla birlikte, “Yabanıl Koruların” doğa içerisindeki, karşılaşılabilecek her türlü güçlüğü imgelediğini ve bu güçlüklerin aşılp, berekete huzura ve mutluluğa kavuşabileceğinin umudu olarak dikkat çekicidir: *Sana Iuno Lucino derler / Doğum sancısı çeken analar/Güçlü Trivia da derler/ Işık saçan Luna da. Sen aylık dönüşlerde, ey tanrıça/Ölçerek yılların yolunu/ Çiftçinin köy evini/ Bereketli yiyeceklerle doldurursun. Hangisinden hoşlanırsan o adla kutsal ol,/Romulus’un soyunu uğurlu gücünle kutsa. Daha önce yaptığın gibi.*” (Dürüşken, 2003: 19-20).

Oluşturucu/yaratıcı/verici Anneye, *Coodarbeşim* adlı Kırgız masalının, epik kurgusundaki Alp tipinin verdiği cevap, epik kurgunun kahramanın vereceği cevabına uygun gelir: “*O kırkı kırk yere parçalayarak dağıtırım. Ordan da geçerim anneciğim, demiş oğlu*”. Masal da kahraman kendine olan güveni ve gücüyle önüne çıkan sorunları vurarak, yıkarak çözmektedir. Epik kurgularda kahramanın bireysel gelişimine yer verilmez, kahraman kollektif bilinç tarafından kendine yüklenen yapar (Korkmaz, 2000: 263). Bunun için ruhani güç ile bedensel güç tamamen kahramana ait değildir: bilgeliği ya anne-baba, ya eş, ya da kahramanın atı veya üçü birden yüklenir. Sözelimi, masalda

ortaya çıkan insanın ayrı ayrı yüzünü simgeleyen figürler arketipseldir, bu yüzler her insana istisnasız ait olmakla birbiriyle savaşıp barışma sonucunda psychede içsel bir bütünlüğü oluştururlar. Bu bakımdan, kahramanın ruhsal değerini oluşturan anne-baba, karı ve at, baş kahramanın benlik durumunu, simgeler niteliktedir. Yukardaki *Töştük* masalının kahramanı da, anne-babanın sesini de kendinde taşımaktadır. Herhalükarda, anne-babanın armağan ettiği bu sıcaklık, şefkat ve bilgelik çocuğun ruhunda bir iç sese dönüşerek yaşam mücadelesine yol gösteren bir kutup yıldızı ışığının rolünü alır. Gerçek yaşamda da, insan en kritik anlarıyla başbaşa kalınca anne-babanın verdiği “sevgi dolu dingin, ısıtan ve aydınlatan sesi sayesinde yaşama geri dönebilecektir”³.

“Ballı-sütlü” aile ortamında yetişen çocuk, “ballı-sütlü” ortamda yetişmeyen çocuktan yaşam karşısında çok daha şanslı ve avantajlı olabilecektir: çünkü anne-babanın o sesi çocuğa yaşam boyunca direnç olacaktır. Bu ses çoğu zaman masalarda bir nesnede imgelenir. Çocuğun baba evinde ikamet ettiği süreç boyunca, çocuğa karşı gösterilen eğitim, sevgi ve geleceğe hazırlık babanın oğula öğüt verme, zenginliğini bırakmayıp yerine sadece bir nesne verme: bıçak, kançer, tarak iğne ve ayna; hayvan olarak: at verme şeklinde yansır. Örneğin; *Cennet* adlı masalda baba çocuğa “sadece” bıçak bırakır: “*Beni mirassız bıraktı diye bana küsme. Senin mirasın işte bu. Bu bıçağı al. (...) Bıçağın adı Cennet. Ne istersen amacına ulaştırır; özelliği de bu. (...) Bir hafta sonra babası ölmüş*” (Orozova, 1998: 270). Bir diğer *Tarak, İğne ve Ayna* adlı masalda baba kızlarını ormana göndermeden önce onlara tarak, iğne ve ayna bırakmaktadır: “*Ertesi güne kadar ağlamışlar, üçüncü gün de babasını aramaya karar vermişler. Evden çıkarken kapıda ayna, tarak ve iğne bulmuşlar. Bütün bu eşyaları kızlar yanlarına almışlar*”⁴ (Muçnik, 1944: 70).

Doğaüstü temalar ve nesnelere içeren masalarda genelde kahraman kendisine armağan edilmiş olan doğaüstü güçlere sahip aletler sayesinde karşısına çıkan zorluklardan kurtulabilmektedir. Bu eşyalarlardaki veya kahramanlarda ki doğaüstü güçler mitteki fantazi dünyasının ürünleri değildir. Genelde armağan etme motifi masalarda kahraman evden ayrılırken anne-baba, bazı durumlarda da cadı veya cadının emrindeki hayvanları tarafından verilir. Cadı, Propp’a göre hem hayvanların sahibi hem de Ölüler dünyasının,

---

³ Korkmaz, Ramazan (2001), “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın Hayat Yolculuğu: Ülkü’ye Mektup”. *Turkish Studies* 6/3 (Bahar), http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1663949102_R.%20Korkmaz%20pdf.pdf (29. 06. 2014).

⁴ Aynı masalın bir diğer varyantı, *Söz Dinlemez Kızlar* adlı masalda baba kendi eliyle çocuklarına aletleri vererek ormana gönderir (Eşmambetov, Brudnıy, 1963: 193).

bir nevi nekropolislerin bekçisi olmakla birlikte genellikle de yaşlıdır (Propp, 2000: 57). Cadının hayvanlarla bağlantılı olması, bazen hayvan kılıfına girebilmesi, ölümler dünyasının bekçisi olması, cadının kahramana ölme ve dirilme devinimini yaşatmasını sağlar sunar. Cadının yaşlı olması ise cadının, geçmişi vurgulanan birikmiş tecrübelerini gösterir.

Bazı durumlarda doğa üstü güçleri taşıyan nesnelere cadının hayvanları kahramana verir. Bu hayvanlar da basit ve tecrübesiz değil, bilgelik taşırlar. Örneğin, *Töştük* adlı masalda civcivlerin annesi koca Alpkarakuş çocuğa bir tüyünü gagasıyla koparıp kahramana verir, kaçan kaplan ve anne ayı bıyığından bir kılıfını kopartıp verir:

‘O zaman Alpkarakuş yününden bir adet yolarak Töştük’e: Başın belada kaldığı zaman bunu yak, ben hemen yanında olurum’ demiş”.

(...) Töştük gizlenerek bakıp “kaçanı değil kovalayanı atayım” diye kara kulak kaplanı attığında o yere düşmüş. O arada kaçan kaplan koşarak gelip: “Dostum Töştük, iyiliğe iyilik, yardımım dokunur, ne zaman başın belada kalırsa yakarsan ben yanında olurum” diye bıyığından bir adet kıl kopartıp vermiş.

Töştük (...) ormanda giderken ayının üç yavrusu inliyormuş. Töştük gidip baktığında ayaklarına diken girip irin dolmuş. Onu çıkardığında yavrular çok rahatlamışlar. Anne ayı Töştük’le arkadaş olup: “Başın belada kalırsa şunu yak, hemen ben hazır olurum” diye bıyığından bir kıl kopartıp vermiş (Orozova, 1998: 173-174).

Görüldüğü gibi bu armağan kahramana tecrübe veya bilgelik taşıyan bir kişilik tarafından verilmektedir. Bu kişilikler masalarda hayvan veya bitkilerden bile oluşabilir. Mit için kahramanın başarısı ne denli önemli ise, hediye olarak verilen nesne de o denli önemlidir. Hediye nesnede saklanan olağanüstülüğün sırrı, hediye nesnenin susan bir ruhunun olmasıdır. Dolayısıyla kullanılan eşyada eşya sahibinin ruhunun bir parçası yansıtılır (Jung, 2009: 254). Demek ki, bir hediye başkasının ruhsal alanında, kendinden hatıra olarak anlar ve düşsel olanı bırakmak ve kendini onda yeniden yaşatmak için verilmektedir. Ahlaksal değerlerle, manevi güçlerle, bilgeliklerle büyülü olan hediye verilmesinin asıl amacı kahramana daha da direnç katmaktır. Kahraman zor anlarında, verilen doğaüstü güçler taşıyan nesneye başvurunca, verici tarafından kendisine hediye edilen doğaüstü güce ve desteğe kavuşur ve daha ileri bir özgüvene sahip olur. Kahraman hayvanlar tarafından verilen kıl ve tüyleri yakınca kıl ve tüyün sahibi hemen kahramanın yanında fayda olmaktadır. Bu kahramanın belleğinde canlanan nesne, vericinin ruhudur.

Doğüstü gücü, yaşlılığıyla tecrübesindeki gücü vurgulanan kimse, yani aslına bakılırsa özünde mitin kendisi taşır. *Cennet* masalında çocuğa miras olarak verilen bıçak, ölüm ve yaşam döngüsünü simgeleyen nitelik kazanır (Wilkinson, 2011: 239); o halde kahramanın ruhsal aydınlanma akti yaşaması söz konusudur. Şayet masalın sembolik dilinde baba tarafından sunulan aletler çocuğa verilen ahlaki ve kişisel değerlerin simgesi ve aynı anda babanın dayanılabileceği omzunun varlığı olarak karşımıza çıkar: “Babalar dağ gibidir ve her zaman çocuk için direnç ve yaşam kaynağıdır.”⁵ Anne-baba da çocuğa ebedi armağan olarak, çocuğun ruhuna yaşama sevinci ve isteği tohumunu ekebilir. Bu tohum sayesinde çocuk, iyi ve güzel değerlerin farkına varır ve kendine, yani iyi ve güzel insanlığına döner, ve bu kimliğinin koruyucusu olur.

Erkek çocuktan soyluluk ve cesaret değerlerini bir başka deyişle Batıda şövalye Doğuda alplik değerlerini bekleyen baba (mit) çocuğa bıçak veriyorsa, kız çocuğu için kadınsallığı, güzelliği ve ince ruhu simgeleyen iğne, tarak ve ayna vermektedir. Sözelimi, klasik masallar erkek çocuklara alpliği/şövalyeliği öğretiyorsa, kız çocuklarını da huzur, güven, barış ve mutluluk limanı olmayı öğretmektedir. Çünkü bir insanın biyolojik cinsiyetle erkek veya kadın olarak ayrışması, sosyal yapı içerisindeki erkek ve kadın ayrışması için yeterli norm değildir. Çocuğun kendi cinsini tanıması için biyolojik cinsin, psikolojik cinsle eşleşmesi gerekmektedir⁶. Masalı okuyan çocuk kendisinin ait olduğu toplumsal yerin ve cinsiyetin daha bilinçli farkına varır.

Buna karşın bir diğer *Daat* adlı masalda ise baba çocuğuna bir alet bırakmak yerine zenginliğini bırakır. Ancak çocuk babası ölünce kendi yerini bulamayacaktır:

“Hanın oğlu hep babasının dünyası ile yaşamış. Okumamış, ne mesleği ne de kabileti varmış. (...) Bir günü bu çocuğa akıl vereyim diye karşısına çıkmış:

- Ey oğlum, sana bir şey söyleyeceğim, bekle, demiş.

Çocuk biraz durmuş.

– Senin ne mesleğin, ne kabilyetin, ne okumuşluğun var. Bir meslek sahibi olsana, demiş.

---

⁵ Korkmaz, Ramazan (2001), “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın Hayat Yolculuğu: Ülkü’ye Mektup”. *Turkish Studies* 6/3 (Bahar), http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1663949102_R.%20Korkmaz%20pdf.pdf (29. 06. 2014).

⁶ Malahov, Sergey (2002), *Narodnyy Skazki, Kak Sredstvo Vospitaniya Kultury Povedeniya Detey Starşih Şkolnogo Vostrasta*, <http://studentbank.ru/view.php?id=3272> (23. 06. 2014)

– *Bunun dediğine bak yaa, bana meslek sahibi ol diyor, diye yoluna devam etmiş.*

(...) *Çok geçmeden çocuğun babası ölmüş. Çocuk tüm zengiliğine kumar oynayıp tüketmiş.(...) Açlıktan ölecekken dağya odun toplamaya gitmiş”* (Sabır Uulu, 2008: 165).

Anlatıda kurgulanan baba çocuğu için azat etme eylemini gerçekleştirmemiştir. Çocuk hayatı boyunca anne-babasına bağlı kalmış ve özgüvenini geliştirememiştir. Anne-babanın en büyük hatası çocuğu çok sevdiğini düşünerek fazla ilgi göstermekle, onu sürekli yaşam içerisinde de yaşamsal olarak emizrebileceği hissini vermeleri olmuştur. Bu durum çocuğun kendine özgün bir kimlik oluşturmasını sınırlamaktadır; çocukların küçükken istedikleri herşeyin önlerine hazır olarak konması onların amaçlar için mücadele verme ruhunun gelişimine engel olmakta, ve hatta ihtiyaçları hazır olarak karşılandığından dolayı, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için farklı amaçları hayal edememesine neden olmaktadır. *Daat* masalında, “*Babamın dünyası yetmez mi bana*” diyen oğul başka birisinin kurduğu dünyanın dışında, kendisine ait bir dünyanın olmayacağını düşünmekle başkasının kurduğu dünya başkasına ait bir dünya olamayacağını farkında değildir. Oysa ki her insan kendisine özgü bir dünya yaratabilmelidir.

Bazı masalarda ballı-süt veren babanın imajı babanın çocuklarına öğüt verme motifi aracılığıyla açıklanır. Örneğin, *Babanın Nasihati* masalında baba çocuklarını terk etmeden önce nasihatta bulunur: “(…) *Her nasibi bıraksan da sabahki nasibini bırakma*” (Sabır Uulu, 2008: 466). Baba çocuğuna insanın, sabah erkenden uyku rehavetinde kapılarak, yapması gereken işlerden ve sorumlulardan vazgeçmemesi gerektiğini, sabah çalışmalarından elde edebileceği nimetlerinin, diğer zamanlara oranla vazgeçilmez olduğunu öğretmeye çalışmaktadır. Sabah zamanında insanların hepsi uyumakta ve dolayısıyla ölü olmakla eşleş olmaktadır. Kollektif bilinç burada eylemsizlik hali olarak tanımladığı uykunun, keyif amaçlı uzatılmasının yaşamdaki sorumlulukların bilincini ve yaşam mücadelesini aksatması nedeniyle hoş karşılamamaktadır. Tevrat, İncil ve hatta Kuran gibi bir çok kutsal kitapda uyku hali ölüm haline benzetilmekte, ölüm ile uykunun kardeş olduğu söylenmektedir. Uyku zamanında, yaşamda edinilmiş kişiliklerin ve bilinçlerin, kazançların ve kayıpların farkı belirlenemez durumdadır. Cervantes, *Donkişot*'ta zenginle fakir, aç ile tok, akıllı ile akılsız uykuda eşit durumdadır der. Bu nedenlerden yaşamda mümkün olduğunca uyanık halde kalabilmek masalarda öğretilmeye çalışır.

Deneyimsiz insanın görevi de her zaman kendi eyleminin sonucunda değil, kendisinden tecrübeli olan insanları işiterek, etrafında olup bitenleri gözlemleyerek,

kendisini yaşam içerisinde gereksiz zorluklarla başbaşa bırakmamak ve hatalı davranmamaktır.

Ballı-sütlü büyüyen çocukların yanı sıra “balsız” ve “sütsüz” büyüyen çocukların yaşam için mücadelesinin ise son derece zor olması hatta birçok durumda mücadelinin kaybedilmesi söz konusudur. Bazı anne-babalar çocuklarına yeterli ilgi ve sevgiyi göstermemeyerek, çocuklar için dünyanın, içinde var olunması çok zor, karşılaşılan sorunlarla başedilmesi nerdeyse imkansız, güler yüzlü davranmayan insanların olduğu bir mekan olarak algılanmasını sağlamaktadır. Bu çocukların temel dayanağı olan, anne-babadan gelen zorluklar karşısında pes etmeme, ahlaksal değerleri yaşama ve savunma gerekliliğini fısıldayan iç sesin, sıcaklığın ve özgüvenin oluşmamasına neden olur. Alain de Botton, özgüven eksikliği yaşamayan kimsenin başkalarını aşağılama gibi huyları olmadığını, ancak kibrin asıl nedeni derin bir korkunun neden olduğunu vurgular. “Eğer bir kişi etrafındaki insanlara aslında onun arkadaşlığına layık olmadığını hissettiriyorsa bu işin içinde aşağılık kompleksi olsa gerek” der (Botton, 2010: 31). Bunun için Türklerde anne-sütünün önemi vurgulanırdı: “*Ata kadrini bilmeyen, ana sütü emmeyen!*” *Yarı müslüman, yarı Şaman ‘Kırgız’ baskıları, kötü insanları, iyilerden böyle ayırıyorlardı. Bunun için, insanın insan olabilmesi için, annesinin hiç olmazsa ilk sütünü, “avuz” yani ‘ağız’ını emmesi gereklidir*” (Ögel, 2014: 11). Demek ki, başkasına gösterilen üstünlük insanın ancak çocukluğunda yaşadığı değersizlik ve ilgisizlik yaşadığından kaynaklanabilir. Bir insanın edindiği kimlik ve davranış biçimlerinde anne-babadan gördüğü sevgi ilgi ve eğitimin aynasıdır. Örneğin *İki Çocuk* adlı masalda kolektif bilinç anne-babanın edindiği kimliğin çocuklar üzerinde ne kadar da etkili olduğunu ve her insanın kimliğinin aslında o insana ait bilinçdışının depoladığı birikimin yansıtıcısı olduğunu gösterir: “*Yolda giderken Keldibek Berdibek’e sormuş: “Senin baban sana ne gibi akıl verirdi?” Berdibek demiş: “Oğlum çok cesur ol. Elinden gelirse birisini kandır ancak kendin asla kanma. Sonuçta kandırmanın işi kandırandır.” O zaman Keldibek demiş: “Benim babam ak ol, az alsan da bereketi olsun. Ben babamın aklını kendime akıl yaparım*” (Sabır Uulu, 2008: 312).

Alıntıda imajı kurulan baba, çocuğu için ne kadar sağlam zemin hazırlayabilir? Böyle anne-babalar çocuğu olumlu eğitime kapasitesinde olmadığı gibi, kendileri de bizzat küçükken sevgi görememiş ve yaşamlarından kendilerinin olumlu payını alamayan bir insanın figürünü oluşturur. Arno Gruen’in *Empatinin Yitimi* adlı kitabında işlenen kurbanlar ve suçlular ilkesine göre, bir zamanlar kendi içindeki hissettiği kurbanı cezalandırmak için sürekli yeni kurbanlar arayan insan, başkalarına kendine yapılanı

yapmak zorunda olduklarını düşünürler. Kendisine yapılanı başkasına yapmak için kurbanlar seçerek onların kaderiyle oynamakla kendi varlığının, üstünlüğünün memnuniyet vericiliğini hisseder. Aynı anne-baba da çocuğa bu şekilde eğitim göstermekle, onu düşündüğünü düşünmekle aslında kendi varlığını, üstünlüğünü, nasıl bir güzel anne veya baba olduğunu düşünme şansı yakalamaktadır. Burada önemli olan çocuğun acıları ve duyguları değil bir zamanlar kurban durumunda olan anne-babanın nasıl da güzel anne-baba olabildikleridir (Gruen, 2012: 17, 45). Masaldaki bir babanın öğüdü: *“Oğlum çok cesur ol. Elinden gelirse birisini kandır ancak kendin asla kanma. Sonuçta kandıran kandırandır”* kendi acıları gibi eksiklerini kabullenmeyen bir babanın/insanın başkasını da anlama ve algılama kabiliyetinin eksik olduğu gerçeği sonucunda bu eksikliği başkalarının varlık alanlarına müdahale ederek/kandıırarak hem dünyevi hem de bireysel anlamda başkasının gerçeği öğrenme hakkını elinden alıp terör işleyen insanın, kendi eksikliklerini doldurma çabasının neticesini açılar (Gruen, 2012: 23). Kendi bilincinin farkına var(a)mayan ve eylemlerinin sorunlusu ol(a)mayan insan başkalarını hem manevi hem de fiziksel alanına girdiklerinin farkında olmazlar. Bu farkındasızlık başkalarının varlık alanlarına zarar vermektir. Böyle anne-baba kendisi ebeveynleri tarafından ormana boş gönderildiği gibi çocuklarını da hayat yoluna boş göndermektedir. Çocuk anne-babası tarafından kendisine biçilen rolü eksiksiz oynamaktadır, çocuğun sergilediği bu davranış onun kurban durumunda olduğunu niteler ve arkadaşına övünerek babasının dediklerini aynen aktarır: *“Oğlum çok cesur ol. Elinden gelirse birisini kandır ancak kendin asla kanma. Sonuçta kandıran kandırandır”*. Dökmen insanların davranış biçimlerine göre Anne-baba davranışı (koruyucu ve eleştirici); Tipik sinizm (yetişkin); Kapriz, yaratıcı, yarı güdüsel (çocuksu) olarak ayırmaktadır. Bunlardan çocuksu davranış Uslu çocuk ve Asi çocuk davranışını da sergiler. Uslu çocuk kendisini eğiten otoriterin istediği gibi davranır, kurallara uyar ve asla soru sormaz, veya sormaya cüret etmez. Asi çocuk da anne-babanın kendisinde istediğini karşısını yapmakla, o da otoriteden bağımlı hale gelir. Uslu ve Asi çocuk rolü anne-babanın çocuğu sevdiği halde ona fazla seçim yapma şansını vermemek, aşırı koruyucu davranmaktan, kendi düşüncesinin “doğruluğunu” çocuğa empoze etmekten sergilemekten kaynaklanır. Dolayısıyla çocuk alternatif bir yetişkin davranışını kendinde geliştirme şansını yakalayamaz.

Davranışların herbiri yerinde uygulanmayınca veya sadece bir taraflı olarak uygulanıp gelişirse, insanda sağlıksız bir tek yanlılık ortaya çıkar. Mesela yetişkin tavrını yaşayamayan insan büyüyünce bu aşamadan atlayıp anne-baba tavrını sergiler ki metinde

anlatılan babanın sergilediği tavır anne-baba tavrını ortaya koyar niteliktedir. Çünkü “Bir kişi eleştirici anne-baba yanını kullanarak, kendisine toplumun kültürünü aktaranlardan -en çok da anne-babasından- öğrendiği ve giderek “doğru” diye benimsediği toplumsal kuralları yaşatmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı hedefler” (Dökmen, 2013: 79-89).

İşte bu şekilde çocuğunu kendi otoritesi altına alan ve zevkleri uğruna çocuğunun benliğini izole eden anne tipi bazı masallarda cadı kılığında ortaya çıkar:

“Bir zamanlar bir yaşlı adam yaşamış. Onun üç kızı varmış. Kızlar onun sözünü hiç dinlemezlermiş. Bunun için babası onlara ders vermek istemiş. Bir gün babası demiş ki: “Kızlarım, kovalardan alın ve ormana böğürtlen toplamaya gidin”. (...) Onlar böylece böğürtlen toplarlarken babası başka yere göç etmiş. (...) Yolda çok yorulmuşlar ve geceleme için bir yurda girmişler. (...) Akşam cadı gelmiş. O misafirlerini gelmelerine çok sevinmiş. Sabah ava giderken kızların en büyük ablasına: “Ben birazdan gelirim. Sen ise bu arada bana öğlen yemeğine en küçük kardeşini pişir” demiş” (Muçnik, 1944: 70).

Bu masalda dikkat çekecek iki unsur vardır:

a) Anneden bahsedilmez: *“Bir zamanlar bir yaşlı adam yaşarmış. Onun üç kızı varmış. Kızlar onun sözünü hiç dinlemezlermiş. Bunun için babası onlara ders vermek istemiş. Bir gün babası demiş ki: “Kızlarım, kovalardan alın ve ormana böğürtlen toplamaya gidin”(...).*

b) Çocukların karşısına çıkan cadı yemek pişirilen yerde barınır: *Sabah ava giderken kızların en büyük ablasına: “Ben birazdan gelirim. Sen ise bu arada bana öğlen yemeğine en küçük kardeşini pişir” demiş”.* Ocak anne sembolüdür. Nitekim, “kötü anne” masallarda bazen cadı olarak karşımıza çıkar ve çocukları yer. Bunun için gerçek anneden bahsedilemez (Dikmann, 2000: 57). Çünkü cadı aşırı aktif bir anneye işaret eder ve olumsuz anne arketipini simgeler. Böylece cadı anne çocukları çok sevdiğini dolayısıyla da koruduğunu düşünmekle (Koruyucu Anne-baba davranışını sergilemekle) kendi otoritesi altına alır ve çocuklarda anne kompleksinin ortaya çıkmasına neden olur. Yani çocukların davranışlarını ve sonunda da karakterini sonsuz derecede etkileyen olumsuz anne kompleksi annenin çocuğun benliğini hapsedmesinde aktif olması nedeniyle ortaya çıkar; “Mesela aşırı evhamlı anne çocukların rüyalarında cadı veya kötü bir hayvan olarak görmelerine ve dolayısıyla çocuk ruhunda bir bölünmeye yol açmıştır (...)” (Jung, 2012: 24). Böyle ortamda yetişen çocuk, aslında anne rahminden hiçbir şekilde dış dünyaya çıkamamıştır ve çıkamayacaktır. *Koruyucu Anne-baba tavrı* sergileyen anne, çocuğunun

yaşam seyrini ve hatta yaşını bile göz önünde bulundurmadan, çocuğunun istek ve arzularını bilmeye gerek duymadan, örneğin: acıktığını, üşüdüğünü, aldığı giysinin hoşuna gideceğini düşünmekle çocuğun, kendi istek ve arzularını keşfetme, kendi ihtiyaçlarının kararlarını verebilme gibi bireysel kişilik gelişimine engel olur ve de çocukta çok güçlü bir yalnız kalma korkusunun gelişimine neden olur. Çocuğun özgürlüğünü, özgüvenini, özerkliğini kısıtlayan anne sevgisi çocuğun bireysel gelişimini cadı gibi yer. Anne-babanın ilksel görevi çocuğun bir birey olduğunu kavramak, kendi istekleri uğruna çocuğunu kullanmamak ve en önemlisi de çocuğunu egemen olarak yargılayıcı değil anlayışla karşılamaya çalışmak şeklinde davranması gerekmektedir (Dikmann, 2000: 20-21). Çünkü bir insan anlaşıldığı zaman varoluşa açılır.

Ormana bırakılan çocuğun gelişim sürecinde ilk yapması gereken şey, kendisini tamamen hakimiyeti altına almış olan anne kompleksinden kurtulma çabası olmalıdır:

“Sinirlenen cadı kızları yakalamaya çıkmış. Kızlar ayak sesini duyunca arkasına bakmışlar ve cadının kendilerine az kaldığını görmüşler. Kızların en büyük ablası çok düşünmeden cadının ayaklarına tarağı atmış. Tarak hemen kaybolmuş ve yerine kalın, geçilmesi zor olan orman çıkmış. Cadı iki dişini kopartmış ve birisinden balta birisinden de çapa yapıp ormandan kurtulmuş. İkinci kez de kızlara yaklaşmış. Bu sefer diğer kız yola iğneyi atmış. Orada hemen büyük bir dağ oluşmuş. Yaşlı cadı bazı zorluklarla da bu dağı geçmiş. O zaman en küçük kız aynayı atmış ve ayna derin bir göle dönüşmüş. Cadı gölün diğer tarafında kızlar da öbür tarafında durmuşlar. Cadı gölün diğer tarafına nasıl geçeceğini bilemeyip kızlara sormuş: “Siz nasıl geçtiniz?”. Kızlar da cevap vermişler: “Biz boyunlarımıza ağır taşlardan bağlayarak geçtik”. Cadı onlara inanmış ve boynuna ağır bir taşı bağlamış. Suyu girmiş ve tabii ki de çökmüş” (Muçnik, 1944: 71).

Kız çocuklarına hitap eden masaldaki cadı, kızın olumsuz anne kompleksini oluşturur niteliktedir. Şayet Jung: “Kendilerini feda etmelerine rağmen, gerçek bir fedakarlıkta bulunacak durumda değildirler, tam tersine, annelik içgüdüsünü, hem kendi kişiliklerinin hem de çocuklarının özel yaşamını mahvetmeye varacak kadar gözü dönmüş bir iktidar hırsıyla dayatırlar. Böyle bir anne kendi kişiliğinin ne kadar az bilincindeyse, biliçdışı iktidar hırsı o kadar şiddetlidir” (Jung, 2012: 27) diyerek çocuklarını tamamen kendi hakimiyetine alan anne tipini ele alır. Anne gölgesinde kalan kız bilinçdışı anne kompleksiyle yüzleşemezse -ki yüzleşebilme durumları çok nadir olur- *dünyaya yüzünü çevirerek yaklaşır ve yaşam onun için yanılısama ve, hayal kırıklığı ve huzursuzluk kaynağı olur* (Jung, 2012: 36). Kızına geniş özgürlük alanı yaratmayan, onun kişiliğini, tercihlerini

ve kararlarını tanımayan ve kendi sağlıksız istekleri ve beklentileri doğrultusunda onu kullanan anne tipi, kızının kişisel gelişimine de engel olur. Bu da kızın anne gibi olmama çabasına iter (Jung, 2012: 29, 30). Otoriter anne-babanın iktidar hırsı önünde, kendi varlığıyla takdir görüp, onaylanmayan çocuk, bu absurd iktidarın korkusu ve kompleksinden dolayı, kendini iktidardan gelebilecek kötülöklere karşı güvene alma isteğine sığınınca, kendine kendi doğrularından oluşabilecek normalsal bir kimlik oluşturmayı genellikle düşünemez, kendi akıl ve iradesini kullanmaktan korkar, kendi varlığının öneminin farkına bile varamayabilir.

Masaldaki kızların olumsuz anne kompleksinden dışı nitelikleri simgeleyen tarak, iğne ve ayna sayesinde kurtulduğu görülür. İğne dikiş-nakış işlerle uğraşan kadının kadınsallığını, tarak güzelliğini imgelerse, ayna kendisiyle yüzleşmenin, gerçek varlığını tanımanın unsurudur (Korkmaz, 2009: 171, 174). Gerçek varlığını ve kendi bilinçdışını kavrayan kızlar anne kompleksiyle yüz-yüze gelerek dışı niteliklerini kabul etmiş olurlar. Yani anne otoritesi altında kalarak annesini bilinçdışında cadı olarak kurgulayan kız çocuğu cadının suya boğulmasıyla annesiyle barışır ve onu bağışlar. Eskiden cadı olduğu düşünülen kadınlar suya atılır, eğer boğulurlarsa masum olduğu, boğulmazsa da cadı olduğu anlaşılırdı (Wilkinson, 2011: 33). Bu inanca göre kadının suya boğulma motifi kadının temiz ve masum olduğuna işaret eder. Suyun neredeyse tüm inanç sistemlerinde, Hindistanda'ki Ganj nehrinde günahlarından arınma gibi veya Hristiyanlık öncesinden de Hz. Yahya'nın İsa'yı vaftiz edişi ve İsa'nın suyun içindeyken omzuna konan kuşun Tanrıyı sembolize etmesi gibi, İslamiyette de Yunus peygamberin su içerisinde bir balığın karnında yaşaması gibi, hatta Yunan mitolojisinde saf güzelliğin tanrıçalaşmış hali olan Aphrodite'nin Kıbrıs açıklarındaki dalgalardan yaratıldığı miti, suyun saflığın, temizliğin, güzelliğin, tüm bunların korunmasının ve hatta günahlardan arınmanın, kötöden iyiye, çirkinden güzele ve masumeyete geçişin eşiğini simgeler. Masaldaki *boynuna ağır bir taşı bağlayarak* suya çöken cadı suda temizlenir ve masumiyete kavuşur. Böylece kızların anne kompleksini simgeleyen cadı, “temizlenmiş” olur.

Çocukların anne-babadan ayrılma süreci tek taraflı işleyen bir süreç değildir. Çocuk bilinçli olarak anne-babadan ayrılmayı düşünmese de, anne-babaya karşı inatçı tutumlar, anne-babadan ayrılmanın arzusu gibidir. Çocukların anne-babasının isteklerini yerine getirmemesini, yapmamasını ve anne-babaya karşı yoğunlaşan agresif, direnişçi, kaprisli davranışlar, anne-baba tarafından acımasızca yargılanır. Buna rağmen inatçı davranışı çocuğun kişilik gelişimi için değerli ve olumlu saymak gerekmektedir. Çünkü bu davranış

çocuğun kendisine dayatılan kişiliğe ve kimliğe karşı başlattığı özgürlük savaşı olarak görülebilir. Mesela annenin her hangi bir sosyal, günlük veya bireysel kısıtlamalardan kaçış çabası ve anneden kurtuluş mücadelesi, çocuk için olgunluğa atılan bir adımdır (Dikmann, 2000: 26).

Ancak ballı-sütlü büyümeyen çocuğun, kişilik gelişimi durumunda da iyi ve güzele meyil umudu vardır. İnsanların geçmişteki algıları ve hafızalarına biriktirdikleri, çok önemli sayılmakla birlikte çocukluğunda kenara itilmişliğine ve dışlanmışlığına karşılık, çocuk buradallığını yani varlığını ortaya koyma gayretinde olabilir. Çünkü insanın yaşamda edindiği mutluluklar ve mutsuzluklar, beyinde sebep-sonuç ilişkileriyle bir birine bağlanıp, kişiliğin inşasında üst üste yığılan tuğlalar formunda da olabilir. Bunun için kendinde yaşayarak tecrübe edindiği şeylerle, dış dünyanın eksik, aksak yönlerini fark edebilir ve bireysel bir çabayla evrene açılabilir. Örneğin, *Siyah Kanatlı Üç Kuğu* masasında babasının ölmesiyle tüm mirasın ve zenginliğin abisi tarafından ele geçirilip evinden kovulan çocuk adaleti dünyaya getirmek ister: “Çocuk rastgele gitmiş. Giderken de dünyada adaletin yok olduğunu düşünmüş; birinde herşey var, diğerinde hiçbir şey yok. “Eğer elimde olsaydı halkımı mutlu ederdim. Herkesin huzur içinde yaşamasına yardım ederdim. Zenginlerin fakirleri ezmesine izin vermezdim” (Eşmambetov, Brudnıy, 1963: 196). Masalın sonuna kadar da çocuk içinde bulunduğu halkın huzur, mutluluk ve refah içerisinde yaşamasını sağlar.

Çocuğun yaşadığı adaletsizlik durumu, onun kendisine bir takım seçimler, prensipler ve idealler edinmesine neden olur. Özellikle adaletli davranmanın gerekliliğini anlamak için denilebilir ki, bir adaletsizlik acısı hissetmiş olmak gereklilik gibidir. Bu acıyı birey kendindeki tecrübesinden veya çevresel herhangi bir olaydan gözlemlemiş olması gerekir. Masalda çocuğun sürekli “Halkımı mutlu etmek isterim” demesi, çocuğun bir ideal oluşturma ve ona hazırlanma çabasından kaynaklanır.

Masallar çocuklara yaşamda yol gösteren, kişilik gelişimlerinde, kendini ve doğrularını tartışma olanağı tanıyan ve çocuğun kendisinde gereklilik hissetmesi halinde kendini veya doğrularını yeniden inşa edebilmesini sağlayan, güzelliklerden, iyiliklerden, doğruluklardan ve mutluluklardan yana bir sona sahip olması özelliğiyle de, hem bireysel hem de toplumsal umut ışıltılarını her daim parıldatan, kaynaklar olması açısından çocuklar ve hatta biz yetişkinler için de, kolektif bilincin asırlardır hazırladığı ve cömertçe kendini tüm insanlığa armağan ettiği paha biçilmez hazinelerdir.

2.1.2. Hayatta Kendi Yolunu Seçme Zorunluluğu

Ayrılıklar ne kadar zor olsa da insan kendine ait yolunu belirleyerek, hayat yolculuğuna başlamak zorundadır. Bu ayrılık anne-baba, kardeş, memleket veya bazen de tüm sevdiklerinden ayrılmaktır. Fakat ne olursa olsun geriye yaşamın güçlükleri karşısında asla pes etmemek seçilen her yolun bir uygulanma şartnamesi gibidir. Şartnameye uymayınca, insan adeta taş kesilir ve o yoluna çıkmasının bir anlamı kalmaz. Masallar, çocuklara kendilerine ait bir yol belirlemelerinin gerekliliği yanı sıra, belirledikleri yolda yürümeleri için dirençli ve azimli olmalarının önemini ısrarla sürekli vurgular. *Coodarbeşim* adlı masalda kahramanın yoldaşı olan atı Kalkara çocuğa geri dönmemeyi söylemektedir: *Sen yürüdüğün zaman deve kadar, inek kadar, yıldı kadar, koyun kadar taş senin peşinden uçacak. Ateş de seni kovar. Ancak sen arkana bakma. Baban Töştük de: “Oğlum arkana bak, arkana bak!” diyecek. Ben ise kanatımı yayararak kaçmaya devam ederim. Annen, tayatan⁷, hepsi sana: “Oğlum arkana dön!” diyecek. O zaman da bakma* (Orozova, 1998:185).

Çocuk, Töştük masalındaki kahraman gibi anne-baba evinden ayrılıp kendi dünyasını kurmak için aldığı yolda, belirli olaylarla, her kahramanın dayanıklılığı, gücü ve cesareti, tinsel gelişimleri sınanmaktadır. Dolayısıyla yol dıştan görüldüğü veya sanıldığı gibi kolay olmayacaktır; yol çok ağır olabilir, sıcak yuvaya özlem duyulabilir. Bunun için mit, kahramanın önüne bir uyarı veya çeşitli teklifler sunmaktadır. Örneğin, *Asan ve Üsön* adlı masalda: *“yolda giderken bir taşın üzerinde: ilk yolla giden giderse geri döner; orta yolla giden ya döner ya dönmez; son yolla giden giderse dönmez”* (Sabır Uulu, 2008: 274) veya *“ ‘giderse döner’, ‘giderse döneceği şüpheli’ ve ‘giderse dönmez’ yolların ayırımına denk gelir”* (Orozova, 1998: 246) diye bir yazı kahramanın pes edip etmeyeceğini sınırlı nitelikte ortaya çıkar. Taşın üzerinde yer alan yazıdaki bu uyarı kahramanın yola çıkmakla pişman olup olmayacağını ve kararını bir daha düşünmesi gerekliliğini ifade etmektedir. “Giderse gelip gelmeyeceği şüpheli” ve “giderse kesin geri dönecek” olan yol, belli ki zorluklardan ibaret değildir; çünkü geri döneceği bellidir. Ancak kahramanın hangi yolu seçeceğini tahmin etmek zor değildir. Bu yolların en zorunu ve tehlikelisini seçmektedir ki, bu da “giderse dönülmeyecek” olan yoldur. Kahraman daha başlangıçta bu yolu seçmiş olmakla, mitin sınavını büyük oranda kazanmış olacaktır. Bu nedenle, kahraman zor

---

⁷ Kırgızca’da anne tarafından edinilen dede.

görünen yolu seçmekte tereddütte bulunmaz, ve asla geriye dönmeyi düşünmez ve zaten geri dönerse de taş kesileceği bilincine kazılı olur. “Giderse dönmez” olan yolu seçen kahraman, zaten mitin doğası gereği kahraman olmak için atılımını yapmış olur. Çünkü kahramanlık yolu bizlere korkutucu gelse de, kahraman olmanın gerekliliği ise ilk olarak bu yolun tercihiyle başlayıp, ve tercih edilen yolun yürünmesiyle sonlanabilecektir. Yani kahraman ancak bu yoldan zafere ulaşabilir. Üstelik, bu yol aynı zamanda bir şekilde kendini arayışın, yeniden kendini keşfedişin ve hatta yeniden bir kendilik keşfedişin de yoludur. Aslında böyle bir yol seçimi motifi, hemen hemen tüm masalarda karşımıza çıksın veya çıkmassın “giderse dönülmeyecek” olan yollardır ki, doğum ve ölüm arasındaki insanın yaşamına karşılık gelir. “Giderse dönmez” kavramı bir son olarak algılsa da: kahraman dönülmez bir yolda ardına kalan şeyler ve kişiler için ölüyor gibi görünse de, bu ölümdür ki ardında kahraman olarak doğmuş olmasını sağlayacak olan.

Dünyaya fırlatılan insanın bu yaşam yolculuğunu anlamlı kılmak zorundadır. Anlam ise kendini aramak, kendini keşfetmek, ve kendinde sürekli daha ileri keşfedilecek boyutlar yaratmaktır. Her insan bu yolla kendine anlam yaratıyor ve kendi özgüvenini geliştiriyor, ve dünyanın huzurunu bozan paylaşımsızlıkları gidermek için mücadele istencine sahip oluyor. İnsanın her daim kendini yeniden bir üst seviyede yaratabilmesi için girilen bu yol, masalarda ormana götürülmek ve ormanda kendinde yol tayin etmek olarak motiflenir. Dolayısıyla orman yeniden doğuşun yaşandığı mekan olmakla yeniden doğuşun da simgesi olur. Baba da evladını işte bu amaçla ormana bırakmaktadır.

Masalarda bazı yollar kahramanı “sağ yolla gidersen atın, sol yolla gidersen kendin ölürsün” gibi tercihle karşı-karşıya bırakır. Kahraman atın öleceği yolu seçer. Örneğin, *Altın Kuş* adlı masalda at kahramanın yolunu seçmesini istemektedir: “*Sol yola gidenin kendisi ölür, sağ yolla gidenin atı ölür*” diye bir yazı siyah taşın üzerinde yazılıydı. O zaman sarı taya dil bitip: “*Ölürsem ölürüm, sağ tarafa git*” dedi”(Orozova, 1998: 251). İlk bakışta kahramanın, kolay yolu seçtiği ve atına karşı acımasızca davrandığı düşünülse de bu yolu seçmekle kendini arayışın ve varedişin yolu olan “giderse dönmez” yolu seçilmiş olmaktadır. Yolun sağ olarak seçilmesi, kahramanın doğru yolda olduğunu gösterir. Kahramanın öleceği yolu seçmeme nedeni kendine, kendini arama ve daha üst bir şekilde yaratma şansını vermektedir. Kahramana bazen köpek, kuş ve diğer hayvanlar da eşlik eder ve genellikle köpek sadakatiyle, kurt, pars, ayı gibi hayvanlar ise kendilerine ait özelliklerine göre kahramana yardımcı ve bazende yoldaş olmaktadır. At ise diğer hayvanlar gibi kahramanın amacına ulaşmasında yardımcı bir unsurdur, bir arkadaş daha

doğru tabirle yoldaştır. Ve bu masalda kahramanın kendisini bulabilmesi ve yaratabilmesi için, kendi yaşamı feda edilendir. şu da var ki, aslında “ebedi ölüm” diye bir anlayış masalarda yoktur. Masallardaki tüm ölüm simgesel düzeydedir. Yani mit isterse atı çok kolaylıkla ve ustaca anında diriltebilir de. Masalda, kahramanın atın öleceği yolu seçimiyle, kahramanın önüne kurt çıkmaktadır: “Çocuk sağ tarafı seçip yolda gelirken bir ormanın içine girince bir kurt onları kaçırır. Çocuk attan inip kaçar. Kurt atı basar. Atınan ayrılıp bir ağacın dibine gelip ağlarken kurt yanına gelir. (...) “Korkma, ben atını yedim, ama seni istediğine ulaştırırım” dedi” (Orozova, 1998: 251). Kurt kahramanın atı feda etmesinden ötürü, kahramana yoldaşlığa razı olur ve ona tüm yolculuğu boyunca yardımcı olur. Burada kurdun görevi kahramanı yolcuğunun sonuna kadar, tıpkı at gibi kahramana eşlik etmek ve yoldaşlık etmektir. Dolayısıyla bizler atın yerini kurdun aldığını ve atın aslında ölmediğini düşünülebiliriz. Masalın ilerleyen kısmında başka masalarda da sıklıkla rastlanan atın misyonunu, kurdun yüklenmesinden, masaldaki işlevlerinin aynı olduğu görölmektedir: “Merak etme, üzerime bin ve gözlerini kapat. (...) Çocuk gözlerini açtığında, başka bir şehre gelmişler. Kurt: “Kırk saraydan sonra bir saray var, o sarayın içinde altın yeveli at var, yularından tutmayıp yavaşça yelesinden tutup çekerek çık” demiş. (...) Çocuk içeri girince kurdun dediklerini unutup yularından tutarak çıkarırım derken yakalanmış (...)”. Üzerine düşen görevi üç kere yapamayınca çocuğa güvenemeyen kurt: “Sen yapamıyorsun, artık ben gideyim” diye kendisi gider (Orozova, 1998: 252). Aynı görevi birkaç masalda (*Coodarbeşim*, *Altın Kuş*) olduğu gibi *Töştüük* masasında da at yapmaktadır:

“O zaman insandan da akıllı Çalkuyruk dile gelmiş ve insanca konuşmuş: “Kazan asılan ocağın yanında bir ihtiyar kadın (cadı) ip eğirerek oturmakta. Ben hırçın bir tay olayım sen ise altı yaşındaki çocuk ol. Cadı ihtiyara yaklaştığımızda “Selamün aleyküm, anne” de, ihtiyar kadın “Aleyküm selam çocuk, selamın olmasaydı sana gösterirdim” diyecek. “Anneciğim şu bileyi alıp verir misin, bindiğim tay çok hırçındır, inersem binemem, binersem inemem” de. İhtiyar kadın da: “Oturursam kalkamayan, kalkarsam oturamayan bir yaşlıyım. Kendin in ve al” diyecek. O zaman ben boz tavşan gibi alçak olayım, sen ise boz kuştan beter alıcı ol; ihtiyar kadının yedi başını kesip, bileyi hızlıca alırsan bize Tanrı’nın lütfu, yapamazsan bize Tanrı’nın cezası diye bil. Çalkuyruk kendi süriüsünü, sen de evini göremezsın” demiş (Orozova, 1998: 171).

At da aynı kurt gibi çocuğa doğru olan şeyleri önermektedir. Ancak genelde kahramanlar bu önerilere uymamakta ve yanılmaktadırlar. At da kahramanın saflığına üzülmek:

“Cesursun ama aklın yok,

Hiçbir şeyle işin yok,

Dediğimi dinlemeyen,

Enai ile niye yola çıktım.

Kırk iki canım vardı, şimdi sadece yedi canım kaldı, bir az ot vermeyip, kovayla su vermeden kazan ile niye o kadar ilgilendin?” diye küsmüş” (Orozova, 1998: 176).

Atın sadece dış şeklini değiştirdiği ve kurt olarak kahramanın karşısına çıkıp yardım ettiği görülebilir; çünkü görev aynıdır, kahramanı mitin oluşturmak istediği kahraman yapmak. Atın büyüğü güce sahip olmasıyla, geleceği görebilmesi ve ifade edebilmesi gücüne sahip olmasıyla, o karanlık -yer altı ve orman- dünyanın tüm sırrına sahip olması ve yaşamın sürekliliğini simgelemektedir. At kahramanı eylemsizlikten çıkartarak kahraman yaşamına geri dönmesi gerekliliğini kendisine hatırlatmaktadır. Dolayısıyla kahramanın içine düştüğü umutsuz durumdan kurtulup yaşama istencini geri elde etmesini sağlar.

Masallarda diri insan kendi bedeni dışında birkaç cana yani, dışarda depolanmış can, *bush soul*'a sahip olabilmektedir. Başka bir cana sahip olmak için ille de ölmek şart değildir (Propp, 2000: 212). Eğer ki, ruhun beden dışında yaşayabileceği inancı doğrultusunda kahramanın hala yaşadığını ele alırsak, kahramanın bir anlamda çok canlı olduğu söylenilebilir: onun ölmesi gereken yerlerde başka canlılar kahraman için ölebilmektedir ki, kahramanın bu başka canı/canları at, kurt ve diğer hayvanlara, hatta bitkilere ve cansız nesnelere bile yerleşebilir. Böyle birçok canlılık, yeniden doğumun/doğumların simgesi olabilmektedir. Yani bedenin “ölmesiyle” ruh dağılır, ancak bir sonraki yeniden doğum yaşanılınca dağılan ruhlar bütünleşir ve tek bir ruh haline gelir. Hayvan fizyolojisi veya anatomisi içine girme şeklinde gerçekleşen töresel motifler, kahramanın ruhunun güçlenip yenilenerek, yeni bir yaşam yolu için hazır olmasının, yeniden doğup güçlü bir şekilde var olmasının ve dahi olgunlaştığının göstergesidir. Öte yandan, at ve bunun ekvivalenti: kurt, insanın masallarda simgeleşen düzeyde ortaya çıktığı ruh arketipi ve/veya norm karakterini üstlenebilirler. Bazı durumlarda kahraman atına emanet edilmektedir ki *Töştük* adlı masalda kahramanın karısı kahramanın canını ata

emanet etmektedir: “*Cesaretin var ama aklın yok Töştük, kendini kaptırma. İnsandan daha akıllı Çalkuyruk (atın ismi) şaşırırsan sağya, aldatılırsan doğru yola götürür. Atın sözü diye önem vermeyen, dediklerini dinle. Seni Çalkuyruk’a, Çalkuyruk’u Tanrı’ya emanet ettim*” (Orozova, 1998: 171). Bunun için at kahraman yerine gerekli durumda ölmektedir, çünkü kahraman at şekline bürünen ruh arketipine bir emanettir; “Ölürsem ölürüm, **sağ tarafa git**” ifadesi aslında ruh arketipinin bir öğütü gibidir. Öğüt vermek ve sınamak ruh arketipinin özelliklerinden sayılmaktadır. Masalın sonunda kurt, düşkün bir serseriye dönüşerek çocuğun evine misafir olmaya gelmektedir: “*Bir gün o kurt serseriye dönüşerek çocuğa gelmiş. Çocuk onu tanıyıp iyice saygı göstermiş ve güzelce misafir etmiş. İhtiyar ise her sene elmayı yiyerek her sene gençleşirmiş*” (Orozova, 1998: 254). Babasının yiyerek gençleştiği elmayı yiyen altın kuş için yola çıkan ve bir takım zorlukları geçen çocuk son sınavı da kazanmaktadır. Dolayısıyla babası artık o elmayı yedikçe, Adam ve Eva’nın elmasındaki bilgelik ve sonsuz yaşam imgesini çağrıştırırcasına, ironik bir şekilde gençleşmektedir.

2.1.2.1. Orman

İnsan terkedilmişliğinin, paylaşımsız acısını yalnız hissetmek ve yaşamak zorundadır. Onun bu yalnızlığı ruhunun derinlerine işleyen “gizli korkularıyla” yüzyüze cesurca gelip onları alt etmesi ve kendini bireysel güçlü bir kişi olarak oluşturması için kendisiyle, başbaşa kalması zaruriyetinden kaynaklanan ve kendisine tanınan bir olanağın göstergesidir. Böylece kendi-kendisiyle başbaşa bırakılmışlığı, bir başına yapayalnızlığı, deneyimsiz olmasına rağmen yaptığı eylemlerden kendisini sorumlu tutması, kahramanın çekebileceği en büyük zorluklardandır. Oysa, gözleri kapalı halde ancak emme refleksiyle karanlık bir orman gibi dünyaya bırakılan insanın, bu karanlıkta doğru yolu kolayca bulması mümkün değildir. Bunun için bazı durumlarda önceden bulunan doğru yol kaybedilmiş de olabilmektedir: bu durumda kahraman acı çeker, kederlenir, hatalar yapar, günahlar işler, zorluklar karşısında vazgeçer, ancak bir türlü huzuru ve mutluluğu elde edemez. Ama işte insanın kendiliğinden olan böyle emme refleksi hayata tutunma, var olma çabasını sürekli iteler. Ancak hayatta diri kalabilmesi için de gözlerini de iyice açması gerekmektedir; orman sembolik düzeyde gizemli, ürkütücü, karmaşık labirent, kompleks bir duygu haritası alanı olmasıyla gizemliliğin ve eşiğin simgesini temsil eder ve “hakiki bir güçlü benlik bilincinin doğduğu yerdir” (Wilkinson, 2011: 91). Biyolojik olarak

olgunlaşan kahramanın tinsel yücelime de ihtiyacı vardır. Masallarda kahramanın yaşam mücadelesi, doğaya uyum sağlama çabası; uzaktan bir ışık görme, gelecek sorunu akılla ötelemeye kalkma, başta kendine sorular sorma motifleriyle belirgin olarak ortaya çıkar.

Bırakılmışlığı ve bırakıldığı yerin vahşiliğine kahramanın ilksel ve ilkel tepkisi; duygu olarak korku hissetmek ve düşünce olarak da kendisinin ait olduğu yuvaya bir an önce geri dönmek düşüncesidir. Karşılaştığı bu yeni dünyaya zaman içinde uyum sağlama çabası göstermek zorunda kalan kahraman kendini psikojik çatışmalarının içinde bulur; örneğin *Cennet* adlı masalda kahraman ilk olarak babasının öyle bir mekana yalnız bıraktığına suçlar: *“Sonunda bir büyük şehrin dışında büyük bir sazın kenarında dinlenir. Dinlenirken birkaç hırsız yedi devesini, parasını, Kara kaşka tulparını ve yedi yiğidini atıyla beraber çalarlar. Yiğit sabah uyandığında (...) sadece kendisi kalmış. Çocuk: “Ben bu kadar Tanrı’ya nerden suçlandım. Hiç değilse atım olsaydı” diye ağlar. “Ben babamın kendi oğlu değilim herhalde? Eğer kendi babam olsaydı beni bu kadar zorlukla baş başa bırakır mıydı?”* (Orozova, 1998: 271). Var olmakla olmamak arasında geçişlerle yaşanan kahramandaki psikolojik çatışma, duelite inancında olduğu gibi kutsal adlledilen kitaplarda tanrısal gücün insan ruhu için, kötülükleri temsilindeki şeytanla olan sürekli ve amansız savaşını sembolize eden unsur olmuştur. Var olmak, doğru yola devam etmek, ve hiçbir şekilde pes etmemeyi gerektirir. Var olamamak, insan ruhunun kötülüklerin sembollendiği şeytana teslim olması ve ruhun ölümüdür bir şekilde. Ruhun şeytani tarafı insanı umutsuzluğa ve kaybetmeye iterken, ruhun tanrısal tarafı buna engel olmalıdır. Anne-babanın çocuğun ruhunda ektiği iç ses işte böyle bir tanrısallık taşır. Masaldaki çocuk umutsuz duruma düşünce babasının verdiği *“Cennet”* adlı bıçağı hatırlar: *“Bunu unutmuşum meğerse, nasıl bir özelliği var bir bakayım”*. *Bıçağı eline alır ve arkasını önünü bakarak: “Şu beni nasıl muradıma erdirsin, babam beni kandırmıştır” diye düşünür. Sonunda da: “Yapacak başka çarem yok, bununla bir konuşayım” diye “Cennet” der. (...) “Efendim” diye bir ses çıkar*” (Orozova, 1998: 271-272). Kahraman *Cennet* adlı bıçağı sayesinde kaybettiklerini geri alır. Anlaşılan şu ki, babanın çocukta geliştirdiği ruhsal doğrular ve yanlışlar, hatta yasalar: ahlak ve değerler onu yaşatan temel etkidir. Ahlak en başta insan olmanın genel tabiri uyarıcadır. İnsan olmak ise değerlerle var olmaktan ibaret bir yalınlıkta taşır. *Cennet* insan ruhunun huzuru ve mutluluğuyla alakalı sembol olarak ortaya çıkar. Kahramanın bu değerleri cennet kadar huzur ve mutluluk vericidir. İnsan aklını kullandığı zaman kendisinde bir cenneti yaşayabilir ve kendisine ait bir cennet yaratabilir. İnsan çaresiz kaldığı zaman yapması gereken şeyin, tamamen kendisi

olmak ve insan olmakla yalınlaştırılmış değerlerde olmak için gayret sarfetmektir. Sözelimi, dramatik kahramanın yücelimi ilk başta teslim olmaktan, sonra ruhsal değerlerinin kışkırtıcı fısıldamasıyla da bundan vazgeçmekten veya içindeki tanrısallığı bastırmaktan sonrasında da birden kendinde enerji toplayıp kendini geri bulmaktan ibarettir. Bu süreç kahramanın ruhsal çatışma, duruma intibah etme çabası ve kendi bilincine varma süreci olarak görülebilir. Nihayet kahraman iradesini kullanır ve sorunları çözer. Bu durumda kahraman sırasıyla, görür, farkeyler ve eyler.

Görmek durumu, masalarda çocuğun uzaklarda bir ev, bir ışık görmesiyle ortaya çıkar. Artık kendi kendisiyle barışan kahraman, evi veya ışığı görünce umut etmeye ve güçlü bir şekilde var olmaya da başlamış olur. Örneğin, *Şakir ve Şakiret* adlı masalda yorulan Şakiret uzaktan bir ateş görür: “*O ırmağın kenarında yetişen çalılıarın yanına gelmiş sonunda. Onların arasında bir ateş görünmüş. Şakiret o tarafa yürüyünce tek alacak görmüş. Onun içinde ocak yanıyormuş*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 159). Uzaklarda yanan ateş, beliren ışık yaşama isteğinin daha da ateşlediği kendi varlığını orta koyabilme durumsallığının umudunun farkına varılması simgesidir. İnsanın yeniden doğum kaynağına dönüşü ve ilerlemiş akıl çağına geçişidir. Zaten daha önce yılan tarafından sokulup ölüm yaşayan Şakiret yeniden doğmuş olup artık dış dünyaya faydalı etki edebilme aşamasına gelmiştir. Şakiret eve gelince orada yaşayan yaşlı kadın ve adamın kızını ejderhaya vereceklerdir. Ancak çocuk artık gelecek sorunu ve gelecek tehlikeyi aklını kullanarak çözmeye yönelmektedir ve bu konuda yeteneklidir de: “*Ağlamayın, diye cevap vermiş Şakiret, bana iyice dinlenmeme izin verin. Siz ise benim için iki keskin kılıç ve atın kuyruğundan kızın saçını hazırlayın. Yarın sabah ben sizin kızınızın yerine güzel kıza dönüşerek ejderhanın yanına giderim. Eğer ölürsem beni iyi olarak anımsayın, eğer diri kalırsam zaferle gelirim*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963:160).

Bir başka *Tarak İğne ve Ayna* adlı masalda cadının evine denk gelen kızlar ilkin cadıdan korkmuşlar ama gidecek yerleri olmadıkları için onun evinde kalmaya karar vermişlerdir: “*Sabah cadı ava giderken kızların en büyük ablasına: demiş. Cadı gidince kızlar cadının kendi kızını kesmişler ve kazana atmışlar. Kendileri de kaçmışlar*” (Muçnik, 1944: 70). Zor şartlarda kahraman bazen seçim yapmak zorunda kalır; olmak veya olmamak arasında olmayı seçer. Cadının tehlikeli olmasına rağmen evinde kalmayı tercih eden kızlar, içlerindeki saklı bilgileri hatırlayıp kurtuluş için yaşama geçirmeye çalışırlar. Cadının: “*Ben birazdan gelirim. Sen ise bu arada bana öğlen yemeğine en küçük kardeşini pişir*” demesine rağmen en büyük kız buna karşı çıkmaz. Yaşama refleksi cadının

karşısında susmalarına ön ayak olur. Çünkü cadıya karşı çıkmak ölüm tehlikesiyle başbaşa kalmak olacaktır. Bu durum kızların akıllarını kullanmasını ve kendi bilinçlerinin savunmacı yönlerinin farkına varmasını gerektirecektir. Kızlar cadı evden gidene kadar itirazsız bekleyecek, cadı evden gidince ise, kendi kardeşlerini kazana atılmak yerine cadının kızını atmış olacaklardır. Böylece ölümcül son akıl ile ötelenmiş olur. Ancak tehlike bununla bitmeyecektir. Cadı kızlara kızar ve peşlerinden kovalar. Kendisini savunabilmesi için insanın her an tehlikeler karşısında uyarılmış olarak kalması gerekmektedir. Kızlar peşlerinden gelen cadı için uyarım halinde olduklarından Cadıyı kandırırlar: *“Cadı gölün diğer tarafında kızlar da öbür tarafında durmuşlar. Cadı gölün diğer tarafına nasıl geçeceğini bilemeyip kızlara sormuş: “Siz nasıl geçtiniz?” Kızlar da cevap vermişler: “Biz boyunlarımıza ağır taşlardan bağlayarak geçtik.” Cadı onlara inanmış ve boynuna ağır bir taşı bağlamış. Suya girmiş ve tabii ki de çökmüş”* (Muçnik, 1944: 71).

Bir diğer *Gözle Görülmez Afacan Çocuk* adlı masalda kurt tarafından yutulan çocuk kurdun karnına yaşamaya alışır ve yine aklını kullanarak kurdun içinden kurtulmayı başarır:

“O arada köyün kenarından giden kurt etin kokusunu duyup bağırsak atılan yere gelmiş ve devenin bağırsağıyla beraber yiyip gitmiş. Kurt biraz karnını doyurduktan sonra kendine gene kurban aramaya çıkmış. Uzaktan koyun sürüsünü görüp yağlı et yemek umuduyla onlara doğru koşmuş. Yakın kalınca kurdun karnından çocuk bağırmış: “Çoban, çoban koyunlarını kurtar, kurt geliyor.” Çoban çocuğun bağırdığını duyup köpeklerini bırakmış. Kurt kendini köpeklerden zor kurtarmış.

Kurt böylece ava tekrar çıkmış ancak, çocuk çobanı gene duyurmuş.

Kurt koyun sürüsüne yaklaşınca bu şekilde hep devam etmiş. Sonunda da kurt açlıktan ölmüş.” (Muçnik, 1944: 68, 69).

İnsanı yutabilecek güce sahip olan cadı insanı baş edemeyeceği dış dünyayı simgeler niteliği taşırsa, kurt motifi belli bir insan tiplemesine gönderme yapar. Ancak cadı bir türlü yutma eylemini gerçekleştiremez; ya yutmak ister, ya da sadece yutmakla korkutur. Daha doğru cadının yutma eylemi farklıdır: cadı soyut düzeyde yutarken, kurt fiziksel düzeyde yutar; örneğin “cadı anne” çocukların kimliğini yutacak sevgi göstererek onun bireyselliğini yutar. Ya da şeytanla özdeşleşerek (Wilkinson, 2011: 192) insanın ruhunu yutar. Kurt, bir eril özellik taşır ve cadıdan farklı olarak yutma eyleminin fiziksel

çağrışımla gerçekleştirir. *Kırmızı Şapkalı Kız* adlı masalda kız kurt tarafından yutulur, ancak kızı bir avcı kurtarır ve kız intikam olarak kurdun göbeğini taşları dolurup postunu diker, böylece de kurdu, içindeki taşları dökemeyecek hale getirip kalıcı olarak cezalandırmış olur. Fromm, burada kurdun gülünç duruma düştüğünü ifade eder. Çünkü kurdun saldırgan ve kandırıcı niteliği yamyamlıkla eş tutulurken; zaafi, kısırlığı sembolize eden taş ile alaylı bir ölüm bulmasıyla cezalandırılır. Kurdun yaşamının, taş yüzünden son bulmasının tercih edilmesi, kurdun veya bir erkeğin hamile kalamayacağını gösteren unsur olarak ortaya çıkar (Fromm, 1992: 253). Gözle görülmez çocuk kurt tarafından yutulunca kurdu ava çıkamaz yapar ve böylece kurt açlıktan ölür. Erkeği sembolize eden kurt asla doğurganlık niteliğe sahip olamayacaktır. Dolayısıyla onun sürekli açlık durumu, ava çıkma eylemi, budalalık karakteri onun kendi yaratıcılığını ortaya koyma içgüdü: iktidar hırsına ve zaaflarına hakim çıkamayaşının kendi tarihini yazar. Halk bilimi kurdun, açgözlüğü sembolize ettiğini ifade eder (Akmataliev, 2004: 493). Açgözler ise masalarda merhametsiz ve cimri zenginler olarak ortaya çıkar. En güçlü ve en yüksek statü sahibi olan zengin veya Kırgızca “bay” istediği herşeye: kadın, değerli eşya, toprak, gıda, yaşam alanı v. b. servetlere destursuzca müdahale edebilir ve sahip olabilir. *Biraz karnını doyurduktan sonra kendine gene kurban aramaya çıkmış, uzaktan koyun sürüsünü görüp yağlı et yemek umuduyla onlara doğru koşmuş* ifadeleri kurdun, zaaflarına hakim olamayışın, açgözlülüğünün ve iktidar hırsını sembolize eder. Kollektif bilinç, böyle açgözlüğü, gülünç duruma düşürerek cezalandırır ve nefretini de o gülünçlükle belirtmiş olur. Kötü zengin karakteri için, yüksek statü sahibi birine, haksız uygulamaları karşısında cesaretle karşı çıkmak, kendisinden güçlü birisine adaleti savunmak için başkaldırıda bulunmak bir suç olarak sayılır. Ancak aklın keskin ucunu gösteren mizah, “güçlülülere” karşı, umutlu ve gücün kibrini kıran alaycı bir başkaldırımın göstergesiydi. Kollektif bilinç açgöz insanı kurt ile, açgöz zenginliliği ise kurtluk ile tanımlar. Hem kurdun çocuk tarafından alaylı bir şekilde öldürülmesi hem de aç gözlü zenginlerin masalda komik duruma düşürülmesi, açgözlülükle kurtluğu karşılaştıran daha doğrusu bir birine yakıştıran ana izleklerdir. Masaldaki çocuk zengininin cezasını gülünç duruma düşürerek verir:

“Karınlarnı doyurup misafirler uyumuşlar. Herkes uykuya geçince Kuyurçuk yavaşça gidip bıçak bulmuş ve koyunu kesmiş. Bu koyun ise çok yakın zamanda kuzulayacak imiş.

Onların yanında da zenginın iki kızı uyuyormuş. Afacan çocuk onların uzun saçlarını birbirine bağlamış ve kuzuyu ise onların ortasına koymuş. Koyunun karnından

aldığı karın yağsını da zenginin ve onun karısının gözüne sürmüştü. Kapının iki tarafına da çekiç bağlamış. Bunların hepsini yaptıktan sonra da var gücüyle bağırması: “Ey zengin, kalk! Kurtlar tüm koyunlarını yediler”.

Zengin aceleyle yatağından kalkmış; ancak gözlerini açınca onlar tekrar kapanmış. Kapalı gözleriyle kapıya kadar koşmaya mecbur olmuş. Tam kapıyı açınca çekiç onu kafasına vurmuş. Zavallı ayakta kalamayıp yere düşmüş. Bağırışmalardan hem misafirler, hem de zenginin kızı uyanmışlar. Kızlar ise ayrılamamışlar, çünkü saçları birbirine bağlıymış.

Bu arada herkes tartışmışlar birbirleriyle, zenginin kızları da kavga edişmişler: “Sen ne çocuk yerine kuzu mu doğurdun?” (Muçnik, 1944: 68, 69).

Küçük diye pek de önemsenmeyen şeyler aslında ne kadar da yaşamına büyük etkiler verdiği gerçeği masalarda sık sık karşımıza çıkar. Örneğin, *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda kahramanın hayatına yön veren büyücü *ak sakallı cüce* olarak betimlenir. Charl Perro'nun *Parmak Kadar Çocuk* adlı masasında da uyanık olan, sorunları çözen yine parmak kadar küçük çocuktur. Hayatın küçük detaylardan oluştuğunu, tabiri caizse küçük diye görülen şeylerin her türlü büyük maddeyi oluşturan küçük atomik yapılar gibi, yaşamı oluşturan asli yapı taşları gibidir. Buna göre Jung, en küçük şeylerin en büyük etkilere sahip olabileceğini ve yaşamdaki kritik anların ufacık gibi görünen bir şeye bağlı olabileceğini söyler (Jung, 2012: 93). Çocuğun göze görülmezliği, gözün kaçırıldığı ve algılamadığı, en önemli, hayati noktaya işaret eder. Önemsiz sayılabilen şeyler veya gözden kaçan bir detay muazzam sorunlara neden olabildiği gibi o sorunları çözebilir de. Tüm detayları görebilmek ancak insanın kendi bilincinde genişleyip yayılmasıyla mümkün olabilecektir. Kendi bilinç sahasının ve zengin içeriklerinin farkındalığına varacak olan insan, başkası tarafından kendisinin yutulmasına müsaade etmeyecektir. Bu da insanın koskoca dünyada kendisini nokta kadar küçük görse de kendi bilincine varınca, bilinçle kuşatmaya çıkınca evreni, ne kadar büyük olabileceğini, dünyanın barışını ve mutluluğunu bozanlara karşı mücadele verebileceğini, hatta hakları çalınan insanların içinde toplumsal bir misyon üstlenip savaşabileceğini ve kazanımlarıyla o insanlara haklarını dağıtabileceğini yani bir kahraman olabileceğini düşünmektedir. Birinci olarak, onun konuşabilme yeteneği ona, haksızlık karşısında susmama ve itiraz olanağını verir: “*Çoban, çoban koyunlarını kurtar, kurt geliyor*”; ikinci olarak, geniş bilincini ve iradesini kullanarak gözünü daima açık tutma olanağı verir. Zenginlerin evine gelen çocuk herkes uyurken uyumaz örneğin. Çünkü ne olursa olsun insan sürekli, en azından algısal eylem

halinde olması gerekmektedir. Mesela ormandaki yaratıklar: hayvanlar, cadılar, ejderhalar, devler, kurtlar onu yutabilir, onu başka bir forma değiştirebilir, kandırabilir ve hatta öldürebilir de. Bunun için masalarda nerdeyse uyku kahramana tamamen yasaktır. Uyku halindeki insanın farkındalık düzeyi minimize olur ve algılanan dış dünyayla ilişkisi son derece sınırlı kalır. Dolayısıyla cadılar, büyücüler, hayvanlar vb. insanın bu halini, yani zayıf halini kullanırlar ve ona saldırırlar. Gerçek yaşamda da insanın zenginleşmiş bilinci yanında, uyanık olabilmesi, ve bir şekilde teyakkuz halinde kalabilmesi, cadı benzerinden yansıyan düşmanlardan, hayatın başedilmesi güç zorluklarından onu kurtarabilir.

Hayatın olumsuz yönlerini kavrayarak tecrübe sahibi olmak ancak hatalarla, yenilgilerle, küçük küçük ölümlerle mümkün olabilmektedir. Uyku insanın bir “hata”sı gibidir; ve bu halde uyku ölümün bir yansıyanı olup insan içinde yeniden doğum kaynağı olabilmektedir. İnsan yeniden doğarken kendi ruhunda ve dışında mevcut olan iyi ve kötü güçlerin savaşına tanık olur; ve kendi ruhunda iyi ve kötü güçlerden oluşan binlerce ben’in barışımını sağlayıp huzura ulaşır; sonra da diğer dış güçlerle mücadele başlar.

Üçüncü olarak, insan soru sorabilir, kendine yönelik soru da sorabilir. Kafka’nın *Dava* adlı romanında baş kahraman Josef K. asla kendine soru soramayışının trajedisini yaşar. Romanda K. belirsiz nedenlerden dolayı tutuklanır ve neden ve niçin tutuklandığını sormak yerine, başkalarının onu kurtarmasını ve ona yardım etmesini bekler. Bu bakımdan Josef K. , insanın ruhsal körlüğünün sembolik düzeyde ortaya konulmuş biçimidir. İnsanın kendi bilincini kavraması ve düşünsel anlamda aydınlanması kolay bir süreç değildir. Kahramanın baba tarafından “giderse dönülmeyecek” yola sokulması nedeni de zaten bu değil miydi? Kahraman acı çeker, kaygılanır, ejderha ve devlerle savaşır, cadıya kanar ve sonunda yeniden dirilişle huzura ve mutluluğa kavuşur. Hiçbir insanın kaderi Joseph K.’nin kaderi gibi olmamalıdır. Soru sormak tüm cevapları bulabilmenin, sorunları çözebilmenin yegane yoludur. Masallar bundan ötürü, çocuğun gelecekte kullanacağı yaşam perspektifini doğru biçimde kurar. Çocuk masaldaki kahramanla özdeşleşerek yaşamın zor yüzünü görür ve onlardan nasıl kurtulmak gerektiğini de sorularıyla öğrenir. Örneğin *Siyah Kanatlı Üç Kuğu* adlı masalda çocuk toplumun başına gelen sorunun nedeninin soru sorarak bulur:

“*Sahilde toplanan insanları görüp çocuk sormuş:*

– *Ne oldu?*

– *Bela oldu, diye birisi cevaplamış. Her sene bu günü göl sahilden çıkıp bizi evlerimizi batırıyor. Yakışıklı bir çocuğu suya atana kadar da dinlenmiyor. Bugün ise sıra demircinin oğlunda. (...) Çocuğu artık suya atmaya hazırlanırken,*

– *Durun! Ne yapıyorsunuz? diye çocuk bağırmış. Siz suyun neden yükseliyordüğünü kendiniz bilmiyorsunuz ki. Belki de onu durdurmak mümkündür.*

– *Gerçekten! diye cevap vermişler duranlar. Gölü dolduran kötü büyücüdür. Biz ise onunla mücadele edecek güçte değiliz” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 198).*

Aynı durum *Şakir ve Şakiret* adlı masalda da karşımıza çıkar:

“Bu çocuk çok uzaktan gelmiş. O ejderhayla savaşmaya hazırmış. Ona zaferi kazanması için dua edelim. (...) Sonra da Şakir dağa gitmiş ve orada ejderhayı görmüş. Bu ejderha dağ kadar büyükmüş. Çocuk ejderhaya yaklaşıncı ejderha başını kaldırıp derin bir mağra kadar ağzını açmış ve çocuğu yutmaya hazırlanmış. Fakat Şakir molla öğretmiş olan yılanın dilini biliyormuş. O büyü sözlerini söylemiş ve yılan ağzını kapatmış.

– *Ne istiyorsun yılanın dilini bilen çocuk?*

– *Senin buradan gitmeni istiyorum!*

– *Tamam, demiş ejderha. Eğer her ay genç ay çıkınca sen bana yağlı koyunu ve güzel bir kızı getirirsen ben altı ay sonra burasını terk ederim (Eşmambetov, Brudniy, 1964: 158).*

Tüm canlılar arasında kafasında neden sonuç ilişkisinde soru sorup, sistemli bir düşünceyle dünyaya bakış oluşturan tek varlık insandır. Sosyal bir varlık olarak insan belirsizliklerden rahatsız olur ve belirsizliği kuran sorulara yanıtlar arar. Bu yanıtlar için araştırma yapması da gerekir. Ancak merak ve keşif duygusunun harekete izin vermeyen tıpkı Josef K. ’nın sembolize ettiği kendi kendini tutuklayan insan, kendindeki sırla beraber doğanın sırrını da keşfetme ve yüzeye çıkarma gibi olanağı yoktur. O bakımdan doğanın savaşamayacak gibi gelen her korkunç ve *kötü büyücü* gibi yönü: doğal felaketler insanın varlığını yok etmeye devam etmektedir. Masalda çocuk: *“Durun! Ne yapıyorsunuz? (...) Siz suyun neden yükseliyordüğünü kendiniz bilmiyorsunuz ki. Belki de onu durdurmak mümkündür”* diyerek varolanla yetinmek, devam eden sürece katılmak, toplum tektipliği içinde kaybolmak yerine bireyselleşir ve kendine dönmeyi sorular sorarak gerçekleştirir. Doğa, insan için kendi varlığını sindirerek huzurlu dünya kurmasını sağlayan bir armağandır. Yani insan doğaya boyun eğmek yerine ona hükmetmesi gerekmektedir.

Böylece insan kendi dünyasının kurucusu ve sahibi olabilir; ve bu dünya insanın kendisinin de devamı olabilir.

Şakir ve Şakiret adlı masaldaki çocuk geçmiş birikimi ile, molladan öğrendiği yılan dilinin sayesinde sorunla karşı-karşıya gelip sorununu çözebilmektedir. *Dağ kadar büyük* olan ejderhanın *derin bir mağra kadar ağız* toplumun varoluşunu yok edecek büyük bir tehlikenin yansıtıcısıdır. Tehlikeden kurtulmak için sorulan cesur sorular dünyanın cehennemleşen *derin bir mağra kadar* korkunç yüzünü bile cennetleştirebilecektir. Kahramanın yılan dilini anlama kabileyeti doğanın sırrını keşfeden yönüne işaret eder. Nitekim her sorunun cevabı aslında insanın kendisinde saklıdır: “Kendisine sorulan en zor sorunun “insan” olduğunu anlayan bir kişi, insanlığı kurtarabilecek niteliklere de sahiptir” (Fromm, 1992: 225). İnsan olmanın kazandırdığı avantaj, sorunlara karşı boyun eğmeyip onların karşısında çare oluşturmak ve güçlü bir iradeyle sorunların üzerine yürümektir.

2.1.2.1.1. Cadı

Cadı ve ona eşdeğer dev, ejderha ve diğer korkunç mitik yaratıklar, dehşetli ve muazzam bir varlık olarak algılanırlar ve masaldaki fonksiyonu “zarar vermektir”. Bir bakımdan zaman ve mekan kavramına pek de uymayan bir şekilde “*nerden çıktığı belli olmayan*” durup dururken, aniden kahramanın önüne çıkan cadı motifi, Kırgızca: cezkempir, mastan kempir, celmoguz - yer altı kara güçlerin; Slav masallarında Baba-yaga, karanlık ormanda hayvanların başçısı ve Ölüler dünyasına girişin bekçisi görevini üstlenmektedir (Propp, 2000: 57). Bu varlık kahramanın önüne bazen uyarılarak, bazen aniden çıkagelmekle bir “anilik” söz konusudur, örneğin *Coodarbeşim* adlı masalda aniden çıkar: “*Coodarbeşim yürüye yürüye bir cadıya rastlamış. O: “Cut iyregim cut, kart iyregim kart”⁸ diye Coodarbeşim’i yutunca damağında durmuş. O zaman yaşlı kadın: “Seni yutunca damağımda kaldın, herhalde sen benim akrabamsın?” diye sormuş. Coodarbeşim: “Ben Töştük’ün oğlu, Kenceke’nin yavrusuyum” diye cevap vermiş. İhtiyar: “Kenceke ile yakın yeğen idim” diye geri kusmuş*” (Orozova, 1998: 184). Bir diğer *Töştük* adlı masalda cadı yer altından gelmektedir:

“*Töştük ihtiyar kadının yanına gidip biraz konuştuktan sonra altı başını kılıç ile kese vurmuş, kadın ise kaçmış. Töştük onun peşinden kovalamış. (...) O arada kara toprak*

---

⁸ Cadının büyü sözü.

ikiye ayrılıp ihtiyar kadın yerin altına girivermiş. Töştük kovalaya onun peşinden o da yere girmiş. Meğerse cadının Töştük'e gelme nedeni şundan ibaret imiş: Yer altındaki Urumkan'ın kızı Uzun saç adlı kızı yer üstündeki dokuz oğulun en küçüğü, Eleman'ın şumarık oğlu Töştük'e aşık olmuş ve Yedi başlı cadı ihtiyar kadını: "Töştük'ü kandırarak buraya getir" diye göndermiş" (Orozova, 1998: 171).

Yer altı da aynı orman gibi karanlık ve gizemliliği betimler. Cadı da bu dünyadan geldiği için gizemli ve karanlık bir varlıktır. Baba-yaga, ormanda hayvanların başçısını temsil etmekle kahramanı hayvana dönüştürme gücüne de sahiptir. Aynı anda Ölüler dünyasına onun üzerinden gitmektedir. Dolayısıyla cadının Ölüler dünyasının bekçisi ve yer altı varlığı düşüncesi, cadı motifinin öbür dünyaya gönderme veya ölümü yaşatabilme gücüne sahip olduğunun kanıtını ortaya koyar niteliktedir. Bu cadı kahramanı yer altına sürükleyebilir, Ölüler dünyasına geçirebilir, yutabilir veya hayvana dönüştürebilir. Örneğin, *Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş* adlı masalda kahramanı dağ keçisine dönüştürür:

"Siz nasıl dağ keçisine dönüştünüz?" diye sormuş o. Dağ keçileri cevap vermişler: "Biz da bir zamanlar bu yolla gitmiştik. Biraz buradan uzak yerde büyük ve beyaz bir yurt görmüştük. Onun için bir can yoktu. Fakat büyük bir sofraya hazırlanmıştı ve her birimizi bol yemek beklemişti. Biz sofraya oturup karınlarımızı doyurmaya başlamıştık. Ancak biraz yiyince dağ keçisine dönüşüverdik. Bak yiğit, sen de o yurda girme ve oradan hiçbir şey yeme. Yoksa seni de aynı keder bekleyecek".

Bekcal çok dikkatle dağ keçilerinin dediklerini dinlemiş ve kendi yoluna devam etmiş. Yolda beyaz yurdu görmüş ve içeri girmiş. Yurtta kimse yokmuş ancak büyük sofrada her çeşit yemek varmış. Bekcal dağ keçilerinin uyardığını dinlememiş. Lezzetli yemekler karşısında dayanamamış. Tam mindere otururken nereden çıktığı belli olmayan bir yaşlı kadın fayda olmuş. Bir avuç toprağı eline alıp bir şeyler fısıldayıp Bekcal'ın yüzüne atmış. Genç hemen dağ keçisine dönüşmüş. O yurttan çıkıp rastgele koşmuş. " (Eşmambetov, Brudny, 1963: 170).

Bir diğer masalda geyiğe çevirir: "(...)

– Teyze, acım, yemek versene?

– Yemek mi, ahmak, süf! diye keyiğe çevirdi.

– Lütfen, teyzeciğim yemeğini vermesen verme, geri kendi halime dönüştür, dedi.

– *Geyiğe dönüştürme diyen sen misin, ahmak, süfl diye üfleyerek dilini de bağladı (...)*” (Sabır Uulu, 2008: 274).

Ancak bu şekilde simgesel düzeyde yaşanan bedensel değişim bir önceki ben'in öldürülüp aydın bir ben'in kazanılmasına yöneliktir. Kişileştirilmiş veya canlandırılmış bu varlıklar sayesinde kahraman tinsel güce sahip olabilmektedir. Böylece, cadının görevi kahramana yeniden doğum yaşatmak için, hayatın zorluklarını, özellikle de aldaticılığını ve değişebilirlik yüzünü göstermektir. Masalda kahraman uyarılmasına rağmen hazır sofranın üzerine oturup yemek yemeye kalkmaktadır. Hazır yemekle kandırılan kahraman dağ keçisine dönüştürülmektedir. *Asan ve Üsön adlı* masalda da kahraman cadıdan yemek istediği için geyiğe dönüştürülür. Görüldüğü gibi kahramanı cadı yemekle kandırabilmektedir. Çocuk da da dünyaya gelince sadece beslenmek için emmekle meşgul olduğu gözlemlenebilir. Emme bir beslenme eylemi olmakla birlikte saflığı ve naifliği simgeler niteliktedir. Karın doyurmak, yaşama isteğinin en saf en naif göstergesidir. Kahramanın amacı da ilk olarak karnını doyurmak olmaktadır. Cadı kahramanın en saf ve en naif tarafından yararlanıp onu kandırabilmektedir. Çünkü bu aşamada çocuk/kahraman annenin karşılıksız verdiği sütün etkisinden henüz kurtulmamış ve hazır olana alışmıştır ve hazır olana güven duymaktadır. Dolayısıyla cadı tarafından kandırılan, onun etkisinde kalan insan olgunlaşmamıştır. Oysaki hayatta karnı doyurmak gibi ruhu doyurmak, beyini doyurmak ancak emek sarf etmekle ve dolayısıyla olgunlaşmakla mümkün olabilecektir. Şayet hayat için mücadelenin, emme aşamasında donup kalması, oburluk ve açgözlüğe yol açtığı gibi amaçsızlığa da yol açabilir. Masallarda dominant karakterli bir insan kurdun sembolize ettiği açgöz insan olarak ortaya çıkar. Böyle bir insan herşeyi karşılıksız elde etmeye yönelir. Josef K. 'nın sembolize ettiği insan tipi ise annenin karşılıksız verdiği sütünü bekleyen çocuk gibi onu koruyanlara bağımlıdır, onların yardımından yararlandır ve onların imkanlarını kullanandır (Fromm, 1992: 265). Onun amacı kendi dışındaki birilerinden yararlanma yöntemiyle kendi ihtiyaçlarını gidermiş olmakla sınırlıdır. Salt karnını hazır bir şekilde doyurmak için yapılan eylem kahramanı cadının ağına düşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Çünkü hertürlü emeksiz yolla kazanabilecek gibi gözükken şey insanın zaafını sınamak için vardır. Nitekim, insanın bırakılmışlığı insanı yutabilecek cadı gibi korkunç ve baş edilemeyecek dünyada kendi-kendini ve ahlakını oluşturması çabası içindir. Cadının şeytan ile özdeşleşmişliği, (Wilkinson, 2011: 192) kışkırtıcı yasak ancak cazip olan şey, insanın tüm ruhunu insandan isteyerek insanın varlığını da yok edecektir. İşte bu yüzden insanın karnın değil de öncelikle ruhun doyması

önemlidir. Yoksa, cadıya yenik düşmek tüm hayatı anlamsız kılar ve insanın dağ keçisi gibi *rastgele koşar* olmasını sağlar. Zaaflarına yenilen insan hayvanlar tabakasına inmiş olur. Aynı anda “cadı” diye tanımladığımız dışarıdaki zorluk insanın zaaflarıyla oynayarak sınanır ve bununla beraber ruhunun kurtarılmasına yardımcı olur; insan cadıya kanmakla kendi farkındalığını ve sonra da hayatın yanıltıcılığını kavrayıp geleceğin belirsizliğine karşı bir duruşa, ve belirsizlikleri belirli kılma gayretinde olacaktır. Ölümle (karanlıkla, cahillikle) savaşarak kahraman diriler dünyasına geri dönmektedir. İçsel gelişim eskinin ölmesiyle gerçekleşebilir. Bu yüzden *Öbür dünya* -Ölümler dünyası- daha da önemli sayılmaktadır ki ruhun ta kendisinin yaşam alanıdır. Bu yüzden ruhun ölümlülüğünü inkar etmek ruhun yeniden doğabileceğini görmemektir. Görüldüğü gibi cadı kahramanın ruhunu oluşturma görevini maske altında yapmaktadır. Kötü ve zor bir hayatın çilesi çekilmeden iyiyi kavramak mümkün değildir.

Hayatta ulaşılmasının zor olduğu gözükene şey elbette kolay elde edilmeyecektir aksine zorlukları çekerek ulaşılacaktır. Dolayısıyla bizler her zaman hangi iyiliğin kötülük ve hangi kötülüğün iyilik için yaşandığını bilemeyebiliriz. Örneğin, *Cennet* adlı masalda hayatın yanıltıcılığı ele alınır:

“Bir gün han kırk yiğidiyle akşamüzeri evine doğru gelirken önünden altın av hayvanı çıkmış ve hemen kaçırılmış. Han onu kovalaya kovalaya çöle kaçırılmış. Çöle girince de o deveye dönüşmüş. O zaman han: “Deve olsa da gerekli bir şey” diyerek kendisiyle beraber götürmek için eğilip tutarken deve deve dönüşmüş. Han bu duruma hayran kalmış. Dev ise:

– İşte han, hoş geldin (...). Seni buraya ecel mi götürdü veya azap mı getirdi diye sormuş.

Han korkarak:

– Canımı sağ bırak, canımı sağ bırak, diye deve yalvarıvermiş. (Orozova, 1998: 269).

Aynı duruma *Töştük* masalında da rastlanır: *“Eleman sabah kalkıp atlara su verirken suda bir akciğer akıyormuş. Akciğeri elindeki değnek ile batırmaya çalışsa da tutamamış ve suya girip eliyle tutunca akciğer yedi başlı cadıya dönüşmüş ve adamı kaldırıp yere vurup üzerine binip sallanmış” (Orozova, 1998: 168).*

Ulaşılması kolay gözükene, şey aslında zor elde edilebilir de. Ya da küçük gibi gözükene sorun insanı yutabilecek dev, ejderha ve cadı gibi korkunç ve tehlikeli zorluğa

dönüşebilir de. Yani hayatta hiçbir şey çok da kolay elde edilmezdir. Ve bu doğa yasasını değiştirmek de insanın elinde değildir.

Böylece karanlığın temsilcisi cadı hayatın gizli tarafının ve başedilemeyecek gibi görünen sorunlarının kişileşerek ortaya çıktığı figürdür. Bazen bu sorun çok net bir şekilde ortaya çıkar: olumsuz anne kompleksi veya anne arketipi.

Erkeklerde anne kompleksi, erkeğin kendi bilincine varmasını, dolayısıyla Anima'sını kabul etmesini sağlar. Örneğin *Gülbara ve Sabira* adlı masalda erkeğin anne kompleksinden kurtulup hem de Anima'sıyla barışma sürecinin yaşanması görülür: "Bir zamanlar dul anne oğluydu yaşamış. Oğlu büyüyünce yanına çağırıp şöyle der: Eğer bir gün evlenmek istersen karıların nasıl oldukları hakkında öğretici hikayeyi bilmen lazım" der. Oğlu bir gün evlenmek ister ve annesine gelip o hikayeyi dinlemek istediğini söyler. Anne bu hikayenin Gulbara hakkında olacağını ve onu çok şeylere öğreteceğini söyler ve dinlemesi için hükümdara gönderir. Çocuk hükümdarı bulur ve Gülbara hakkında hikayeyi anlatmasını söyler. Hükümdar hikayeyi anlatmaya başlar: bir zamanlar gençken çok güzel Gulbara adlı bir kızla evlendim. İlk zamanlar çok mutlu idim. Bir sabah kalkıp ahıra atımın yanına gittiğimde at sanki daha yeni binilmiş gibiydi ve ben bu sabah erkenden atımı kimin binebileceğini aklım almadı. Hemen orada sinirimden herkese bağırma başladım ve işçiler karımın her sabah binip gittiğini söyledi. Ben de ertesi sabah erkenden karımın izine düştüm. Bir ormana gelince atımı tanıdım. Orada biricik ev vardı. Pencereden bakınca çirkin bir büyücünün karımı dövüyordüğünü gördüm. Daha fazla dayanmadan eve girdim ve büyücüyü öldürdüm. Eve gittiğimde Gulbara bana teşekkür etmek yerine bana öyle bir baktı ve ben köpeğe dönüştüm. Gulbara hemen şehirdeki tüm köpekleri öldürmeyi emretti. Ben de var gücümle oradan kaçtım. Ormana gelip avcılarının evine geldim. Bana kemik atıp ismarladılar. Sonra avcının karısı bana baktı ve benim insan olduğumu anladı. Sonra da ablası Gulbara'nın beni -hükümdarı- köpeğe dönüştürdüğünü fark ederek bir şeyler fısıldadı ve beni insan halime getirdi. Bu kadının ismi Sabira idi. O da Gulbara'dan öğrendiği mucizeleri yaratabilecek ezberleri biliyordu. Ben de ondan bazı ezberleri öğredim ve eve döndüm. Eve gelince karım beni görüp çok şaşırıldı. Onun büyücülüğünü bozmak için ezberi söyleyince o kuşa dönüştü. Bakmak istersen işte bu Gulbara" diye altın kafesteki kuşu gösterir. Birkaç zaman geçince çocuk annesinin yanına gelir ve evleneceğini söyler. Kutlamak yerine anne şaşırır ve şöyle der: "*Demek ki seni o hikaye hiçbir şeye öğretmedi mi? Görmedin mi karılar nasıl olur.* " Çocuk da şöyle der: *Anne haklısın Gülbara acımasız ve kurnaz. Ancak onun ablası Sabira öyle değil. Ben onun*

kızına evleniyorum. Kızı da annesi gibi iyi ve güzel” der ” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 108).

Arketipsel açıdan bakıldığında masaldaki başkahraman olan çocuğun etrafında geçen tüm olaylar ve kişiler aslında çocuğun ruhunu dalgalayan endişeler, kaygılar ve çocuğun kendisinin içindeki çeşitli girdaplardır. “Erkeklerde anne kompleksi asla “saf” değildir, daima anima arketipi ile karışmıştır, dolayısıyla, erkeğin anneye ilgili görüşleri genellikle duygusal, yani “anima” lehine önyargılıdır” (Jung, 2012: 32). Jung’a göre Anima erkeklerde anne kompleksinden etkilenerek ortaya çıkar, ki bu masalda da açıkça görülmektedir.

Evlenmeden önce çocuğa kadınlar hakkında ön görüşe sahip olmasını sağlamak veya oğlunun evlenmesini istemekle anne çocukta anne kompleksini oluşturur. Jung da çocukların bu olumsuz anne kompleksinden kurtulması gerektiğini vurgular. Bu olumsuz anne kompleksindeki çocuk hükümdar kılığında kendi bilinçdışına yol alır ve Anima ile karşı karşıya gelir. Anima hükümdarın karısıdır. Arketipler olumlu olmakla birlikte olumsuz da olabilirler. Hükümdarın karısı eşine ihanet eder ve çirkin bir büyücüyle aşka meyil eder. Hükümdara iğdiş edilmiş olma korkusu büyücüye yönelik nefret ile kendini belirtir. Hükümdarın karısı, kendisini büyücünün elinden kurtaran hükümdara teşekkür bile etmez aksine onu cezalandırmak için köpeğe dönüştürür. Hükümdarın köpeğe dönüşmesi aslında, kadın açısından hükümdarın kendini aldatılmış hissetmesinin aynasından yansıyan köpek gibi aşağılanmış olma duygusunun resmidir. Ancak bu arketipi hemen olumsuz saymakta aceleci davranmamalıyız. Daha önce bu metinde tartışıldığı gibi, insanı neyin kötüye, neyin iyiye götürdüğünü önceden belirlemek her zaman çok mümkün değildir. İyi gözükken şeylerin kötü ve tam tersi olarak kötü gözükken şeylerin de iyi olabilir sonuçlar verebildiğini söylemiştik. İlk bakışımızda olumsuz gibi gözükken Anima’nın, iyi tarafı da bulunabilir ki, hükümdarı köpeğe dönüştürüp iktidar sahibi olmak isteyen eşi Anima’nın Eros’u temsil etmesiyle açıklanır (Jung, 2012: 27). Bilinçdışı bir Eros ise kendini daima iktidar hırsıyla ifade eder. Bunun için kadın, erkekte tüm büyüklüğün, gücün ortaya çıkmasını istemekle erkekte korku yaratmaktadır. Anima erkeğe ilham veren, tüm bilinçlenmesini dayandıracığı temel duygudur (Jung, 2012: 23). Duygu olmadan karanlığın aydınlığa dönüşmesi zaten imkansızdır. Anima, animus gibi erkeği bilinçdışıyla bilince bağlayıcısı ve bilinçdışının kişileştirilmesidir. Anima erkeğe kendini tanımasını, kendini kurtuluşuna erdirmesi bilincini verir. Gulbara’nın kuşa dönüşmesi hükümdarın tecrübe kazanması veya çocuğun kendi bilinçdışına ulaşip, insan olmayı hakketmesini

imgeler. Kuş iki farklı ortamda, havada ve yerde yaşayabildiği için bilinçdışıyla bilinci bağlayan bir imgedir. Ve bu imge, insan bilincinin neyi kabul edip neyi kabul etmemesi gerektiğini sağlayandır. Gulbara'nın ablası da aslında aynı arketipin olumlu tarafıdır. Daha doğrusu bilinçdışının oluşturan hükümdar bir köpeğe dönüşüp transmutasyon geçirmekle artık insan olmayı hakketmekte ve Animayı kabullenmektedir. *“Demek ki sana o hikaye hiçbir şey öğretmedi mi? Görmedin mi karılar nasıl olur?” dediğinde, çocuk: “Anne haklısın, Gülbara acımasız ve kurnazdır. Ancak onun ablası Sabira öyle değildir. Ben onun kızıyla evleniyorum. Kızı da annesi gibi iyi ve güzeldir”* demekle anne kompleksinden kurtulup Anima'sını kabul etmektedir. Anima ve Animus'un dengelenmesiyle artık insan kişilik dengesini oluşturmuş oluyor.

Kırgız masallarında olumlu Anima arketipi *“Ay dersen Ay, Güneş dersen Güneş”*⁹ ifadesiyle de sıfatlanır: *“Bir gün vezirleriyle tarlada kuşuyla gezerken kuşu bir yurdun üstüne konar. Han vezirleriyle yaklaşır...kuşu kendisi gidip alayım derken Ay dersen Ay, Güneş dersen Güneş gibi, insanlıkta olmayan bir güzellikteki kızı görür”* (Sabır Uulu, 2008: 301). Bir diğer masalda: *“Şakiret sandığı açınca ay dersen ay, güneş dersen güneş gibi kızı görmüşler”* (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 164).

Bazı masalarda Anima hem güzellik, hem de cadılık özelliğini taşımaktadır: *“Çocuk yolda giderken dünyada adaletsizliğin olmadığını düşünür. Birinde herşey diğerinde hiçbir şey yok. “Eğer benim elimde olsaydı halkımı mutlu ederdim. Herkesin varlık içinde yaşamasını sağlardım ve zenginlerin fakirleri ezmesine izin vermezdim”. Öyle düşünürken yolda kuyu görür. (...) İçeri girip kapıyı açınca koltukta kız oturmaktadır. Bu kızın saçları siyah, yüzü al, dişleri inci kadar parlıyor, fakat gözlerinden kötülük fırlatıyor. (...) Güzel kıza koşarken, kız hemen kapıya doğru kaçır ve kapıyı açıp siyah kuğuya dönüşür ve uçup gider. Fakat mendili çocuğun elinde kalır”* (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 197).

Masalda başta başkahraman olmak üzere, çeşitli ruhi heyecanların modellemesidir. Masaldaki çocuk kuyuya girmekle kendi bilinçdışını kavramaya yol alır. Orada karşılan kuğuların kız dönüşümü sağlaması erkeğin duygusallık yönü olarak görülmesi, yani Animası olarak yorumlanması mümkündür.

---

⁹ Kırgız Türkçesinde göz kamaştırıcı bir güzelliği ifade eden ve masalarda sıkça kullanılan bir deyimdir.

Masaldaki çocuk insanları mutlu görmek istemektedir; yani bu dünyada mutluluk savaçısı olma uğraşındadır. Masal ise yolculuğun hemen başında onun önüne bir kuyu çıkarmaktadır:

“Eğer elimde olsaydı halkımı mutlu ederdim. Herkesin huzur içinde yaşamasını sağlardım. Zenginlerin fakirleri ezmesine izin vermezdim. Böyle düşünürken çocuk önünde birden büyük bir kuyu belirmiş. Bu kuyunun içinde uzun ağaçtan yapılan bir merdiven varmış. Çocuk orda durmuş ve düşünmüş: “Bu kuyunun içinde ne var acaba?”

Çocuk merakından kuyunun içine inmeye başlamış. Merdiven çok uzun olduğu için gündüz ışığı azalıp karanlık olmaya başlamış. Böylece merdiven onu büyük bir ağır kapıya getirmiş” (Eşmambetov, Brudnıy, 1963: 196-197).

Çocuk kuyuya inince, karanlığa yani kendi bilinçdışına yol almaya başlamış. Bilinçdışının kapısı da büyük ve ağırdır çünkü insanın kendisini keşfetmesi ve açıklaması hiç de kolay değildir. Ergenleşme ancak varlığının karanlık tarafını yenmekle yani bilinçdışının, “cadı”da imgelenen negatif tarafını yenmekle ortaya çıkacaktır. Bilinç dışının karanlık yönleri sanki üç farklı resim karesine alınmışçasına, üç siyah kuğu tarafından resimlendirilir. Siyah kuğuların üçlü bulunması ve kuğuların üç halde – kuğu, cadı, kız masalın bilinç dışının keşfi için kullandığı bir yöntem olduğunun hatta bu yöntemde gruplandırmalara gittiğinin sayılarla da desteklen göstergesidir. Kuğular ise, çocuğun bilinçdışında kabaca oluşturabildiği gruplandırmanın estetik formu ve sunumudur. Kara kuğular renklerinde vurgulandığı gibi hayatın karanlık taraflarını ve aynı zamanda da karanlığın büyüklüğünü ve bu büyüklük hacmi içerisinde yer alabilecek sanki hacimle orantısal bilgeliği simgelemektedir. Çocuğun kara kuğulara galip gelmesi, yani kendi olumsuz duygularını yenebilmesi, kızların eşyalarının çocuğun elinde kalmasıyla açıklanabilir. Anima arketipi olan cadı, kışkırtıcı yönüyle erkeğin ruhunu ister ve bu açıdan şeytansı niteliğe sahip olur. Bu açıdan şeytan kadını özelliklerle anılır, masalarda cadı ve rüyalarda da albastı şeklinde ortaya çıkar.

Kahramanın yeniden doğumunu sağlayan ve onu olgunlaştıran cadıya karşı ruh arketipi, kahramanın cadıyla savaş sürecinde ona destek olmaktadır. Eğer ruh arketipi olmazsa kahraman cadıya karşısında pes edebilir ve ona çökebilirdi. Ruh arketipi kahramana savaşması için moral olmaktadır. Ama hem ruh arketipi hem de cadının sayesinde kahramanın ruhununun aydınlanması sağlanmaktadır. Bazen cadının görevini ruh arketipi ödünçlemektedir: ruh arketipi de cadının görevini ödünçlemekte ve kahramanı

hayvana dönüştürmek gibi kötülükler yapmaktadır. Ama bu “kötülük”lerle de olsa dahi, bütün bu süreç kahramanın kişilik gelişiminin leyhine dönüşmektedir.

Kahraman, karmaşıklar dolu bir yolda önüne gelen herkesi öldürüp geçmeyecektir elbette. Ahlakına ve onuruna aykırı gelen davranışlara başvurmadan, sorumlucu mücadelesini yürütmek zorundadır. Kahramanın misyonu; evden ayrılma-erginlenme-ödül kazanma mit tarafından önceden bellirlenmiş olması, kahramanın bir zombi olduğunu göstermemelidir. Kahraman sadece görevini yerine getiren, mitin belirlediği izlekten ilerlese, kendisinin izlendiğinin farkında olan bir figür olduğunu düşünerek ahlaklı davranış sergilememektedir. İnsanda kendi moral değerlerine uymasını sağlayan ve insanın hakiki kimliğini oluşturan, masalda ise kahramanın yanında ona sürekli direnç sağlayan norm karakter yer almaktadır. Kahramanın taşıdığı vicdan, aslında norm karakter veya arketip olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da karakterin baba evinden aldığı eğitim ve sevgiyle yakından bağlıdır. Küçüklüğünde gördüğü eğitim çocuğun bilinçaltında topladığı birikimlerin ciddi bir bölümünü oluşturur ve “giderse dönmez” yol boyunca ona direnç ve destek olur. Masallarda bu birikim ruh arketipi olarak karşımıza konur.

2.1.2.1.2. Ruh Arketipi

Ruh arketipi, Kırgız masallarında genelde (İslamiyetten önce, Türk ilahi kocaları: *Gök sakallı, Ak sakallı, Kocalar*) “yaşlı uzun ve beyaz sakallı ihtiyar” ve bunun diğer varyantı (İslamiyetten sonra) “kıdır/kadır ata”, “kayıp ata”, “Kızır Niyaz” şeklinde ortaya çıkar¹⁰. Bu yaşlı bilge arketipi insanın idrak, izan, tavsiye, plan, karar, gibi şeylere ihtiyaç duyduğu zaman, ancak kendi başına bunlara ulaşamadığı durumlarda ortaya çıkar. Arketip insandaki bu ruhsal yetersizliği giderendir (Jung, 2012: 86). Bunun için Jung’un Tanrı anlamına gelen ve insan kılığına giren ruh arketipi masallarda genelde dört aşamayı eyley (Jung, 2012: 78-109): 1) kişileştirilmiş veya canlandırılmış ruh arketipi önce kahramanın kim olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gideceğini soruşturarak kahramanın kendini ve geçmişini analiz etmesini, geleceğini belirlemesini, ve tüm bu sürece konsantre olmasını sağlar. 2) Analiz ve amaç belirleme sürecinden sonra Arketip, kahramanın büyümlü güce sahip olmasını sağlar; 3) Bu kararlar ve güç ile de kahraman umutsuzluktan kurtulmuş ve

---

¹⁰ İlahi kocalar için bakınız: Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, s. 113

seferber edilmiş olur. 4) Masal ruh arketipinin kahramana verdiklerini kahramanda sınar ve bazı durumlarda da onu ödüllendirir.

Masalarda önce çocuğa ruh arketipi neden üzgün olduğunu sorar; örneğin, *Bilge Öğütlerin Nimeti* adlı masalda ruh arketipi kahramanın karşısına hiç tanımadığı insan olarak çıkar:

– *Ne oldu sana yiğit, çok üzgün görünüyorsun?*

– *Ben baba evinde cahil olarak büyüyordum, diye başladı o, ve babam beni akıl kazanmam, iyi insanlarla tanışıp arkadaş olmam için gönderdi.*

– *Öyleyse, dedi rastlayan, ben sana bir öğütte bulunayım. Belki lazım olur. Eğer iki kadından birisini seçmek gerekecekse ve senden hangisinin güzel olduğunu sorarlarsa şöyle cevap ver: “Güzel güzel değil, sevilen güzel”.*

Çocuk teşekkür etmiş, yoluna devam etmiş. Bir az adım atar atmaz bir ses duymuş:

– *Nereye gidiyorsun, cahil?*

Çocuk arkasına bakmış ve tanımadığı insanı görmüş:

– *Sen nerden biliyorsun benim cahil olduğumu? diye çocuk sormuş.*

– *Bu senin yüzünden belli. Peki, nereye gidiyorsun?*

Çocuk başından geçenleri anlatmış.

– *Öyleyse, benim iyi öğüdümü dinle, demiş yabancı. Belki sana lazım olur. Aklında tut: “Kimin evinde karnını doyurduysan ona düşman olma” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 237).*

Ruh arketipi kahramanın hal-hatırını sormakla ve ona öğütte bulunmakla çocuğun önce varlığını uyarmakta sonrada, hem kendini hem de karşılaştığı olayı analiz etmesini ve manevi gücüne konsantre olmasını sağlamakta. Ona sorun karşısında öğütler vererek içine düştüğü umutsuzluğu umut ile yıkmakta. Çocuk kendi düşünceleri üzerine de düşünmeyi öğrenir ve tüm manevi güçlerini de kendinde toplar diriltir arketip sayesinde. Artık kendinde hiçbir şeyin eksikliğini çekmeyecektir. Ancak bu durumun gerçekten de böyle olup olmadığını karşısına çıkan bir takım sınavlar gösterecektir:

“Susuz bozkırlardan geçerek kuyunun yanına gelip durmuşlar. İşçilerden biri ipe kovayı bağlayarak kuyuya indirmiş. Ancak ipi geri çıkarınca kova yokmuş. O zaman

kendisi kuyuya inmiş. İpi geri çektiklerinde inen de çıkmamış. Herkes ne yapacağına şaşırılmışlar ve korkmuşlar. Herkes çok susamış.

– Kim kuyuya inip su alırsa, bol ödül kazanır,

demiş tüccar.

O zaman çocuk kaybedecek hiçbir şeyi olmadığını düşünmüştü: eğer o ölürse kimse ona acımaz, çünkü babası bile ona cahil olduğunu söylemiş. Oysaki ki ödül kazanırsa evine boş elleriyle dönmeyecekti. Böylece o beline ipi bağlayıp aşağı doğru inmiş.

İçeride gördükleri onu ürpertmişti. Kuyunun dibinde büyücü oturuyormuş, onun yanında da iki kadın varmış. Onların yanında kuyuya girip çıkmayan işçinin cesedi yatıyormuş.

Büyücü korkutucu sesle çocuğa yanındaki karıların hangisinin güzel olduğunu sormuş. Çocuk verilen öğütlerin ilkinin hatırlamış ve demiş ki:

Büyücü kahkaha atmış ve artık güzel bir sesle demiş:

– Meğerse sen çok akıllı çocukmuşsun. Suyu ne kadar istersen o kadar alabilirsin.

– Çocuk herkese yetecek kadar suyu kovaya doldurmuş ve sağ-salim kuyudan çıkmış. Tüccar çocuğa ödül olarak malının bir kısmını vermiş” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 239).

Kahraman çözülmesi gereken sorunla başbaşa kalınca ruh arketipi tarafından verilen öğüde veya iç sesine kulak verir: “Güzel güzel değil, sevilen güzel”. Kollektif bilinç herşeyin belirleyicisinin akıl olduğunu ortaya koyar. İnsan akı ile ne görüyorsa dünyayı da öyle görür. Ruh arketipi kahramanın ruhsal yücelimini sağlamıştır. Bu yüzden çocuk artık dünyaya yüceltilmiş aklıyla bakar. Kuyu karanlık bir mekandır, bu açıdan bir zorluk veya tehlike olarak algılanmalıdır. İnsanın kişiliği ve bilgeliği ancak zor durumlarda ortaya çıkar ki, ruh arketipi de zorluklarla nasıl baş edeceğini sınamak için kuyunun içinden kahramanın karşısına çıkar. İnsan zorluklar karşısında aklını ve ruhunu kullanmazsa, kaderi aynı bir önceki tüccarının işçisinin kaderine benzer: *Onların yanında kuyuya girip çıkmayan işçinin cesedi yatıyormuş*. O da insanın boyun eğmişliğini ve akışa kendini çaresizce terkedişini ortaya koyar.

Aslında kahraman yolculuğunda sırf karşısına çıkan insan öyle dediği için yapmaz yaptıklarını, kahraman verilen öğüdü içselleştirmiştir ve hazmetmiştir aklında ve kişiliğinde. Eğer kahraman verilen öğüdü içselleştirememiş olsaydı, kahramanın kaderi de

kuyudan çıkamayan bir önceki tüccar işçisi gibi olacaktı. Kuyuda kahramana rastlayan büyücü aslında ruh arketipinin diğer şeklidir: yolda rastlayan üç adamdır. Kahramanın ahlaksal değer kazanıp kazanmadığını sınamak için ise tekrar büyücü şeklinde kuyunun içinde karşısına çıkar.

Tüm arketipler gibi ruh arketipinin de hem iyi, pozitif ve aydınlık hem de kötü, negatif ve karanlık yönleri vardır. Bazı masalarda salt kollayan (ak sakallı ihtiyar) ise ruh arketipi bazı masalarda kötüdür ve genelde büyücü veya kurnaz ve sinsi hayvanlardır: yılan, kurt veya balık şeklinde. Bir diğer örneğimiz olan *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda ruh arketipi salt kötüdür:

“Bir gün şehirden dönerken çok yorulan bir yaşlı adam yoldaki büyük bir taşın üzerine dinlenmeye oturmuş.

Orada nerden çıktığı belli olmayan bir ak sakallı cüce fayda olmuş ve yaşlı adama sormuş:

– Neden beni çağırdın?

– Ben seni çağırmadım, sadece çok yoruldum, diye içini çekmiş. Sen kimsin?

– Benim adım Öküş. Bana belli ki, sen kaç gündür oğlunu şehre götürüyorsun. Peki, neden onu götürüyorsun?

– Çok zor geçiniyoruz, diye cevap vermiş yaşlı adam. Ben de oğlumu işe alacak kişi arıyorum.

– Eğer öyleyse, çocuğunu işçi olarak bana ver, demiş ak sakallı. Ben onu eğiteceğim. Bir sene sonra aynı saatte buraya gelip oğlunu alabilirsin.

Böyle demekle fakire altın para verdikten sonra çocuğu elinden tutup onunla beraber kaybolmuş.

Bir sene sonra yaşlı adam beyaz sakallı cüceye oğlunu almaya gelmiş.

Ak sakallı bir şeyler fısıldamış ve ortaya hemen yedi tane siyah kedi fayda olmuş.

– Hangisi senin oğlun olduğunu tanırsan, kendinle götürebilirsin, demiş büyücü.

Yaşlı adam hangisi kendi oğlu olduğunu tanıyamamış ve ağlayarak geri dönmüş.

Seneye babası tekrar beyaz sakallıya gelmiş. Büyücü bir şeyler fısıldamış ve ortaya yedi tane kırmızı tilki fayda olmuş. Zavallı gene oğlunu tanıyamamış ve eli boş gitmiş. Bu şekilde birkaç yıl geçmiş. Baba oğlunu tanıyamayıp hep evine yalnız dönmüş.

Bir keresinde büyücü demiş:

– *Kaç senedir oğlunu tanıyamıyorsun, eğer onu yedinci sene de tanıyamazsan o zaman oğlun ebedi bende kölem olarak kalır*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 187-190).

Masaldaki ruh arketipi önce kendi görevi olan kahramanın hal-hatır sorma adımını atar, kendine yönelmesini sağlar. Ona ihtiyacı olduğu bilgiyi verir. Ama bu bilgi önceki masaldaki gibi direk öğüt olarak verilmez; ona zor durumlar yaşatılarak verilir. Bu küçük ak sakallı büyücü hem küçük, hem ak sakallı, hem de kötüdür (büyücüdür). Bir bakımdan olumsuz görünen bilinçdışının ürünü olan cüce, küçük olmakla birlikte tecrübe kazandırabilecek güçtedir (Jung, 2012: 93). Küçük ve dikkate alınmayan şeyler aslında büyük şeyleri yaratmakta ve ak sakallı olması ise onun bilgeliğini temsil etmektedir. Ancak bu bilgeliğinin nimetlerini kolay bir yolla vermez kahramana. Zorluklarla ulaşılan bilgi, daha derinlere işleyecek daha derinlerde hazmedilecek ve daha derinlerde muhafaza edilecektir. Bunun için büyücü çocuğu siyah kediye sonra da tilkiye dönüştürür ve altı sene kendinde köle olarak saklar ve bu süreç çocukta derin izler bırakır. Yedi, Tanrısa’lık (üç) ile maddesel Dünyanın (dört) birleşmesi olduğundan bütünlüğü ve tamlığı, kusursuzlaşmayı imgeler dolayısıyla da kusursuzlaşmadaki kutsallığı/tanrısallığı ifade eder. (Wilkinson, 2011: 295). Yedinci sene çocuk baba tarafından tanınır. Kahramanın özgüvenindeki tamlığı onun tilkiye, kargaya, ata dönüşmesiyle gerçekleşir. Hayvan seviyesine düşürülen insan, insan bilincini, insansı duygularını ve insana ait tüm özelliklerini yitirir. Ancak insanı hayvan seviyesine iten zorluklar ve sınamalardı ki, bu süreçte insan insanlıktan uzaklaştırılabilir ve hatta tamamen hayvan seviyesine indirilebilir. İnsanın kendi akıl ve idrağının farkına birşekilde varması gerekir. Tüm iyi duygular: sevgi, iyilik ve yardımseverlik kötü olan dürtülerin sonuncunda oluşur (Fromm, 1995: 174). Köle olarak yedi sene boyunca büyücünün elinde çalışan çocuk insanlık özelliğini geri kazanır. Çocuk altı sene boyunca kendini tamamlamış, erdemliğe ulaşmış ve özgür olmaya hak kazanmıştır artık. Dolayısıyla yedinci sene baba tarafından tanınır ve özgürlüğe kavuşur: *“Her zamanki gibi büyücü bir şeyler fısıldayınca fakirin önünde yedi siyah at fayda olmuş ve tek sıraya dizilmiş.*

Fakir kendini kaybetmeden hemen üçüncü atın ipini tutmuş ve demiş:

– *İşte bu benim oğlum!*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 190)

Babanın yedinci sene çocuğunu tanıması da imgesel özellik taşıır. Hayat yoluna çocuğunu bırakan baba oğlunun erdemliğine kani olur ve onu tanır; erdemli olgun bir insan olarak onu kabul eder.

Bu bilge arketipi kahramanın idrak, akıllılık ve bilgeliğin yanı sıra, ahlaki özelliklerini de sınamaktadır. Kahramanın ahlakını sınar ve armağanlarını verip vermemesi bu sınava bağlıdır (Jung, 2012: 94). Birinci sınavı kazanan kahramanın ahlak ve kişiliğinden emin olmak için ruh arketipi, bir daha karşısına çıkar: bir sonraki sene yaşlı adam aynı yere gelir ve büyücünün kızının söylediği gibi yaparak oğlunu onun elinden kurtarır. Oğlu cüceden büyücülüğü öğrendiğini söyler. Yarın pazara gidip ata dönüşeceğini ve atı satıp ancak dizgin takımını vermemesi gerektiğini söyler. Yaşlı adam pazarda atını satar, dizgin takımını saklar ve eve gelince oğlu kuşa dönüşüp uçarak babasından önce gelir. Babası oğlunu bir daha ata dönüşmesine ikna eder ve gene pazara götürür. Pazarda bir zengin gelir ve atı büyük bin altın paraya satın alacağını söyler. Ancak dizgin takımını da ister. Babası ikna olur ve dizginini de verir. Babası eve gelince oğlu evde olduğunu düşünür ancak oğlu evde yok. Meğerse çocuğu gene o beyaz sakallı büyücü cüce satın almış olur (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 190-191).

Bin altın para karşılığında dizgin takımını satan baba, bu durumda bir zaaf olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla baba, kahramanın zaaflarını niteler. Ruh arketipinin ahlaksal değerleri ölçtüğü böyle bir sınavda zaaflarına yenik düşen kahraman, dizgin takımını başkasına para karşılığında satmakla kendisini başkasının yönetmesine müsaade etmiş olur. Böylece kendi kaderini, zaafın hükmüne terk etmiş olur. Fakat bunun bedeli çok ağır ödenir: kahraman başarısız olduğu bu sınavın sonucunda yeni zorluklarla başbaşa kalır. Yeniden hayvana dönüşür. Ancak bu sefer elde edeceği insan formu çok daha insanca ve kişiliği de çok daha sağlam olacaktır. Böylece çocuğu “Ben onu eğiteceğim” diyerek **elinden tutup** ortalıktan kaybolan cüce, onun elinden tutmakla ona direnç katmış; hayatın özlü dersini vermiş, ve güçlü bir ahlak edinmesini sağlamıştır.

Jung’un ifadesiyle bizler asla iyilik için hangi kötülüğün yaşanılması gerektiğini ve aksince hangi iyiliğin ise kötülük için ortaya çıktığını bilemeyiz. Bu yüzden alışıldığı ve istendiği gibi bilge insan salt kollayan olarak görülmez her zaman ve zor talihi hediye eden de olarak görülebilir; kahramanı sonu belirsiz riske de atabilir.

Ruh arketipi masalarda hem nesne (yüzük, *Sihirli Yüzük* adlı masalda) hem hayvan (yılan, balık, at, kurt), hem sıradan insan şeklini takınabilir de. Örneğin, *Rüya Yoran*

Balıkçı adlı masalda arketip yılan şeklini almaktadır: Bir balıkçı yaşlı adam balık avlarken avına konuşan balık çıkar. Boş bırakmasını yalvarınca adam onu boş bırakır. Bir gün han onu nasıl bir rüya gördüğünü bulması için kendi ziyaretine çağırır. Eğer bulamazsa başı alınır. Yaşlı adam yolda gelirken beyaz yılan taşın üzerinde durmaktadır: “Amca nereye gidiyorsun?” diye sorar. Hanın çağırdığını söyler. Yılan neden çağırdığını yaşlı adama anlatır ve hanın nasıl bir rüya gördüğünü de söyler. Ancak karşısına alacağı paranın yarısını ister. Yaşlı adam kesinlikle vereceğini söyler. Ancak dönerken yılanı kamçıyla vurur. Böylece ikinci kez de yılanı kandırır. Üçüncüsünde aldığı paranın hepsini verir. Meğerse bu yılan yaşlı adamın suya bıraktığı balıkmış (Sabır Uulu, 2008: 332).

Burada taş ve beyaz motifi yeniden karşımıza çıkar. Yılanın beyaz olması ruh arketipinin ak sakalını, yani bilgeliğini andırır durumdadır. Zaten yılanın kendisi de bilgeliği taşıyan mitolojik varlıktır (Wilkinson, 2011: 67). Yılanın bu özelliğini ona kazandıran ana unsur, genelde bilgelik gibi hep doğada saklı olmasıdır. Kazanacağı paranın yarısını kendisine gerek olmadığı halde isteyen yılan ruh arketipinin görevindedir. Sınamacılık ve faklı biçimlere giricilik ruh arketipine özgü bir özellik sayılır. Maddesel olana ruhunu bağışlayan yaşlı adam sınavı iki kere kazanamaz. Üçüncü kez, insanlık değerlerini elde eder ve kazandığı tüm parayı yılan/ruh arketipine verir. Ruh arketipinin bir diğer özelliği de burada ortaya çıkar; o bağışlayıcıdır. Ruh arketipi, yaşlı adamı affeder ve güzel bir sona erişir.

Ruh arketipleri kahramanın karşısına genelde taşın altından veya üstünden yani saklılıktan çıkar, örneğin *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda ruh arketipi büyücü Öküş, yolda giden yaşlı adam taşa oturunca ortaya çıkar: “*Bir gün şehirden gelirken yaşlı adam büyük bir taşın üzerine oturur. O arada hemen nerden fayda olduğu belli olmayan bir ak sakallı cüce fayda olur*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 187). Bazen taşın üzerindeki metin kahramanın yeniden doğum kaynağı olur, Örneğin *Asan ile Üsön* adlı masalda kahraman taşa rastlamakla yaşamında yeniliğe rastlar: “*Yolda giderken bir taşın üzerinde: ilk yolla giden giderse geri döner; orta yolla giden ya döner ya dönmez; son yolla giden giderse dönmez*” (Sabır Uulu, 2008: 274). Kahraman “giderse dönülmeyecek” olan yolu seçmekle hayatında yeni bir açılıma yol alır.

Bu bakımdan taşın altı veya üstü büyümlü ruh arketipinin saklılık mekanı sayılabilir. Kahraman ne zaman ki böyle bir taşa rastlar, hemen yeniden doğum sürecine başlar. Taşın uğur getiriciliğine ve kendisini koruduğuna inanarak onu kendi üzerinde taşımak taşın ruhunun kurtarıcısı ve koruyucusu olma özelliğini ortaya koyar.

Hatta Türk Kültüründe, sadece taşların değil, kitlesel taş yığınlarının hatta en belirgin haliyle dağların, doğa üstü güçlerine inanılması Türk Dünyasının hemen hemen her coğrafi alanında yaygın bir hal idi. En belirgin örneklerinden biri Tengri Dağlarıdır. Göktürk Kaanının Gök tanrıya benzediği düşüncesine dayanarak sarayı da onun yeryüzündeki eşi sayılıyordu. Öte yandan Gök tanrının gökyüzündeki sarayının kutup yıldızında (Atun-Temür Kozgalı) olduğu kabul edilmiştir. Kutup Yıldızının komşusu Büyük Ayı yıldız kümesi (Yetigen)'de Gök tanrının maiyetine aitti. Göktürk kağanın yazın en uzun gününde Temiz ırmağının kaynaklandığı volkanik zirvede gök ayini yapması gelenekselleşmişti. Bundan ötürü de Doğu Türkistan'daki Tengri Dağı (Karludağ) Göktürklerce kutsal sayılmıştı (Yücel, 2000: 72).

Bunun dışında ruh arketipleri, Türklerde *Gökten İnen Ak Sakallı, Kayın Ağacından İnen Koca* şeklinde de ünvan kazanmışlardır. Türklerde ilahi kocaların diğer özellikleri: ad verme, uyarmak, kahramana fiziksel güç katmaktır. İslamiyetten önce, bu ruh arketiplerine çocuk istemek için dua ederlerdi (Ögel, 2014: 113-124). Kırgızlarda *Umay Ene* ve *Umay Ata* da ilahi güç olarak sayılır ve ona dua ederler.

Kırgız masallarında ruh arketipinin özel bir yeri vardır. Beyaz sakallı “kıdır/kadır ata”, “kayıp/gayıp ata”nın sınavı ve uğur getirici özelliklerini “yedi insanın biri kadir” atasözü ortaya koyar niteliktedir. Bu atanın özellikleri sakallı beyaz ve uzun olmakta ve paha biçilmez öğütlerde bulduktan sonra kaybolup gitmektedir. Bu atanın en başlıca özelliği de ifade edildiği gibi sınav ve başarıya ödül veren olmasıdır. Ve bunu gerçekleştirmek için, herhangi birisi de olabilmektedir: bazen zavallı, bazen yılan, bazen balık, bazen de sıradan bir insandır. Böyle farklı şekiller takınmasının nedeni kahramanın kendisine karşı statüsüne göre davranıp davranmayacağını gözlemlemek, dolayısıyla edinmiş olduğu bilincini ve insanlığını sınamaktır. Örneğin, *Nasipsiz Nasipli Oldu* adlı masalda büyük zorluklar sonucunda biraz mal mülkü olan yetim çocuğu sınamak amacıyla karşısına beyaz sakallı ihtiyar çıkar: “*Oğlum çok efendisiz, çalışkansın, sana Tanrı ne istersen verir. Dilediğin kabul olsun. Akşam ben yedi altı arkadaşım ile gelirim, misafir edebilir misin*” diye çocuğa sorar. Çocuk: “*Yokluk ayıp değil, zenginlik miras değil ata, misafir ederim, buyrun gelin*” der. (...) *Akşam aksakal ve diğer altı kişi gelir: “Tanrı misafiriyiz” diye gelip otururlar. Çocuk deveyi (...) cabuğak keser.*” Misafirlere eti verdikten sonra misafirler doymamış gibi otururlar. Çocuk gidip bir daha devenin yarı etini kazana atar ve pişirip sofraya getirir. Ancak şimdi sofrada altı kişi değil tek bir kişi olarak sakallı ihtiyar oturuyordu: “*Ak sakallı ihtiyar gümüş sakalını okşayarak çocuğa dua eder:*

önünde mal arkanda evlat olsun. Yarın sabah erken kalk ve gör; bahçe dolu koyun, at, inek olacak. Malk mülklü olduğunda kimseye hor bakma. Evine kut konsun. Yedi insanın biri kadir” dedi ve kayboldu. Sabah kalkıp baktığında etraf dolu hayvan...” (Sabır Uulu, 2008: 67-68).

Çocuğun gelişimine kani getirmiş olan ruh arketipi ona dua eder ve ödül olarak zenginlik verir. Bu masalda esas vurgulanan konu insanın maddesel olandan kendi ruhunu kurtarması çabasıdır. Yedi insanın biri demek, her hangi bir insana yardım edersen tüm insanlığa etmiş gibi olmak demektir.

Ruh arketipi insanın ahlakı için mücadele vermektedir. Yani ruh arketipi, ahlakın düşmanı şeytanla amansızca savaşmaktadır veya kendisi de tanrının sesidir ve hatta bazen bizzat tanrının kendisidir (Jung, 2012: 94). Bunun için oğlunu yola uzatan anne-baba, örneğin, *Coodarbeşim* adlı masalda babası oğluna: “*Şimdi oğlum yolun açık olsun, yoldaşın kudur olsun*” (Kırgızca: Colung şıdır, coldoşung kudur bolsun) (Orozova, 1998: 181) diye dua etmektedir.

Dede Korkut destanında da ruh arketipinin görevini Dede Korkut yüklenir. O tüm bir milletin varoluş kaynağıdır.

2.1.2.1.2.1. Rüya

Ruh arketiplerin barındığı bir başka mekan da rüyalarıdır. Rüyalarda bazen işaret, bazen sesli uyarı veya bizzat beyaz sakallı ihtiyar şeklinde gelirler. Örneğin, *Fakirin Talihi* adlı masalda içindeki kurtlardan kurtulma çaresini bulamayan yaşlı kişiye rüyasında ak sakallı ihtiyar gelir ve nasıl kurtulabileceğini söyler: “*İlginç bir rüya gördü. Sakalı beline kadar gelen bir ihtiyar şöyle dedi:*

– *Sen hep ağlamadan başını kaldır, ayağa kalk. Seni rahatsız eden içindeki kurtları dutun ağacına bırak. Onlar ağaçta yapışır. Sonra kayın dibinde yavaşça akan suya gidip yıkan, der”* (Sabır Uulu, 2008: 58).

Rüyalarla ruh arketipinin çok sıkı bir bağlantısı vardır. Çünkü rüyalar da ruh arketipi gibi, düşüncelere, amaçlara ışık tutan ve geleceği yönlendirendir. Nitekim hem rüya hem arketipler ortak bilinçdışının ürünleridir. Bu ortak bilinçdışından olan ruh arketipi, bazen rüyalar sayesinde ortaya çıkar. Günlük yaşamın kalabalığında, gürültüsünde ve karmaşasında istekler ve düşünceler bilinçdışına atılır, depolanır. İnsan uyuduğu zaman

ise yaşadığı kültür ve toplumdan ilişkisini keser gibidir (Fromm, 2003: 53). Rüyasıyla başbaşa kalmakla insan aslında neyi düşündüğünü, neyi istediğini, ve gelecekte ne yapabileceğini artık tahmin edebilir olur. Dolayısıyla “rüyalar bilinçdışımızdaki gizli kalmış bilgeliğin bir yansımasıdır” (Fromm, 2003: 101). Bir şeyi rüyada görmek aslında onu daha önceden görmeye ve hissetmeye alakalı ve benzerdir. Rüyada çıkan ruh arketipi insanın kendi bilgeliği ve aydınlığının, kendine yardım etmesinin, kendi ruhunun yansımasının kendindeki bir cevabıdır. Dolayısıyla masalda kahramanın ak sakallı ihtiyarı görmesi kendi iyi yönlerini ortaya koyar niteliktedir. Çünkü karakterler rüyalara da yansımaktadır. *“Kendini günlük yaşamda göstermeyen karakter unsurları, rüyalarda kendilerini daha rahat ele verir. Uyanık iken, yalnızca bilinçle dışa yansıyan karakterlerimizin sonuçlarını farkederiz. Oysa uykuda, bu karakterlerimizin ardında gizli olan nedenleri de görebiliriz”* (Fromm, 2003: 140). Bilinçdışında yaşlı adama karanlık yönleri rahat vermemekte ve bundan kurtulma uğraşında, çıkış yolları aramaktadır. Uykuda bilinçdışıyla başbaşa kalınca artık çıkış yollarını görebilmektedir. Bu çıkış yolları bir figüre burada tabii ki derinlerimizde oturduğumuz bilgeliği simgeleyen sakallı ihtiyara bürünüp çıkagelmektedir. İçindeki endişe kurtlarının çaresini bulamazken yaşlı adam ruh arketipinin dediğini yapınca içindeki kurtlardan kurtulur ve gencecik olur. Kurt insanı içinden yiyen ufak düşüncelerin, kederlenmenin simgesler. Kurt yaşlı adamın bedeniyle beslenmesiyle yani olumsuz düşünce ve kederlerin benliğini sarmakla adamı yaşlandırır. Ancak bulantıyı gideren ve kendini kazanabilme karakterine sahip kılan güç ve erdem ak sakallı ihtiyar figüründe rüyasına girmektedir.

Asıl karakter rüyada daha belirgin olmakla ve gerçeğini daha kolay sergilemekle, insanın normal yaşamdaki sanısının ötesinde daha neler başarabileceğini de gösterir. Kimi durumlarda, uyanırken kensine asla aşılamayacak gibi gözükten engeller, asla çözülemeyecek gibi görünen sorunlar, uyku halinde rüya görürken asıl karakterin ortaya çıkmasıyla, hem aşılabilmekte hem de çözülebilmektedir. Rüyasında neler yapabileceğini gören kahraman artık kendi bilinçdışını bilinciyle kavramakta ve kendi asıl karakterinin daha çok farkındalığındadır. Rüyalar, arketipsel norm karakter gibidirler *“onlar başkişinin tamamlayıcısı, aynası ve iç sesidir”*¹¹. Eğer kahramanın bu arketipsel norm karakteri olmasaydı, kahraman kendi keşfini tamamlayamamış olacak ve seferinde amacına ulaşamamış olacaktı. Dolayısıyla rüyalar, bazı başarıların kilididir; kahramanın başarıya

---

¹¹Korkmaz, Ramazan (2001), “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın Hayat Yolculuğu: Ülkü’ye Mektup”, *Turkish Studies* 6/3(Bahar), http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1663949102_R.%20Korkmaz%20pdf.pdf (29. 06. 2014).

ulaşmasını sağlayan eşsiz kaynaklardan biridir¹². Örneğin, *Harika Bir Rüya* adlı masalda çocuk rüya satın alır:

“Bir zenginın oğlu varmış. Onu okula vermiş. Oğlu bilimle ilgilenirmiş ve bilim adamı olmak istermiş. Fakat oğlunun isteklerine göz kapatıp, onu okuldan alıp çobanlık yapmasına zorlamış. Bir gün tarlada hayvanları otlatırken üç kişi yanından geçmiş. Onlarla konuşup nereye gittiklerini sormuş. Birisi şöyle demiş: Bizim arkadaş bir rüya gördü. Biz de onu yorumlayan kişi arıyoruz. Genç çoban: Rüyada ne gördünüz, anlatır mısınız bana, - demiş. Gelenlerden biri: - Rüyasında sanki başından ay parlıyor, ayaklarını güneş aydınlatıyor, yıldız ise göğüsünden ışıltıyordu. - Sizin rüyanız çok hoşuma gitti, bana satar mısınız? – Olur, senin otlattığın tüm hayvana değiştirelim. Çoban düşünmeden buna razı olmuş” (Muçnik, 1944: 51).

Çocuğun karakter yapısı, onun aydınlığa koşmak istemesi, inatçılıkla ortaya çıkar. Babası onun okumasını yasaklasa da o, umut dolu rüyaya rastlar ve rüyayı hemen satın alır; çünkü rüyayı satın alınca kendi bilinçdışını da kavrayacaktır. Masalda çocuk bilimadamı olmak istemektedir ve bunu bilinciyle kavranmasına babası tarafından izin verilmemektedir. Çocuk kendisini var etmek için, rüyayı satın almaya bile hazırdır. Simgesel düzeyde rüya satın alma rüyayı görmekle eşdeğerdir. Rüyayı görmekle kendisine ilham kaynağı bulacak, ve aydınlanma yolunda önüne çıkan sorunu çözme olanağı bulacaktır.

Rüyada ortaya çıkan ışık bir aydınlanma ve bir hedefin simgesidir. Uzaktaki yanan ışık aydınlatıcı olmakla birlikte kışkırtıcıdır da. Rüyadaki çocuğun başından ayın ışıldaması çocuğun macera dolu seferinde akıl ve erdeme ulaşmasına veya psikolojide bilinçdışını bilinciyle kavramasına bir göndermedir. Ay insanın düş gücünü de tahrik etmenin yanı sıra bereketin de sembolüdür. Gece veya karanlıkta ışığıyla yol gösteren ve umut verendir. Gelgit, hava durumu ve genel olarak hayatı etkilemesinin yanı sıra insanın kaderini de yönettiği düşünülmektedir. Masalda Ay'ın simgesi kahramanın karısı olarak ortaya çıkar (Wilkinson, 2011: 18). Çocuğun başından ay ışığının parlaması, bilincinin farkına varıp kendi kaderini ele alması ve hayatı etkilemesinin göstergesidir. Göğüsünden yıldızların parlaması ise yıldızın daha uzakta olması ve daha dokunulmaz hissi yaratması, ruh gibi, ruhsal alemi simgelemesi bakımından önemlidir ve bilincin ahlak, vicdan vb.

---

¹²Bu yüzden olabilir ki, Kırgızlarda rüyasında *Manas* söylemesini emreden ses girmediği sürece Manasçıya Manasçı olarak halk itibar vermemektedir (Parmaksız, Mehmet Nuri (2008) “Kırgızlarda Destan Anlatma Geleneği”, Berceste , <http://www.aytmatov.org/tr/kirgizlarda-destan-anlatma-geleneği> 22.06. 2014)

moral değerlerince eğitilmesidir. Kayan yıldız insanlara daha yuce bir yaşamın varlığını anımsatan goksel bir gucu olmakla, cennetin vaadinin ve ona ulaşilabilir olduğunun deneyimi gibidir. Bu durumda cenneti vaat eden evlada gonderme yapar (Wilkinson, 2011: 22). Ay ile yıldızın birliği ise hem cenneti hemde cennete ulaşabilme umudunu sembolize eder. İslam dininde aydınlanmış ruh cennete gidebilmektedir. Güneş ise her şeyin gelişip büyümesini sağlayan, evrensel bir guctur ki bilimin evrenselliğini anımsatır (Wilkinson, 2011: 16). Bu açıdan güneşin üzerindeki ayak sağlam durmakta, önündeki yol ise daima açık olmaktadır. Sıcaklık kaynağı olarak da canlılığı, tutkuyu ve gençliği simgelemektedir. Tabii ki ışık kaynağı olarak da aydınlanmayı temsil eder. Doğup batışı ile de doğumu ve ölümün ve ölümden sonra dirilişin veya yeniden ölümün, aslında sürekliliği olan yaşamsal döngünün sembolüdür. Karanlık karşısında kazanılan mutlak bir zaferdir. Masalda güneşin karşılığına devlet ve hakanlığı sayılır.

Çocuğun, satın aldığı rüyanın içeriği ise özlemine duyduğu ve kendini gelecekte görmek istediği asıl halinin yansımasıdır. Çocuk bir hayvanı yani maddesel zenginliği seçmek yerine rüyayı seçmiştir. Çocuk karşılaştığı bir sürü sınamalardan sonra bir zamanlar satın aldığı rüyanın sayesinde karşısına çıktığı cadı, açęöz, adaletsiz insanları yenerek hem manevi hem maddesel zenginliğe kavuşur, kendine bir aile kurar ve mutlu bir yaşam sahibi olur.

Rüyalar geleceği yönlendiren olmakla birlikte, kendinden sonraki bir şeyin başlangıcıdır da. Kahramanın aydınlanması için rüya en önemli etken olmakta ve onu kendi yoluna iten ve o yalda devamlı iteleyendir. Hele ak sakallı ihtiyarın girdiği rüyalar, adeta zaferin müjdesidir.

2.1.2.1.3. Yeniden Doğum

Jung, reenkarnasyon, ruh göcu, diriliş, yeniden doğuş (renovatio) şeklinde doğum biçimlerini öne sürer (Jung, 2012: 47-48). Tüm bu yeniden doğuş biçimleri aslında geniş anlamda ruhun aydınlanmasıdır. Yeniden doğum bir çok çeşitlere ayrılmakla birlikte genel olarak iki grup halinde incelenebilir: geriye dönüşlü dönüşüm (kahraman bir önceki haline döner), bir de geriye dönüşsüz dönüşüm (kahraman tamamen değişir).

Geriye dönüşlü dönüşüm, insanların sosyal hayatta gerekliliği hissettiklerinde takındıkları maskeler veya rol icabı davranışlarından kendilerine dönüşleridir. Bu içeriğitle

masal çocuğa hayatın çok rollü yüzünü öğretmiş olur. Geriye dönüşümsüz dönüşüm ise olumlu bir ruhsal metamorfozdur. Kahraman ilk yüzünü gerçek anlamıyla kaybedip yeni ve daha iyi bir yüz/yön kazanmaktadır. Çocuk insanın değişken ve daimi olmayan yüzü/yönü hakkında görüş kazanır¹³. Ancak yeniden doğum herhangi bir biçimde rahatlıkla gözlemlenebilecek bir süreç değildir (Jung, 2012: 49). Bu gözlenmezlik kahramanın tüm hayat seferinde yaşadıklarından ibaret simgesel olarak ortaya çıkar. Bu açıdan her yeniden doğum bir ölüp dirilmedir. Masalarda ölüp dirilme: hayvana veya nesneye dönüşme, hayvanın içine girme, yutulup sonra da kusulma gibi motiflerle gerçekleşmektedir. Kahraman ölümler dünyasını kavramış olmakla hakiki hayatın anlamını da öğrenmiş, özümsemiş, yaşama bir şekilde yaşam dışından da bakabilme perspektifini de elde etmiş olmaktadır. Halbuki ölü olmak, insanlıktan aşağı olmak durumu insanlığa ihanettir. Ancak ruhun üst seviyelerini ulaşmak ve oraları kavramak, aşağılanmakla mümkün olacaktır. Daha önce de vurguladığımız gibi, sonuçta her ölüm yeni bir başlangıcın ifadesidir.

Yeniden doğuş biçimlerinden biri de, geçici bir süre için hayvana veya nesneye dönüşümdür. Bu dönüşüm kimi durumda kahramanın kendi iradesi ve gücü sayesinde gerçekleşir, kimi durumda da dış güçler tarafından (genelde cadı; büyücü) gerçekleştirilir. Ancak Kırgız masallarında dönüşüm sırası her zaman şu şekildedir: önce kahraman dış güçler sayesinde, sonra da kendi inisiyatifiyle dönüşümü gerçekleştirir. Bu demektir ki, kahraman önce dış gücün etkisinde kalarak -ki bu onun henüz olgunlaşmadığının göstergesidir- dönüşür. Örneğin, *Asan ile Üsön* masalında kahraman yaşlı kadın tarafından geyiğe dönüşür: “(...)

– *Teyze, acım, yemek versene?*

– *Yemek mi, ahmak, süf! diye keyiğe çevirdi.*

– *Lütfen, teyzeciğim yemeğini vermesen verme, geri kendi halime dönüştür, dedi.*

– *Geyiğe dönüştürme diyen sen misin, ahmak, süf! diye üfleyerek dilini de bağladı (...)*” (Sabır Uulu, 2008: 274). Bir başka *Çocuk ve Büyücü* adlı masal örneğinde çocuk büyücü tarafından kediye dönüştürülür: “ (...) *Ak sakallı bir şeyler fısıldadı ve hemen yedi tane siyah kedi ortaya çıktı:*

---

¹³ Zinkeviç-Evstigneeva, Tatyana, *Osnovi Skazkoterapii*, <http://psiholog-dnepr.com.ua/view-and-read/knigi-po-skazkoterapii> (27.06. 2014)

– *Hangisi senin oğlun hadi bul bakalım. Bulursan kendinle götürebilirsin, dedi büyücü (...)*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 190).

Masalarda insanın psikolojik gelişim süreci her türlü detaydan eksiktir ve hatta bazı durumlarda masalda hiç yer almadığından, kahramanın bir hayvana dönüşüm sürecindeki psikolojik çatışmasını tüm detaylarıyla masalarda bulmak mümkün değildir (Dikmann, 2000: 22). Oysaki hayvana dönüşüm daha doğrusu “insanın kendini hayvan gibi hissetmesi” kafkaesk anlatıya göre de kesinlikle iğrençlik, huzursuzluk ve insansızlık olanla eşlik edilir. İnsan hayvan seviyesiyle eşleştiği zaman tıpkı Gregor Samsa gibi konuşmak ister hatta konuşabilir de ama kimse onu duymaz, yatağından kalkmak ister ama kalkamaz; çünkü bedensel kabuğuna bağımlı olmaya başlayan ruhsal durum onu sınırlar. *Çocuk ve Büyücü* adlı masaldaki kahramanın babası, onu büyücünün elinden almaya geldiğinde, yedi tane kedi içinden “bu benim” diyememektedir, çünkü kahraman şimdilik bir “ben” olamamıştır. Kahramanın kedi şekli ben olmasına izin vermezken, ben olamamazlıkta aslında kahramanın henüz olgunlaşmamış, aydınlaşmamış yüzü belirlemektedir. Hayvana dönüşümün asıl göstergesi insan niteliklerini ve normlarını yerine getirememenin, içinde olduğu yetersizliğin hayvanla özdeş olabileceğinin psişik yankısıdır ve psikolojik çatışmanın objektifleştiği halidir. Dış güçlerin etkisinde tıpkı Gregor Samsa gibi hayvana dönüşmüşlük, toplum içinde birey olmaya çalışma ve bulunduğu hayvanlık seviyesinden ideal insana geçiş beklentisi olarak tasvir edilir. Kahramanın hayvana dönüşerek şekil değiştirmesi bir nevi don değiştirme veya “*türlenme*”yle alakalıdır. Alpler savaşa giderken don değiştirirler ve ilahi güç edinirlerdi (Ögel, 2014: 106,107).

Masal, kahramanın olgunlaşmamış halini uzun süre ile cezalandırır: *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda çocuk büyücünün elinde altı senedir köle olarak çalışmakta, hatta *Asan ile Üsön* adlı masalda başkahraman Kisan tehlikeli yolu alalı 30 sene geçirmekte. Bu kadar uzun zamanlar, kahramana hayvan seviyesinden insanlığa ulaşması ve insanlıkta olgunlaşması için tanınan uzun bir süreçtir. Kahraman bu süreç esnasında edindiği tecrübe sayesinde elbette ki eskisi gibi sığ olmayacak; artık durumuna göre aklını iyice kullanabilir, ve güçlü bireysel tavır sergileyebilir olacak, zengin fikirler ortaya koyabilir ve hemen hemen tüm sorunları çözebilir hale gelecektir. *Çocuk ve Büyücü* adlı masalda kediye dönüştürülen çocuk büyücülüğü öğrenip artık kendisi de kendi arzusuyla bazı hayvanlara: ata, parsa, kuşa dönüşebilmektedir. Cüce, atı kızına verir ve ahırda iyice bağlamasını söyler. At kıza onu boş bırakmasını yalvarır. Kız acır ve onu boş bırakır. Kız babasına atı elinden kaçırdığını söyler. Büyücü Öküş, kendisi ata dönüşür ve onun

peşinden gider. Tam yakalayacakken at parsa dönüşür cüce ise kaplana dönüşür peşinden kovalamaya devam eder. Pars koşarken oturan iki kızın yanına gider ve yüzük olup yanlarına düşer. Kızlardan biri yüzüğü görür, parmağına takar ve evine gider. Cüce ise yiğide dönüşür ve kızın peşinden gider. Eve gelince kızın babası yiğidin kim olduğunu sorar. Yiğit suya girmeden önce yüzüğünü çıkardığını ve gelince yüzüğünü yerinde bulamadığını, kızların orada oturduğunu ve yüzüğünü onların aldığını söyler. Babası kızına yüzüğü sahibine vermesini emreder. Kız yüzüğü tam çıkartıp verirken yüzük buğday olup yere düşer. Yiğit hemen tavuğa dönüşür ve buğdayı gagalamaya başlar. Son buğday tanesini yemeye yetişemez son tanesi binlerce yulaf tanesine dönüşür. Tavuk kargaya dönüşür ve yemeye başlar. En son tanesi kartala dönüşüp yukarı uçar ve taş gibi karganın üzerine düşer ve tırnaklarıyla karganın kafasını deler.

Kahraman ilk önce at iken sonra pars, yüzük, buğday, yulaf tanesine ve en son da kartal kılığına girer. Onun bu çabucak değiştirdiği kılık, persona: insanın dış hayata uyum sağlama çabası neticesinde günlük takılan maskeler, roller ve tavırlar olarak görülebilir. Bu yeniden doğum çeşidi geriye dönüşlüdür çünkü, kahraman bir önceki halini alır. Önceden büyücü tarafından yeniden doğumunu yaşayan kahramanın, artık kendi iradesiyle değişim geçirmesi bilgeliğe kavuştuğunun ve her an yeniden kendini kurabileceğinin bir göstergesidir.

Masallarda insanın kendi iradesi çerçevesinde flora, fauna ve nesnelere dönüşebilme yeteneği insanın transendental niteliğine de gönderme yapar. Onun kendi sınırlarını ve imkanlarını aşma çabası dünyayı, tabiatı ve en önemlisi kendi bilinçdışını kavrama olanağını sağlar. Masaldaki kahraman en sonunda kartala dönüşmekle ölümü ve uğursuzluğu simgeleyen kargayı veya büyücüyü yenmekte kendi bilinçdışındaki gölgeye son vermektedir.

Kartal güçlülüğü ve yükseklerde uçmakla Tanrı'ya yakın olmayı simgelemesi açısından (Wilkinson, 2011: 43) kahramanın ruhun en üst seviyesine ulaşmakla kendini aşarak Yüce olana veya Tanrı'ya yaklaştığının ifadesidir. Yunan mitolojisinde baş Tanrı Zeus'u Hristiyanlıkta İsa'nın göğe yükselişini ve Tanrı'ya katılışını simgelemesi, kartal ve tanrısallık arasındaki bağaya bilindik örneklerdendir.

Yutulup kusulm, yeniden doğum biçimi, Propp'a göre bir inisyasyondur. Propp, ilkel insanların çocuğun olgunlaştığını gösteren törelerde, önce çocuğun korkunç bir hayvan tarafından yutulup kusulduğu ayinden söz etmektedir. Ayinin gerçekleştiği anda

çocuk ölmektedir, bir müddet sonra da dirilmektedir ancak başka bir insan olarak dirilmektedir. Bundan sonra çocuk kabilesinin üyesi olabilmekte ve evlenmeye hak kazanmaktadır (Propp, 2000: 39). Eliade de, neredeyse kahramanın tüm hayat senaryosunun inisyasyon olarak ifade eder: “(...) (Canavara karşı savaşmalar, görünüşte aşılmayacak olan engeller, çözülmesi gereken bilmeceler, yerine getirilmesi olanaksız işler v.b) Cehenneme iniş ya da Göğe yükselme veya ölüm ve dirilmeye (zaten ikisi de aynı anlama gelir)” (Eliade, 1993:187), Türklerde ise bir canavar öldürmekle ergenlik çağına girmektedir (Ögel, 2014: 21). Masallarda ise bu inisyasyon kahramanın serüveniyle eşleşebilir. Propp, zorluklarla dolu uzun bir yolda kahramanın yutulup kusulmasının, salt haliyle kahramanlık sayılmadığını belirtmektedir. Kahramanlık yutulmak değil, yutulmanı kurtarmaktır (Propp, 2000: 203). Ancak masallarda ise yutulan kahramandır; *Töştük*, *Zımırık Kuş* ve *Kölenin Oğlu* adlı masallarda kahraman dev bir kuş tarafından yutulup kusulma aini yaşamaktadır: “*Töştük’ü gösterdikleri zaman onu yutuverdi. Cıvcivler sabırsızlanarak: “Öldüğümüze bizi dirilten, sönen ateşimizi yakan insanı geri kus” diye ağlayıp annesinin boynunu tırmaladılar. Alpkarakuş üzülerək: “Öncekisinden de cesur, kılıç kesmez yapardım biraz bekleseydiniz” diye geri kustuğunda Töştük öncekisinden de nurlu bir şekilde çıkar*” (Orozova, 1998: 173-174). Bir diğer *Küçük Oğul* adlı masalda kahraman tamamen yutulmamaktadır: “*Cıvcivler çocuğu gösterdikleri zaman, alp kara kuş çocuğu beline kadar yutuverir. Cıvcivler annesinin kanatını, boynunu tırmalayıp sabırsızlandılar. Alpkara kuş çocuğu geri kusup: “Ey sabırsız yaramazlarım, bir az sabretseydiniz çocuğu ok geçmez, kılıç kesmez, ateşe yanmaz, suya boğulmaz yapardım” dedi*” (Orozova, 1998: 249). Propp’a göre gerçek kahraman yutulmamalıdır. Propp’un verdiği örneklerde kahraman yutulduktan sonra epey mücadele göstererek, yutulduğu yerden kurtulabilmektedir. Bazen kahraman yutanın karnını deler, veya yutana içeriden zarar vermeye çalışır. Ancak Kırgız masallarında kahramanın yutandan kurtulmak için bir mücadele vermesine gerek kalmaz. Bunun nedeni, o yutulduktan sonra geri kusulmayı önceden kazanmış olmasındandır.

Kırgız masalında, yutulup kusulma olayında kuşun kahramanı yutması, kahramana zarar vermek için değil, aksine onu çok daha iyi hale getirmek için gerçekleştirilir. Böylece kahraman ne olursa olsun, amaç ve dahi yöntem doğrultusunda yutulmuş sayılabilir. Yutulup kusulma olayı, yaşamadan kahraman gerçek bir kahraman olamamaktadır. Gerçek kahramanlığa yutulup kusulma olayından sonra ulaşılabiliridir. Yutulduktan sonra

kurtulmayı becerebilen kahraman artık gerçek kahramanımızdır. Dediğimiz gibi, burada önemli olan amacın, kahramanın yutulması değil kusumundaki güçlü olarak yaratılmasıdır.

Gözle Görülmez Afacan Çocuk adlı masalda çocuk kurt tarafından yutulur ve kurtun iç organlarına zarar verecek fiziksel şekilde değil, aklını kullanarak, akıl mücadelesiyle kurdu öldürür ve onun karnından dışarı çıkmayı başarır:

“Kurt biraz karnını doyurduktan sonra kendine gene kurban aramaya çıkmış. Uzaktan koyun sürüsünü görüp yağlı et yemek umuduyla onlara doğru koşmuş. Yakın kalınca kurdun karnından çocuk bağırması: “Çoban, çoban koyunlarını kurtar, kurt geliyor”. Çoban çocuğun bağırıldığını duyup köpeklerini bırakmış. Kurt kendini köpeklerden zor kurtarmış.

Kurt böylece ava tekrar çıkmış ancak, çocuk çobanı gene duyurmuş.

Kurt koyun sürüsüne yaklaşıncaya bu şekilde hep devam etmiş. Sonunda da kurt aklıktan ölmüş” (Muçnik, 1944: 68).

Kahramanın yutularak konumlandığı yer, dış dünyaya kapalı olan anne rahmini hatırlatır. İnsanın kendi kabuğuna çekilişi, psikanalistler sosyofobi diye adlandırdıkları anne rahmine bağlı kalma durumu, bir çok “küçük insanların” yaşadıkları kendi varlığıyla dünyaya açılmadıklarının göstergesidir. Böyle minimaliteyle yaşam sürdüren bir insanın mental küçüklüğü onun autizme yakalanmasına neden olur.¹⁴ Bu arketipsel mentalite Belikov, Zebercet ve Josef K. gibi karakterlerle de açıklanır. İnsanın gelişimini sınırlayan kutuyu andıran bu kapalı alan bir an önce terk edilmesi gereken bir mekandır. Kahraman dar/daracak bir alandan kurtulma çabasını gösterir. Bu alan kahramanın ideale ulaşmamış beyini olabildiği gibi içine düşülen bir zorluk da olabilir. Böylece masalarda kahramanın akli ve kişiliği sınanarak dar mekanın farkındalığında büyütülür.

Bununla birlikte, Türk Dünyasının en yaygın motiflerinden biri olan Kurt/Bozkurt’tan türeme mitlerini de, bu yutulup kusulma veya tamamen yoktan var olma işleyişinin, masalarda sadece birey kahramanı yaratmak için değil, efsanevi inanışlarda ve anlatılarda tüm topluluğun-milletin- kahramanca oluşturulmasını da sağlayan bir süreç olabileceğini düşünebiliriz. Örneğin, Kau-Çing, Ting-Lingler ve Töles kavimlerinin mitinde :*“Hun hükümdarının çok güzel iki kızı varmış. Bunları insanoğluyla kıyamayan hükümdar onları tanrıya adar ve büyük bir tepenin üzerine köşk yaptırarak kızalarını*

---

¹⁴ Epşteyn, Mihail (2005), “Malenkiy Çelovek V Futlyare: Sindrom Başmaçkına-Belikova”, *Voprosı Literatırı*, (16), <http://magazines.russ.ru/voplit/2005/6/ep7-pr.html> (22. 06. 2014).

oraya yerleştirir. Bir süre sonra tepenin çevresinde uluyan bir kurt sürekli dolaşmaya başlar. Kızlardan biri bu kurdun Tanrı tarafından gönderildiğine inanarak onu köşküne alır ve ondan çocukları olur” (Yücel, 2000: 44).

Jung’un “Eğer hayvanda bilinç olsaydı, ahlaken insandan daha iyi olurdu” ifadesi, Hun hükümdarının kızını insanoğluna inanmayarak Tanrı tarafından gönderilen kurda layik gördüğünü açığa koyar. Tanrı tarafından gönderilen hayvan, insandan farklı olarak tanrısallığını ve yüceliğini koruduğuna inanılır. Masalarda hayvanların insana benzeme, insanca konuşma, yardım etme ve ondan türeme motifleri hayvanların tanrısallığını ortaya koyar (Jung, 2012: 99).

Ergenekon destanında da, Türklere çıkış yolunu yine bir kurt göstermiştir; Ata, rehber ve kurtarıcı olan kurttan türemiş olma inancı Türklere hem gurur, hem de kendine güvenme duygularını vermiştir. Bazı destanlarda ana, bazı destanlarda baba olarak görünen Bozkurt çok kere Türk neslinin yok olacağı zaman ortaya çıkmış ve Türklerin devamını sağlamıştır. Ayrıca Türklerin müşkül zamanlarında, millet hayatında büyük tesiri olacak şekilde hareketlere girişecekleri zamanlarda Bozkurt onlara yol göstermekte, eşi bulunmaz şekilde rehberlik elde etmektedir¹⁵.

Özellikle Türk kültüründe hayvanlara atanan kişilik aktarımı misyonları sanki tüm doğaya ve doğa olaylarına da taşınmış gibidir. Türk kültüründe hayvanlar zamanı bile kuşatıcı, onlar özdeşleşici ve hatta onu tanımlayıcı bir görevdedir. Oniki hayvanlı Türk takviminde yer alan her bir yılı kuşatan ve tanımlayan hayvanların, karakteristik özellikleriyle zamanın bütünleşik tanımı vardır. Hatta bu 12 hayvanlı yılların, her bir farklı döneminde doğan çocuklarda, doğduğu dönemlere göre kişilik sahibi olacağına inanılmıştır (Yücel, 2000: 65-66). Bu özelliği Atmatov’un Akbara ve Taşçaynar adlı kurtları da taşır.

Kahramanın kendi iradesi çerçevesinde yaşadığı *yeniden doğum* kahramanın hayvan bedenine girme motifi şeklinde de yansır. Örneğin, *Cansap* adlı masalda kahramanı atın bağırsağının içine koyarlar: “ (...) *Hoca evindeki bir atı soyup, bağırsaklarını ayırdı. Hoca dedi: bunun içine girip bir saat kadar yatıp sonra gördüğünü anlatırsın, dedi ve çocuğu çıkmasın diye bağırsağı dikti...*” (Sabır Uulu, 2008: 169). Bazen hayvanın içine girme ile hayvana dönüşme aynı şey olabilir de ancak, aynı olmadığı durumda bile hayvansılığa yaklaşımdır. İnsan hayvanın içerisine simgesel anlamda girmesi, hayvana dönüşmesi ve onun ruhunu kavrama ve emip tüketebilmesi ve ondan aldıklarıyla da daha

¹⁵ ¹⁵ <http://www.bilgicik.com/yazi/bozkurt/> (08.09.2014)

güçlü başka birisi olabilmesidir. Denilbilir ki, hayvanın içine girmekle hayvana dönüşmek aynı şeydir. Hayvanın içine girdiği zaman da hayvana dönüştüğü zaman da insan kendi benini öldürmektedir.

Kahramanın yeniden doğumu ölüp dirilmekle de gerçekleşir. Örneğin, *Şakir ve Şakiret* adlı masalda çocuk yılan tarafından öldürülür: “*Akan suyun yakınlarında zehirli yılan yaşamaktadır. O her zaman gelip oradan su içmektedir. Bu sefer de su içmeye gelir. Geldiğinde uyuyan çocuğu görür ve onun yolunu kapadığı için kızar ve ısırır. Büyük abisi uyanıp (...) Şakiret’i de uyandırmaya başlar. Ne kadar itse itsin Şakiret uyanmaz. Başını kaldırıp baktığında onun öldüğünü anlar*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 156).

Propp, sahte kahramanın uyuduğunu, hakiki kahramanın ise asla uyumadığını belirtir (Propp, 2000: 187). Masalarda uyku yasak bir eylemdir demiştik. Çünkü insan uyuduğu zaman, savunmasız kalacak ve ona düşmanları rahatlıkla saldırabilecektir. Ancak bu yasaklık, epik kurgulu kahraman için geçerlidir ki uyumaz ve ölmez bir şekilde halkın istediği gibi davranır. Ancak bireyselleşmiş kahraman uyuyabilir. Uyku sürecinde kendi dünyası ile başbaşa kalabilir ve kendini yaratım, çözüm veya başarı için önemli bir kaynak olan rüya görebilir. Üstelik hiçbir şey yazak kadar kışkırtıcı olamazdır (Jung, 2012: 104). Bir bireysel kahraman kışkırtıcı olanı yapma eylemindedir. Çünkü insanlığın özünde yasak olanı yapmak vardır.

Ölüm, varlığımızı anlamlandıran en önemli faktördür. O insanın doğumundan beri sürekli yanında yürür. Kendisinin ölümlü olduğunu, canlılardan sadece insan bilir. Bu insanların daha sorumlu olmasını sağlar. Yaşamın sınırlı olması insanın yapacağı eylemi, ve süreci anlamlı kılmaya çalışmasını törpüler. Çünkü, ancak diri insan ölür. (Gubin, Nekrasova, 2000: 199-202) Masalarda, yaşayan ve yaşamına anlam kazandırmaya çalışan kahraman ölür.

Yılan, genelde Kırgız masalarında *Şaymaran* olarak anılan, “kendine yeterli, gizemli, yer altı inlerinde yaşayan ve deri değiştiren doğaüstü varlığıyla öte alemle bağlantılı bir yaratıktır” (Wilkinson, 2011: 67). Bu bakımdan derisini değiştiren yılan yeniden doğumu simgeler, öte yandan yeraltına yani başka aleme girip çıkabilmesiyle de bilinçten bilinç dışına doğru yol gösteren unsurdur. Masadaki kahraman Şakiret’in, yılan sayesinde yaşadığı simgesel ölüm tinsel doğumunu yaşamak amacıyla derinlere ve karanlığa veya meditasyona girdiği anlaşılmaktadır. Bu tür yeniden doğuş kahraman ne zaman dinlenmeye ve tüm konsantresini toplayıp kendinin bilinçdışına varması ve geçtiği

yolu analiz etmesi zaruri olduğu zaman yaşanmaktadır. Böyle bir meditasyona geçmekle kendindeki tüm olumsuz ynlerinden arınmaktadır. Tüm kötülerden arınması ve tanınması gerekmektedir. Bundan sonra yoluna güzel daha din bir Şekilde devam etmektedir.

Masaldaki kahraman, inisyasyonu yani simgesel bir ölüm ve bir dirilme aracılığıyla bilgisizlik ve olgunluğa erişmemişlikten akıl çağına geçiş yapmaktadırlar. Her yeniden doğuş Ňeřidi nihayetinde geriye dönüşümsüz dönüşümdür. Çünkü hiçbir kahraman artık ncekisi gibi değildir.

Bazı yeniden doğum Ňeřidi olan inisyasyonlar aşırı Şiddet içermektedir.

2.1.2.1.3.1. Şiddet

Propp, ilkel insanlar ruhun üst seviyesine ulaşabilmek için bazı rituel veya töreler ve ayinlerle, inisyasyon geçirmek zorunda olduklarını ifade etmektedir. Olgunlaşma ancak ıztırap, acı ve işkence yoluyla gerçekleşmektedir. İlkel insanlar tre ve ritüelleri, ayinleri gerçekleştirmek için genelde ormana gitmektedirler. Burada bazı Őiddetlikler içeren inisyasyon geçirmekle kısa süreli ölüm yaşayan ocuk yeni bir insan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu töreler bedensel işkenceler geçirerek, örneğin, çocuğun parmağını kesmekle, dişlerini kopartmakla gerçekleşmektedir (Propp, 2000: 39). Olgunlaşmanın bir üst seviyesine ulaşmak ancak bir ncekisini aşmakla ve yıkmakla mümkün olacaktır ki bu bilinçdışını yenmek demektir. Jung da, bilinçdışının ormanla ifade edildiğini belirtmektedir (Jung, 2012: 92).

Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş adlı masalda da yeniden doğum bedensel işkence yaşamakla gerçekleşmektedir: “ (...) *Büyük Zımırık kuş et isteyerek sağaya döner. Fakat Bekcal cebinden hiç et bulamayıp kendi kalasınının etinden kesip kuşun karnını doyurur* ” (Eşmambetov, Brudniy 1963: 174). Bir diğer *Sihirli Yüzük* adlı masalda da aynı motif rastlar: “ (...) *Az kaldığı zaman yiyeceği bitip, sağ bacağının etini, sol gözünün suyunu akıtıp verdi Sarıtay (...)* ” (Sabır Uulu, 2008: 125). Propp’un bahsettiği ilkel törelerde çocuğun olgunlaştığını sınamak içine yapılan işkence başkası tarafından yaşatılmaktadır.

Örnekteki masalda görüldüğü gibi, işkence kahramana kendisi tarafından uygulanmaktadır. Çocuğun kendi kendine bedensel işkence yapabilmesiyle başkası tarafından, kendisine yapılan işkence aynı değildir. Kültürel gelenek tarafından yapılan işkence çocuğa bazı töreler, örneğin sünnet inisyasyonu yapmakla çocuğun olgunlaştığını

ve yeni bir kademeye adım attığını belirlemek¹⁶ veya sırf sınamak¹⁷ amacıyla gerçekleşirse de, kahramanın kendi kendine yaptığı işkence ise bu aşamayı kendisinin kendisi tarafından geçirilip daha üst kademede yer aldığını göstermektedir. Bazı durumlarda yeniden doğuş, görünüşte aşılmayacak zorlukları yenmek, ejderhayı öldürmek, cadıyı kandırmakla yetinilerek gerçekleşemeyecektir. Simgesel düzeyde yeniden doğabilmek için üst eziyet olarak görünen zorluk sembolik açıdan kendi bedenine zarar verebilmektir. Masalda kahramanın sağ bacağını ve sol gözünün suyunu akıtıp vermesi rastlantısal değildir. İnsanın genelde fiziksel açıdan sol tarafı sağ tarafından zayıftır. Dolayısıyla insanın zayıf tarafını geliştirmesi şarttır. Zayıf olan tarafını değil güçlü olan tarafından yani sağ bacağından ayrılarak zayıf tarafını da geliştirmektedir. Sol gözünü akıtıp vermesi ise sol tarafa veya olumsuz tarafa bakmamayı simgeler. Sağ taraf hayırlı sayılmaktadır. Ruhsal değişim yaşayan kahraman kendi eksikliklerini tamamlamış olduğu anda eksilen taraf hemen yerine getirilmektedir: “(...) *Alpkarakuş yakın bir şehre indi ve sordu: Lezzeti farklı bir suyu ve kanı nerden aldın? Çocuk cevap verdi: iki gözümün suyunu ve iki kalçamın etinin kanını sıkıp verdim. Alpkarakuş çocuğa baktı ve “süv, süv” diye üfledi ve çocuğun iki gözü ve kalçası yerine bitti* (Sabır Uulu, 2008: 112). *Küçük Oğul* adlı masalda da aynı motiv rastlar: “*Alpkarakuş et sorduğu zaman çocuk kendi tabanının etini kesip verdi*” (Orozova, 1998: 249).

Kırgız masallarında kahramana karşı düşünülen şiddet eyleme geçmemektedir. Örneğin, *Ulukman* adlı masalda kahramana zarar vermek isteyenlere acıma ve korku duygusu uyanır ve vazgeçerler: “(...) *Şimdi o çocuğu getirip, bıçak dokundurmadan onun ciğerini getirip çorba yapıp içerseniz, size de (özelliği) geçer, dedi. (...) Ya çocuğu öldürünce birisi görürse, ya da ciğerine bıçak değerse.... Sonra hiyamette bunun cevabını nasıl vereceğiz*” (Sabır Uulu, 2008: 230). Bir *Siyah Kanatlı Üç Kuğu* adlı masalda cadı kız kahramanı taşla çevirmek istemektedir: “*Korun, haddini bilmez. Ben seni taşla çevireceğim, - diye bağırması kız. Çocuk cevap vermiş:*

– *Ben senin gücünden korkmuyorum. Ben buraya halkı beladan kurtarmak için geldim. Ben hiçbir şeyden korkmuyorum*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 198).

Böyle bir şiddetin kahramanın yaşamasını mit uygun görmez. Üstelik kahraman bunu kendisi isteyerek yapmamakta, başkaları onun varlık alanına girmek üzeredirler.

---

¹⁶ Propp, Vladimir, *İstoriçeskie Kornı Volşebnoy Skazki*, Labirint Yayınları, Moskva, 2000.

¹⁷ Dikmann, Hans (2000), *Yungianskiy Analiz Volşebnih Skazok. Skazanie i İnoskazanie*, (Çev. G. L. Drosdetskaya, Zelenskiy), Moskva: Akademiçeskiy Proekt Yayınları.

Bunu yapmaya çalışanlara birden acıma duygusu uyanır ve gidip yüzüne söylemeyi tercih eder. Masal adaleti korumaktadır.

Böyle aşırı şiddet içeren masallardaki şiddetliği çıkartıp çocuklara sunulması güzel bir fikir olarak gözüktür. Ancak böyle bir masal yorumu başarılı olamayacaktır. Böyle masallar çocuklara hiç de ilginç gelmeyecektir, Masalın orjinalini öğrenmeye can atacaklardır (Dikmann, 2000: 153). Bu durumda çocuklara karşı dürüst davranılmayacaktır ve çocuklar da bunun farkına varabileceklerdir. Üstelik çocuklara doğruları değil, gerçekleri öğretmek gerekmektedir. Masaldaki kurtlar, cadılar, şeytanlar, ölümler hayatımızın içinde yer alan zorluklardır. Hem bu korkunç varlıklar sadece dışarıda değil insanların kendi içinde de yer alabilmektedir. İnsan doğanın bir parçası olarak doğanın sadece iyi yönlerini kapsamaz, aksine sadece korkutucu yönlerini de kapsamaz. İnsan bir bütün halinde doğayı kapsar.

Kendi bilincine varmadan önce insan kötülüklerle karşılaşması ve onunla mücadele etmesi, dışında ve içindeki kötülükleri yenmesi gerekmektedir. Birnevi masallar çocuklukta ilk kötülüğün korkularla savaşmayı öğretir. Masalın imgesel akışı çocuğun başarılı olmasına yardımcı olan unsurdur ki onun yardımı sadece çocuklukla sınırlanmayacaktır. Masalın şiddetlilik yönü kendiliğinden olması ya da yaşamın kökensel taraflarından olmak yanıyla da yabana atılmamalıdır.

Kahraman kötüyle mücadeleye verir ve zaferini elde eder. Kahraman kötüyü yenmekle ruhani açıdan yeni tecrübeler elde etmekte ve güçlenmektedir. Masalların paralelinde, gerçek hayatta da insan zaman zaman herhangi bir duruma karşı durması, içine düşülen çıkmazlardan çıkış yolları araması, sağlıklı kararlar vermesi gerekmektedir. Çelişkilerini çözmekle insan güçlü olur ve bilgeliğe ulaşır da. Çelişkiler çözüldükten sonra insan ahlaki güce sahip olur ve mit kahramanı bunun için ödüllendirir.

2.1.3. Kahramanın Eve Dönüşü

Yeniden doğum geçirerek başka ve kaliteli “ben”i kazanan kahraman artık evine dönebilir olur. Geriye *dönüş çağırısı* bıraktığı yurdunda sorunların yenmesi ve kazandığı yeni beniyle onlar çözmesi içindir. Eve dönmek sorunların ve zorlukların bittiği anlamına gelmez, aksince bu yeni bir maceranın başlangıcıdır da; a) edindiği tecrübenin hazmının derinliği sınanır. Çünkü akıl kabul edilen bilgi asla kahramanı şaşırtmaz. Kendini doğru

realize eden insan her durumda kendisi olarak kalabilir. b) Buna göre mükafat elde eder ve mutluluğu hak eder. İşte bu aşamada kahraman kendini bağımsız ve olgun bir insan olarak görebilecek ve gösterebilecektir.

Kahraman evine dönerken orada da onu engeller beklemektedir, genelde Kırgız masallarında kardeşleri ona kuyu kazar: iftira atar, eşini alır veya kendisini öldürür. Örneğin, *Küçük Oğul* adlı masalda kahraman eve dönerken abileri onu kıskanır ve öldürür:

“İki abisi kardeşini öncekisinden de genç, cesur ve yakışıklı bulmuşlar ve çok şaşırılmışlar. Geceleyin ikisi danışarak: “Babam zaten bunu çok sever, artık gerçekten ikimiz mirasımızdan eksik kalacağız. Bunu öldürelim ve “kuşu biz bulduk” diye götürüelim” demişler. Uyurken çocuğu da kızı da öldürtükten sonra kuyuya bırakıp kuşu ise yanlarına alıp yollarına devam etmişler. “Kuşu biz bulduk” diye babasına gidip: “Küçük oğlum bizi dinlemeden giderse dönmez yola gidip geri dönmedi. Bekleye bekleye yorulduk. Nihayet gelmeyince de umudumuzu kestik. Boncuk gözlü, inci yaşlı kuşu alıp işte geldik” demişler” (Orozova, 1998: 250).

Bir diğer *Altın Kuş* adlı masalda da hem kuşunu, hem de karısını alırlar ve kendini de öldürürler: *“Kız ile çocuk yolda ilerlerken kız: “Burada atı dinlendirelim, hem de geceleyelim” demiş. Çocuk razı olup orada gecelerlermiş. İkisi uyurken iki abisi gelip: “Babam bu oğlum bulmuş, siz bulamadınız diye bizden nefret edecek” diye birbirleriyle danışarak kızı ve kuşu yanlarına alıp, çocuğu ise öldürüp ata binerek gitmişler” (Orozova, 1998:). Bir başka *Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş* adlı masalda hanın oğulları kahramana zarar verir:*

“O aradan hanın iki oğlu avda imiş. Onlar Zımırık kuşu görünce kendi aralarında danışmışlar: “Biz gerçekten babamızın yarı hanlığını kölenin oğlu Bekcal’ın almasına izin verecek miyiz? En iyisi öldürelim onu. ” Dörnala yanına gelip Bekcal’a demişler: “Bekcal sen bizden küçüksün, bizim atlarımızı suya götürür müsün. ” Bekcal bunda kötü bir şey görmemiş ve atları göle doğru götürmüştü. Hanın oğulları yavaşça arkasından gelip onu göle itmişler. Onlar gelinin onları satmasın diye onu da öldürmek istemişler. Ancak ona yaklaşınca o kuşuya dönüşmüş ve göle yüzüp gitmiş. Hanın oğulları Zımırık kuşu alıp babasına doğru dörnala gitmişler. Han kaybolan kuşunu görünce çok sevinmiş ve tüm halkı toplayıp kutlamış. Kendi oğullarını da yakındaki iki şehrin hanı olarak duyurmuş” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 175).

Gerçek hayatta da iyi olan kıskanılır ve iyiye kuyu kazılır. Kahraman kazandığı tecrübe, bilgi sayesinde kuyudan kurtulmak ve kötülerin cezasını vermek zorundadır. Kendini ispatlayışın asıl noktası da burasıdır çünkü eğer kahraman hayat okuluna atılıp da bu edindiği deneyleriyle oluşan sorunu çözemezse tüm gayret ve onca yol nafile yürünmüş olacaktır. Masal bununla çocuğa ulaşılan amaç yolun sonu olmadığını, sadece doğru yolda yürüdüğünü göstermektedir.

Kahraman bu durumda asla kendisine iftira atıldığını sözle ifade etmez (çünkü kimse ona inanmayacak), deliller ortaya koyarak kendisine yapılan kötülüğü ortaya koyar ve gerçeğin ortaya çıkmasını ve adaletin yerine gelmesini sağlar. Örneğin, *Altın Kuş* adlı masal alıntısında kahraman kendini ifade etmek için küü (ezgi) çalar:

“Gidince kıza büyük abisi evlenmeye hazırlanıyormuş. Çocuk: “Eve gidip izin al” diye bir ihtiyar kadını babasına göndermiş. İhtiyar kadın dışarıdan girip: “Bir çocuk için izin istiyor” demiş. Babası: “Girsin, belki benim küçük oğlumun küüsünü¹⁸ çalacak” diye izin vermiş. Çocuk eve girip ney çalmış. O zaman kız: “Beni alan çocuk bu, bu ikisi onu öldürerek beni buraya götürdüler” demiş. Babası herşeyi öğrenince kıızı küçük oğluyula evlendirmiş” (Orozova, 1998: 254).

Baba tarafından dinlenen, Kırgızların milli ezgi türü olan küü, çocuğunu tanımasına ve kabul etmesine neden olur. Nitekim, kendimize döndüren ve birbirimizi tanıma olanlığını sağlayan şey, kültürel kodlardır. Bu durumda kültürü/miti simgeleyen baba, oğlunu veya bir milletin kendini var edecek kültürel kodu korur.

Kahraman yetişkin tavrını, akılcılık yönünü kullanır ve sığ bir davranışlar yerine karşı tarafı inandırma için ezgi çalmayı tercih eder.

Bazı masalarda kahramanı ailesi iyi adla anmaz ve kabul etmez, bunun nedeni: onu ölmüş saymalarıdır. Örneğin, *Töştük* adlı masalda kahramanı ölmüş saymakla ruhunu bile anmazlar: *“Akşam Kenceke Çaar mayayı samış. Bir kazan ağız sütü pişirmiş. Herkese birer kaseden verip: “Töştük’ün ruhuna da bir kase ağız sütü adayın” demiş. Kayın babası: “Artık kemikleri toz-toprağa dönüşmüş Töştük’e ada” dersin diye Kenceke’nin dediğini beğenmemiş”* (Orozova, 1998: 179). Babanın acımasızca oğluna karşı sergilediği tavır aslında oğlunun zorlukları aşmak ve kendini bir birey olarak artık topluma da faydalı olmak gibi üzerindeki vasıfeyi yerine getirmek yerine çabuk ölmeyi tercih etmesine karşı bir kızgınlığın yansımasıdır. Kahraman bu durumda kendinin ölmediğini nasıl ispatlar?

---

¹⁸ Küü: Ezgi

Töştük, kuru söze dayanmak yerine delliler aramaya yönelir: “*O arada Töştük: “Ey baba, Töştük’ünün nasıl bir işareti vardı?” diye sormuş. İhtiyar: “Oğlumun sırtında avuç içi kadar bir kırmızı beni vardı” diye cevaplamış. “Öyleyse, o Töştük’ün benim!” demiş. Sekiz abisi, sekiz yengesi, amca ve teyzeleri Töştük’ün etrafını çevirerek sarılmışlar*” (Orozova, 1998: 179).

Bazı durumlarda kahraman eve gelince anne-babasını bulamayacaktır: “*Böylece aylar seneler geçmiş ve Coodarbeşim ile Nurperi anne-babasına gelmiş. Ancak Çoyun’un oğlu Temir alp ile onun köyünü basıp, babasını kuyuya atmış*”(Orozova, 1998: 186). Epik kurgularda genelde kahraman, kötüyle savaşarak ve onu öldürerek adaleti yerine getirir: “*Coodarbeşim Temir alp ile birkaç gün, birkaç gece dövüşerek, onu yenmiş. Böylece Coodarbeşim halkına han olmuş. Anne-babası ve karısıyla mutlu yaşamış*” (Orozova, 1998: 186).

Onca yürünen yolla her şey bitmemiştir, kahramanın o yolda kazandığı deneyleri doğru ve zamanında kullanması gerekmektedir. Kahramanın kazandığı akıl ve iradeyi kullanarak kaybettiklerini geri kazanır, bozulanı düzeltir onun bireysel insan olarak yetiştiğini gösterir.

Artık son kez kendini birey olarak ispatlayan kahraman yüksek aşamaya mutlak şekilde ulaşır ve ödül almaya hak kazanır: evlenir, baba olur, han olur, zengin olur. Örneğin *Töştük* adlı masalda kahramanın oğlu olur: “*O arada Kenceke doğum sancısı çekmeye başlamış. Yedinci günü erkek çocuk doğurmuş. Hayvan kesip kutlamışlar. İsmi Coodarbeşim koymuşlar. Töştük dağılmış Kıpçak halkını biriktirmiş, bozulanı düzeltmiş, kopanı bağlamış*” (Orozova, 1998: 179). Bazı durumda da evlenir: “*Böylece çocuk zalim büyücü Öküş’ten ebedi kurtulmuş ve tekrar insana dönüşmüş. Artık o bir yiğit olmuş. O büyücü Öküş’ün evine gelmiş ve onun esaretinde yer altında yatan tüm insanları kurtarmış. Sonra da büyücünün kızıyla evlenmiş. Eve dönünce büyük düğün yapmış. Ondan beri mutlu yaşıyorlarmış*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 192).

Oğullu veya aileli olan kahraman neslini devam ettirmeye hak kazanmıştır, çünkü iyilerin ve iyiliğin nesli tükenmemelidir. Üstelik kahraman bir aileyi kurmasında bir sakınca olmadığına, onun geleceğini eline alabileceğine ve iyiliği için iyi bir baba olabileceğine, mutlu çocuklar yetiştirebileceğine mit artık şüphe etmemektedir, çünkü geçtiği yol onun kendini inşaa etmesini sağlamış ve iyi bir insan iyi bir şekilde de sınanmıştır.

Coodarbeşim adlı masalda kahraman han olur: “*Coodarbeşim Temir alp ile birkaç gün, birkaç gece dövüşerek, onu yenmiş. Böylece Coodarbeşim halkına han olmuş. Anne-babası ve karısıyla mutlu yaşamış*” (Orozova; 1998: 186). Bazı durumda kahraman zengin olur: “*Şehre kuşu hanın oğulları değil, kölenin oğlu Bekcal’ın bulduğu haber çabuçak yayılmış. Böylece anlaşmaya göre han yarı hanlığını Bekcal’a vermek zorunda kalmış*” (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 177).

Verilen bu ödül ancak, adaleti sevene, dünyaya ve çevrenin sevgisini kazanana verilir. Evine dönünce son kez sınanan ve sorunları çözen kahraman ödül almaya aday olur ve mit bunu artık onun toplumu yönetebileceğine, onun çıkarlarını düşüneceğine; zengin olunca da halka hor bakmayacağına aksince fakirlere yardım edeceğine, ezilenlere hak vereceğine emin olunca ödül almasını uygun görecektir. Aslında kahramana verilen bu ödül emanet olarak da sayılır. Halkın geleceği, devamı ve huzuru işte olgunlaşmış kahramana emanet edilmektedir. Mit asla kötünün dünyayı yönetmesine ve halka hor bakana ve kendi çıkarlarına öncülük edene, ödül olarak han olma, zengin olma gibi şansları tanımaz.

Halk masallarda rastlanan bir başka özellik, sonunun iyi bitmesi ve kahramanın kurduğu ailesi ve anne-babasıyla mutlu yaşamaya devam etmesidir. Masallarda önemle vurgulanan “mutlu son” çocuğa onca zorluk, tehlike, sınamadan sonra, sürecini sabır ve umutla atlatınca mutlu bir son geleceğini vaat eder. Yaşamda karşıya çıkan zorluklar bir son değildir, bunun için pes etmek ve umutsuzluğa kapılmak doğru bir eylem değildir. Ancak bir başarı da mutlu olmanın nedeni sayılmaz. Mutluluk sadece kişisel çıkar ve her zaman maddesel olandan değil ama her zaman değerlerden kaynaklanır. Kendini inşa eden insan her halinde mutlu olabilir artık. Mutluluk, akıl ve idrağın sayesinde yaşanılabilir.

SONUÇ

Evrenin kaostan düzene geçişten beri varoluş tarihini barındıran mitler, insanın duygusal ve düşünsel evrimini de ortaya koyar. Bu bakımdan mit, insanlığın kendisiyle yüzleşebileceği aynası olarak da sayılır. Bu süreçte insanın varoluşunda tek değişmeyen şey, insanın temel güdülerinin yanında öğrenme ve merak etme güdülerini, insanlığın kendine çevreden dünya kurma ve bu dünyada yaşama olanağı sunmuştur. İnsana haz veren bu güdüler insanlığa olumlu katkılar sağlamakla birlikte ona zarar veren ve onu yıpratıcı sonuçları da getirmektedir. Temel güdüler dışında ait olma (sevme, acıma), fark yaratma ve üstünlük duyma (nefret, doyumumsuzluk) gibi güdüler, insanın temel güdülerine eşlik ederek kurduğu hem bireysel hem de evrensel dünyada iyi ve kötü çelişmesine yol açmıştır. Bunun sonuçları “kötü” ve “iyi” anlayışını yaratmış ve “iyi”yi hazmetmek “kötü”yle mücadele etme bilincini oluşturmuştur. Bu “kötü” ile “iyi” arasındaki çizgi masalarda arketipler, semboller, motifler, mitolojik unsurlar vb. aracılığıyla net bir şekilde yer almıştır.

Bu kalıba uygun olarak şekillenmiş masallar, insanların güdülerinin olumsuzluklara da yol açabileceği bilincini taşımaktadır. Dünyada kendi payını alamayan bir insan, kendinde mevcut olan güdülerini olumsuz yönde de büyütür veya bunun aksi de söz konusudur. Bu nedenle masallar, insanların masaldaki kötü kahramanın uğradığı akıbetini yaşamaması için güdülerinin çocukluğundan iyi yönde gelişimine ön ayak olur. Böylelikle, masalı okuyan çocuk daha küçük yaşlardayken bunun bilincine varmış olur.

Masallar, çocukların güdülerine dayalı karakterlerinin oluşumunda olumlu değerler kazandırır. Masaldaki olumlu kahramanın hayat seferi boyunca oluşan değerlerin bütünü çocuğun özgüvenini oluşturur. Olumsuz kahraman ise yaptığı olumsuzluktan dolayı cezasını almakla küçük okura özgüvenin önemini vurgular. Özgüven, insanın kendisine güvenmesinden daha çok insanlığın karşılığıdır. Nitekim özgüveni tam oturmuş insan, tüm bu güdülerini yönetebilen ve olumsuz duygulara karşı gelebilendir. Böyle bir insan başkalarının varlık alanlarına müdahale ederek kendi varlığını ortaya koymayacaktır. Bunun için çocukların özgüven gelişimi oldukça önemlidir. Masaldaki kahramanın özgüven gelişim süreci şu üç aşamada gelişir:

1. Masal kahramanının baba evinde ikamet ettiği süreç;

2. Masal kahramanının baba evinden ayrılarak masal seferine yol aldığı süreç;
3. Seferi boyunca iyice olgunlaştığı düşünülen kahramanın evine/yurduna döndüğü süreç.

Karakter, insana doğuştan gelen özellik değildir, doğuştan gelen özellik güdülerdir. Bu güdülerini iyi veya kötü yönde kullanmak ise çocuğun çocukluğunda ekildiği tohumlardan kaynaklanır. Doğumundan 11-14 yaşlarına kadar çocuk genellikle baba evinde ikamet eder ve bu süreç esnasında anne-babadan aldığı tüm tecrübe ve bilgileri kendinde biriktirir. Bu yaşlardan sonra çocuk psikolojik olarak anne-babadan ayrılmaya başlar. Bu durum çocuklarda sergilenen inatçılıkla ortaya çıkar. Bununla beraber anne-baba da çocuğunu azat etmek durumundadır. Masalarda bu durum babanın çocuklarını ormana ve bunun diğer varyantları olan kalabalığa, pazara, dağa ve tarlaya bırakma motifleriyle ortaya çıkar. Kırgız masallarında çocuğun evden ayrılma eylemi genelde bir kuş veya bir dağ koçu nedeniyle gerçekleşir. Baba veya han rüyasında olağanüstü bir kuş veya bir dağ koçu görür ve onu bulması için kahramana emreder. Çocuğun evden ayrılma süreci bunun dışında babanın çocuğunu ormana kandırarak göndermesi, kendi canını kurtarmak için cadıya vermesi, evinden kovması veya çalışmak için pazara götürmesi gibi motiflerle gerçekleşir.

Ayrıca anne-babanın çocuğunu azat etmediği durumlar da söz konusudur. Bu tür anne-babalar çocuklarını çok sevdiğini düşünerek onlara her-şeyi önüne koymakla onun bireysel kimlik gelişimini sınırlarlar. Annelerde görülen bu sevgi masalarda cadı anne motifine bürünür. Cadının ocak sahipliğini yapması ve çocukları orada pişirip yemeye çalışması, onun annelik özelliklerine gönderme yapar ve çocukların kimliğini cadı gibi yiyen anneleri simgeler.

Bir babanın çocuklarını ormana bırakması, Tanrı'nın İsa'yı zorluklarla başbaşa bırakmasına benzer. İnsanın kendini bulması için bu bırakılmışlık, onun hayat sürecini anlamlı kılma çabasını göstermesine iteler. Bunun için masaldaki baba çocuğunu orman gibi labirent bir dünyaya bırakma zorunluluğunu hisseder. Çünkü çocuk kendi varlığının farkına varmak ve kendini tanımak zorundadır.

Ancak baba çocuğunu ormana sağlam bir zemin hazırlamadan göndermemelidir. Bu durum masalarda çocuğa zenginlik, tahtı yerine bir eşyayla onurlandırma ve öğüt verme motifleriyle açıklanır. Fakat baba tarafından hediye edilen bu eşya sıradan bir eşya olmayıp babanın sevgi ve ahlaksal değerlerine bürünmüş, çocuğuna zor durumda manevi

destek olacağı ruhu ve sesidir. Bu eşyalardan bıçak ve hançer erkek çocuklarına verilirken, kız çocuklarına ise kadınlık ve kibarlığı simgeleyen ayna, tarak ve iğne gibi eşyalar verilir. Bu da masalın erkek ve kız çocuklarına farklı farklı yaklaşımını gösteren unsurlardandır.

Baba evinden bu şekilde ayrılıp yola çıkan kahraman, “*giderse döner*”, “*giderse dönüp dönmeyeceği şüpheli*” ve “*giderse dönmez*” veya “*sağ tarafa gidersen atın ölür, sol tarafa gidersen kendin ölürsün*” gibi yol ayrımlarına denk gelir. Bazı masallardaki yol ayrımı seçimlerinde kahraman “*giderse dönmez*” olan yolu seçer. Bu yol kendini inşa etme yoludur, dolayısıyla insanın hayat sürecini simgeler. Bu yol, doğum ile ölüm arasındaki yoldur. Kahraman bu yolu seçmekle özgüvenini ortaya koyar.

Bazı masalarda ise kahraman atının öleceği yolu seçer. Eğer sol tarafa giderek kendi öleceği yolu seçerse, kendisini inşa etmeye şans vermemiş olur. Bu nedenle kahramanın atı, örneğin, *Töştük* masasında Töştük’ün atı Çalkuyruk kahramana kendisinin (atın) öleceği yolu seçmesini buyurur. Kahramanın sağ taraftaki yolu seçmesi, onun doğru yolda olduğunu gösteren unsurdur.

Böylece kahraman ormana (kalabalığa, pazara, tarlaya) denk gelir. Orman, dünyadan haberi olmayan insanın dünyaya bırakıldığı labirent bir mekan olarak açıklanır. Kahraman için orman, labirent bir mekandır. Burada hiç tecrübesiz iken kendi kendini inşa etmek ve gözünü açmak, onun çektiği en büyük acı ve sınavlardandır. Burası cadı veya ona benzer canavar, dev, ejderha ve büyücülerle doludur. Kahraman burada kendini bu düşmana yem etmemek için uyanık kalmak, aklını ve gücünü kullanmak, içindeki gizli bilgileri yaşama geçirmek durumundadır. Yoksa onu bu yaratıklar kökünden yok edebilir, değiştirebilir veya öldürebilir. Örneğin, *Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş* adlı masalda kahraman cadının sofraya koyduğu yemekle kandırılır ve onu yiyerek dağ keçisine dönüşür. Bedava yemekle kahramanı kandıran cadı onun insanlık özelliklerini elinden alıkoyar. Bu durum kahramanın olgunlaşmamış kimliğini gösterir. Bu bakımdan cadı, insanların baş edemeyeceği zorluk, yaşamın korkunç ve değişebilir yüzünün figürleşmiş halidir.

Bunun dışında cadı, anne kompleksi ve anima’yı da simgeler. Örneğin, *Siyah Kanatlı Üç Kuğu* adlı masalda kuğuya dönüşen cadı kızlar, kahramanın animası olarak ortaya çıkar. *Gülbara ve Sabira* adlı masalda kahramanın anne kompleksi kahramanın annesi olarak görülür ve kahramanın evliliğe yaklaşımını etkiler.

Kahramanı cadıdan koruyan ve ona destek olan ruh arketipleri mevcuttur. Bu arketip, kahraman idrak ve manevi güce ihtiyacı olduğu zaman ortaya çıkar. Ruh arketipi Kırgız masallarında kahraman zor durumdayken “Uzun beyaz sakallı ihtiyar” kılığında karşısına çıkar veya bazen de rüyasına girer. Bu bakımdan masallarda yasak olan uyku, rüya görmesi ve kendi bilinçdışıyla başbaşa kalması için gerekli etkidir. Jung’un Tanrı diye tanımladığı bu ruh arketipi, kahramanın ahlaksal değerler kazanması için bazen olumsuzlukları yaşatmaya çaba sarf eder. Bu sakallı ihtiyar, bazen yılan, bazen balık, bazen büyücü ve bazen de zavallı kılığıyla görülebilir. Onun bu kılık değiştirebilirliği kahramanın kendisine ne şekilde davranacağını sınamak içindir. Bu sınavdan geçemeyen kahraman hayvana dönüşme, tüm varlığını kaybetme vb. durumlarla cezalandırılır.

Hem cadı hem de ruh arketipi, kahramanı yeniden doğurma gücüne sahiptir. Masallarda kahramanın yeniden doğuş süreci hayvana dönüşme, hayvanın içine girme, yutulup çıkartılma veya ölüp dirilmekle gerçekleşir. Hayvana dönüşen kahraman insanlık özelliğini yitirmekle insanlığa ihanet eder. Çünkü hayvan, düşünemeyen ve kendine dünya kuramayan bir varlıktır. Örneğin, dağ koçuna dönüşen kahraman rastgele koşar. Bu onun düşünemeyen niteliğine bir göndermedir. Ancak kötüyü yaşamadan iyiyi kavramak da mümkün değildir.

Yutulup çıkartılma genelde dev bir kuş, kurt gibi hayvanlar sayesinde gerçekleşir. Kurt tarafından yutulan kahraman kendine kurdun niteliklerini de alır. Ayrıca kurt, Türk kavmini yeniden doğuran varlıktır. Kahraman rastgele bir hayvan tarafından yutulmaz, güçlülüğü ve erdemi simgeleyen hayvanlar tarafından yutulur. Bunun gibi çeşitli yeniden doğuş süreçlerini başından geçiren kahraman yeni bir benlik kazanır ve baba evine geri döner. Ancak orada da kahramanı birtakım zorluklar bekler: onu ölmüş sayarlar, kardeşleri tuzak kurarlar, anne-babasını esir alırlar veya eşini kaçıırırlar. Bu durumda kahraman, kazandığı yeni bir ben sayesinde tüm olayların üstesinden gelir, mükâfatını alır ve mutluluğa erişir.

Masallarda kahraman mükafat olarak eş alır, baba olur, zengin olur veya han olur. Onun baba olmaya hak kazanması artık aile kurma ve özgüvenli bireyler yetiştirebilme gücüne sahip olmasından kaynaklanır. Han olması ise halkın özgüveni tam oturan bir insana emanet edilmesi demektir. Zenginliğin verilmesi, onun insanlığına olan güveni simgeler. Özetle mit tüm bu mükafatları hakkedene ve en güçlü anında başkaları ezmeyene verir.

Mutluluk, masalarda vurgulanan en önemli etkendir. Mutluluk insanın çıkarlarından değil değerlerinden kaynaklanır. Mutlu olmak, başarı sonucunda elde edilen unsur değil, kişilik gelişiminden kaynaklanan unsurdur.

Olgunlaşan kahraman artık, başkalarına, kendi dışında olan canlı ve cansız varlıklara fayda getirebilme durumuna sahiptir. Masalı okuyan çocuk masaldaki kahraman gibi masalın değerlerini ruhuna sindirir ve özgüvene sahip iyi ve dürüst karakter elde eder. Başkalarını sevmeye, onlara merhametli davranmaya, ihtiyacı olduklarında yardım etmeye vb. insancıl duygulara sahip olur ve mantığıyla da algıladığı dünyayı sorgular. Kötüye ve iyiye, adalete ve adaletsizliğe kayıtsız kalmayıp, kendi bakış açısını oluşturarak kendi fikri ve tavrını ortaya koyar.

Sonuç olarak masal, çocuğun sağlıklı gelişiminde en önemli etkenlerden biridir. Masalla büyüyen çocuklar, çok daha büyük yaratıcı hayal gücüne sahip olacak, tektipleşmeden kurutulacak, özgün düşüncelerin sahibi olabilecek, kendini var eden kişiliğini ve kimliğini koruyabilecektir. Masal, eğitici özelliğiyle çocuklara ve yetişkinlere sembolik düzeyde aşağıdaki bilgileri sunmaktadır:

- Dünyanın düzeninin nasıl işlediğini;
- Sevgi ve saygının insanın varoluş kaynağı olduğunu;
- İnsanın hayat sürecince nelerle karşılaşabileceği ve engelleri nasıl aşabileceğini;
- Kişisel çıkarlardan, toplumsal çıkarların daha önemli olduğu ve bu çıkarlardan daha önemli olan şeyin ise doğru, iyi ve güzel değer yargıları olduğunu;
- İdeallere ulaşmak için, bıkmadan usanmadan mücadele verilmesi gerektiğini.

Masallar Delphi'deki Apollon tapınağının alınlığına altın harflerle yazan, Sokrates'in tüm öğretilerinin özü olan "*Nosce Te Ipsum!*"¹⁹ dur, özlüce.

---

¹⁹ "Kendini bil"

KAYNAKÇA

Adler, Alfred (2012), **İnsanı Tanıma Sanatı**, (Çev. Kamuran Şipal), İstanbul: Say Yayınları.

Akmataliev, Abdıldacan, *Kırgız Adabiyatının Tarihi*, I, 2. Basım, Şam Yayınları, Bişkek, 2004.

Botton, Alain (2010), **Statü Endişesi**, (Çev. Ahu Sıla Bayer), 5. Basım, İstanbul: Sel Yayınları.

——— (2011), **Görmek ve Farketmek**, (Çev. Ayşe Ece, Ahu Sıla Bayer, Ahu Antmen), 5. Basım, İstanbul: Sel Yayınları.

Campbell, Joseph (2010), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, (Çev. Sabri Gürses), 2. Basım, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dikhmann, Hans (2000), **Yungianskiy Analiz Volşebnih Skazok. Skazanie i İnoskazanie**, (Çev. G. L. Drosdetskaya, Zelenskiy), Moskva: Akademiçeskiy Proekt Yayınları, <http://www.klex.ru/8gj> (28. 06. 2014).

Dökmen, Üstün, *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, 49. Basım, Remzi Yayınları, İstanbul, 2013.

Dürüşken, Çiğdem, *Roma Dini*, 1. Basım, Ege Yayınları, İstanbul, 2003.

Eliade, Mircea (1993), **Mitlerin Özellikleri**, (Çev. Sema Rifat), 1. Basım, İstanbul: Simavi Yayınları.

Epşteyn, Mihail (2005), “Malenkiy Çelovek v Futlyare: Sindrom Başmaçkına-Belikova”, **Voprosı Literatırı**, (16), <http://magazines.russ.ru/voplit/2005/6/ep7-pr.html> (22. 06. 2014).

Eşmambetov, Kasimbek – Brudniy, Dmitriy. *Kırgızskiye Narodniye Skazki*, 1. Basım, Kirgosizdat., Frunze, 1963.

Fromm, Erick (1992), **Rüyalar Masallar Mitoslar**, (Çev. Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten), 2. Basım, İstanbul: Arıtan Yayınları.

——— (1995), **Sevme Sanatı**, (Çev. Yurdanur Salman), 10. Basım, İstanbul: Payel Yayınları.

Gruen, Arno (2012), **Empatinin Yitimi**, (Çev. İlknur İgan), 3. Basım, İstanbul: Çitlenbik Yayınları.

Gubin, Valeriy – Nekrasova, Elena, *Filosofskaya Antropologiya*, 1. Basım, PerSe Yayınları, Moksva, 2000.

Inceoğlu, Yasemin G. – Çomak, Nebahat A., *Metin Çözümlemeleri*, 1. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2009.

Jung, Carl Gustav (2009), **İnsan ve Sembolleri**, (Çev. Ali Nahit Babaoğlu), 4. Basım, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

——— (2012), **Dört Arketip**, (Çev. Zehra Aksu Yılmaz), 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Kafka, Franz (2003), **Değişim**, (Çev. Arif Gelen), 1. Basım, İstanbul: Sosyal Yayınları.

Korkmaz, Ramazan (1999), “Cengiz Aytmatov’un Romanlarında Kaostan Düzene Ev/Anne ve Çevre/Dünya İzleği”. **Bilig** 9 (Bahar)

——— (2000), “Fenomonolojik Açından Tepegöz Yorumu”, Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (19 - 21 Ekim 1999 – Ankara), 259-270, Ankara,

——— (2007), “Romanda Mekanın Poetiği”. **Edebiyat ve Dilyazıları**, Mustafa İsen’e Armağan, Ankara.

———, (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, 6. Basım, Grafiker Yayınları, Ankara, Grafiker Yayınları, 2009.

——— (2001), “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’ın Hayat Yolculuğu: Ülkü’ye Mektup”. **Turkish Studies** 6/3 (Bahar), http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1663949102_R.%20Korkmaz%20pdf.pdf (29. 06. 2014).

——— “Arketipsel Sembolizm Açısından Dede Korkut Anlatılarındaki Yüce-Birey ve Alp-Bilge Tipi”, *Şerif Aktaş’a Armağan*, Ankara, 2012.

Kierkegaard, Soren (2004), **Kaygı Kavramı**, (Çev. Taşdelen, V.), 1. Basım, Ankara: Hece Yayınları.

Malahov, Sergey (2002), **Narodny Skazki, Kak Sredstvo Vospitaniya Kulturi Povedeniya Detey Starşih Şkolnogo Vožrasta**, <http://studentbank.ru/view.php?id=3272> (23. 06. 2014)

Muĉnik, Nikolay A., *Kirgizskiye Narodniye Skazki*, 1. Basım, Kirgosizdat. , Frunze, 1944.

Orozova, Gulbara, *Baldar Folkloru*, XX, 1. Basım, Şam Yayınları, Bişkek, 1998.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, I, 5. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

———, *Türk Mitolojisi*, II, 5. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Parmaksız, Mehmet Nuri (2008) “Kırgızlarda Destan Anlatma Geleneği”, Berceste, <http://www.aymatov.org/tr/kirgizlarda-destan-anlatma-gelenegi> 22.06. 2014)

Propp, Vladimir, *İstoriĉeskie Kornı Volşebnoy Skazki*, Labirint Yayınları, Moskva, 2000, http://vk.com/doc6752525_146205723?hash=b97144cc399611414e&dl=ca0c7ec4da9bc44ab, (28. 06. 2014)

Roux, Jean-Paul (2011), **Eski Türk Mitolojisi**, (Çev. Musa Yaşar Sağlam), 1. Basım, Ankara: Bilge Su Yayınları.

Sabır Uulu, Buudaybek, *Comokşular Cana Comoktor*, 1. Basım, Turar Yayınları, Bişkek, 2008.

Sobol, Donald J. (1999), **Yunan Mitolojisinde Amazonlar**, (Çev. Burcu Yumrukçağlar), 1. Basım, Ankara: Öteki Yayınları.

Şavk, Çelik Ülkü, *Kırgız Atasözleri*, 1. Basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002

Yücel, Erdem, *İslam Öncesi Türk Sanatı*, 1. Basım, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.

Wilkinson, Kathryn (2011), **Kökenleri ve Anlamlarıyla Semboller ve İşaretler Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk**, (Çev. Seda Toksoy), 2. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları.

Zinkeviĉ-Evstigneeva, Tatyana, *Osnovi Skazkoterapii*, <http://psiholog-dnepr.com.ua/view-and-read/knigi-po-skazkoterapii>, (27.06. 2014)

EK: MASALLARIN AKTARMASI

1. Harika Bir Rüya

Kırgızların masalsı güzel ve sanatsal dağlarında çok zengin biri yaşarmış. Onun okumaya gönderdiği bir oğlu varmış. Oğlu bilimle ilgilenirmiş ve bilimadamı olmayı hayal edermiş; fakat çocuğun tüm isteklerine rağmen adam çocuğu okuldan almış ve hayvancılıkla uğraşmasına zorlamış.

Bir gün yaylada hayvanları otlatırken zenginin oğlu üç yabancı insanla karşılaşmış ve onlarla konuşmuş.

Zenginin oğlu nereye gidiyor olduklarını sormuş.

Bizim arkadaşımız bir rüya gördü, diye cevap vermişler yolcular. Biz de rüyayı yorumlayan insan aramaya çıktık.

– O rüyasından ne gördü? Bana anlatır mısınız, demiş genç çoban.

– Onun rüyasında sanki başından ay parlıyormuş, güneş ayaklarını aydınlatıyormuş, göğsünde de yıldız ışıldıyormuş, diye anlatmışlar yolcular.

– Sizin rüyanız çok hoşuma gitti, lütfen, rüyanızı bana satın.

– Olur, biz bu rüyayı senin otlattığın ince yünlü onbin tane koyununa değiştirmeye hazırız.

Çocuk düşünmeden otlattığı babasının koyun sürüsünü vermiş.

Evine geldiğinde, babası oğlunun yaptığını öğrenince oğlunu dışarı kovmuş. Çocuk rastgele yürümüş. Çok yürümüş ve sonunda bir şehre gelmiş.

Çocuk sokakta yürürken evlerin birinde ışık görmüş ve yaklaşmış. Evin yanında ağaca iki at bağlıymış. Çocuk onların yanına yatmış ve uyumuş.

Sabah çocuğu yabancı birisi uyandırmış. Ancak onun yüzü kumaşla kapalıymış. O çocuğu ata binmesini ve onunla beraber gitmesini söylemiş.

Onlar susarak yolda yürümüşler ve bizim yiğit onun kim olduğunu bilememiş. Böylece dışarı aydınlık olmuş, güneş sıcak ışıklarıyla dışarısını ısıtmış. Yol arkadaşı yüzündeki kumaşı çıkartınca çocuk yanındaki kız olduğunu anlamış.

Yiğit çok şaşırılmış, kız da çelişki içinde kalmış ve konuşmaya başlamışlar.

– Ben zengin bir adamın tek oğluyum, demiş çocuk, fakat babam onun hayvanlarını yolda karşılaştığım insanların rüyasını satın aldığım için beni evden dışarı kovdu. Neden benim senle beraber gelmemi istedin? diye kıza sormuş.

– Ben yanılmışım, - demiş kız. Ben nişanlımla beraber baba evinden kaçmak için onu bekliyordum. Çünkü babam onunla evlenmemi istemiyordu. Karanlıkta ben seni nişanlım olarak gördüm ve seninle beraber geldim. Herhalde kader öyle. Bundan sonra seninle giderim.

Zenginin oğlu razı olmuş ve ikisi beraber gitmişler. Birazdan ikisi ezilenleri koruyan Körgamız'ın şehrine denk gelmişler. Kaçanlar Körgamız'ın şehrinde barınmışlar. Onlar mutlu yaşıyorlarmış. Ancak kötülüksüz de mutluluk olmazmış. Bir gün onların başına da bela gelmiş.

Bir gün Körgamız'ın uşağı bizim yiğidin karısını görüp onun güzelliğine hayretler içinde kalmış. O Körgamız'ın hanına gidip onu zorla almasını söylemiş. Ancak han buna razı olmamış. O zaman uşak yiğide onun ölebileceği görev vermesini teklif etmiş.

Körgamız razı olmuş ve yiğidi çağırıp ondan bir büyücünün kızını kendine karısı olması için getirmesini istemiş. Körgamız'ın emrini yerine getirmek için yola çıkmış. Yolda çok güzel bir yurda rastlamış ve içeri girmiş. Yurtta yaşlı ihtiyar kadın yaşıyormuş. Çocuk başına gelen belayı kadına anlatmış.

– Tamam - demiş ihtiyar kadın. Ben sana yardım etmeye hazırım, ancak sen bana atın başı kadar altın parçası ödemen gerek.

– Olur, ancak eğer diri kalırsam; çünkü ben bir zamanlar bana zenginlik ve ün kazandıracak olan rüyayı satın almıştım. O bana yardım edecek.

Kadın yiğidi evde bırakıp kendisi büyücüye gitmiş. Büyücünün kızı kutunun içinde saklıymış. Kadın kutuyu açamamış ve dolayısıyla kutusuyla beraber kaçırmış kızı. Büyücünün güzel kızı iki senedir bu kutunun içinde uyuyormuş.

– Sen onu ancak ipek kumaşa koyup gıdıklarsan diriltebilirsin, demiş ihtiyar kadın.

Yiğit büyücünün kızını Körgamız'a getirmiş ve ihtiyar kadının dediği gibi yapmış. Güzel kız dirilmiş.

Körgamız saltanat düzenlemiş. Rengarenk halı ve ipek yumuşacık yastıklar üzerinde misafirleri yumuşak ve bembeyaz ekmek, taze ve yeni pişen yağlı koyun eti, soğuk kımızla ağırlamış. Yemekten sonra Kırgız oyunları ve adetleri yapılmış. Körgamız zengininin oğluya kemer adlı kumar oyunu oynamış. Yiğit yenilmiş. O karısına ve atına oynamış ve yenilmiş. Son miza olarak da kendini koymuş. Böyle yapınca ona şans gülmüş ve Körgamız'ın tüm zenginliğini, hatta genç karısını ve büyücünün kızını da almış.

Körgamız gitmiş tüm varlığı zengininin oğluna geçmiştir.

O arada karısı erkek çocuk doğurmuş.

Bir gün ailesiyle beraber otururken bir zamanlar satın aldığı rüyayı hatırlamış ve rüyanın doğru çıktığına inanmış. Çünkü orada bir karısı (ay) onun başında, ikincisi – büyücünün kızı (güneş) onun ayaklarında, oğlu da onun göğüsünde oturuyormuş. Oğlunun yüzü yıldız gibi ışıltıyordu. (Muçnik, 1944: 51-54)

2. Gözle Görülmez Afacan Çocuk

Uçsuz bucaksız Kırgız kayalarında gözle görülmez afacan bir çocuk yaşamış. Boyu çok kısa olduğu için ona Kuyurçuk demişler. Onun büyüklüğü tırnak kadarmış.

Bir gün Kuyurçuk deveye binip şehre gitmiş. Oradan çocuk biraz alışveriş yapıp geri dönmek istemiş. Fakat o arada rüzgar esmiş, gökyüzünü simsiyah bulut kaplamış ve yağmur yağmış. Çocuk deveden inip bir çiçeğin yaprağına saklanmış. Acıkan deve ise hırsıyla otlamaya başlamış. Yiye yiye çocuğun saklandığı çiçeği de yemiş ve onunla beraber onu da yutmuş.

Karnı doyana kadar otlamış ve sonra da evine geri dönmüş. Eve giden yolu o çok iyi biliyormuş.

Deve çadırın sahibine yaklaşmış ve orada durmuş. Kuyurchuk ise onun içinden bağıriyormuş: “Satın aldıklarım arabadan alın”. Babası devenin çiçekle beraber çocuğunu da yuttuğunu anlamış ve çocuğu kurtarmak umuduyla deveyi kesmiş.

Deveyi kesip çocuğu aramaya başlamış. Deveyi kemiğine kadar parçalayıp çocuğu bulamamış. İçin ise aramaya kadınlara vermiş. Onlar çadırdan biraz uzaklaşıp çocuğu aramışlar. Bağırsaklarını aceleyle temizlerken kaybolan çocuğun orda olduğunu farketmeden bağırsağı atmışlar.

O arada köyün kenarından giden kurt etin kokusunu duyup bağırsak atılan yere gelmiş ve devenin bağırsağıyla beraber yiyip gitmiş. Kurt biraz karnını doyurduktan sonra kendine gene kurban aramaya çıkmış. Uzaktan koyun sürüsünü görüp yağlı et yemek umuduyla onlara doğru koşmuş. Yakın kalınca kurdun karnından çocuk bağırmış: “Çoban, çoban koyunlarını kurtar, kurt geliyor”. Çoban çocuğun bağırdığını duyup köpeklerini bırakmış. Kurt kendini köpeklerden zor kurtarmış.

Kurt böylece ava tekrar çıkmış ancak, çocuk çobanı gene duyurmuş.

Kurt koyun sürüsüne yaklaşıncaya bu şekilde hep devam etmiş. Sonunda da kurt açlıktan ölmüş.

Varışlı Kuyurçuk durumdan faydalanmış ve kurdun karnından çıkmış. Oradan çıkıp etrafına bakınca atla gelenleri görmüş. O birisinin atına koşarak gelmiş ve ona binmiş. Kuyurçuk küçük olduğu için adamlar onun ata oturduğunu farketmemişler.

Akşam olunca atlılar tanıdığı zengin arkadaşının evine geceleme için gelmişler. Çocuk da attan binip onların peşinden çadıra girmiş. Ev sahibinin karısı koyun etini pişirmiş ve misafirler çok lezzetli at etini yemeye sofraya oturmuşlar. Çocuk da onlarla beraber sofraya oturmuş.

Karınlarını doyurup misafirler uyumuşlar. Herkes uykuya geçince Kuyurçuk yavaşça gidip bıçak bulmuş ve koyunu kesmiş. Bu koyun ise çok yakın zamanda kuzulayacak imiş.

Onların yanında da zengin iki kızı uyuyormuş. Afacan çocuk onların uzun saçlarını birbirine bağlamış ve kuzuyu ise onların ortasına koymuş. Koyunun karnından aldığı karın yağsını da zengin ve onun karısının gözüne sürmüş. Kapının iki tarafına da çekiç bağlamış. Bunların hepsini yaptıktan sonra da var gücüyle bağırmış: “Ey zengin, kalk! Kurtlar tüm koyunlarını yediler”.

Zengin aceleyle yatağından kalkmış; ancak gözlerini açınca onlar tekrar kapanmış. Kapalı gözleriyle kapıya kadar koşmaya mecbur olmuş. Tam kapıyı açınca çekiç onu kafasına vurmuş. Zavallı ayakta kalamayıp yere düşmüş. Bağırışmalardan hem misafirler, hem de zengin kızları uyanmışlar. Kızlar ise ayrılamamışlar, çünkü saçları birbirine bağlıymış.

Bu arada herkes tartışmışlar birbirleriyle, zengin kızları da kavga edişmişler: “Sen ne çocuk yerine kuzu mu doğurdun?”

Herkes sakinleşince misafirler evlerine gitmiş. Kuyuçuk da onların atına binmiş ve bir daha yaramazlık yapmamaya söz vermiş. O da evine doğru gitmiş. (Muçnik, 1944: 68-69)

3. İğne Ayna ve Tarak

Bir zamanlar bir yaşlı adam yaşarmış. Onun üç kızı varmış. Kızlar onun sözünü hiç dinlemezlermiş. Bunun için babası onlara ders vermek istemiş. Bir gün babası demiş ki: “Kızlarım, kovalardan alın ve ormana böğürtlen toplamaya gidin”. O birer dibi yırtık kova vererek kızları ormana göndermiş. Kızlar bunu fark etmemişler ve böğürtlen toplamaya ormana gitmişler. Kızlar ertesi günü de böğürtlen toplamışlar ancak kovalar hiç dolmamış; çünkü böğürtlenler dibi yırtık kovadan aşağı yere düşüyormuş. Onlar böylece böğürtlen toplarlarken babası başka yere göç etmiş. Kızlar eve gelince babasını bulamamışlar.

Ertesi güne kadar ağlamışlar, üçüncü gün de babasını aramaya karar vermişler. Evden çıkarken kapıda ayna, tarak ve iğne bulmuşlar.

Bütün bu eşyaları kızlar yanlarına almışlar. Yolda çok yorulmuşlar ve geceleme için bir yurda girmişler. Eve girince bir küçük kız evde oturuyormuş. Gelenler: “Evin sahibi kim?” diye sormuşlar. “Burada ben ve cadı olan annemle birlikte yaşıyoruz” diye kız cevap vermiş. Kızlar bunu işitince çok korkmuşlar; ancak karanlıkta dağ-taşı aşarak gitmekten korktukları için yurttan kalmaya karar vermişler.

Akşam cadı gelmiş. O misafirlerin gelmelerine çok sevinmiş. Sabah ava giderken kızların en büyük ablasına: “Ben birazdan gelirim. Sen ise bu arada bana öğlen yemeğine en küçük kardeşini pişir” demiş. Cadı gidince kızlar cadının kendi kızını kesmişler ve kazana atmışlar. Kendileri de kaçmışlar.

Öğlen yaşlı cadı evine dönmüş ve evde kazanın kaynıyor olduğunu görmüş; ancak kızlar yokmuş. Cadı kazandan etti çıkartıp iştahla yemeye hazırlanmışken çatalla kafaya sokunca korkuyla kendi kızını yediğinin farkına varmış. Sinirlenen cadı kızları yakalamaya çıkmış. Kızlar ayak sesini duyunca arkasına bakmışlar ve cadının kendilerine yaklaştığını görmüşler. Kızların en büyük ablası çok düşünmeden cadının ayaklarına tarağı atmış. Tarak hemen kaybolmuş ve yerine kalın, geçilmesi zor olan orman çıkmış. Cadı iki dişini kopartmış ve birisinden balta birisinden de çapa yapıp ormandan kurtulmuş. İkinci kez de kızlara yaklaşmış. Bu sefer diğer kız yola iğneyi atmış. Orada hemen büyük bir dağ

oluşmuş. Yaşlı cadı bazı zorluklarla da bu dağı geçmiş. O zaman en küçük kız aynayı atmış ve ayna derin bir göle dönüşmüş. Cadı gölün diğer tarafında kızlar da öbür tarafında durmuşlar. Cadı gölün diğer tarafına nasıl geçeceğini bilemeyip kızlara sormuş: “Siz nasıl geçtiniz?”. Kızlar da cevap vermişler: “Biz boyunlarımıza ağır taşlardan bağlayarak geçtik”. Cadı onlara inanmış ve boynuna ağır bir taşı bağlamış. Suya girmiş ve tabii ki de çökmüş. Ablalar bundan sonra babasını bulmuşlar ve ondan beri babasını sözünü dinler olmuşlar. Asla onunla ayrılmamışlar. (Muçnik, 1944: 70-73)

4. Gülbara ve Sabira

Bir varmış bir yokmuş. Dul bir kadın yaşarmış. Kadının tek oğlu varmış. Oğlu büyüyünce annesi ona demiş:

– Oğlum, eğer bir gün evlenmek istersen, önce kadınların nasıl oldukları hakkında ders olacak bir hikaye dinlemen gerek.

Biraz zaman geçince oğlu annesine gelmiş:

– Anneciğim, demiş, ben evlenmeye karar verdim. Kadınlar hakkındaki hikayeyi dinlemek isterim.

– Tamam, demiş annesi. Şehre komşu hana git ve Gülbara hakkındaki hikayeyi anlatmasını rica et. O sana çok şey öğretir.

Çocuk yola çıkmış ve bir süre sonra büyük şehre gelmiş. Hanın sarayını bulduktan sonra hanın yanına gitmiş ve demiş:

– Hanım, ben sizden Gülbara hakkındaki hikayeyi dinlemeye geldim.

Bu sözleri işitince hanın benzi atmış ve yanındakilere onları yalnız bırakmalarını emretmiş.

– Ben senin isteğini yaparım, demiş han. Dikkatle dinle ve aklında tut...

Bu olay çok zaman önce ben gençken olmuştu. O zamanlar benden kaygısız kimse yoktu. Bir gün ben çok güzel bir kıza rastladım. Onun ismi Gülbara idi. Çok düşünmeden onunla evlendim.

İlk günler tatlı bir rüya gibiydi. Gülbara bana karşı kibar ve nazikti; fakat bir gün karım tatlı uykusunda uyurken sabah erkenden kalktım. Ahırda benim çok sevdiğim bir at

vardı. Ona bakıp gözlerime inanmadım: üzerinde sanki çok uzun bir yolda yürümüş gibi kalın toz vardı.

Kim benden izinsiz atıma bindi? – diye seyise sinirlenerek sordum; fakat seyis dili kopartılmış gibi sustu. Çok sinirlendim, hatta onu öldürmek istedim. Çok korkunca herşeyi boynuna aldı:

– Efendim, söylersem öldüreceğini söyledi. Bugüne kadar sustuğum için sizden özür dilerim; fakat bana acıyın ve beni öldürmeyin. Sizin karınız siz uykudayken her gece buraya geliyor ve sizin çok sevdiğiniz atınıza binerek sabaha kadar kayboluyor.

Ben onun dediklerine inanmadım ve gece uyumamaya çalıştım. Bu kolay olmadı. Sanki görünmeyen bir şey benim gözlerimi kapatıyordu ve ben karşı koyamıyordum. Böylece uykuya dalıyordum.

Bu şekilde birkaç gün geçti ve sonunda uyumamayı başardım. Gece yarısı olduğunda karım yatağından kalktı ve odadan çıktı. Ben de arkasından gizlice takip ettim ve onun ahıra girip atı eyerledikten sonra, ata binip gittiğini gördüm.

Ben de başka ata binip arkasından gittim; ancak çok geç kalmışım ki, izini kaybettim. Bir süre sonra izler fark ettim. O izler beni ormanın içindeki bir eve, çirkin bir büyücünün evine götürdü.

Evin yanında köpük içinde kalmış at bağlı duruyordu. ‘Demek karım da buradadır’ diye düşündüm.

Pencereden içeri baktığım hayretler içinde kaldım. Çirkin bir büyücü benim karımı dövüyordu. Kendimi kaybedip kudurarak eve girdim ve o zalimi öldürdüm.

Fakat Gülbara bana minettar kalmadı. Bana öylesine bir nefretle bakıp, öyle ahlaksız sözler söyledi ki... Sonra da ben kendime gelene kadar dışarı çıkıp gitti. Ben de aklımı kaybetmiş halde eve gittim.

Bundan sonraki durum daha da kötü oldu. Ben eve gelince karım bana yan gözle baktı ve ben o an köpeğe dönüştüm.

Gündüz olunca Gülbara şehirdeki tüm köpeklere ateş etmelerini buyurdu. Bunu işitip ben arkama bakmadan kaçtım.

Kaybola kaybola hem aç hem de yorgun bir şekilde ormandaki avcının evine geldim. Avcı ve onun karısı öğle yemeği yiyorlardı. Onlar bana cömertçe kemik bıraktılar; fakat ben onları yemeyince karısı bana bakıp eşine dedi:

– Bu köpek değil. Herhalde bu benim ablamın büyülediği han...Ben onu tekrar insana dönüştüreceğim.

O büyü sözleri söyleyip beni tekrar insan halime çevirdi.

Bu kadının ismi Sabira idi. Ablası Gülbara gibi o da mucizeler yaratabilecek büyü sözleri biliyordu. Onlardan birini bana da öğretti.

Ben ona çok teşekkür ettim ve vedalaştım.

Ben eve gelince Gülbara beni görüp hayretler içinde kaldı. Onun benimle tekrar hesaplaşmaması için ona mani olacak büyü sözleri okudum. O an güzel Gülbara kuşa dönüştü. Emin olmak istiyorsan, işte bu o!

Böyle deyip han altın kafesin içindeki açık tüylü kuşu gösterdi. O altın kafesin dalını gagayarak kıracağını ve böylece de özgürlüğe kavuşacağını düşünüyor gibiydi.

Bir süre sonra çocuk annesine gelip evlendiğini söylemiş. Kutlamak yerine annesi çok şaşırılmış ve sormuş:

– Gülbara hakkındaki hikaye sana hiçbir şey öğretmedi mi? Bak, kadınlar nasıl olabiliyorlar.

Annesine çocuk kibarca karşı çıkıp:

– Anneciğim, sen haklısın. Gülbara zalim ve kurnaz bir kadın; fakat tüm kadınlar onun gibi değil. Örneğin, Gülbara'nın ablası Sabira öyle. Ben Sabira'nın kızıyla evlendim. Güzelliği ve adaletliğiyle benim karım iyi kalpli annesine benziyor. (Eşmambetov, Brudnıy, 1963: 108-112)

5. Şakir ve Şakiret

Bir zamanlar Oş şehrinde bir han yaşamış. Şehirde oturanlar ve köydekiler onun hükümlüğü altındaymış. Hanın karısı iki oğul ve bir kız doğurmuş ve çok geçmeden ölmüş. Büyük oğulun adı -Şakir, küçük oğulun ismi de -Şakiret'miş.

Çocuklar bilgeliğiyle ün kazanmış molladan eğitim görmüşler, üç yaşındaki kızını da yaşlı kadına bakması için vermiş.

Karısının ölmesinden bir yıl geçeli şatafatlı düğün yaparak komşu zenginin kızıyla evlenmiş.

Hanın yeni karısı hem çok genç, hem de güzelmiş, ancak kurnazmış. Biraz zaman geçince karı eşini baş eğdirmiş.

Çocuklar ise okumaya devam etmişler. Onlar molladan büyücülüğü de öğrenmişler. Şakir yılanın dilini öğrenmiş, Şakiret de suyla konuşmayı öğrenmiş. Onlar çok efendi çocuklar olarak büyümüşler, büyüklere saygı göstermişler, küçüklere de yardım etmişler. Herkes onları severmiş.

Özellikle Şakir hanın karısının hoşuna gidermiş. O zamanlar o 16 yaşındaymış. Onunla hanın karısı çok kibar davranırmış, kimse yokken de onu kucaklayıp öpermiş.

Bir gün hanın karısı çocuğu karanlık bahçeye götürüp ona demiş ki:

– Çok samimi konuşalım. Senin baban yaşlı ve aptal. Halk ona saygı göstermiyor ve tüm hanlık benim elime geçti. Ben onu gönderirim sen ise han olursun. Eğer benim dediklerimi dinlersen halka hükmet edersin ve tüm işlerin iyi olacak.

Hanın karısı bunları bahsederken gözleri ve güzel yüzü yanıyor ve titriyormuş. O çocuğu kucaklamış ve öpmek istemiş. Çocuk kendini kaybetmiş , ne yapacağına şaşırılmış, ve aniden kıza vurmuş. Kızın önündeki iki dişi kopuvmuş ve burnundan kan akmış. Onun yüzüne benzi atmış; korkutucu gözlerle bakmış ve demiş:

– Tamam öyle olsun! Ben seni yaşatmayacağım!

Sonra da eşine gidip demiş:

– Bugün değil, yarın değil, hemen şimdi ya beni ya Şakir'i öldür demiş.

– Ne oldu ki? diye şaşırarak sormuş han.

– Lanet olsun, senin oğluna! Seni sevmediğini her zaman hissedirdim. Senin oğlun bana dedi ki: “Aptal babamı zehirle ve benimle evlen”. “Yüzsüz alçak, - diye cevap verdim ben, - nasıl bana öyle bir şey diyebilirsin?” O ise bana çok kızdı ve yüzüme yumruk attı ve dolayısıyla dişlerim koşturdu ve yüzüm kanla boyandı. Şimdi söyle: ben zehirleneyim mi yoksa sonra ikimizin huzurlu yaşamamız için oğlunu öldürerek misin?

Han çok sinirlenmiş, yiğitlerini çağırıp emretmiş:

– Benim büyük oğlumu hemen öldürün ve cesedeni de dereye bırakın. Nereye gömüldüğünü kimse bilmesin.

İki yiğit hanın oğlunu aramaya çıkmışlar. Kadın ise öcünü alabildiği için çok sevinmiş.

Yiğitler çocuğu bulup elinden tutup bağlamak istemişler. Fakat o kendisi gitmiş ve demiş:

– Bana üvey annem kıydı. Babamı kandırarak oğlunu öldürmeyi kışkırttı. Peki, öyle olsun, ancak ben dürüst insan olarak ölürüm. Sadece bir ricam var: öldürmeden önce abimle görüşmeme izin verin.

Şakiret hiçbir şeyden habersiz sokakta neşeli oynuyormuş. Yiğitlerin abisini götürdüğünü görünce iyi bir şey olmadığını farketmiş. Çocuk gelenlerin yanına koşarak gidince büyük abisi fısıldamış: “Arkamdan gel”.

Onlar şehirden uzaklaşmışlar. Fakat yiğitler suçsuz çocuğu öldürmek istememişler. Önceden onlar üvey annenin çocuğa çok kibar davrandığına şahit olumuşlar ve bugün de üvey annenin onun hakkında eşine kötü şeyler söylediği tuhaf gelmiş.

– Peki, ne yapalım seninle? diye sormuşlar.

– Siz bilirsiniz. Ne yapmak istersenin onu yapın. Eğer hanın emrine uymak isterseniz beni hemen öldürün, pek fazla beni zorlamadan, diye ağlayarak cevap vermiş.

O arada Şakiret peşlerinden yetişmiş.

– Ne oldu? diye büyük abisine sormuş.

Şakir, suçsuz yerde ölüyordüğünü ağalayarak söylemiş. Küçük abisi ona sarılmış ve ikisi ağlamışlar.

Kardeşlere yiğitler çok acımışlar. Onlar: “Annesiz kalan özküz her zaman üzülür diye boşuna dememişler” diye düşünmüşler.

Şakiret yiğitlere demiş:

– En iyisi beni öldürün. Ben bu dünyada yaşamak güzel mi değil daha bilmiyorum, ve bunun için ölmem kolay. Fakat eğer bizi öldürmezseniz ikimiz çok uzaklara gideriz ve asla geri dönmeyeceğiz, söz veriyoruz.

Yiğitler razı olmuşlar. Onlar tavşanı öldürmüşler ve gömleklerini çıkartıp tavşanın kanından leke bırakmışlar. Çocuklarla vedalaşırken birisi demiş:

– Bir zamanlar hanın önünde suçlu durumda kalmıştık ve o bizi öldürecekti. Sizin rahmetli anneniz bizim canımızı kurtarmıştı. Şimdi biz de iyiliğe iyilikle cevap verelim. Biz hana sizin kana boyanan gömleğinizi göstereceğiz ve diyeceğiz: “Biz senin oğlunu öldürüp cesedini de ırmağa attık. Küçük oğlun ise bunu duyunca intihar etti”... Irmak kenarından aşağı inip çalı arasından gidin ki kimse sizi görmesin. Bizde bir avuç altın var; buyrun alın, belki lazım olur.

Kardeşler cömert yiğitlerden altını alıp ırmağın kenarından gitmişler. Yiğitler ise şehre girip hana gelmişler ve kana boyanmış gömlekleri göstermişler. Han ise küçük oğlunun intihar ettiğine inanmamış ırmaktan cesedini bulmalarını emretmiş. Ancak, tabii ki bulamamışlar.

Hanın karısı ise Şakiret’in ondan öç alabileceğini düşünerek ondan da kurtulduğuna sevinmiş.

Kardeşler kimseye görünmemek için çalı gezerek gitmişler ve çok yorulmuşlar. Böylece artık şehirden çok uzaklaşmışlar. Yolda çilek toplamışlar. Kendilerini artık özgür hissetmişler ve az önce ölebileceklerini de unutmuşlar.

Ertesi gün bozkırları geçince acıkmaya başlamışlar. O zaman da bitkilerin kökünü yiyerek açlığını gidermişler. Bu şekilde yürümeye devam etmişler. Sonunda tertemiz sulu pınara gelmişler ve bolca su içmişler. Çok yorulan kardeşler burada uyumaya karar vermişler. Büyük abisi pınardan biraz uzak yerde, küçük kardeşi de pınarın dibinde uyumuş.

Pınardan uzak olmayan bir yerde çizgili ve zehirli yılan yaşarmış. O her gün pınardan su içermiş. Bu sefer de su içmeye gelmiş. Yolunu keserek yolda uyuyan çocuğu görünce yılan çok kızmış ve onu ısırılmış.

Büyük abisi kalktığında sabah olmaya başlamış. O bir an önce bir şehire veya köye gelmek için erken gitmeyi düşünmüş ve Şakiret’i uyandırmaya başlamış. Fakat onu ne kadar sallarsa sallasın çocuk uyanmamış. Şakir başını kaldırmış ve Şakiret’in ölü olduğunu görmüş. Şakir çok ağlamış ve abisinin başına yiğitlere hediye olarak bir avuç altın bırakıp yanına da yazı bırakmış: “O benim yalnız kardeşim idi. O öldü ve ben onu gömmedim. Ben çok acım ve güçsüzüm. Abimin başında bir avuç altın var. Eğer birisi buraya gelirse ve altını alıp benim kardeşimi beyaz kefene koyarak gömsün”.

Böylece Şakir yalnız gitmiş. Ertesi gün o büyük bir şehire gelmiş. Orada herkes büyük endişe içindeymiş.

– Ne oldu? diye sormuş çocuk ilk karşısına çıkandan.

Bu kişi ak sakallıymış. Cevap vermektense o çocukla ilgilenmiş:

– Sen kimsin, yabancı mısın?

– Evet, - diye çocuk cevap vermiş. Ben çok uzaktan geldim.

Böyle deyince ihtiyar onu evine götürmüş. Önüne yemek koyduktan sonra da onunla konuşmaya geçmiş:

– Bizim şehire ejderha saldırdı. O bugün güneş batınca hepimizi yok edeceğini söyledi. Bunun için insanlar bu kadar endişe içindeler.

– Baba, o zaman beni bizim hana götür, demiş Şakir karnını doyurduktan sonra. Ben ejderhayla güreşmeyi deneyeceğim.

İhtiyar çok sevinmiş ve onu hana götürmüş.

Hanın sarayının bahçesinde ata binenler, ayakta duranlar çokmuş. Herkes bağıryor ancak ejderhadan kurtulma için bir fikir söyleyememiş.

İhtiyar hanın önüne gelmiş ve demiş:

– Bu çocuk çok uzaktan gelmiş. O ejderhayla savaşmaya hazırmış. Ona zaferi kazanması için dua edelim.

Halk hanın cevabını bekliyormuş. Herkes çocuğa saygıyla bakmış.

Han kolunu kaldırmış. Herkes sakin olmuş. O zaman han söylemiş:

– Herkes dinleyin! Siz kendiniz biliyorsunuz ki benim kendi çocuklarım yok. Eğer bu çocuk ejderhayı durdurabilip halkı ölümden kurtarabilirse benim oğlum olsun ve sizi yönetsin.

Herkes razı olmuş. Şakir ise öne çıkmış ve demiş:

– Ben de kendime baba istiyordum. Şimdi ben ya ejderhayı öldürmem gerek yada kendimi öldürmem gerek. Eğer zaferi kazanırsam geri dönünce yaşlı babama bakar ve size adaletli bir şekilde hüküm edeceğim.

Sonra da Şakir dağya gitmiş ve orada ejderhayı görmüş. Bu ejderha dağ kadar büyükmüş. Çocuk ejderhaya yaklaşınca ejderha başını kaldırıp derin bir mağra kadar ağzını açmış ve çocuğu yutmaya hazırlanmış. Fakat Şakir molla öğretmiş olan yılanın dilini biliyormuş. O büyü sözlerini söylemiş ve yılan ağzını kapatmış.

– Ne istiyorsun yılanın dilini bilen çocuk?

– Senin buradan gitmeni istiyorum!

– Tamam, - demiş ejderha. Eğer her ay genç ay çıkınca sen bana yağlı koyunu ve güzel bir kızı getirirsen ben altı ay sonra burasını terk ederim.

Çocuk şehire gidip halkı sevindirmiş. Han ise onu kendi oğlu olarak tanımış ve hanlığını ona vermiş.

Şakir ölü kardeşini bıraktıktan sonra Şakiret'in yattığı yere ak sakallı ihtiyarla karısı gelmiş. Onlar çok yaşlı ve fakirlermiş. Onlar köye kendi akrabalarına ölene kadar yaşamaya gidiyorlarmış. Yolda pınarda su içmek için durunca ölü yatan çocuğu görmüşler. Üzerindeki yazıyı okumuşlar ve çocuk gömülmediğine çok üzölmüşler.

Ak sakallı ihtiyar çocuğa dokunmuş ve bedeninin soğuk olmadığını hissetmiş. O kuyu kazıp çocuğu içeri koymuş. Üzerine de birazcık toprak koyup büyü sözleri okumuş.

– Bu çocuğu yılan ısırması, demiş karısına. Ben pınarın yanında yılanın izini gördüm. Şimdi büyü sözlerin sayesinde yılanın zehri toprağa siner ve çocuk kendine gelir.

Birazdan çocuk kımıldamış. Ak sakallı ihtiyar ve karısı toprağı üzerinden alıp kuyudan çıkarmışlar.

Çocuk derin bir nefes almış ve onlara bakmış

– Siz kimsiniz?

– Bilip ne yapacaksın, - diye cevap vermiş ak sakallı ihtiyar. Biz çok yaşlı insanlarız ve sana kötölük istemeyiz. En iyi sen söyle, sen kimsin ve nasıl buraya geldin?

Şakiret nasıl buraya geldiğini, nasıl pınarın yanına yattığını ve uyuduğunu anlatmış. Ondandır sonra ne olduğunu hatırlamıyormuş.

Şakiret Şakirin yazdıklarını okumuş ve abisinin onu öldüğünü düşünerek bırakıp gittiğini anlamış. O altını alıp ak sakallı ihtiyara uzatmış.

– Senin abin bu altını seni beyaz kefene koyup gömenler için bırakmış. Ben ise seni gömmedim ve bunun için altını almıyorum.

Şakiret yaşlıların altını almalarını ikna etmiş ve teşekkür edip büyük abisini aramaya çıkmış.

O ırmağın kenarında yetişen çalıların yanına gelmiş sonunda. Onların arasında bir ateş görünmüş. Şakiret o tarafa yürüyünce tek alacak görmüş. Onun içinde ocak yanıyormuş.

Bu çadırın içinde yaşlı kadın ve adam varmış. Onların ortasında güzel bir kız oturuyormuş. Onlar ağlayarak kıza sarılıp öpüyorlarmış.

– Neden ağlıyorsunuz? diye sormuş Şakiret.

Yaşlı adam ona dönmüş ve göz yaşını silmiş.

– Ey oğlum, nasıl ağlayamayalım. Bizim tek kızımızı yarın sabah ejderhanın kurbanı olacak. Hanın emri böyledir. Eğer bir kızımızı kaybedersek bu dünyada yaşayıp gereği yok. Bak işte böyle bir adaletsizlik: bizim zenginin üç kızı var – hepsi de büyük ve güzel. Hanın yiğitleri ise onları görmediler. Oysa benim tek kızımı yarın sabah güneşin kalkmasıyla ejderhaya yemeye verecekler.

– Ağlamayın, diye cevap vermiş Şakiret, bana iyice dinlenmeme isin verin. Siz ise benim için iki keskin kılıç ve atın kuyruğundan kızın saçını hazırlayın. Yarın sabah ben sizin kızınızın yerine güzel kıza dönüşerek ejderhanın yanına giderim. Eğer ölürsem beni iyi olarak anımsayın, eğer diri kalırsam zaferle gelirim.

Yaşlı kadın ile adam çok sevinmişler. Çocuğu güzelce uyumasına izin vermişler. Gece ise istediğinin hepsini hazırlamışlar.

Güneş doğurunca hanın yiğitleri gelmiş ve yaşlı adamdan kızını ejderhaya götürmesini talep etmişler. Şakiret ise kızın giysilerini giyip, yüzüne al sürüp, saçı da takınca güzel bir kıza benzemiş. Oğlan kendisi önden gitmiş, yaşlı adam da kılıcı torbaya koyup onun peşinden gelmiş.

Ejderhanın olduğu dağaya yaklaşınca Şakiret ihtiyardan kılıcı eline alıp cesurca ejderhanın yanına gitmiş. Ejderha çok açmış. Yeni ağzını açınca Şakiret onu tam ikiye kesmiş ve kendisi de heyecandan kendini kaybetmiş.

Hanın yiğitleri ejderhanın kızı nasıl yediğini görmek istemişler ama bunun yerine ejderhanın ikiye bölündüğünü görmüşler.

Onlar ejderhanın yanına gelince onun ölü olduğunu yakalamışlar. Onun yanında da keskin kılıçla güzel kız yatmış. Yiğitler kızı kuma gömüp ejderhanın da kafasını kopartıp hana gidip ejderhanın kendilerinin öldürdüklerini ilan etmeye gitmişler.

– Böyle cesurluğunuz için benden ne isterseniz veririm, demiş han.

– Bizi kendi yargıçların olarak tain et. Biz çok adaletli olacağız ki halk bize de adaletli desin.

Han razı olmuş ve onların yargıç olduğunu ve adaletli olduklarını tüm halka duyurmuş.

İhtiyar, karısı ve kızı cesur çocuğun öldüğü yere onu anmaya gitmişler. İhtiyar odun yakıp et pişirmiş, kız da tezek getirmek için torba alıp etrafa çıkmış. O derenin üstüne kalkmış ve orada kumda kişinin saçını farketmiş. Kız çok korkmuş anne-babasını çağırmış. İhtiyar kadın ve adam koşarak gelmişler, kumu açıp ejderhayla savaşmak için giden çocuk olduğunu tanımışlar.

Onlar çok sevinmişler, çünkü Şakiret hala nefes alıyormuş. Onlar Şakiret'i dereye götürüp yıkamışlar ve su içirmişler.

Nihayet o derin bir nefes alıp kendine gelmiş. Biraz dinlenince de çocuğu çadıra götürmüşler. Böylece onlar beraber yaşamışlar. İhtiyar pamuk toplamış, kadın da toka örmüş. Kız da annesiyle beraber toka örmüş Şakiret de onu pazara götürüp satmış, boş zamanlarında da kıza yardım etmiş. Kız yorulunca kendisi makinaya oturmuş. Böylece onlar her gün dört parça kumaş tamamlayabiliyorlarmış.

Bir gün adaletli yargıçlar Şakireti pazarda satarken görmüşler ve onun ejderhayı öldüren “güzel” kız olduğunu anlamışlar. Onlar düşünmüşler ki: “Eğer kızın giysisine giyerek kıza dönüşüp ejderhayı öldüren çocuk diri kalırsa bizi satacak. Onu öldürmenin bir yolunu bulmamız lazım.

Şakiret pazardan dönerken adaletli yargıçlar onun izine düşmüşler ve onun ihtiyar kadın ve adamın çadırına girdiğini görmüşler. “İşte, şimdi herşey anlaşıldı. Meğerse o ihtiyarın kızının yerine gitmiş” diye düşünmüşler adaletli yargıçlar. Böylece onlar ihtiyara gelip sekiz parça kumaş hazırlamasını emretmeyi kararlaştırmışlar. İhtiyar razı olur, oysa çocuk itiraz edip, sert bir şey söyleyebilirmiş. Durumdan faydalanıp çocuğu hanın yargıçlarına saygısızlık yaptığı için suçlarlar ve handan onu öldürmeye izin alabileceklermiş. Çadırın yanına gelip ihtiyarı çağırmışlar ve emir vermişler: “Sabaha kadar sekiz parça kumaş hazır olsun, yoksa seni ölüm bekler duydun mu, salak ihtiyar!”

Şakiret o arada çadırın içinde oturuyormuş. O çok sakinmiş ancak, ihtiyarı azarladıklarını duyunca dışarı çıkıp demiş ki:

– Siz aptal mısınız! Bir gecede nasıl sekiz parça kumaş hazırlanır. Biz büyücü değiliz ki. Biz zaten gece gündüz demeden, dinlenmeden çalışıyoruz. Size lazımsa, kendiniz yapın!

– Sen bize aptal mı dedin! diye öfkelenmişler yargıçlar. Bunun bedelini çok ağır ödeyeceksin.

Hana derhal dörtlü gelip, ihtiyarın evlat edinmiş çocuğunu onlara kabalık ettiğinden şikayet etmişler. Genç han Şakir, yargıçlara kabalık yapana çok kızmış ve çocuğu cezalandırmayı yiğitlerine etmeretmiş.

Yiğitler geri ihtiyarın çadırına atını sürmüşler. Şakiret'i tutuklayıp, kollarını bağlayıp, boynuna da ip atarak büyük bir nehrin kenarına, onu öldürmek için kamçıyla vurarak götürmüşler.

O arada nehrin kıyısında kervanlar yığılmış. Bu kervanlar geçit olmadığı için nehrin diğer kısmına nasıl geçeceklerini bilemiyorlarmış. Nehrin sakinleşip suyu azalması için ona bir kişiyi kurban etmek gerekirmiş. Yiğitler Şakiret'i getirince kervanlar sormuşlar:

– Siz bu genci ne yapmak istiyorsunuz?

– Hanın emriyle bu insan idam edilmeli. O bir suçludur.

– Bizi ona satın. Biz kendimiz öldürürüz onu: kollarını ve ayaklarını sıkıca bağlayıp, boynuna da ağır bir taşı bağlayarak nehre atarız. O zaman nehir bize acır ve biz geçit buluruz.

Yiğitler kervanların faydalı teklifine imrenmişler. Şakiret'i verip karşısına yüz altın para alıp geri dönmüşler.

Şakiret suyla konuşabileceğini hatırlamış ve kervanlara demiş:

– Eğer ki, ben siz başarılı bir şekilde sudan geçmenizi sağlarsam beni diri bırakır mısınız?

– Eğer bunu yapabilirsen, sana zarar vermenin bir anlamı yok, tabii ki bırakırız, diye cevap vermişler kervanlar.

Şakiret anlamsız bir sözler söylemiş, sağ elinin serçe parmağını suya koyarak üç kere üflemiş. Nehir hemen durmuş, geçit oluşmuş ve kervanlar nehrin diğer kıyısına geçmişler.

– Biz geri döndüğümüzde de sudan geçmemize yardım et, demişler ve Şakiret’i de her ihtimale karşı yanlarına almışlar.

Şakiret onlara dürüstçe yardım etmiş ve kervanlar itaatlı Şakiret’i çok sevmişler. Kervanla Şakiret’e deve ve bir yük mal vermişler.

Birgünü Şakiret pazardayken ihtiyarla çocuk bir el arabası ile gelmişler. Arabanın içinde büyük bir sandık varmış. İhtiyar:

– Kim bu sandığı satın alırsa çok mutlu olur, diye bağıyormuş.

Şakiret ona kendi devesini vermiş ve karşılığında da sandığı almış. Sandığı evine götürmüş ve açınca ay dersin ay, güneş dersin güneş gibi güzel bir kız çıkmış.

– Sen bu sandığın içinde nasıl boğulmadın ve sen kimsin? diye sormuş Şakiret.

– Benim babam çok cimri bir insan. O benim karşılığında çok çeyiz aldı ve beni üç kadını olan ihtiyara verecekti. Ben de buna katlanmadım ve karanlık bir gece kaçtım. Kaçarak bu şehre geldim ve bir eve girdim. Ev sahibi benim kim olduğumu sordu. Ben ona kendim hakkımda anlattım ve o beni büyük bir sandığın içine koydu. Kapağına da küçük bir yer bıraktı ve sonra da: “Seni kızım pazara kapalı sandığın içinde götüreceğim. Belki seni mutlu edecek bir insan alır” dedi. Ve işte sen beni satın aldın.

Şakiret tasalanmış:

– Şimdi ne yapacağım ben? Ben kendim kendime bile sahip değilim. Eğer gerçekleri söylersem, ben kervanların kölesiyim. Onlar beni ölümden kurtardılar. Ben senin eşin olamam, ben kendimi saklayacak yer bulamıyorum. Yarın sabah ise kervanlar geri dönecekler ve ben onlarla gitmem gerekir.

– Onlar beni kesinlikle senden alırlar, onlara gözükmemek için ben her zaman sandığın içinde oturacağım. Şimdi sen benim karnımı iyice doğur. Sandığa da yolda yetecek kadar yemek koy. Yolda uyuyacağınız zaman, bir az yürümem için beni sandıktan yavaşça çıkart. Kendin hakkında da anlatır mısın, eğer başımıza bela gelirse seni bulmam için. Şehre geri gelince de geleceğimizi nasıl kuracağız düşünelim.

Şakiret kızın dediklerini yapmış.

Ertesi sabah kervanlar geri yola çıkmışlar.

Sandıktaki kız hakkında kimse bilmemiş. Kervanlar uyuyunca da kız sandıktan çıkıp dinleniyormuş.

Üçüncü gün büyük nehrin kenarına gelmişler. Şakiret bir şeyler fısıldayıp, sağ elinin serçeparmağını suyu koyup, üç kez ona üfleyince nehir sakinleşmiş ve geçit açılmış. Kervanlar da başarılı bir şekilde diğer kıyıya geçmişler.

Diğer kıyıya geçtikten sonra kervanlar kendi aralarında fısıldaşmışlar ve Şakiret'ten talep etmişler:

– Bize göster, sandıkta ne götürüyorsun?

Şakiret uzunca vakit buna razı olmamış. Ancak kervanlar sandığı açmasını diretmışler. Şakiret sandığı açınca ay dersen ay, güneş dersen güneş gibi kızı görmüşler, kızı çıkarttıktan sonra Şakiret'in kollarını, ayaklarını sıkıca bağlayıp sandığa koyup ırmağa atmışlar.

İçlerinde bir kervan demiş ki:

– Bu genç büyük bir büyücü. O bize zarar verebilir. Görmediniz mi, büyük nehri bile kendine tabi kıldı. Hele bizden çok kolayca hesabını alır. Eğer aramızdan biri bu kızla evlenmek isterse, kalanları küsecek. En iyisi bu kızı hana hediye edelim ve hanın vereceği parayı (ödülü) da kendi aramızda paylaşalım.

Böylece onlar Şakir hana gelmişler. Han güzel kız için parasını esirgememiş. Kervanlar ordan çok memnun bir şekile gitmişler. Han kervanların eline nasıl düştüğünü sormuş.

Kız kendisi hakkında ve sandığın içinde taşıyan genç hakkında, bir de o gence kervanların ne yaptığını anlatmış.

– Nehre atılan genç kimmiş? diye sormuş han.

Kız Şakiret'in kendisi hakkında anlattıklarını anlatmış.

Kızın anlattıklarını duyunca genç han Şakir yerinden fırlamış ve yiğitlerini çağırıp emretmiş:

– Derhal nehre gidin ve üzerinde akan sandığı bulun. Bulmadan da geri dönmeyin. O sandığın içinde ben tek kardeşim var. Ben onun öldüğünü düşünmüştüm. Onu kervanlar sandığa koyup nehre attılar. Ben bunu az önce öğrendim. Kim onu diri bulursa onu cömertçe ödüllendiririm.

Yiğitler hanın emrini yerine getirmek için koşmuşlar. Düğünü ise han, yiğitler gelene kadar bekletmiş.

Han ihtiyar adamı, kadını ve yargıçları yanına çağırmiş.

Yargıçları han idam ettirmiş. Kervanları ise geri getirip aldığı parayı geri almış ve kendilerini de kuyuya atmış.

O arada komşu hanlığın ırmağında yaşlı balıkçı kayıkla yüzüyormuş. Bütün gün bir şey ağına düşmemiş ve bunun için çok üzölmüş. Akşama doğru kendisine doğru bir sandığın yüzduğunu farketmiş. İhtiyar sandığı tutmuş ve ırmağın kenarına sürükleyerek getirmiş.

Sandık çok ağırmiş ve ihtiyar oğlunu çağırmiş.

– Sandığın için herhalde çok pahalı bir şey var, demiş ihtiyar. Onu hana götürelim. O bu sandığı kendisi açsın da içinde ne olduğunu ilk o görsün.

Onlar sandığı hana götürmüşler.

– Efendim, ben oğlumla şu sandığı sana hediye olarak getirdik. Biz onu ırmakta bulduk. Fakat onu açmadık ve içinde ne olduğunu da bilmiyoruz. Kendiniz açıp bakın.

Han sandığı açınca yakışıklı ama bayılmış bir genci görmüş. Hemen hanın hekimleri çocuğa bakmış ve çocuğu tedavi etmiş.

Han onun kim ve nereli olduğunu sormuş

Genç başından geçenleri anlatmış. Çok uzun uzun anlatmış. Uzun konuşunca hanın yüzü gülmeye başlamış. Han ihtiyar balıkçıyı çömertçe ödüllendirmiş. Tüm yakınlarını çağırmiş ve duyurmuş:

– Siz herşeyi biliyorsunuz ki, benim hiçbir zaman çocuğun olmadı ve bunun için hiç yüzüm gülmedi. Şimdi ise ben artık yaşlandım ve bu genç benim oğlum olacak. Yarın pazarın olduğu gün ve tüm halka benim oğlumun olduğunu, onu mirasçım olacağını, ve hanlık tahtımı ona vereceğimi duyurun.

Ertesi gün pazar açılınca pazarda çok halk toplanmış. Hanın münadileri hanın oğlunun olduğunu ve tüm mirasın, tahtın ona geçeceğini duyurmuşlar.

Pazar alanında Şakiret hanın sandık için giden yiğitleri de varmış. Onlar du bu duyuruyu işitmişler. Yiğitler hanın evlat edindiği gencin kim olduğunu soruşturmaya başlamışlar. Gencin ihtiyar bir balıkçı bulduğunu öğrenmişler.

Yiğitler artık han olmuş gencin yanına gitmişler. Ona büyük abisi Şakir'in aradığını söylemişler.

Genç han Şakiret yiğitlerin dediklerine inanmamış. Sonra da babasının yanına gidip danışmış. Babası yiğitlerini çağırmış ve demiş:

– Benim oğlum Şakiret az önce han oldu. Bunun şerefine daha bayram yapmadım. Onun için onun abisi Şakir üç ay beklesin. Bayram bitince Şakiret üç tepeyi geçerek bizim hanlığın sınırına gidecek. Onunla beraber benim otuz yiğidim de gidecek. Onun abisi de otuz yiğitle gelsin. Eğer onlar birbirlerini tanırlarsa, o zaman ikisi doğduğu yere gidip ihtiyar babalarını ve küçük kız kardeşini bulmaları lazım. Bütün belaların nedeni olan kötü kadın ihtiyarı ve küçük kızı da kovmuş olabilir.

Yiğitler hanın dediklerini dinledikten sonra kendi hanına herşeyi ileteceklerine söz vermişler.

Üç ay sonra Şakiret otuz yiğidin eşliğinde üç tepeye gitmişler. Şakir anlaşılan yere küçük kardeşinden önce gelmiş ve onu sabırsızla beklemiş. Onlar birbirlerini hemen tanımışlar, sarılmışlar ve sevinçten ağlamışlar.

Ertesi gün onlar uzun yola çıkmışlar. Oş şehrinin uzaklarından küçük kız kardeşine rastamışlar. O tezek topluyor ve kaybettiği abileri için çok ağlıyormuş. Kirli ve uzun tüylü giysi giymiş zayıf kız abilerini tanımamış, hatta gelenlere bakmamış. Abileri ise onun hüznü şarkısından anlamışlar. Kızın sesi yumuşak ve hüznülmüş. Uzun vakit abileri onu dinlemişler ve sonunda dayanamayıp atlarından binip ona sarılmışlar. Sonra kardeşler babasının nerde olduğunu sormuşlar. Kız kötü üvey annenin her ikisini de kovduğunu ve artık evlerinin olmadığını söylemiş.

Her üçü de ata binerek şehre girmişler. Onları altmış yiğit izlemiş. Onlar yolda dilenci ihtiyarın elinde bastonla, başını eğrek yürüdüğünü görmüşler.

Oğullar yaşlı babasını buldukları için çok sevinmişler. Sonra da kötü üvey anneye gitmişler. Kötü üvey annenin birinci kurbanı olan büyük oğul Şakiret hüküm çıkarmış. Onlar öğretilmemiş atın kuyruğuna kadını bağlayıp tarlaya bırakmış.

Babaları gene kendi hanlığında han olmuş. Onun oğulları Şakir ve Şakiret isekendi yerlerinde han olmuşlar. Evlenmişler ve sık sık birbirlerine ziyarete gelirlermiş. (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 153-169)

6. Kölenin Oğlu ve Zımırık Kuş

Bir varmış bir yokmuş bir han yaşamış. Onun mucizeli Zımırık adlı kuşu varmış. O her sabah bu dünyada neler olduğundan hanı haberdar edermiş.

Ancak bir gün Zımırık kuş kaybolmuş. Üzülen han tüm yiğitlerini onu aramaya her tarafa göndermiş. Fakat yiğitler onu bulamayıp boş elleriyle geri dönmüşler. Hal böyleyken han kederlenmiş ve halkı toplayıp duyurmuş: “Kim Zımırık kuşu bulursa ona hanlığımın yarısını veriririm”.

Bu haber kölenin Bekcal adlı oğluna da ulaşmış. O eline bostan ve silahını alıp o da Zımırık kuşu aramaya çıkmış.

Gece ve gündüz dinlenmeden, yorulmadan gitmiş. Bir gün ona altı arhar rastlamış. O sırtından silahını alıp nişan alırken arharlar adam sesiyle bağırmişlar: “Ey genç bize ateş etme, biz arhar değiliz biz insanlarız!”

Bekcal çok şaşırmiş ve silahını indirmiş. “Siz nasıl arhara dönüştünüz?” diye sormuş o. Arharlar cevap vermişler: “Biz da bir zamanlar bu yolla gitmiştik. Biraz buradan uzak yerde büyük ve beyaz bir yurt görmüştük. Onun için bir can yoktu. Fakat büyük bir sofraya hazırlanmıştı ve her birimizi bol yemek beklemişti. Biz sofraya oturup karınlarımızı doyurmaya başlamıştık. Ancak biraz yiyince arhara dönüşüverdük. Bak yiğit, sen de o yurda girme ve oradan hiçbir şey yeme. Yoksa seni de aynı keder bekleyecek”.

Bekcal çok dikkatle arharların dediklerini dinlemiş ve kendi yoluna devam etmiş. Yolda beyaz yurdu görmüş ve içeri girmiş. Yurtta kimse yokmuş ancak büyük sofrada her çeşit yemek varmış. Bekcal arharlarının uyardığını dinlememiş. Lezzetli yemekler karşısında dayanamamış. Tam mindere otururken nereden çıktığı belli olmayan bir yaşlı kadın fayda olmuş. Bir avuç toprağı eline alıp bir şeyler fısıldayıp Bekcal’ın yüzüne atmış. Genç hemen dağ keçisine dönüşmüş.

O yurttan çıkıp rastgele koşmuş. Bir beyaz saraya kadar gelmiş ve yolda durmuş. O arada saraydan güzel bir kız çıkmış. O dağ keçisini görmüş ve anlamış: “Bu hayvan değil, bu insan. Tabii ki benim kötü annem onu keçiye dönüştürmüştür”.

O bir avuç toprak alıp bir şeyler fısıldadıktan sonra onu keçinin yüzüne atmış. Bekcal hemen eski haline dönüşmüş. Kız yakışıklı genci saraya davet etmiş ve güzelce misafir etmiş: “Böyle tehlikeli yola çıkmaya seni zorlayan nedir?” diye kız sormuş. Bekcal sihirli Zımırık kuşun kaybolduğunu anlatmış ve kızıdan rica etmiş: “Güzel kız bana onu

bulmaya yardım et!". "Zımırık kuşun nerde olduğunu ben biliyorum, ancak ona ulaşmak çok zor" diye cevap vermiş kız. "Buradan ince yol başlar. O yolla gitmeye devam edersen o seni büyük, göğe kadar uzanan kavak ağacına götürür. Bu kavak ağacının başında büyük kara kuş kendi yuvasını kurmuştur ve her sene orada civcivlerini çıkarmaktadır. Ancak her sene tek gözlü ejderha yukarı çıkıp onun civcivlerini yemektedir. Eğer sen ejderhayı öldürebilsen ondan sonra devam edebilirsin. Ancak kavak ağacından sonra yüz senede geçebileceğin dağ geçidi var. Geçitten sonra doksan senede geçebileceğin yoğun orman var. Ormandan sonra seksen senede geçebileceğin deniz var". "Ne olursa olsun gideceğim" diye cevap vermiş Bekcal. Cezur genç kızın hoşuna gitmiş ve ona yardım etmeye karar vermiş. "O zaman şöyle yap" demiş kız: "Büyük kavak ağacına geldiğinde saklan. He zaman ejderha gelip ağaca sürünmeye başlarken ona ateş et. Ancak iyice nişan al, kafasına ateş etmeye çalış. Eğer bunu yapamazsan kendini mahvedersin. Ertesi gün dev siyah kuş uçup gelir. O senin yaptığın iyiliği görür ve seni nereye istersen oraya götürür."

Bekcal kıza teşekkür etmiş, vedalaşmış ve yeniden yoluna devam etmiş. Bir az zaman geçince kavak ağacına gelmiş. Yer kazıp orada saklanmış ve ejdarhayı beklemiş.

Üçüncü günü genç ıslık ve cızırtı sesini işitmiş. Meğerse ejderha yaklaşıyormuş. Onun ağızından ateş, burnundan buhar çıkıyormuş.

Ejderha kavak ağacının etrafında görünmüş ve yukarı çıkmaya başlamış. Bekcal uzun zaman nişan almış ve ona ateş edince ejderha yere düşmüş. Onun düştüğü yere çukur oluşmuş. Bekcal onu üçe kesmiş ve kafasını kopartmış.

O arada kavak ağacının başından sesler gelmeye başlamış: "Ey genç, gel yanımıza!"

Bekcal ejdarhanın kafasını almış ve kavağın başına tırmanmaya başlamış. O çıkmaya başladığında öğlen vakti olmuş. Yukarı yuvaya ancak güneşin batmasıyla tırmanabilmiş. Siyah dev kuşun yavruları onu sevinçle karşılamışlar ve ona kendilerini ölümden kurtardıkları için teşekkür etmişler: "Şimdi bizim kanatlarımıza saklan. Yarın sabah annem gelir. O öyle göz yaşları dökecek ki onlar sana yağmur gibi gelir. Onun kanatlarını çarpmasından öyle bir fırtına yürecek ki koyun kadar taşlar dağdan yuvarlanır. Ve ne zaman kavağa otururken onun ağırlığından kavağın başı üç kere yere değer. Ancak sen hiçbir şeyden korkma.

Sabah olmuş ve güzen doğmuş. Bir anda güneş buluta saklanmış ve yağmur yağmaya başlamış. Koyun kadar taşlar dağdan yuvarlanmay başlamış. Kasırga başlamış.

Böylece dev kuşmuş uçup gelmiş. O kavak ağacına konunca ağacın başı üç kere yere değmiş.

Anne kendi çocuklarını diri görünce çok sevinmiş: “Sonuçta iyi kötüyü yendi mi! Siz nasıl diri kaldınız?” “Anneciğin önce sana kötüyü gösterelim” diye civcivler ona ejderhanın kafasını göstemişler. “Şimdi iyiyi gösterin” demiş annesi. O zaman çocuklar Bekcal’ı göstermişler. Siyah dev kuş onu tutup yutacakken civcivler bağırılmışlar: “Anne ne yapıyorsun? O ejderhayı yendi. Böyle mi ona teşekkür edeceğiz?” Kuş hemen genci bırakmış: “İyiliğe iyilikle cevap veririm” demiş dev kuş: “Ne istersen söyle”. “Beni dağdan, yoğun ormandan, büyük denizden geçir. Zımırık kuşu nerde bulabileceğimi göster.”

Arkasına bakarak ağlayıp, önüne bakarak gülüp şöyle demiş: “Senin istediğin gibi olsun. Beni üç gün bekle. Böyle bir uzun yola kendime yemek hazırlayayım.” Böyle demekle o uçup gitmiş.

Üçüncü günü Zımırık kuş altmış büyük boynuzlu geyik ve altmış semiz arharla geri dönmüş. Bekcal hayvanların etlerini birkaç gün kesmiş. Bitince de deri torbaya koymuş. Bundan sonra siyah kuş gence hazırladığı yiyecekleri arkasına asıp kendi üzerine oturmasını söylemiş. O yavrularıyla vedalaştıktan sonra Bekcal’a demiş: “Gözlerini kapat, yoksa başın döner ve yere düşersin. Ne zaman ben aç gözlerini dediğim zaman açarsın. Yolda beni izle, sağa taraftan sana baktığım zaman bana et ver. Eğer sol taraftan bakarsam sana bana su ver.”

Bekcal ikisi göğe kalkmışlar. Arada sırada siyah kuş aşağı uçunca Bekcal’a gözlerini açmasına izin vermiş. Kuş ne zaman sağa döndüğü zaman Bekcal ona et, sola dönünce de su vermiş.

Bir yere gelince de kuş Bekcal’a demiş: “Bekcal aç gözlerini ve yere bak.” Bekcal gözlerini açıp yere bakıp kuşa cevap vermiş: “Yer koyun ağılı kadar gözüktüyor.” “Demek biz dağyı geçmişiz.” diye cevap vermiş kuş.

Onlar çok uçmuşlar. Bir anda kuş Bekcal’a demiş: “Gözlerini aç ve yere bak.” Çocuk cevap vermiş: “Yer bir okluk kadar gözüktüyor.” “Demek biz ormanı geçmişiz” demiş.

Biraz zaman geçince kuş bir daha söylemiş: “Yere baksana.” Çocuk: “Yer hiç gözükmüyor” demiş. Kuş: “Demek biz denizi geçmişiz” demiş ve aşağı inmeye başlamış.

Birazdan büyük bir şehir gökmeye başlamış. Orada dev kuş et istemek için sağa dönmüş. Fakat Bekcal hiç et bulamayıp kendi kalçasının etini kesip kuşun karnını doyummuş. Etin parçasını yiyip siyah kuş şehre kadar gelmiş.

Kuş yere indikten sonra Bekcal'a sormuş: "Tüm yolda güzel et yedim ama en son verdiğin et özellikle lezzetliydi?" Bekcal cevap vermiş: "O benim kalçamın etiydi.

Kara kuş Bekcala çok razı olmuş ve demiş: "Aradığın Zımırık kuş bir şehrin hanın karısı tarafından çalınmıştır. Ona aslan, kaplan, ayı ve kurtlar hizmet eder. Fakat sen onlardan korkma; onlar vahşi hayvana dönüştürülmüş kişilerdir. O yedi gün boyunca uyur, yedi gün de uyanık kalır. Şu an herkes; hem hanın karısı, hem de işçileri uyuyorlar. Hiç korkmadan şehre doğru yürü. Evin dışarısında Zımırık kuşu bulursun. Hanın karısının kolunda bilezik görürsün. Yavaşça o bileziği çıkart. Onu sana kuşu bulman için yardım eden kıza hediye edersin ve o seninle evlenir. Şimdi ise git. Seni üç gün bekleyebilirim, ancak başka da bekleyemem"

Bekcal şehre doğru gitmiş. Hanın sarayını bulana kadar iki gün geçmiş. Üçüncü günü bulmuş ve içeri girmiş. İçerde hanın uyuyan karısını görmüş. Onun yanında da Zımırık kuş varmış. Zımırık kuşu aldıktan sonra hanın karısının kolundan bileziği yavaşça çıkartmış ve kuşa doğru geri dönmüş. Kuş yukarı uçmuş ancak Bekcal'ı görünce geri yere inmiş. Bekcal'ı da alıp ikisi geri yola devam etmişler. Onlar denizi, orman ve dağyı geçip kavak ağacının başındaki yuvaya konmuşlar. Burada Bekcal siyah dev kuşla vedalaşmış ve Zımırık kuşun üzerine oturmuş. Kız yaşayan beyaz saraya kıza bilezik vermek için çabuçak uçup gelmiş. Bileziği kıza verince kız: "Ben tüm hayatım boyunca seninim" demiş.

Onlar Zımırık kuşun sahibi olan hana doğru uçmuşlar. Denize kadar uçup orada dinlenmeye karar vermişler. O aradan hanın iki oğlu avda imiş. Onlar Zımırık kuşu görünce kendi aralarında danışmışlar: "Biz gerçekten babamızın yarı hanlığını kölenin oğlu Bekcal'ın almasına izin verecek miyiz? En iyisi öldürelim onu."

Dörnala yanına gelip Bekcal'a demişler: "Bekcal sen bizden küçüksün, bizim atlarımızı suya götürür müsün." Bekcal bunda kötü bir şey görmemiş ve atları göle doğru götürmüş. Hanın oğulları yavaşça arkasından gelip onu göle itmişler. Onlar gelinin onları satmasını diye onu da öldürmek istemişler. Ancak ona yaklaşıncı o kuğuya dönüşmüş ve göle yüzüp gitmiş.

Hanın oğulları Zımırık kuşu alıp babasına doğru dörnala gitmişler.

Han kaybalan kuşunu görünce çok sevinmiş ve tüm halkı toplayıp kutlamış. Kendi oğullarını da yakındaki iki şehrin hanı olarak duyurmuş.

Zımırık kuşu önceki yerine oturtmuşlar ancak o hiç konuşmamış. Her gün han bü dünyada ne gibi iyi ve kötü olayların olduğunu sormuş ancak kuş susmaya devam etmiş.

Bir gün Bekcal kendisini kurtaran karısıyla şehre girmişler. Bekcal hanın sarayına girince Zımırık kuş konuşmaya başlamış: “Asıl kahraman odur. O beni bulmuştur. Hanın oğulları ise başka birisinin kahramanlığını kendilerinki olarak gösterdiler.”

Han Zımırık kuşun konuştuğuna çok sevinmiş. Bekcal’dan neler olup bittiğini sorunca o herşeyi anlatmış.

Şehre kuşu hanın oğulları değil, kölenin oğlu Bekcal’ın bulunduğu haber çabuçak yayılmış. Böylece anlaşmaya göre hanın yarı hanlığını Bekcal’a vermek zorunda kalmış.

Zımırık kuş ise olup bitenleri daha da iyi anlatmaya başlamış. (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 169-177)

7. Çocuk ve Büyücü

Bir varmış bir yokmuş yaşlı kadın ile adam yaşamış. Onların tek oğlu ve biraz hayvanları varmış. Fakat bir zamanlar çok ayazlı soğuk ve uzun bir kış geçmiş ve açlıktan ve soğuktan tüm hayvanlar ölmüş. Yaşlılar çok fakirleşmişler ve yalnız oğlunu şehre götürüp işçi olarak birilerine vermeye karar vermişler.

Yaşlı kadın ve adam yalnız oğlundan ayrılacaklarına çok üzölmüşler. Fakat o zamanlar herkes çok zor yaşıyor ve çocuğı işçi olarak almaya kimse çıkmamış. Yaşlılar çocuğunu işe verememişler.

Bir gün şehirden dönerken çok yorulan adam yoldaki büyük bir taşın üzerine dinlenmeye oturmuş.

Orada nerden çıktığı belli olmayan bir ak sakallı cüce fayda olmuş ve adama sormuş:

– Neden beni çağırдын?

– Ben seni çağırmadım, sadece çok yoruldum, diye içini çekmiş. Sen kimsin?

– Benim adım Öküş. Bana belli ki, sen kaç gündür oğlunu şehre götürüyorsun. Peki, neden onu götürüyorsun?

– Çok zor geçiniyoruz, diye cevap vermiş yaşlı adam. Ben de oğlumu işe alacak kişi arıyorum.

– Eğer öyleyse, çocuğunu işçi olarak bana ver, demiş ak sakallı. Ben onu eğiteceğim. Bir sene sonra aynı saate buraya gelip oğlunu alabilirsin.

Böyle demekle fakire altın para verdikten sonra çocuğu elinden tutup onunla beraber kaybolmuş.

Bir sene sonra yaşlı adam oğlunu almak için beyaz sakallı cücenin yanına gelmiş.

Ak sakallı bir şeyler fısıldamış ve ortaya hemen yedi tane siyah kedi fayda olmuş.

– Hangisi senin oğlun olduğunu tanırsan, kendinel götürebilirsin, demiş büyücü.

Yaşlı adam hangisi kendi oğlu olduğunu tanıyamamış ve ağlayarak geri dönmüş.

Seneye babası tekrar beyaz sakallıya gelmiş. Büyücü bir şeyler fısıldamış ve ortaya yedi tane kırmızı tilki fayda olmuş. Zavallı gene oğlunu tanıyamamış ve eli boş gitmiş. Bu şekilde birkaç yıl geçmiş. Baba oğlunu tanıyamayıp hep evine yalnız dönmüş.

Bir keresinde büyücü demiş:

– Kaç senedir oğlunu tanıyamıyorsun, eğer onu yedinci sene de tanıyamazsan o zaman oğlun ebedi bende kölem olarak kalır.

Zavallı adam çok ağlamış ve büyük bir kederle evine geri dönmüş.

Büyücü Öküş'ün kızı adama acımış, arkasından gitmiş ve demiş:

– Benim babam büyücü, fakat ben de onun kadar güçlü bir büyücüyüm. Artık senin oğlunu ebedi kölesi yapmaya çalışacak. Seneye o yedi siyah atı çıkartır. Senin oğlun sağdan üçüncüde duracak. Yanılma ve onu tut.

Aradan bir yıl geçmiş. Fakir büyücüye gelmiş.

Her zamanki gibi büyücü bir şeyler fısıldayınca fakirin önünde yedi siyah at fayda olmuş ve tek sıraya dizilmiş.

Fakir kendini kaybetmeden hemen üçüncü atın ipini tutmuş ve demiş:

– İşte bu benim oğlum!

Büyücü oğlunu vermeye mecbur olmuş.

Onlar eve gelince oğlu babasına demiş:

– Öküşün güzel kızı beni de büyücülüğe öğretti. Şimdi dinle beni baba: ben siyah ata dönüşeceğim, sen ise beni pazara götür ve sat. Ancak dizgin takımını verme.

Yaşlı adam siyah atı şehre götürmüş ve büyük miktardaki paraya satmış. Dizgin takımını da cebine saklamış.

Oğlu babası evine gelene kadar kuşa dönüşüp ondan önce gelmiş.

Babası oğlunun bir daha ata dönüşmesine ikna etmiş ve onu gene pazara götürmüş. Bu kez atını büyük miktardaki paraya satmak istemiş. Dolayısıyla kimse onu satın alamamış. O arada zengin bir tüccar gelmiş ve siyah ata bir müddet bakmış. Bu at için o bin altın para teklif etmiş, ancak dizgin takımını da istemiş.

Yaşlı adam altın paraya kıskırılmış ve atı dizgin takımıyla beraber satmış. Sonra da oğlunun eve geldiğini ümit ederek evine gelmiş.

Meğerse siyah atı satın alan o büyücü Öküş’müş. Büyücü atı evine götürmüş ve kızını çağırmış ve demiş:

– Bu atı iyice bağla.

Kız atı ahıra getirmiş. O arada çocuk kıza yalvarmaya başlamış:

– Lütfen bana bir daha evime gitmeme yardım et.

Kız ona acımış ve atı bırakmış. Babasına da gelip demiş:

– At elimden kaçtı.

Büyücü öküş kendisi siyah ata dönüşmüş ve kaçanın peşinden gitmiş. At çocuğa yaklaşınca o parsa dönüşmüş. O zaman Öküş kaplana dönüşmüş ve kovmaya devam etmiş.

Pars ırmağın kenarında oturak iki kızın yanına kadar gitmiş ve yüzüğe dönüşüp yanlarına düşmüş. Kızlardan biri yüzüğü görmüş ve parmağına takıp arkadaşıyla evine gitmiş.

Öküş ise yigide dönüşmüş ve kızların peşinden zenginin çadırına gelmiş.

– Nerden geliyorsun oğlum, ve kimsin? diye zengin sormuş.

Ben uzak doğudan geliyorum. Yolda gelirken de ırmağa suya girdim. Parmağımdan yüzüğümü çıkartıp ırmağın kenarına koymuştum. Çıkarken de onu tamamen unutup

gitmişim. Sonra hatırladım ve geri döndüğümde yüzüğüm yerinde yoktu. Sizin kızınız arkadaşıyla benim yüzdüğüm yerde vardılar. Benim yüzüğüm de şimdi onun parmağında. Kızına emret ki, yüzüğümü geri versin.

–Kızım, dedi zengin, eğer yüzük ona aitse hemen sahibine geri ver.

Kız yüzüğü çıkartıp verirken yüzük buday tanelerine dönüşüp yere düşmüş. Büyücü ise tavuğa dönüşmüş ve onları gagalamaya başlamış. Son buday tanesi kalınca büyücü gagalamaya yetişememiş ve o birkaç yulaf tanesine dönüşerek dağılmış.

Hemen büyücü kargaya dönüşerek küçük çekirdekleri gagalamış. Fakat o gözünü açıp kapatana kadar bir tane çekirdek şahine dönüşmüş. Şahin çok uzağa kadar uçup taş gibi karganın üzerine düşerek bir vuruşta sert tırnaklarıyla onun kafasını kopartmış.

Böylece çocuk zalim büyücü Öküş'ten ebedi kurtulmuş ve tekrar insana dönüşmüş. Artık o bir yiğit olmuş. O büyücü Öküş'ün evine gelmiş ve onun esaretinde yer altında yatan tüm insanları kurtarmış. Sonra da büyücünün kızıyla evlenmiş. Eve dönünce büyük düğün yapmış. Ondan beri mutlu yaşıyorlarmış. (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 187-193)

8. Siyah Kanatlı Üç Kuğu

Bir ihtiyarın iki oğlu varmış. İhtiyar öleceğine az kaldığını hissetmiş ve oğullarını yanına çağırması ve demiş: “Evlatlarım, tüm mirasımı ben öldükten sonra ikiye bölüp alın”.

Ancak babası ölür ölmez büyük oğul tüm mirası kendine geçirmiş. Küçük oğul küsmüş ve demiş: “Güzel, öyleyse bana hiçbir şeyin gereği yok. Ben sensiz de kendiminkini bulurum”.

Böylece çocuk baba evini terk etmiş.

Çocuk rastgele gitmiş. Giderken de dünyada adaletin yok olduğunu düşünmüş; birinde herşey var, diğesinde hiçbir şey yok. “Eğer elimde olsaydı halkımı mutlu ederdim. Herkesin huzur içinde yaşamasına yardım ederdim. Zenginlerin fakirleri ezmesine izin vermezdim.”

Böyle düşünürken çocuk önünden büyük bir kuyu görmüş. Bu kuyunun içinde uzun ağaçtan yapılan merdiven varmış. Çocuk orda durmuş ve düşünmüş: “Bu kuyunun içinde ne var acaba?”

Çocuk merakından kuyunun içine inmeye başlamış. Merdiven çok uzun olduğu için gündüz ışığı azalıp karanlık olmaya başlamış. Böylece merdiven onu büyük ve ağır kapıya getirmiş. Çocuk kapıyı açıp içeri girince kendini sarayın içinde bulmuş. Bu sarayın içinde çok oda varmış. Her şey şık ve temiz; her yerde ipek halılar; her yerde ışıklar yanıyormuş. Çocuk odalara bakmaya başlamış. Birinden diğerine çıkıp bakarken en son kapıya gelmiş. Kapıyı açıp içeri girince divanda yatan kızı görmüş: Saçları siyah, al yanaklı, dişleri inci gibi beyaz; ancak gözlerinden kötülük fişkırıyormuş.

– Sen kimsin, nasıl buraya geldin? diye sinirle sormuş

– Yerden geldim, ancak dışarı nasıl çıkacağımı bilemiyorum, diye cevap vermiş.

– Madem buraya geldin, o zaman ebedi burda kal! diye bağırarak ve odadan dışarı koşmuş.

Hemen tüm ışıklar kapanmış. Çocuk kızın omzundaki şalıyı tutmaya yetişmiş.

O güzel kızın peşinden koşmuş ancak o kapıyı kapatıp siyah kuğuya dönüşüp uçup gitmiş. Şalı ise çocuğun elinde kalmış.

O arada o tanıdık merdiveni görmüş. Onunla yukarı çıkmış. Şalıyı ise cebine koymuş ve yoluna devam etmiş.

Akşama doğru kırmızı gölün kenarındaki büyük dağlarla çevrilen büyük bir şehre gelmiş. Göl suyu o kadar temizmiş ki, içindeki her taş görünebiliyormuş.

Sahilde toplanan insanları görüp çocuk sormuş:

– Ne oldu?

– Bela oldu, diye birisi cevaplamış. Her sene bu gün göl sahilden çıkıp bizim evlerimizi batırıyor. Yakışıklı bir çocuğu suya atana kadar da durulmuyor. Bugün ise sıra demircinin oğlunda.

Çocuğa anlatırken durumu hava bozulmaya başlamış: boğazdan rüzgar esmiş, büyük ve siyah bulut göğü kaplamış. Göl kararmış ve soğumuş.

Çocuğu artık suya atmaya hazırlanırken,

– Durun! Ne yapıyorsunuz? diye çocuk bağırmış. Siz suyun neden yükseliyor olduğunu kendiniz bilmiyorsunuz ki. Belki de onu durdurmak mümkündür.

– Gerçekten! diye cevap vermişler oturanlar. Gölü dolduran kötü büyücüdür. Biz ise onunla mücadele edecek güçte değiliz.

– Ben ondan korkmuyorum. Eğer ben sizi su baskınından kurtarırsam, söz verin ki benim istediğimi yapacaksınız?

– Söz veriyoruz, söz veriyoruz! diye halk bağırmış.

Çocuk şehirden çıkınca uzakta göle akan suyun başı -pınarı- görmüş.

Pınarın yanına gelince güzel bir kız görmüş: saçları siyah, al yanaklı, inci gibi parlayan dişler, fakat gözlerinden kötülük fişkırıyor. Kız pınarın yanında durmuş ve dipsiz gümüş güğümünden pınara su döküyormuş.

Pınar fıkır fıkır kaynayıp yukarı yükselmiş, suyu göle götürüyormuş ve gölü dolduruyormuş. Çocuk kıza koşmuş ve elinden tutmuş.

– Korun, haddini bilmez. Ben seni taşa çevireceğim, diye bağırmış kız.

Çocuk cevap vermiş:

– Ben senin gücünden korkmuyorum. Ben buraya halkı beladan kurtarmak için geldim. Ben hiçbir şeyden korkmuyorum.

Böyle deyip kızın elindeki güğümü elinden almış. O an su hemen durmuş. Kız korkudan bağırmış ve siyah kuğuya dönüşerek uçup gitmiş.

Çocuk güğümü koynuna koyup gölün etrafında toplanan halkın yanına dönmüş. İnsanlar sevinerek onu şarkılarla ve alkışlarla karşılamışlar.

– Bizden ödül olarak ne istiyorsun? diye sormuşlar.

– Ben halkı mutlu etmek isterim, diye cevap vermiş çocuk.

Herkes şaşırılmış.

– Buna ulaşmak için sen daha gençsin. Bizden başka bir şey iste.

– Bana başka hiçbir şey lazım değil, diye cevap vermiş çocuk.

Çocuk böylece şehirden gitmiş. Yürüye yürüye yedinci günü bir şehre rastgelmiş. Şehrin girişinde endişelenen halkı görmüş.

– Ne oldu size? diye çocuk sormuş.

İnsanlar ona cevap vermiş:

– Biz bu şehirden kaçmak istiyoruz. Her sene buraya korkunç ve ateşli kuş geliyor ve insanları gagalıyor. Dolayısıyla insanlar ağır hastalanıyorlar. Bizim kadınlarımız ve çocuklarımız korkudan akıllarını kaybettiler. Biz de uzak dağlara gitmeyi düşünüyoruz.

– Kuş nereden geliyor? diye çocuk sormuş.

– O kayadan geliyor.

– O kuşu yenmeyi deneyeyim, demiş çocuk. Ancak siz bana benim istediğimi yapmaya söz verin.

– Tabii ki, tabii ki söz veriyoruz, ne istersen! diye insanlar bağırılmışlar. Yeter ki bize yardım et.

Çocuk kayaya doğru yürümüş. Sıcak taşları atlaya atlaya akşama doğru ancak varmış.

Kayada mağara varmış. İçeri girince güzel kızını görmüş; saçları siyah, al yanaklı, inci dişli, ancak gözleri kötü kızın.

Çocuk kızın ateşli kanatlarını giyiyor olduğunu görmüş. Elinde de gümüş yüzüğü tutuyormuş. Arkasına dönünce önünde çocuğu görmüş. Korkusundan gümüş yüzüğünü düşürüvermiş. Kız yüzüğü yerden almak üzereyken çocuk önceden tutmuş ve parmağına takmış.

Kız bağırmış ve siyah kuğuya dönüşüp mağaradan çıkmış. Bulutlara doğru uçarak kaybolmuş.

Çocuk kayalardan inip şehre gitmiş. Halk onu neşeyle karşılamış ve sormuş:

– Ödül olarak ne istiyorsun?

– Ben halkı mutlu etmek istiyorum, diye cevap vermiş çocuk.

– Sen bunun için çok gençsin, diye cevap vermişler insanlar.

– Bana başka hiçbir şey lazım değil, demiş çocuk.

Çocuk halkın verdiği ne altını, ne ipeği almış. Böylece çocuk kendi yoluna devam etmiş.

Güneşli havada çok yürümüş. Sonunda yorulmuş ve dinlenmek için oturmuş.

Aniden gökyüzünde siyah bulutun uçtuğunu görmüş. Bulutun içinde de çok güzel altın saray parlıyormuş. “Keşke ben o sarayın gidebilsem” diye düşünmüş çocuk. Bu sözleri söyler söylemez cebindeki ipek şalı gökyüzüne kadar uzanan merdiven oluvermiş. Bu merdivenlerle göğe kadar çıkıp mucizeli sarayın içine girmiş. Merdiven ise şalı olarak tekrar katlanmış. Çocuk şalıyı tekrar cebine koyup odaları gezmeye başlamış.

Böylece büyük bir salona gelmiş. Salonun ortasında büyük masa ve üzerinde lezzetli yemekler varmış. Çocuk tam da masaya oturacakken pencereden sesler gelmiş. Çocuk köşeye gidip gizlenmiş. Pencere açılıp salona üç kuğu girmiş. Kanatlarını çıkartıp kızlara dönüşmüşler. Hepsi birbirinden güzel, ancak yüzleri birbirinden daha da zalim.

Kızlar masaya oturmuş ve birisi demiş ki:

– Benim başıma bir bela geldi. Benim yer altında büyük sarayım vardı. Geçenlerde gittim ve dinlenmek için otururken yerden gelen bir çocuk içeri girdi. Ben onu ömür boyu yer altına kapatacakken, o benden daha da kıvrakmış, benim ipek şalıyı tutuverdi. Benim tüm kötülüğüm ondaydı.

– Benim başımda da bela var, ablalar, diye ikincisi konuşmuş. Geçenlerde pınara bir çocuk geldi ve elimden büyüğü gümüş güğümümü aldı. Böylece benim de tüm kötülük gücüm onunla beraber kayboldu.

– Benim de derdim var, demiş üçüncüsü. Gözü kara bir çocuk benim kayama gelip elimden gümüş yüzüğümü aldı. Tüm kötü gücüm o yüzükte bulunuyordu.

Çocuk hepsini işitip saklandığı yerden çıkmış ve demiş:

– Ben sizin kötü güçlerinizi aldım.

– Gücümüzü geri ver, diye kızlar yalvarmışlar. Yoksa bizi kısa sürede ölüm bekliyor. Biz buradan çok uzak yerlere uçup gideriz ve asla kötülük yapmayacağız.

Çocuk düşünmüş ve demiş:

– Ben sizin dediklerinize güvenmiyorum.

– Ne istiyorsun bizden, peki? diye sormuşlar büyücüler.

– Ben halkı mutlu etmek istiyorum. Ben insanların açlığı, savaşı bilmemesini istiyorum. Kendi tarlalarında çalışsınlar ve zenginler fakirleri ezmesinler. Siz ise diriyken uçup gidin.

Siyah kuşular kanatlarını çarpıp uzak yerlere dağ-taş, deniz ötesine uçup gitmişler. Bir daha insanlara geri dönüp zarar vermemek için uzak yerlere uçup gitmişler. (Eşmambetov, Brudniy, 1963: 196-207)

9. Bilge Öğütlerin Nimeti

Bir varmış bir yokmuş bir babayla oğlu varmış. Adamın oğlu çok cahil olarak büyümüş ve babası bunun için çok üzölürmüş. Bir gün oğlunu yanına çağırıp demiş ki:

– Artık yeter her gün evde oturmak. Git iyi insanlarla tanış, onlarla arkadaş ol ve akıl kazan.

Böylece oğul baba evinden gitmiş. Çok üzgün görüldüğünden ilk karşısına çıkan ona sormuş:

– Ne oldu sana yiğit, çok üzgün görünüyorsun?

– Ben baba evinde cahil olarak büyüyordum, diye başlamış o, ve babam beni akıl kazanmam, iyi insanlarla tanışıp arkadaş olmam için gönderdi.

– Öyleyse, dedi rastlayan, ben sana bir öğütte bulunayım. Belki lazım olur. Eğer iki kadından birisini seçmek gerekecekse ve senden hangisinin güzel olduğunu sorarlarsa şöyle cevap ver: “Güzel güzel değil, sevilen güzel”.

ocuk teşekkür etmiş, yoluna devam etmiş. Biraz adım atar atmaz bir ses duymuş:

– Nereye gidiyorsun, cahil?

ocuk arkasına bakmış ve tanımadığı insanı görmüş:

– Sen nerden biliyorsun benim cahil olduğumu? diye ocuk sormuş.

– Bu senin yüzünden belli. Peki, nereye gidiyorsun?

ocuk başından geçenleri anlatmış.

– Öyleyse, benim iyi öğüdümü dinle, demiş yabancı. Belki sana lazım olur. Aklında tut: “Kimin evinde karnını doyurduysan ona düşman olma”.

Çocuk iyi öğüt için teşekkür etmiş ve yoluna devam etmiş. Birazdan karşısına yaşlı bir adam çıkmış. Yaşlı adam oldukça zor adımlarla ilerliyormuş. Çocuk onun kolundan tutup yürümesine yardım etmiş.

– Benim dediklerime karşı çıkma, oğlum, demiş giderken yaşlı adam. Belki lazım olur: “Sabahki yemekten vazgeçme, akşamki yemeği de bekleme”.

Çocuk boynunu eğerek teşekkür etmiş.

Az mıdır çok mudur yol yürümüş ve kervanlara denk gelmiş. Kervanların bir sürü malı varmış. Kervanların biri ona kim olduğunu sorunca başından geçenleri anlatmış. Tüccar çocuğa onlarla çalışmasını söylemiş. Çocuk memnuniyetle kabul etmiş ve kervanlara katılmış.

Susuz bozkırlarlardan geçerek kuyunun yanına gelip durmuşlar. İşçilerden biri ipe kovayı bağlayarak ipi kuyuya indirmiş; ancak ipi geri çıkarınca kova yokmuş. O zaman kendisi kuyuya inmiş. İpi geri çektiklerinde inen de çıkmamış. Herkes ne yapacağına şaşırılmış ve korkmuşlar. Herkes çok susamış.

– Kim kuyuya inip su alırsa, bol ödül kazanır, demiş tüccar.

O zaman çocuk kaybedecek hiçbir şeyi olmadığını düşünmüş: eğer o ölürse kimse ona acımaz, çünkü babası bile ona cahil olduğunu söylemiş. Oysaki ki ödül kazanırsa evine boş elleriyle dönmeyecekti. Böylece o beline ipi bağlayıp aşağı doğru inmiş.

İçeride gördükleri onu ürpertmiş. Kuyunun dibinde büyücü oturuyormuş, onun yanında da iki kadın varmış. Onların yanında kuyuya girip çıkmayan işçinin cesedi yatıyormuş.

Büyücü korkutucu sesle çocuğa yanındaki kadınların hangisinin daha güzel olduğunu sormuş. Çocuk verilen öğütlerin ilkinin hatırlamış ve demiş ki:

– Güzel güzel değil, sevilen güzel.

Büyücü kahkaha atmış ve artık güzel bir sesle demiş:

– Meğerse sen çok akıllı çocukmuşsun. Suyu ne kadar istersen o kadar alabilirsin.

Çocuk herkese yetecek kadar suyu kovaya doldurmuş ve sağ-salim kuyudan çıkmış. Tüccar çocuğa ödül olarak malının bir kısmını vermiş.

Beklenmedik yerde zengin olan çocuk tüccar olmuş ve zenginliğini daha da çoğaltmış.

Bir gün eski arkadaşının yanına şehre gelmiş. Arkadaşı onu güleryüzlü karşılamış. Ancak arkadaşının karısı ona aşık olmuş. Kadın ona çok iyi davranırmış ve bir gün ona sevdiğini söylemiş. O zaman çocuk öğütlerden birini hatırlamış: “Kimin evinde yemek yediysen, ona düşman olma” ve onun sevgisini reddetmiş. Kadın çocuğu affedememiş ve eşi eve gelince çocuğa iftirada bulunmuş.

Ev sahibi de arkadaşını öldürmeyi düşünmüş ve arkadaşısı fırıncıya gelmiş:

– Yarın sana benim adamım ekmek almaya gelir sen de onu fırına at.

– Olur, - demiş fırıncı.

Ev sahibi evine gelmiş ve karısına yarın sabah misafiri fırıncıya ekmek almaya göndereceğini ve onun da misafiri fırına atacağını söylemiş.

– Bunu ne güzel düşünmüşsün, diye eşini övmüş kadın.

Sabah ev sahibi misafire ekmek almak için fırıncıya gitmesini söylemiş.

Kötü bir şey düşünmeyen çocuk ev sahibinin ricasına razı olmuş. Kapıdan çıkar çıkmaz hemşehrisine rastlamış.

– O yiğit, diye seslenmiş hemşehrisi, seninle karşılaştığıma çok memnunum! Senin baban dönmeni gört gözle bekliyor. Eve gel, ben seni misafir edeyim.

Çocuk yolda karşılaştığı yaşlı adamı ve onun verdiği öğüdü hatırlamış: “Sabahki yemekten vazgeçme, akşamki yemeği de bekleme”. Böylece hemşehrinin evine gitmiş.

arada sabırsızlıktan evinde oturamayan kadın onun üzerinin nasıl yandığını merak ederek fırıncıya gelmiş.

Fırıncı onun geldiğine çok şaşırılmış ve arkadaşının karısını öldürmek çok ağır gelmiş; fakat verdiği sözü hatırlayarak kadını tutup fırına atmış.

Çocuk ise hemşehrisinin evinde yemek yedikten sonra fırıncıya gelip ekmeği alıp evine dönmüş.

Eve gelince ev sahibi onu görüp düşünmüş. Sonra da fırıncıya gitmiş ve ona sabah ekmek için kimin geldiğini sormuş.

– Senin karın geldi, diye cevap vermiş fırıncı, senin ricanla da ben onu fırına attım.

Ev sahibi bir şey dememiş ve evine dönmüş.

– Sen meğerse dürüst insanmışsın, demiş çocuğa ev sahibi. Oysa ki ben karıma inanmıştım ve senin onu rezil ettiğini düşünmüştüm. Fakat yalancı karı kendisi fırına düştü.

– Ben senin ekmeğini yiyordum, tuzunu tadıyordum. Tabii ki sana hainlik yapamazdım, diye cevap vermiş çocuk.

Ayakları üzerinde sağlam bir şekilde durmayı öğrenen ve zengin olan çocuk bilge öğütleri hazmederek baba evine geri dönmüş. (Eşmambetov, Brudny, 1963: 237-241)

10. Töştük

Bir varmış, bir yokmuş Kırgız halkının Kıpçak soyundan Eleman adlı bir kişi varmış. Eleman Opol dağı denen bir yerde yaşarmış. Kendisi çok zengin, dört dörtlük biriymiş. Dokuz oğlu varmış.

Aylar ve seneler geçince Eleman'ın dokuz oğlu büyümüş. O zaman “oğul evlendirmek, kızı baba evinden çıkarmak borç değil mi” diye Eleman altı tane ala ata binip, yanına altı senelik yiyecek alıp, dokuz kızlı aile bulup, dokuz oğlunu evlendirmek için kız aramaya çıkmış.

Eleman dünyanın dört köşesini gezip, dokuz kız kardeş bulamayıp çaresizlenirmiş. Nihayet yorulup, atı ve kendisi zayıfladığında Oruskan adlı hanın şehrine rastlayıp konuk olduğunu belirtip evine gelmiş. Eleman eve girince asılı olan sekiz küpeyi görüp “keşke” diye parmağını ısırılmış. Gene düşünerek evi bir kere daha bakınca dizili yorganların kenarında yalnız küpenin asılı olduğunu görmüş. Onu görünce “bırs” diye gülüvermiş. Eleman'ı izleyen Oruskan'ın karısı: “Ayağımda kir, yemeğimde kıl mı buldun, niye güldün?” diye sorduğunda, o zaman Eleman: “Ey hanım, güldü diye üstüme gitme, aradığım bu evde bulundu. Benim de dokuz oğlum var. Ben de dokuz kızı olan bir kişi arıyordum evlendirelim diye. Sekiz küpeyi görüp birisini daha bulamadım diye üzülürken bir tanesini daha görünce sevinçten güldüm. Sekiz oğluma sekiz kızı, çocuklarımın en küçüğü Töştük'e ise en küçük kızınızı isterdim” demiş.

Kuş salmaya giden Oruskan akşam evine gelen konuğu Eleman'ı iyice misafir etmiş. Eleman bay ona durumu anlatmış: “Benim dokuz oğlum var, dokuz kızınızı isterim onlara”. O zaman Oruskan: “Eleman, dünür olmak istiyorsan, yaz yaylamı, kış kışlağımı malla doldur. Kapımın önüne iki adet çınar ağacı dik ki biri gümüş, biri altın olsun; birinin

bülbülü diğetine uçup-konup dursun. Bundan başka bahçemde bir yağ göl, bir de süt göl yerleştire. Birinin balığı diğetine zıplayarak geçip dursun. Bunları yaparsan dokuz kızımı dokuz oğluna veriririm” demiş.

Bu çeyizi duyunca Eleman bay: “Oğullarıma danışayım, ondan sonra cevap vereyim” demiş ve evine doğru gitmiş. Oğullarına gidip, Oruskan’ın dediklerini söylemiş. Eleman’ın oğulları: “ Mal-mülkü herhalükarda buluruz, fakat yağ göl ve süt gölü, çınar ağacı nasıl yapacağız? Bülbülü nereden bulacağız” diye şaşırılmışlar. O zaman Töştük: “Herşeyi ben bulurum, bu kolay iş” demiş. Yılkı babası Boz beygir ile yılkı annesi Boz kısrağı Oruskan’ın toprağına götürün ve kesin. Kanını ve mide bağırsaklarında bulunan sıvı atıklarını serpin. O zaman dedikleri gerçekleşir” demiş.

Töştük’ün dedikleri üzerinde Eleman’ın oğulları büyüdü beygir ile kısrağı alıp, Töştük’ün dediği gibi kanını serpip geri dönmüşler. Oruskan sabah kalktığında dediklerinin hepsi gerçekleşmiş, her yer malla dolmuş, yağ göl ile süt göl yerleşip balıklar biri diğereğinin gölüne zıplayıp durmuş. Çınar ağacı ise göğeye kadar uzamış, bülbülleri ötmüş.

Eleman haber almaya gelmiş. Dedikleri gerçek olup gönlü rahatlayan Oruskan: “Eleman bay şimdi koyunu kes ve gelinlerini götürebilirsin” demiş. Eleman bay dokuz adet hayvan kesip Ala-Dağ kadar et, Ala-Köl kadar çık²⁰ yapıp büyük düğün yapmış. Açları doyurmuş, düğüne gelen çocuklar buzağıya et asıp götürmüş, halk arasında “Eleman’ın düğünü gibi” diye deyim kalmış.

O gün Eleman’ın er Töştük’ü düğüne gelmeden evinde kalmış. Ondan beri Kırgız halkında “Töştük gibi hatunu evinden mi alır?” deyimini kalmış. Kırk gün geçince düğün bitmiş. Ertesi gün Eleman sekiz gelini alıp evine gitmeye hazırlanmış. Sekiz kızın en küçüğü, şımarık Kenceke babasına kavga çıkarmış. Çaar deveye çeyizimi yüklemeyen, Çalkuyruk’a binmeden, Kuytu köleyi yanına almadan, ok geçmeyen Kıl torko²¹ donu, Kök ceke²² çizmeyi giymeyen, babamın mülkünü ve şöhretini el bilmeden evden çıkmam” diye ağlayıp, gidenleri bekletip, çadırın tündüğünü²³ açmadan gidip yatmış. Oruskan kızıyla konuşmaya çalışmış ve sonunda karısına şöyle demiş: “Git ve kızını ikna et. Beni halka utandırmadan çabucak hazırlansın. Kız çocuğun düşman dedikleri gerçek midir; Yılkımın

---

²⁰ Çık: milli sos çeşidi

²¹ Kıl torko: ipekten yapılan ince zırh

²² Kök ceke: çizme

²³ Tündük: çadırın üstü

babası –Çalkuyruk- ve devemin kutu, Çaar ingen’i, istediği kadar da mal-mülkünden alsın. Düşmanlarla savaşmaya çıkarsam arkadaş olacak, ölürsem de atadan oğula miras kalacak Kıl torko ile Kök cekeni bırakıp, yedi kat hazinemdeki istediği eşyayı alsın, ama düşmanlığını göstermesin” demiş. Annesi kızına gidip babasının dediklerini söyleyince Kenceke ağlayarak: “Babam beni eşe vermedi, kedere verdi. Töştük ile yedi gün bile eş olmadan, yedi seneye ayrılıp ayrı otururum. O zaman da Töştük’e insandan da akıllı Çalkuyruk destek olur diye soruyorum” demiş. Oruskan bunu dinleyince kızının özellikli birisi olduğunu, ağlamasının nedeni olduğunu anlamış ve dokuz kızın en küçüğü Kenceke’yi ok ulaşmayan, kırk iki canlı Çalkuyruk ata bindirmiş; Çaar deveye yük artıp Ker kırsrağa bindirip, Kuytu kündü göç ile beraber göndermiş. Gidenler biraz uzadıktan sonra Eleman Töştük’ün verdiği çelik törpüyü küçük gelinine vermiş. O törpü basit bir törpü değil, özellikli bir törpü imiş; annesi onu doğurduğunda içinden beraber çıkmış. Kence iyice onu saklamış. Böylece onlar yürürken bir suyun kenarına gelmişler. O gün suyun kenarında dokuz çadır kurup dinlenmişler ve yola devam etmişler. O zaman göç edenlerin önünde gelen Töştük’ü gören ve aşık olan meleğin kızı Bektoru karşısına çıkıp, Kenceke’ye laf atmış:

“Bindiğin at Çalkuyruk,
Tebrük eder, kutlarım, Kence!
Sürükleyen Çaar deve,
Tebrük eder, kutlarım!
Peşine taktığın Kuytu köle,
Tebrük eder, kutlarım!
Üzerindeki Kıl torko,
Tebrük eder, kutlarım!
Ayağındaki Kök ceke,
Tebrük eder, kutlarım!
Evlendiğin alp Töştük,
Tebrük eder, kutlarım!”

Bektoru’nun Töştük’e karşı ilgisinin olduğunu bilge kadın Kenceke önceden bilirmiş; ona sinirlenerek:

“Bindiğim at Çalkuyruk,
Babacığım verdi, ben bindim.
Seninkini mi elinden aldım, inatçı?
Sürüklediğim Çaar ingen,
Babacığım verdi, ben aldım.
Seninkini mi elinden aldım, inatçı?
Peşimden gelen Kuytu köle,
Anneciğim verdi, ben aldım,
Seninkini mi elinden aldım, inatçı?
Üzerimdeki Kıl torko,
Anneciğim verdi, ben aldım,
Seninkini mi elinden aldım, inatçı?
Ayağımdaki Kök ceke,
Anneciğim verdi, ben aldım
Seninkini mi aldım, inatçı?”
diye terslemiş ve yürümüş.

Gidenler ilerlerken ikindi vaktinde bir büyük suyun yanına gelmişler. Eleman: “Yükleri indirip, çadır kurun diye buyurmuş. Kenceke çarpınarak: “ Babama söyleyin, bu yeri geçtikten sonra dinlenelim” diye kişi göndermiş. Eleman: “Daha yeni gelip herşeye karışmaya başlayana bak” diye dediğine ikna olmamış. Kenceke yapacak başka çaresi olmadığından kendi çadırını dikip, ateş yakmış. Eleman: “Bu gelinde bir özellik var gibi, keşke dediklerini dinleseydim. Artık olacağı oldu” diye uyumaya yatmış. Eleman sabah kalkıp atlara su verirken suda bir akciğer akıyormuş. Akciğeri elindeki değnek ile batırmaya çalışsa da tutamamış ve suya girip eliyle tutunca akciğer yedi başlı cadıya dönüşmüş ve yaşlı adamı kaldırıp yere vurup üzerine binip sallanmış. O zaman Eleman cadıya yalvararak: “Kuyu dolu param var, bahçe dolu koyum var, ahır dolu atım var, yayla dolu deve ile ineğim var; hepsini sana vereyim, beni bırak” demiş. “Senin kuyu dolu paran, bahçe dolu koyun, ahır dolu yılkın benim değil de kimin” diye boğmaya başladığı zaman yaşlı adamın ağzından kan akmaya başlamış. Eleman çok yorulmuş: “Götürüyor olduğum

dokuz gelinim var, hepsini vereyim, beni bırak!” demiş. Cadı ona da ikna olmamış. Eleman: “Sekiz oğlum var, hepsini sana vereyim, beni bırak!” demiş. Cadı ona da razı olmayıp Eleman’ı boğmaya başlamış. O zaman Eleman ağlayarak şöyle demiş:

Dokuz oğlun en küçüğü
Tanrı’nın kul
Töştük’ümü vereyim.

Cadı Eleman’ı bırakıp “Önceden bunu diyebilirdin. Töştük’ü bana nasıl vereceksin?” diye sormuş. Eleman: “Töştük doğduğu zaman kendisiyle beraber annesinin içinden çıkan törpü var, yarın biz gittiğimizde kazan asılan ocağın köşesine bırakırım. Onu aramaya gelir Töştük, o zaman onu yakalarsın” demiş.

Gidenler kalkarken Eleman Kenceke’ye: “Yularımın çivisi çıkmış, törpüyü ver” demiş. Kenceke ona bakarak gülüp, arkasına bakarak ağlamış ve törpüyü vermiş. Hal böyleyken göçün ön tarafı ilerlemiş. Kenceke gidemeyip, sağına soluna bakınarak: “Törpü boşa artık onu kutuya koyayım” diye sorduğunda, Eleman: “Şimdilik boş değil, gidebilirsin” demiş. Kenceke Çaar dişi deveye yük asıp, düzeltmiş gibi yapıp tulganın dibindeki törpüyü almaya niyetlenip gitmemiş. O zaman kayın babası farketmiş ve: “Daha gelmeden gelin mi başlar. Gideceğimiz yer uzak, yürüyün” demiş. Kenceke kayın babasının dediklerine küserek: “Yetmişteki babasının canı değerliyse, öyle olsun” diye yürümüş.

Göç ilerleyip halkın yaşadığı yer yaklaştığında Töştük onları karşıladığında Kenceke:

Kızıl kuuray²⁴ kemancı
Kemanın sesini dinlemeyeceğim,
Kımıldatmadan uzak tut, Töştük!
Chogono kuuray²⁵ neyci
Neyin sesini dinlemeyeceğim,
Sallandırmadan uzak tut, Töştük!
Babacığımın başköşesinde, Töştük!

---

²⁴ Kızıl kuuray: hardal çeşidi

²⁵ Çogono kuuray: hardal çeşidi

Anneciğimin elinde, Töştük!

Ya fısıldayarak konuşup, Töştük!

Ya kakhaha atmadan, Töştük!

Senin hiç saygını görmedim, Töştük!

diye çok ağlayarak Töştük'ü yanına yaklaştırmamış. Kenceke köye gidip çadırını dikmiş. Töştük evine gelse de içeri almamış. Buna o çok üzülerek: “Babam bana bir inatçıyı getirmiş” diye tayları bağlayan urganın yanına gidip yatmış.

Ertesi gün Eleman büyük düğün yapıp Ala-Dağ kadar et, Ala-Köl kadar çık yapmış. Düğüne kırk boydan el çağırılmış. Böylece düğün bitip, yedi gün geçince sekizinci günü Kenceke inatçılığından vazgeçmiş ve yumuşayıp Töştük'le konuşmaya başlamış:

“Altmış yaşındaki babanın canı daha önemli,

Beşikte sallayan alp Töştük,

Senin canın önemsiz,

Yetmişteki babanın canı daha önemli,

Yetişkin olan senin canın önemsiz”

diye gittikleri yerde ateşin yanında kalan törpü hakkında söylemiş. Sabah Kenceke Töştük'e: “törpüyü gidip alman için atını göster!” demiş. Töştük ahıra gidip altı ayaklı ala atı götürdüğünde Kenceke ata bakıp:

Yaşlananan kısrağın yavrusu,

Kalın bağırsağı kısa hayvan imiş,

Altı gün boyu yol yürüse,

Kabız olacak hayvan imiş.

“Bundan yorga çıkmaz, başka atın olsa getir” demiş. Töştük ahıra gidip cerdeni götürdüğünde Kenceke onu beğenmemiş:

“Yedi ayaklı ,

Genç kısrağın yavrusu

Alın kemiği ince hayvan imiş,

Yedi gün boyu yol yürürse

Yorulacak hayvan imiş.

İki-üç güne sabredemez. Başka atın var mı?” demiş. Töştük “başka yok” demiş. O zaman Kenceke:

“Hatunun atı demezen,

Çalkuyruk’ a bin, Töştük!

Hatunun donu demezen,

Kıl torkoyu giy, Töştük!

Hatunun demezen,

Kök cekeyi giy, Töştük!”

dediğinde Töştük ikna olmuş. Böylece Kenceke Töştük’e ok işlemeyen Çalkuyruk’u hazırlamış; ok işlemeyen Kıl torko donu ve Kök cekeyi giydirmiş: “Ersin ama, aklın yok Töştük, şaşırma; insandan da akıllı Çalkuyruk şaşırırsan sağa yönlendirir, aldatılırsan gözünü açar. Atın sözü demeden dediklerini dinle. Seni Çalkuyruk’a emanet ettim, Çalkuyruk’u Tanrı’ya emanet ettim” deyip duasını edip ağlaya ağlaya kalmış.

Töştük Çalkuyruk’a binip, törpünün peşinden gitmiş. O bu diyene, gözü açıp kapatana dek törpüye yaklaşmış. O zaman insandan da akıllı Çalkuyruk’a dil çıkmış ve insanca konuşmuş: “Kazan asılan ocağın yanında bir ihtiyar kadın iğle iyriyerek oturmakta. Ben masum tay olayım, sen ise altı yaşındaki çocuk ol. Cadı ihtiyara yaklaştığımızda “Selam Aleyküm, anne” de, ihtiyar kadın “Aleyküm selam çocuk, selamın olmasaydı sana gösterirdim” diyecek. “Anneciğim şu törpüyü alıp verir misin, bindiğim masum tay idi, inersem binemem, binersem inemem” de. İhtiyar kadın da: “Oturursam kalkamayan, kalkarsam oturamayan bir yaşlıyım. Kendin in ve al” diyecek. O zaman ben boz tavşan kadar alçak olayım, sen ise alıcı kuştan beter çevik ol; ihtiyar kadının yedi başını kesip, törpüyü hızlıca tutarsan bize Tanrı’nın verdiği, yapamazsan bizi Tanrı’nın verdiği cezası diye bil. Çalkuyruk sürüsünü, sen de evini göremezsin” demiş.

Töştük ihtiyar kadının yanına gidip biraz konuştuktan sonra altı başını kılıç ile vurmuş, kadın ise kaçmış. Töştük onu peşinden kovalamış. Atın tabanının sesinden dağ patlamış, göl olmuş. Dağa kadar taşlar küçülüp kum kadar olmuş. O arada kara toprak ikiye ayrılıp ihtiyar kadın yerin altına girivermiş. Töştük kovalayarak onun peşinden gitmiş ve o da yere girmiş. Meğerse cadının Töştük’e gelme nedeni şundan ibaretmiş: Yer altındaki Urumkan’ın Uzun saç adlı kızı yer üstündeki dokuz oğulun en küçüğü, Eleman’ın

şımarık oğlu Töştük'e aşık olmuş ve Yedi başlı cadı ihtiyar kadını: "Töştük'ü kandırarak buraya getir" diye göndermiş.

Töştük yer altında gezerken, ta uzaktan bir dağ görmüş. Yanına gittiğinde dağ değil de dev imiş. Meğerse o Urumkan'ın Ak tulpar adlı atı ve altı başlı Aykulak adlı alp imiş. Töştük yer altına girmiş diyen haberi duyup onunla "dövüşürüm" diye onun yolunda beklemiş. O arada Aykulak alp: "Hatunun atına binen, hatunun kıyafetini giyen Töştük sana başarılar. Aykulak adlı alpi duymamış mıydın? Gücün varsa güreşelim, halin varsa dövüselim" diye bağırmiş. Böylece onlar at üstünde yedi gün, yedi gece dövüşmüşler. Atları yorulup artık kımıldayamaz hale gelmiş. Artık atın üzerinde dövüşemeyip yere inmişler. Çarpışması bir farklı, sürüşmesi bir farklı; toz duman olup dağ göçmüş, etrafı sis kaplamış. Sonunda Töştük Aykulak'ı kaldırıp atıp ak taş ile başına vurup öldürecekken Aykulak yalvarmış: "Töştük, beni zorlamadan öldür, tabanlığımın altında, tam ensemin üstünde altı katlanan ak kılıcım var, onu iyice yukarı kaldırıp, yavaşça bırakıp kafamı kopart" demiş. Çalkuyruk: "Sabret, kahraman" diyene kadar Töştük aç albastını iyice salladığında aç albas yer altına girivermiş.

Töştük Aykulak'ı öldürüp yolda ilerlerken bir kişi yolda yayını çekip göğe bakıyormuş. Töştük gelip onun kim olduğunu sorunca o: " Göze vurabilen Maamıt benim. Yer üstünden Eleman zenginin er Töştük'ü yorularak geliyor dediklerini duyup, onu yedi senedir doğurmayan kazı atıp konuk edeyim diye bekliyordum. Dikkatimi dağıttıverdin" demiş. O zaman Töştük: "İşte senin beklediğin Eleman'ın Töştük'ü benim" demiş. Böylece o kişi gökteki yedi senedir doğurmayan kazı atıp indirmiş ve konuk etmiş. Töştük göze atabilen Maamıt ile arkadaş olup onunla yolda giderken önünden bir ceylanı kovalayan adam rastlamış. O ceylana yaklaşip onun başından zıplayıp gene kovalamaya devam etmiş. Töştük izlediklerine şaşırmiş ve yanına gelip: "Sen ne yapıyorsun?" diye sormuş. O zaman ceylan kovalayan kişi: "Ceyren zıplatmayan Maamıt benim, yer üstünden Eleman zenginin er Töştük'ü geliyor dediklerinden onu konuk edeyim diye bekliyordum" diye ceylanı kesip Töştük'ün karnını doyurup onunla arkadaş olmuş.

Töştük yolda ilerlerken bir deryayı bütün içip kuru yere döken adama rastlamış. Töştük: "Sen kimsin?" diye sormuş. O zaman o adam: "Atı zayıflayıp, kendisi de susayıp yer üstünden Töştük geliyor dediklerini duyup temiz su hazırlayıp bekliyordum. Göl içen Maamıt benim" demiş. Töştük göl içen Maamıt ile arkadaş olup yoluna devam etmiş.

Giderken bir deryanın kenarında Çınar ağacına yapışıp bir ejderha ağacın başına çıkıyor olduğunu görmüş. Töştük ağacın başına bakıp, çaresizce öten Alpkarakuş'un iki civcivini görüp ejderhayı atıp indirmiş. Ejdarhayı parçaladıktan sonra onu kaldırıp yukarı yuvaya doğru çıktığında Alpkarakuş'un civcivleri sevinerek onu karşılamışlar ve şöyle demişler: “Annemiz birazdan gelir. Seni saklayalım, biraz yumuşadıktan sonra ona seni gösterelim”. Böylece civcivler ejderha ile Töştük'ü kanatlarını altına saklamışlar. Aniden hava bozulup sert rüzgar esmeye başlayıp, dolu yağmış. Hal böyleyken bir büyük kara şey çınar ağacının başına gelip konmuş ve çınar ağacının başı üç kere yere değip yukarı kalmış. Meğerse Alpkarakuş konmuş, yağın dolu onun gözyaşı imiş. Alpkarakuş civcivlerinin canlı olduğunu görüp çok sevinerek: “Ey yavrularım, ejdarhadan nasıl kurtuldunuz?” diye sormuş. Civcivler: “Anneciğim, iyiliği mi önce gösterelim, yoksa kötülüğü mü?” diye sormuşlar. Alpkarakuş: “Bana iyilik edene kanımı, canımı feda ederim. Önce bana kötülük edeni gösterin” demiş. Civcivler ejdarhayı gösterdiğinde onu “ap” diye yutuverip: “Şimdi iyiliği gösterin” demiş. Töştük'ü gösterdikleri zaman onu yutuvermiş. Civcivler sabırsızlanarak: “Öldüğümüze bizi dirilten, sönen ateşimizi yakan insanı geri kus” diye ağlayıp annesinin boynunu tırmalamışlar. Alpkarakuş üzülerək: “Öncekisinden de cesur, kılıç dahi işlemez yapardım biraz bekleseydiniz” diye geri kustuğunda Töştük öncekisinden de nurlu bir şekilde çıkmış. O zaman Alpkarakuş yününden bir adet yolarak Töştük'e: “Başın belada kaldığı zaman bunu yak, ben hemen yanında olurum” demiş.

Töştük yoluna devam ederken bir beyaz bir beyaz kaplanı bir kara kulaklı kaplan kovaladığını görmüş. Töştük gizlenerek bakıp “kaçanı değil kovalayanı atayım” diye kara kulak kaplanı attığında o yere düşmüş. O arada kaçan kaplan koşarak gelip: “Dostum Töştük, iyiliğe iyilik, yardımım dokunur, ne zaman başın belada kalırsa yakarsan ben yanında olurum” diye bıyığından bir adet kıl kopartıp vermiş.

Töştük yolda ilerlerken karşısına kalın orman denk gelmiş. Ormanda giderken ayının üç yavrusu inliyormuş. Töştük gidip baktığında ayaklarına diken girip irin dolmuş. Onu çıkardığında yavrular çok rahatlamışlar. Anne ayı Töştük'le arkadaş olup: “Başın belada kalırsa şunu yak, hemen ben hazır olurum” diye bıyığından bir kıl kopartıp vermiş.

Töştük yolda giderken Urumkan'ın şehrine gelmiş. Hana aracı gönderip: “Uzun saçın bana versin” diye saçını istettirmiş. O zaman Urumkan “Ben Töştük'ten mal almam, ortaya ödül koyacağım. Onu hak ederse veririm. Birincisi, benim kaplanıma kaplan bulup ikisini güreştirsin” demiş. Töştük o kılı yaktığında kaplan arkadaşısı hemen yanında olmuş.

Aç yaban kaplan Urumkan'ın tüm yılmalarını yok etmiş. Sonra da iki kaplan güreştirdiğinde Töştük'ün yaban kaplanı hanın evcil kaplanını boynundan ısırması. O zaman Urumkan: "İkinci ödülün şartı ise şu: Benim bir dağ kedim var. Ona bir dağ kedisi bul ve ikisini dövüştür" demiş. Töştük o kılı yaktığında dağ kedisi arkadaşı hemen yanında olmuş. Aç dağ kedisi Urumkan'ın tüm koyunlarını yok edip, hanın evcil dağ kedisini boynundan ısırıp gitmiş.

Urumkan: "Üçüncü ödül için ise evcil kurdum var; onunla kurt bulup ikisini dövüştür" demiş. Töştük geçen verdiği kılı yakiverdiğinde hemen yanında kurt arkadaşı olmuş. Urumkan'ın kalan diğer koyunlarını yok edip, hanın evcil kurdunu boynundan ısırıp gitmiş.

Urumkan: "Dördüncü ödül için evcil ayımla ayı getirip ikisini dövüştür. Dağ kadar etin pişmesi için dağ kadar odun topla" demiş. Töştük kılı yaktığında dostu ayı otuz ayıya odun toplatıp ortaya çıkagelmiş. Yaban ayı Urumkan'ın ayısının boynundan ısırıp onu öldürmüş.

Urumkan: "Beşinci ödül için, İt içpes'in Ala-Kölü'nün dibinde kırk kulaklı kazan var, onu getir, et pişiririz" demiş. Töştük gölün kenarına gidip üzerini çıkartıp, kazanı getirmek için göle girecekken insandan da akıllı Çalkuyruk sabırsızlanarak:

"Ersin ama aklın yok

Hiçbir şeyle işin yok,

İt içpes'in Ala-Köl'ü öyle kolay değil, göle ben gireceğim sen yedi gün bekle. Yedi gün olunca gölün üstüne beyaz köpük çıkarsa, Tanrı'nın bize verdiği, kanla karışık köpük çıkarsa ben sürümü, sen evini göremezsin" diye Çalkuyruk suyun içine girmiş. Yedi gün olunca gölün üstünde kanlı köpük çıkmış. Töştük korkup:

"İt içpes'in Ala-Köl'ü

Meşhur gölüm sen isen,

Şöhretli Töştük ben isem,

Yolcunun yalnız atını ver dedim,

Yalnız atını vermezsen,

Ayrıca çapa almazsam

Altı arığa salmazsam,

Töştük ismim olmasın
Uçlu çapa almazsam
Yedi arığa salmazsam
Töştük ismim olmasın
Eğer ona razı olmazsan,
Ayrıca çapa alırım
Altı arığa salırım,
Uçlu çapa alırım,
Yedi arığa salarım;
Dibine kadar kuruturum
Tamamıyla bataklık yaparım .

Göl için Maamıt'a gölü içirip, kuru yere döktürüp, dibinle kurutup, beyaz kil yaparım diye yeri tekmeleyerek durmuştur. Böyle sinirlenirken kazanın bir kulağı görünmüş. Töştük sinirlenerek kazanı attığı zaman Urumkan'ın şehrinin bir kısmını su basıp, bir kısmını kazan basmış. Bunu gören Urumkan aklını yitirip: "Oğlum Töştük, ödül seninki, kazanı al" demiş. Töştük kazanı alıp geri göle atıvermiş. O arada Çalkuyruk gölden çıkagelip:

"Cesursun ama aklın yok,
Hiçbir şeyle işin yok,
Dediğimi dinlemeyen,
Enayi ile niye yola çıktım.

Kırk iki canım vardı, şimdi sadece yedi canım kaldı, biraz ot vermeyip, kovayla su vermeden kazan ile niye o kadar ilgilendin?" diye küsmüş. Töştük atın dediğini doğru bulup onu doyurmuş. Ceylan gibi zıplayıp iyileştiğinde tekrar Urumkan'ın şehrine götürmüş.

Urumkan: "Yedinci ödül, at yarışması içindir" demiş. Töştük Çalkuyruk'u Ceylan zıplatmaz Maamıt'a bindirip koşturmuş. Yedi gün boyunca atla anlaşılan yere gelince o cadı ihtiyar kadın Maamıt'ı: "Atlar dinlenene kadar uyuyalım" diye uyutup, kendisi atna binip yoluna devam etmiş. Cadı kara kalçasını kamçılıyıp bir günlük yol gittikten sonra

Çalkuyruk yeri tekmeleyerek Maamıt'ı zorla uyandırmış. O kalktığında Urumkan'ın atı çoktan gitmiş. Maamıt aceleyle Çalkuyruk'u kaldırıp eline alıp koşmuş ve cadı bayrağa yaklaşınca onun önüne geçmiş.

Urumkan: “Sekizinci ödül, cambı atış²⁶ içindir” demiş. Cambını göze atabilen Maamıt indirmiş.

Urumkan: “Dokuzuncu ödül – benim bir kütüğüm var. Onu vur” demiş. Töştük: “Ne yapacağım?” diye çaresiz kalıp Uzunsaç'a Maamıt'ın birini göndermiş. Uzunsaç parmağındaki altın yüzüğünü çıkartıp: “Üstte Tanrı'nın, altta anne-babamın ve eşim Uzunsaç'ın gücü” diye düz vurursa doğru ikiye bölünür” deyip göndermiş. Töştük altın yüzüğü ağzına koyup kızın dediklerini söyleyip boynuz saplı keçe ile kaplanan balta ile kütüğü vurduğunda ikiye bölmüş.

Yarışmada yenilen Urumkan: “Artık yarışma bitti, karını al” diye, Uzunsaç ile Töştük'ün nikahını kıyıp yer üstüne göndermeye hazırlmış. Düğün bitip damatla kızın gitme zamanı da gelmiş. O arada Urumkan Töştük'e: “Yer üstüne nasıl çıkacaksın?” diye sormuş. Töştük orada Alpkarakuş'un yününü yakıvermiş. Alpkarakuş hemen yanında ortaya çıkmış ve sormuş: “Ey dostum, başına ne gibi iş geldi?”. Töştük dostuna durumu anlatmış: “Beni artık yer üstüne götür”. Alpkarakuş razı olmuş ve demiş: “Bana kırk dişi geyik eti ve kırk kova su gerek”. Göze atan Maamıt, ceylan zıplatmaz Maamıt, göl yutan Maamıt üçü birleşip hemen kırk dişi geyik etini hazırlayıvermişler. Urumkan'ın Uzun saç kızı, Çalkuyruk ve Töştük Alpkarakuş'un üzerine oturmuşlar. Alpkarakuş altı günde dolaşarak yer üstüne çıkmış. “Ne zaman başına iş geldiyse, ben yanında olurum” diye geri dönmüş.

Böylece Töştük yoluna devam ededursun. Şimdi söz Çoyun Kulak Alp hakkında olsun. Yer üstünde göbeği demir, tırnağı bakır Çoyun Kulak adlı bir alp yaşamış. O insanlara hiç huzur vermeyip zorluklar yaşattığı için onu tüm insanlar birleşip tutuklayıp derin kuyunun içine atmışlar. Çoyun Kulak Töştük'ün sesini duyup: “Beni burdan çıkar” diye yalvarmış. Töştük'ün karısı: “Bunu çıkarma, sonunda sana zarar verir” diye karşı çıkmasına aldırmadan, Töştük: “Bunun elinden ne gibi zarar gelebilir” diye onu kuyudan çıkartmış. Kuyudan çıkar çıkmaz dağa gidip orada tüm dağ geyiğini yok ederek şiş kebab yapıp yemiş. Dağ suyuyla ağzını çalkalayıp, derya suyu kuruyana kadar içip hararetini

---

²⁶ Küçük bez kabın içerisine altın veya gümüş konulup, yüksek direğin uçuna asılarak bağlanan ve bunu okla vurarak kazanılan ödül/oyun

bastırmış. Böylece Çoyun Kulak Alp Töştük'ün atını eyerleyip, odunu hazırlayıp yanında bir müddet bulunmuş.

Bir gün Töştük her zamanki gibi Çoyun Kulak'a: "Çalkuyruk'u eyerle" demiş. Çoyun Kulak: "Töştük'ün atını Çoyun Kulak mı eyerler?" diye Töştük'le dövüşmeye kalkmış. İkisininin dövüştüğü yer bir farklı, sürüştüğü yer bir farklıymış. Sonunda Töştük onu kaldırıp yere vurup başını taş ile vuracak iken Çoyun Kulak: "Ben gücüm var mı diye size şımarmıştım, öldürmeyin" diye yalvarmış ve Töştük onu affedip bırakmış. Böylece Çoyun Kulak Töştük'ün atını bir müddet daha eyerlemiş. Bu zaman zarfında kır geyiğini yok edip karnını doyurup kendini iyice sağlamlaştırmış. Bir gün Töştük: "At eyerle" dediğinde Çoyun Kulak: "Hatunun atını binen kul, hatunun kıyafetini giyen kul" diye atını eyerlememiş. İkisi daha dövüşmüşler. Dövüş bayağı uzamış. Töştük halsizleşmiş. Sonunda tüm gücünü toplayıp taş ile başına vurup öldürmüş. Böylece yoluna devam etmiş.

Töştük yavaşça gelirken bir deve koşarak kaçıyormuş. Deve Töştük'ün yanına gelip doğuruvermiş. Töştük deveye bakarken arkasından al yanaklı gelin yaklaşmış. Töştük gelinin kim olduğunu sormuş. Gelin: "Bu mayanın doğurmadığına bu sene yedi yıl olmuştu, Tanrı'nın emriyle bugün doğurdu. Yedi sene önce cadının peşinden yer altına giden Töştük'ümün geleceğine az mı kalmış, ya da öleceğine mi ... . Yolunuz açık olsun, yolcu, nerden geliyorsunuz?" demiş. Töştük: "Yer altından çıktım" diye cevap vermiş. Gelin: "Yer altından çıktıysanız yedi sene önce giden Töştük'ümü gördün mü?" diye sormuş. O zaman Töştük sınamak amacıyla: "Kendisini görmedim, ama Urumkan'ın hanlığında inek bakıyor diye işitmişim". Gelin: "Yolcum, bu dediklerini insan dinleyecek gibi değil. İnek bakan başka birisi olmalı. Benim Töştük'üm inek bakmaz.

Yorulan boz at olmazsa,

Çalkuyruk'um diyecektim,

Ala sakal olmasaydın,

Alp Töştük'üm diyecektim"

diye deve yavrusunu önüne alıp, deveyi sürükleyip Kenceke evine gitmeye hazırlanmış. Gelinle beraber Töştük de gelmiş. "Eviniz hangisi?" diye sorduğunda, küçüçük sekiz büyük çadırı göstermiş. Töştük gidip "Babamın evi herhalde" diye düşünerek küçüçük kara çadırın yanına gidip attan inmiş.

Akşam Kenceke Çaar mayayı samış. Bir kazan dolusu sütü pişirmiş. Herkese birer kase verip: “Töştük’ün ruhuna da bir kase ağız sütü adayın” demiş. Kayın babası: “Artık kemikleri toz-toprağa dönüşmüş Töştük’e ada” dersin diye Kenceke’nin dediğini beğenmemiş. O arada Töştük: “Ey baba, Töştük’ünün nasıl bir işareti vardı?” diye sormuş. İhtiyar: “Oğlumun sırtında avuç içi kadar bir kırmızı beni vardı” diye cevaplamış. “Öyleyse, o Töştük’ün benim!” demiş. Sekiz abisi, sekiz yengesi, amca ve teyzelerinin hepsi Töştük’ün etrafını çevirerek sarılmışlar. O arada Kenceke doğum sancısı çekmeye başlamış. Yedinci günü erkek çocuk doğurmuş. Hayvan kesip kutlamışlar. Çocuğun ismini Coodarbeşim koymuşlar. Töştük dağılmış Kıpçak halkını biriktirmiş, bozulanı düzeltmiş, kopanı bağlamış (Orozova, 1998: 165-179)

11. Coodarbeşim

Bir varmış bir yokmuş Kebez-Dağ’nın geniş yaylasında ejdarha ile güreşen, cadı ile savaşı, tüm dünyayı gezen Töştük adlı bir kahraman yaşamış. O sakalı beyazlaşıp ihtiyarlayana kadar evlat görmemiş.

Töştük: “Bu dünyadan ruhumu teslim edersem kim Kıpçak halkımı savunacak” diye üzülürken karısı hamile kalmış. Kaplan etine aşermiş. Alnında kalı var, aslan gibi yelesi var, gümüş kakül oğul doğurmuş. Töştük çok sevinip tüm Kırgızı çağırarak düğünde doksan hayvan derisini yüzüp oğlunun adını Coodarbeşim koymuş.

Coodarbeşim beş aylıkken ayağa kalkıp altı aylıkken yürümüş. O zaman babası: “Oğluma nazar değmesin” diyerek Coodarbeşim dokuz yaşına gelene kadar onu kimsesiz bir yerde büyütmüş.

Coodarbeşim dokuz yaşına gelince babası er kıyafetini giydirip, Kılıkara adlı atına bindirip düşmanları anlamayı öğretmeye başlamış.

Günler geçmiş, aylar geçmiş, yıllar geçmiş. Coodarbeşim’in olgunlaşıp, babası gibi dağ kadar bir kahraman olmuş. Bir gün babası Coodarbeşim’i ava çıkarmış. Ak dağ koçu atıp, ceylan kovalarken babası oğluna: “Ben sana bir sır söyleyeyim” demiş. Coodarbeşim: “Nedir o sır? Söyle baba” demiş. Töştük: “Bu yerden yürüyerek bir çok nehir, bir çok göl geçip bir altın pınara gelirsin. O altın pınarda altı başlı Ak dağ koçu su içer. Ben de o dağ koçunu aramaya gidip onu tutamadan geri dönmüştüm. O Ak dağ koçunu atıp bana götürürsen, senden dünya kadar razı olurum” demiş. O zaman Coodarbeşim: “Ay ve

senelerce yürüsem de, sana o Ak dağ koçunu getiririm” diyerek evine gelip yola hazırlanmaya başlamış. Annesi Kenceke: “Bu sene gitmeyip gelecek sene gitsene. Uzak yola çıkacak yaşta değilsin daha” demiş. Coodarbeşim: “Ben it gibi dayanıklılığımı örte gelmişim. Ben arı saflığımı giye gelmişim. Ben babam alp Töştük’ün gazabına kalamam” diye annesinin dediklerine karşı çıkmış.

Annesi Kenceke yumruk kadar beyaz el torbasını oğluna vererek:

– Oğlum, bu yerden Doğu’ya doğru yürürsen Ong oyul diye bir yere gelirsin. On meleğin hepsi gelir. Oradan nasıl geçersin?” diye sormuş.

– Onunu on yere kıyarak vururum. Ondan geçerim, demiş Coodarbeşim

– Kederli diye yere gelirsin, Kırk kırk aletiyle gelir, ondan nasıl geçersin oğlum? demiş annesi.

– O kırk kırk yere vurarak düşürürüm. Ordan da geçerim anneciğim, demiş oğlu.

Sayırsız derya su rastlar, sayısız sıra dağ rastlar, yoğun ormanlar rastlar; onları nasıl geçersin? diye sormuş annesi.

– Onu bir sihirli kuğnun sayesinde geçerim, diye cevap vermiş Coodarbeşim.

Oğlum, ordan daha ilerlersen, dokuz yolun kesildiği yer var. Ondan ileri gitsen bir boz tepe var. Ona yaklaşırsan dedenin boz karargahı var. Oba kadar büyük bir cadı yatan tayı uyandırıp, uyanık tayı uyutup ortalıkta dolaşiyor. Al yanaklı gelin kısrak samaktadır, al yanaklı yiğit taylarını emziriyor. Anneannen: “Oğlum, sen kimin oğlusun, çabuk söyle” diye sorar. O zaman sen: “Susayarak gelen insana suyu verip sonra soru sor” diye cevap ver. O sana bir büyük kase kırmızı verecek. Kırmızı içtikten sonra: “Ben Kenceke’nin yavrusu, Töştük’ün oğlu Coodarbeşim’im de. O zaman üçü sana sarılırlar. Uzun yeveli boz aygıra binip bir yiğit haber vermeye gidecek. Oruskan’la beraber yiğit geri gelir. Ünlü Altın-Pınar’daki Ak dağ koçu aramaya gidiyor olduğunu söyle. O zaman deden: “Töştük’e de yazıklar olsun, Kenceke’ye de; çocuğa kıyafet, alet, eyer hazırlamadan nasıl gönderdi? – diye sana yola giyecek kıyafet, alet ve eyer verir. Ancak o eyeri alma. Babamda iki tarafı altın, önü gümüş; Töştük benim elimi sormaya gittiğinde ondan sorduğu bir eyer var, onu sorduğun zaman sana vermez. Kendin girip: “ kendi eyerimi kendinden mi esirgeyeceksin” diye al da atına eyerle. Şimdi seni Kılıkara’ya, Kılıkara ikinizi ise bir Tanrı’ya emanet ettim”diye Kenceke hayır duasını edip Coodarbeşim’i doğru yola yönlendirerek göndermiş.

Coodarbeşim yürüye yürüye annesinin dediği sayısız nehir, sayısız dağı geçerek Boz-Döbö adlı bir yere gelmiş. Gelince geçen Kenceke'nin dediği cadı yatan tayı uyandırıp, ayakta duran tayı ise uyutarak dolaşmış. Al yanaklı gelin kısarak sağıyormuş, al yanaklı yiğit tay emziriyormuş. Coodarbeşim'in kim olduğunu bilince al yanaklı yiğit Oruskan'a haber vermeye gitmiş. Dedesi gelip Coodarbeşim'e sarılmış.

Sohbet ederken Coodarbeşim ünlü Altın-Pınar'a gidiyor olduğunu söylemiş. O zaman Oruskan'ın karısının gözünün yaşı göl olmuş ve demiş: "Ey ihtiyar, Töştük ile Kenceke'ye yazıklar olsun, çocuğu böyle nasıl gönderirler; ne savaşacak aleti, ne de eyeri var". Öyle deyince Oruskan birisini gönderip beyaz ipeği aldirmiş. Usta kızlar ve gelinlerden getirip ipeği eritmiş.

Avcılara ise: "Dağ tekesinin boynuzunu getirin" diye emretmiş. Böylece Oruskan avcılara dağ tekesinin boynuzunu getirtip ustaların hepsini toplayarak altın yay ve sır cebe²⁷ ok yaptırmış. Altmış tekenin derisini özel hazırlanmış sıvıda bekletip yumuşatarak pantolon yaptırmış. Altı ayaklı ala atını eyerleyip Coodarbeşim'i bindirmiş. "Şimdi oğlum sen kuru ve sert dal getir" diye bir çocuğu göndermiş. Çocuk geçenki yere gidip ata yükleyip getirmiş. Onu usta eğrerek beyaz yastık yapmış. Böylece Coodarbeşim'in tüm aleti hazır olmuş.

Oruskan yedi ayaklı sarı atı eyerleyip: "Şimdi oğlum yolun açık, yoldaşın kadir olsun!" diye duasını etmiş. O zaman Coodarbeşim: "Dede, Töştük babam annemin elini sormaya geldiğinde sana iki tarafı altın, ön kaşı gümüş eyer vermiş. O eyerini bana verir misin" demiş. Dedesi vermemiş. Coodarbeşim: "Kendi eyerimi benden mi esirgeyeceksin?" diye gidip evden alıp Kılıkara'ya eyerlemiş.

Tayların bağlandığı urganda bağlı duran Kılıkara'nın başına yular taktığında iki yaşındaki at gibi olmuş, sırtına eyer altlığı koyduğunda, üç yaşına gelmiş gibi olmuş Kılıkara, kuyruk kayışı geçirdiğinde tam at olmuş. Eyere tutunma kayışını çekince büyük bir dağ kadar at olmuş.

Yağlanmış kuyruğu,

İpek kadar uzadı,

Kırışan ayağı,

---

²⁷ Bir çeşit yay oku

Tabak kadar yayıldı.

Yaşlı anne-baba çocuğa dua edip yoluna eşlik etmişler. Çocuklar da arkasından bir süre bakmışlar. Çocuk uzaklaşıp gözden kaybolmaya başladığında evlerine geri dönmüşler.

Yolda yürüye yürüye bir yere gelince Kılıkara geyik gibi boynunu geri çevirmiş ve Coodarbeşim'e demiş:

Cesursun ama aklın yok,
Hiçbir şey ile işin yok,
Aptal kahraman imişsin
Benim bildiğimi bildin mi,
Benim hissettiğimi hissettin mi?

Coodarbeşim: “Ben hiçbir şeyi fark etmedim, çabuk söyle Kılıkara'm!” demiş. Kılıkara: “Kaynar'ın Kara-Gölü'ne yarım günlük yol var. Orada Canaalı adlı dev var. Onun Kuu Kulan adlı atı, kuu cebe adlı yayı var. O hanı öldürüp Aksaamay adlı kızını eline geçirmiş. Aksaamay seni rüyasında görmüş ve sana aşık olmuş. “Şimdi Coodar'ım gelir” diye seni bekliyormuş. Canaalı devi öldürsen Tanrı'nın sana merhamet ettiği; eğer onu öldüremezsen sen evini ben de sürümü göremeyeceğim” demiş.

Yolda ilerlerken Coodarbeşim Canaalı'nın köyüne yaklaşmış. O arada Canaalı karısına: “İssız bozkırda karga dersem, karaltı gibi, karaltı desem karahindiba gibi, karahindiba desem kanatlı gibi, meğerse ayaklı birisi geliyormuş” derken Coodarbeşim de yaklaşmış. Coodarbeşim Canaalı ile birkaç gün ve birkaç gece dövüşerek devin başını almış. Aksamayla nikah kıymış ve Ak dağ koçunun izinden gitmiş.

Yürüye yürüye bir yere gelince Kılıkara: “Ak dağ koçu şu an bir pınar geçip, bir otlayıp, bir de Çaar-Arçanın dibinde yatıyor. Ayakkabılarını çıkar ve çorapla git. Yavaşça yanına kadar yüzerek yaklaş. Benim gemimi ise çıkart ve otlamaya bırak. Sonra da onu suya bırak” demiş. Coodarbeşim aceleyle Kılıkara'yı sıkıca ayaklarından bağlamış.

O Çaar-Arçanın yanına gelip nişan alarak yayı atmış ve başını kopartmış. Arharın başını alıp Kılıkara'ya gelince gökten siyah bir şey Coodarbeşim'i kapıp gitmiş. Meğerse o Coodar'a aşık olan Nurkan'ın kızı Nurperi imiş.

Nurperi Coodar'ı evine götürmüş. Günler geçmiş, aylar geçmiş. Böyle yıl olurken bir günü Nurperi: "Coodarbeşim, senin çok düşündüğün bir şey var mıydı? On meleği gelip beni tekmeledi" demiş. O zaman Coodarbeşim'in aklına Kalkara gelmiş ve

Alakanın çabuk koyup

Arkasını yere tak diye koyup

Bağrınca bağırıp

Eriğin başını eğip

Yedi yemeği geri kusup

yere düşmüş. Nurperi: "Şimdi sen Kalkara'yı getir buraya" diye Coodarbeşim'i Kalkara'ya göndermiş. Coodarbeşim bıraktığı yere gelince yerde bir deri varmış. Meğerse Kalkara oymuş. Birazcık canı varmış. Kalkara Coodarbeşim'i tanıyarak:

Dediklerimi dinlemeyen,

Aptalla yola niye çıktım.

Söylesem sözümü dinlemeyen

Uyanıkla yola niye çıktım?

"Gemimi çıkar, beni ise otlamaya bırak ve onu suya at" demiş Kalkara.

Coodarbeşim Kalkara'nın üzerinden eyeri alınca derisi de kuyruk kayışı ile beraber çıkmış. O zaman Kalkara: "Artık ben üç sene otlayayım, üç yıl olana kadar gelme" deyip Coodarbeşim'i geri Nurperi'ye göndermiş. Coodarbeşim Nurkan'ın yerinde daha üç sene yaşamış. Nurkan düğün yapmak için otuz gün oyun ve dokuz gün de düğün yapmış. O arada Kalkara kendisi gelmiş.

Nurkan altın han çadırı, ve her şeyi elli deveye yükleyip, altın külçe, ak gümüşü deveye asmış ve Asmayıl ve İsmail adlı iki yiğitle beraber Nurperi ile Coodarbeşim'i göndermiş.

Yürüye yürüye Cılamış'ın dağına gelince Nurperi ile Coodarbeşim dinlenmek için çadır kurmuşlar. Orada altı gün dinlendikten sonra bir gün Coodarbeşim'le Nurperi gezmeye dağaya çıkmışlar. Onlar dağa çıkınca o iki yiğit Asmayıl ile İsmayıl: "İkimiz zehir kurşun yiyelim, ancak ölmeyecek kadar. Sonra hastalandık diye yere düşelim. Coodarbeşim'le Nurperi hangi ilacı verse de: "Biz çok hastayız, iyileşirsek ancak Gülgaaki'nın çiçeğinden iyileşiriz" diye hiç kalkmayalım. İt İçmez'in gölüne giden gelmez

diye işitmiştim. Coodarbeşim de gitse gelmez. Böylece Nurperi bizim olur” diye anlaşmışlar.

Coodarbeşim’le Nurperi gelince Asmayıl ile Ismayıl hastalanıp sızlayarak yerde yatmışlar. “Ne oldu sizlere?” diye sorunca: “Bizim eski hastalığımız tuttu. Hiçbir ilaç yardım etmez. Ancak Gülgaaki’nın çiçeği derman olur” diye daha da sızlanmışlar.

Böylece Coodarbeşim Kılkarayı eyerlemış, kınısız kılıcını bağlamış; altın yay sırsını da omzuna asmış ve Gülgaaki’nın gülünç getirmeye çıkmış.

Coodarbeşim sayısız dağ, keçi gezmez zirve, insan yürümez yeri yürüyerek açıp yerdeki bir sürü çiviye rastlamış. Oradan Kılkaraya ayaklarını değdirmeden geçmiş. Coodarbeşim yürüye yürüye bir cadıya rastlamış. O: “Cut iyregim cut, kart iyregim kart”²⁸ diye Coodarbeşim’i yutunca damağında durmuş. O zaman yaşlı kadın: “Seni yutunca damağında kaldın, herhalde sen benim akrabamsın?” diye sormuş. Coodarbeşim: “Ben Tştk’n oğlu, Kenceke’nin yavrusuyum” diye cevap vermiş. İhtiyar: “Kenceke ile yakın yeğen idim” diye geri kusmuş. “Gülgaaki’nın çiçeğine gidenlerin yolunu kesip bırakmazdım. Bu zamana kadar kimseyi geçirmedim. Oraya giden geri dönmez. Beni dinlersen, geri dön” demiş ihtiyar kadın. Coodarbeşim onu dinlemeden yoluna devam etmiş.

Coodarbeşim gideli birkaç gün olunca Asmayıl ile Ismayıl Nurperi’ye “seni alacağız” demişler. O zaman Nurperi: “Ben ikinizle de evlenecek miyim? Birinizi biriniz öldürün. Kim diri kalırsa onunla evleneceğim. Sen ise şu kuyuya gir ve yıkan, sen ıkart dediğinde çıkartırım” demiş.

İsmayıl suya girince Nurperi ipi kesiverip Ismayıl’ı öldürmüş.

şimdi ise söze o Kılkaradan başlayalım. Bir gün Kılkaraya: “Artık Gülgaaki’nın çiçeğine az kaldı. Yarın ğleye doğru ulaşırız. Gülgaaki’nın üç kızı var. Onlar her zaman göle girip eğlenirler. Suya girmeden önce kılıfını çıkartırlar. O arada ben kırk kanatımı yayarak boz tavşan gibi alçak olup atılan ok kadar hızlıca ulaşırım. Sen ise boz atmaca gibi alıcı olup kılıfı kapıver. Sen yürüdüğün zaman deve kadar, inek kadar, yılkı kadar, koyun kadar taş senin peşinden uçacak. Ateş de seni kovar. Ancak sen arkana bakma. Baban Tştk de: “Oğlum arkana bak, arkana bak!” diyecek. Ben ise kanatımı yayarak kaçmaya devam ederim. Annen, tayatan, hepsi sana: “Oğlum arkana dn!” diyecek. O zaman da

---

²⁸ Cadının büyü sözü.

bakma. Beyaz güvercin önünden uçup gelip ellerini senin alınına değdirecek, şart bu; ancak o zaman dur. Güvercinin kılıfını ver. Onlar kılıfını giyip çiçeği sana getirirler” demiş.

Coodarbeşim yürüye yürüye ertesi öğlen geçen Kalkara'nın dediği yere gelmiş. Gelince Gülgaaki'nın üç kızı giysilerini çıkartıp, suda eğleniyor olduklarını görmüş. Kalkara tavşan kadar alçalıp, Coodarbeşim de boz atmaca kadar yırtıcı olup kızların giysilerini alıp gitmişler. Coodarbeşim'i inek kadar, koyun kadar taşlar peşinden kovalamış. Coodarbeşim hiç arkasına bakmamış. Ancak beyaz güvercin gelip elini alınına değdirince Coodarbeşim durmuş ve güvercinin kılıfını vermiş. Onlar gebini giyerek o çiçeği Coodarbeşim'e getirmişler. Gülgaaki'nın çiçeği kışın solmaz, güzel kokulu, güzelliği insanlığı şaşkırtan türden bir çiçekmiş.

Coodarbeşim Gülgaaki'nın çiçeğini getirince o iki yiğit yokmuş. “Bunlar nereye gitti?” diye sorunca Nurperi:

“Asmayıl ile Ismayıl,
İnsandan beter kurnazmış
Aklını kimse bilmeyen,
Hinoğlu hinlermiş,
Asmayıl ile Ismayıl,
Hayalperest sersemlemiş,
Gönlünü yanlış yere adamış,
Göz önünde kurnazlık yapmış.

İt İçmez'in gölünden giden dönmeyeceğini bilerek seni göndermişler” diye olan geçeni anlatmış.

Böylece aylar seneler geçmiş ve Coodarbeşim ile Nurperi anne-babasına gelmiş. Ancak Çoyun'un oğlu Temir alp ile onun köyünü basıp, babasını kuyuya atmış.

Coodarbeşim Temir alp ile birkaç gün, birkaç gece dövüşerek, onu yenmiş. Böylece Coodarbeşim halkına han olmuş. Anne-babası ve karısıyla mutlu yaşamış. (Orozova, 1998: 179-186)

12. Küçük Oğul

Bir varmış bir yokmuş, bir han varmış. Bir gün rüya görmüş. Rüyasında gördüğü kuşun gözlerinden yaş yerine boncuk akıyormuş. O böyle acayip bir şeyi hayatında duymamış, görmemiş. Ertesi sabah han kalkamayıp öğlen olana kadar yatmış. O hanın üç oğlu varmış. İki yetişkin ancak oyun oynamayı pek severlermiş. Oğulları gelip babasına ne olduğunu sormuşlar, han ise cevap vermemiş, ses çıkartmamış. Ertesi günü aynı vakitte gene iki oğul ne olduğunu iki elini göğsüne alıp diz çökmüş vaziyette sormuşlar. Han rüyasındaki acayip şeyi anlatmış. İki oğlu o kuşu bulmak için “gideriz” diye hazırlanıp yola çıkmışlar. Günler, aylar ve yıllar geçmiş ama hanın oğullarından haber olmamış. Küçük oğlu da artık olgunlaşıp yiğit olmuş. Han ise iki oğlu için kederlenmiş, halk da kendi bildiğini yapıp, isyana başlamış.

O zamanlarda han küçük oğluna: “Ey oğlum, iki abin gidip dönmediler. Benim gördüğüm şey sadece bir hayal imiş. Şimdi sen onların peşinden gitme, ben ölürsem beni kim gömecek? Halka kim bakacak? Diriliğimde yanımda ol” demiş. “Yok baba, boncuk gözlü kuşu bulmasam da, abilerimin nerde olduğunu bir öğreneyim. Sizin hiçbir şeye ihtiyacınız yok. Oysa abilerimi bulmazsam pişman olursunuz. Baba izin verin, gideyim. Hanlığınızdan merak etmeyin; akıllı, cesur ve adaletli insanlardan halk başçısı olarak hazırladım. Bana izin verin” – deyip iki kez izin alıp eğilmiş. Han: “Baht konsun, hızır kollasın. Cesur arkadaşım, iyi niyetli kollayanın olsun. Amin” – diye dua etmiş.

Çocuk yorulmaz ata binip, yırtılmayan kıyafeti giyip, kırk günlük yemek alıp, kırk günlük yola çıkmış. Güneş kırk kez batıp, kırk kez sabah olmuş; çocuk da kırk kez uyku görmüş. Zorlanmış, atı zayıflayıp, kendisi de kuru çırpı gibi olmuş. Gözleri soluyan bulak gibi olmuş. Ancak kırk birinci günü atı otlatıp kendisi uyuyakalmış. Bir vakit gözlerini açtığında gece olmuş. “Korkak mert değil – namert, cesur cömert” diye kendi-kendisiyle konuşup etrafına baktığında atı otliyormuş. Etrafa göz gezdirince uzakta el kadar alev görünmüş. Çocuk kendine gelip, atını eyerleyip hızlıca yanan aleve yaklaşmış. Yaklaşıp baktığında çok yorulmuş, yüzünü kıl basmış, giysileri eskimiş iki kişi ardaç ağacından ot yakıp uyuyorlarmış. Çocuk onları uyandırıp kim olduklarını sorduğunda kendi ağabeyleri olduğunu görmüş. Böylece birbirlerini tanıyıp kucaklaşıp öpüşüp selamlaşmışlar. Ertesi sahur vaktinde kalkıp, karınlarını doyurup üçü o boncuk gözlü kuşu aramaya çıkmışlar. Yolda ilerleyince “giderse döner”, “giderse dönüp dönmeyeceği şüpheli” ve “giderse dönmez olan üç yolun ayırımına gelmişler. En büyük abisi “giderse döner” adlı yola, ondan

sonraki abisi “giderse dönüp dönmeyeceği şüpheli” olan yola geçerler. En küçüğü “giderse dönmez” olan yola çıkıp abileriyle vedalaşır; su, orman geçip, çöl gezip büyük dağa gelmiş. Yolda sayın kenarından yamaç üzerinden giderken önünden bir sürü av hayvanı yolunu kesmiş. Çocuk ejderha gibi ıslık çaldığında hepsi uçmuşlar ama tekrar yolunu kesmişler. Sonunda çocuk pars gibi onları kovmaya başladığında yolun iki tarafına ayrılmışlar. Çocuk güneşin battığı yerde dinlenip sabah olan yerde yola çıkarak gak diyen karga, guk diyen kuzgunun olmadığı yere rast gelmiş. Aniden gözleri büyük, saçları dağınık bir ihtiyar kadın ortaya çıkmış. İhtiyar kadın: “Gak diye karganın uçmadığı, kişinin ayak basmadığı yerde sen ne yapıyorsun? “Süf” sen geyik ol!” diye çocuğu geyiğe dönüştürmüş. Çocuk zıplaya zıplaya gidip geyiklerin arasına girmiş. O yürüye yürüye sonunda sütünları bakır, duvarları gümüş, kirşleri altın, yan sütünları cevher, acayip ve büyük bir eve denk gelmiş. Evin girişindeki gümüşle süslenmiş dolaplar parlıyormuş. Yan sütunları mum gibi ışıldıyormuş. Çocuk şaşırarak baş köşedeki odaya girdiğinde ay ve güneş gibi güzel ve melek gibi bir kız oturuyormuş. Konuşayım derse konuşamaz, çocuğun içini ateş basmış. Böylece iki gözünden boncuk gibi yaşlar akmaya başlamış. Üzüntüsü saydaki taş kadar, kederi atın başı kadar olmuş. Meleği ayaklarıyla zıplayarak zorla uyandırmış. Melek doğrularak zorla uyanıp: “Ay anneciğim gene yakışıklı yiğidi geyiğe dönüştürmüş, acımasız” diye içinden fısıldamış. Kovadaki suya beyaz taşı koyup, ondaki kara taşı çıkartıp çocuğu yedi kere üfleyip önceki haline dönüştürüp: “Ne yapıyorsun?” diye sormuş. Çocuk gözleri boncuklu kuşu anlatmış. Kız: “İşte babanın rüyasına giren kuş benim kuşum, onu meleklerin hanı benden zorla aldılar. Meleğin şehri çok uzakta. Gitme, gidersen ölürsün” demiş. Çocuk buna razı olmamış: “Ölürsem ölürüm, babam yerinden kalkamıyor. Öyle yatmaya devam ederse ecelinden önce ölebilir. Gitmem gerek” demiş. Kız çocuğu sinayarak: “En az kırk günlük yol, sonu ise çok karışık bir yol, ondan geçemezsin. Onun ötesinde kırk günlük dağı asla geçemezsin. Geçsen de inemezsin. Geçitten inmek de kırk günlük yol. Eğer bunları geçersen üstü göğe kadar bir çınar ağacı var. Orada alpakarakuşun yuvası var. O her sene doğum yapar. Her sene de civcivlerini ejderha yer. Eğer ejderhayı öldürüp onun civcivlerini kurtarırsan istediklerin gerçekleşir. Bunları yapmaya gücün yok. Boşuna ölüp gitme” demiş. Çocuk: “Bu konuda hiç merak etme. Güreşmeye gücüm var” diye cevaplamış. Melek çocuğun dediklerini yapacağına emin olup ona bir kutu vermiş: “Öyleyse, yolun açık olsun. Bu kutuyu asla kaybetme. Karnın acıktığında içindeki yemekten biraz yersen hemen karnın doyar” demiş. Çocuk ile kız ebedi arkadaş olmuşlar. Çocuk yola çıkmış. Karnı acıktığında kutudaki yemekten bir küçük parça yiyerek yorgunluğunu gidermiş. Hiç uyumadan ve yolundan hiçbir yere

sapmadan yoluna devam etmiş. Kızın verdiği yiyecek çocuğun uykusunu almasını sağlıyormuş. Yorgunluğunu giderip attan ve kuştan hızlı yürümesini sağlıyormuş. Kırk günlük yola dört günde ulaşmış. Kırk günlük geçidi dört günde geçmiş. Geçitten sonra da kırk günlük yolu dört günde yürüyerek aşağı inmiş. O arada üstü göğe direnen çınar ağacı gözükmüş. Ona yaklaştığında kalınlığı ağaç kadar bir ejderha çınara yapışarak yukarı çıkıyormuş. Çınarın başında alpkarakuşun yavruları sabırsızlanıyorlarmuş. Çocuk kutudaki yemekten yiyip, kılıcını çıkartıp, gerilerek vurduğunda ejderha ikiye bölünmüş. Çocuk ejderhayı parça parça doğrayıp çınarın başına çıkınca alpkarakuşun üç yavrusu seviniyormuş. Onu kanatlarının altına almışlar ve ona demişler: “Sen şimdi aşağı inme, annemin gelecek zamanı oldu. Annem gelirken çok sert buran olur, ona hiçbir şey dayanamayıp koyun, at ve hatta ev kadar taşlar uçar. Uçup gelip ağaca konduğunda, ağaç üç kere tabana değip yukarı kalkar. Ama bundan korkma”. Böylece gök gürüldemeye başlayıp canlı hiçbir şey gözükmemeye başlamış. Gerçekten de alpkarakuşun asaleti onun civcivleri dedikleri kadarmış; koyun, at ve ev kadar taşlar yerinden uçmuşlar. O arada alpkarakuş çınar ağacın üstüne konmuş. Ağaç üç kere yere değip üç kere yukarı kalkmış. Yavrularının diri olduğunu gören alpkarakuş rahatlamış. Aniden rüzgar dinlenip güneş çıkıp yaz günü gibi olmuş.

Alpkara kuşun yavruları annesine: “Kötülüğü mü önce gösterelim yoksa iyiliği mi?” diye sormuşlar. Alpkara kuş: “Önce kötülüğü gösterin” demiş. Civcivler dörde parçalanan ejdarhanın cesedini gösterdiklerinde alpkara kuş hepsini birden yutup geri parçalayıp kusmuş. “Şimdi iyiliği gösterin, yavrularım” demiş. Civcivler çocuğu gösterdikeleri zaman, Alp kara kuş çocuğu beline kadar yutuvermiş. Civcivler annesininin kanatını, boynunu tırmalayıp sabırsızlanmışlar. Alpkara kuş çocuğu geri kusup: “Ey sabırsız yaramazlarım, bir az sabretseydiniz çocuğu ok geçmez, kılıç kesmez, ateşe yanmaz, suya boğulmaz yapardım” demiş. O çocuğunun kim olduğunu sormuş. Çocuk boncuk gözlü kuşu aramak için çıktığını söylemiş. Alpkarakuş: “İyiliğe iyilik, yardım edeyim. Ben geyik toplayayım, sen derilerini sıyrıp, çanta yap. Etlerini de ona koy, sonra uçarız” demiş.

Alpkara kuş dediği gibi geyikleri dağ-kuyudan toplamış. Çocuk ise onların derisini sıyrıp, bin adet çanta yapıp etini koyup, bin kovaya ise su koyup ağızını kapatarak alpkara kuşun üzerine asmış. Kendisi de onun üzerine oturmuş. Alpkarakuş göğe kalkmış. Çocuk alpkara kuş sağ tarafına baktığında bir çanta et, sol tarafına taktığında bir kova su vermiş yol boyunca. Bir ara alpkara kuş çocuğa sormuş: “Yer gözüksü mü?”. Çocuk: “Yer eyer

altlığı kadar görünüyor” diye cevap vermiş. Alpkarakuş: “Daha gelmemişiz” diye uçmaya devam etmiş. Alpkarakuş et sorduğunda çocuk kendi takımından (dizin arka tarafı) etini kesivermiş. (Ondan beri insanın dizinin arka tarafı çukur olmuş.) Bir ara alpkara kuş: “Yer gözücüyor mu?” diye tekrar sormuş. Çocuk: “Gözücüyor” diye cevaplamış. “O zaman ulaşmışız” diyerek aşağı inip yere konmuş. “Bundan sonra tek başına git. Şu dağın arkası devlerin mekanı. Onlar kırk gün uyumazlar, kırk gün de uyurlar. Tepeye çıkıp bak, eğer devler her yerde taş gibi gözücüyorsa onlar uyuyorlardır. Uyumuşlarsa beni çağır. Uyumamışlarsa geri dön” demiş.

Çocuk tepeye çıkıp baktığında dağ kadar devler her yerde horlayarak uyuyorlarmış. Çocuk alpkarakuşu işaret ederek yanına çağırılmış. Kuş tepeye gelip çocuğu orada beklemeye karar vermiş. Çocuk devleri gezerek şehre girmiş. Boncuk gözlü, inci yaşlı kuşu arayıp her eve bakmış. Sonunda yorularak bir güzel eve girince güzel bir kızın uyuyor olduğunu görmüş. Kızın yanında kafeste bir kuş varmış. Çocuk bir müddet düşünüp tüm cesaretini toplayıp kızı uyandırmış. Uyanan kız çocuğa bakıp: “Sen kimsin, insanın ayağının basmadığı yere sen nasıl geldin?” diye sormuş. Çocuk kendini tanıtip, ne için geldiğini anlatmış. Kız onunla beraber gitmeye razı olmuş. Çocuk üç yolun ayrımına gelip alpkara kuşla vedalaşmış. Alpkara kuş geri dönmüş. Kızı yanına alıp kuşu omzuna kondurup abileriyle vedalaştığı yere gelmiş. Orada iki abisi onu bekliyormuş. İkinci abisi kara sakallı adam olmuş, en büyük abisi ise ak sakallı ihtiyar olup ihtiyarlığa boyun eğmiş. İki abisi kardeşini öncesinden de genç, cesur ve yakışıklı bulmuşlar ve çok şaşırılmışlar. Geceleyin ikisi danışarak: “Babam zaten bunu çok sever, artık gerçekten ikimiz mirasımızdan eksik kalacağız. Bunu öldürelim ve “kuşu biz bulduk” diye götürelim” demişler. Uyurken çocuğu da kızı da öldürdükten sonra kuyuya bırakıp kuşu ise yanlarına alıp yollarına devam etmişler. “Kuşu biz bulduk” diye babasına gidip: “Küçük oğlun bizi dinlemedi ve dönmez yola gidip geri dönmedi. Bekleye bekleye yorulduk. Nihayet gelmeyince de umudumuzu kestik. Boncuk gözlü, inci yaşlı kuşu alıp işte geldik” demişler. Babası küçük oğlunun dönmediğine çok üzülererek: “Bana küçük oğlum olmadan bu kuşun gereği yok. Kuşu siz alın ama oğlumu bulun” demiş ve ikisini de kovmuş. Evden çıkıp ikisi kuşu tartışmışlar ve en büyüğü kardeşini öldürmüş. Sonra da kuşu alıp bir hanın hanlığında oturmaya kalırmış.

Şimdi bunu bir tarafa bırakıp, o küçük oğulla ebedi arkadaş olan kızdan bahsedelim. O gece rüyasında ölüp kuyunun içinde yatan kız ile çocuğu görmüş. Hemen dost kızını ve kırk devesini yanına alıp kuyuya gelmiş. Ölmüş olan kız ile çocuğu diriltip

kendisi kaybolmuş. Çocuk halkına gelip, abisini bulmuş. Boncuk gözlü, inci yaşlı kuşu babasına vermiş. Kendisi kızla evlenip mutlu ve mesut yaşamış. (Orozova, 1998: 245-251)

13. Altın Kuş

Bir varmış bir yokmuş bir ihtiyarın üç oğlu ve bir büyük elma ağacı varmış. Her sene o elmadan yiyen ihtiyar gençleşirmiş. Bir senesinde elma daha olgunlaşmadan kim olduğu belli olmayan birisi yemiş. Gelecek sene ihtiyarın en büyük oğlu elmayı gözetlemiş. Gözetlerken gece yarısı uyuyakalıp elmayı yiyeni gözden kaçırmış. Ondan sonraki sene ikinci oğlu beklemiş ve o da elmayı yiyenin kim olduğunu görememiş. İhtiyar üçüncü sene küçük oğlunu bekletmiş. O uyumadan kuuray²⁹ oynamış. Bir anda altın kuş gelip ağaca konup elmayı yemeye başlamış. Çocuk yavaşça gidip kuşu kanadından tuttuğunda kuş uçup gitmiş; ancak bir kanadı kopup çocuğun elinde kalmış. Çocuk ertesi kuşun bir kanadını babasına götürmüş, babası: “Madem kanadını bulmuşsunuz, kendini de bulun” demiş. Kuşu bulmak için iki abisi güzel atlara binip, iyi aletlerden alıp yola çıkmış. İhtiyarın küçük oğlu: “Ben de giderim” diye babasından izin sormuş. Babası razı olup sarı atı (kunan) oğluna eyerlemiş.

Çocuk yürüye yürüye yol kenarındaki siyah taşa denk gelmiş. Kara taşta yazı yazılıymış: “Sol tarafa gidenin kendisi ölür, sağ tarafa gidenin atı ölür”. O arada sarı taya dil çıkmış: “Ölürsem ölürüm, sağ tarafa git” demiş. Çocuk sağ tarafı seçip yolda gelirken bir ormanın içine girince bir kurt onları kaçırmış. Çocuk attan inip kaçmış. Kurt atı basmış. Atınan ayrılıp bir ağacın dibine gelip ağlarken kurt yanına gelmiş: “Korkma, ben atını yedim, ama seni istediğine ulaştırırım” demiş. Çocuk kurdun üzerine oturup gözlerini kapatınca kurt birkaç dağı geçip: “Aç gözlerini” demiş. Çocuk gözünü açtığında bir şehre gelmiş. Kurt: “Kuş şu evde, yavaşça gidip ayaklarından tutmayıp kanatlarından tutarak çık” demiş. Çocuk eve girince kurdun dediklerini unutup kuşun ayağından tutmuş. O arada ayağındaki çingirak çalmış. Hanın yiğitleri uyanıp gelip çocuğu tutuklamış. Sabah onu hana götürmüşler. Han: “Kuşu niye çaldın?” diye sormuş. Çocuk: “Benim babamın bir elma ağacı vardı. Onu yiyince babam gençleşirdi. Kuşunuz üç yıldır elmayı yiyor ve dolayısıyla babam ihtiyarlıyor” demiş. Han: “Baban için hizmet eden oğulmuşsun. Senin canını almayacağım, ancak, buralarda bir hanın altın yeledi, altın kuyruklu atını bana getir.

---

²⁹ Bir çeşit ney

Onu getirirsen kuşu veririm” demiş. Çocuk kurda gelip: “Han, bir hanın altın yeleli, altın kuyruklu atı var. Onu getirirsen altın kuşu vereceğim dedi” demiş. Kurt: “Merak etme, üzerime bin ve gözlerini kapa!” demiş. Kurt bir anda: “Gözlerini aç!” demiş. Çocuk gözlerini açınca bir başka şehre geldiklerini görmüş. O zaman kurt: “Kırk saraydan sonra bir saray var. O sarayın içinde altın yeleli at var. Ancak yularından tutmayıp, yavaşça yelesinden tutarak çık” demiş. Çocuk girip gene kurdun dediklerini unutup, yularından tutarak çıkınca yakalanmış. Ertesi sabah hanın önüne götürdüklerinde çocuk ne için geldiğini anlatmış. O zaman han: “Sen çocuk baban için hizmet ediyormuşsun, seni cezalandırmayacağım, ancak buralarda Bança adlı hanın bir güzel kızı var; onu getirirsen altın yeleli, altın kuyruklu atımı veririm” demiş. Çocuk gidip kurda söyleyince, kurt: “Üzerime bin” demiş. Çocuk kurdun üzerine binip gözlerini kapatmış. Kurt bir müddet yürüyünce “aç gözlerini” demiş. Çocuk gözlerini açıp etrafına bakınca sabah olmuş. O zaman kurt: “Sen gidip alamazsın kendim gideyim” diye çocuğu orada bırakıp kendisi gitmiş. Hanın kızı sabah önünde kırk kız, arkasında kırk kız, sağ tarafında kırk kız ve sol tarafında kırk kız olarak ağaçlık yere dinlenmeye çıkmış. Kurt duvardan atlayarak elma ağacının dibinde saklanmış. Kızlar yanından geçince hanın kızını tutmuş. Yolda gelirken kız ile çocuk birbirlerine aşık olmuşlar. Çocuk kurda: “İkimiz ayrılamayacağız, buna bir çare bulsana” demiş.

Böylece şehre gelmişler. Kurt güzel bir kıza dönüşmüş. Çocuk hana istediğin kız diye kurdu getirmiş. Han çocuktan razı olup atını vermiş. Kız ile çocuk yollarına devam etmişler. Han kızı bir odaya alıp bir vakit yanına gidip oturayım diyecekken kız kaybolmuş, yerinde kurt oturuyormuş. Han korktuğundan bayılmış. Kurt ise evden ayrılmış. Böylece kız ile oğlanın yanına gelmiş. Üç altın kuşu olan hanın şehrine yol almışlar. Yolda çocuk kurda: “Bu attan da ayrılmak istemiyorum, buna da bir çare bulsana” demiş. Kurt: “Olur” diye güzel bir ata dönüşmüş. Çocuk hana atı götürünce han razı olmuş ve altın kuşunu vermiş. Çocuk altın kuşunu koluna kondurup, altın yeleli ata binerek, güzel kızı da yanına alıp evine doğru yürümüş.

Han avcılarını toplayıp geçen çocuğun getirdiği ata binip dağa ava çıkmış. Avcılar atı bir düzlüğe bağlayıp, kendileri avlanmaya gitmişler. Onlar gidince ata dönüşen kurt tekrar kendi haline dönüşerek atların hepsini yiyip çocuğun peşinden gelmiş. Üçü yürüyerek çocuğun atının yendiği ormana gelince duraklamışlar. Kurt çocuğa bıyığının bir tane kılını kopartıp vererek onunla dost olup ormanda kalacakmış.

Kız ile çocuk yolda ilerlerken kız: “Burada atı dinlendirelim, hem de geceleyelim” demiş. Çocuk razı olup orada gecelemişler. İki uyrken iki abisi gelip: “Babam oğlum bulmuş, siz bulamadınız diye bizden nefret edecek” diye birbirleriyle danışarak kız ve kuşu yanlarına alıp, çocuğu ise öldürüp ata binerek gitmişler.

Bir günü ormanda esen rüzgardan ibaret kurt çocuğun kokusunu duyarak çocuğa gelmiş ve çocuğun cesedini kargaların gagalıyor olduğunu görmüş. Orada kurt kargaların hanını tutuklayıp: “Ölmezlik suyunu getirin, yoksa bırakmam” demiş. Kargaların hanı kargaları ölmezlik suyuna göndermiş. Onlar ölmezlik suyunu ağızlarında götürmüşler. Kurt karganın hamisinin kanını suya karıştırarak çocuğa sürmüş. Çocuk: “Çok uyumuşum” diyerek kalkmış. Kurt çocuğa: “Seni abilerin öldürmüş. Üstüme bin, seni evime götüreyim” demiş.

Gidince kızla büyük abisi evlenmeye hazırlanıyormuş. Çocuk: “Eve gidip izin al” diye bir ihtiyar kadını babasına göndermiş. İhtiyar kadın dışarıdan girip: “Bir çocuk için izin istiyor” demiş. Babası: “Girsin, belki benim küçük oğlumun küüsünü³⁰ çalacak” diye izin vermiş. Çocuk eve girip ney çalmış. O zaman kız: “Beni alan çocuk bu, bu ikisi onu öldürerek beni buraya getirdiler” demiş. Babası herşeyi öğrenince kız küçük oğluyula evlendirmiş. Bir gün o kurt serseriye dönüşerek çocuğa gelmiş. Çocuk onu tanıyıp güzelce misafir etmiş. İhtiyar ise her sene o elmayı yiyerek gençleşirmiş. (Orozova, 1998: 251-254)

14. Cennet

Bir varmış bir yokmuş bir han yaşamış. O hanın üç oğlu ve üç kızı varmış. O her zaman gezmeye ava çıkarmış. Bir gün han kırk yiğidiyle akşamüzeri evine doğru gelirken önünden altın av hayvanı çıkmış ve hemen kaçivermiş. Han onu kovalaya kovalaya çöle kaçırmış. Çöle girince de o deveye dönüşmüş. O zaman han: “Deve olsa da gerekli bir şey” kendisiyle beraber götürmek için eğilip tutarken deve deve dönüşmüş. Han bu duruma hayran kalmış. Dev ise: “İşte han, hoş geldin... Seni buraya ecel mi götürdü veya azap mı getirdi” diye sormuş. Han korkarak: “Canımı sağ bırak, canımı sağ bırak” diye deve yalvarıvermiş. O zaman dev: “Eğer canımı sağ bırakırsam karşılığına bana ne verirsin?” demiş. Han titreye: “Ey dostum, başım senin, canım senin” diye yalvarmış. “O zaman benim istediğim senin üç kızın” demiş. Han: “Seni iki kere dedirtmem”. O zaman dev: “Ne

---

³⁰ Küü: ezgi

zaman vereceksin?” diye sormuş. Han: “Benim öldüğüm gün gel, sana söz veriyorum” diye geri dönecekken, dev: “Ey han, senin kızların için benim vereceğim hayvan yok; hayvanım da şu, düğünüm de şu, sana yaptığım iyilik de şu, yaptığım kötülük de şu” diye hana bıçak vermiş. “İsmi -Cannat, bu bıçak istediğine ulaştırır” diye hanı evine göndermiş.

Böylece han birkaç sene halk hükümlüğünü sürdürmeye devam etmiş. Günlerin birinde han hastalanmış. Hastalanıp yatakta yatarken deve verdiği sözü hatırlamış. Sonunda yaşayacağına emin olamayan han: “Diriyken çocuklarımın mirasını vereyim” diye düşünerek üç oğlunu çağırması ve danışması: “Ben artık yaşayamamak gibiyim... Sizlere bırakabileceğin üç şey; birinize hanlığımı, birinize zenginliğimi, birinize de söyleyeceğim bir şey var. Şimdi dışarı çıkıp kiminiz neyi almak istersiniz, gidip danışın” demiş. Üçü dışarı çıkıp danışmışlar. En büyük oğul demiş ki: “Tanrıdan korkarsanız, ben ikinize göre ak sakallıyım, hanlığı bana verin” demiş. Ondan sonraki oğul: “Öyleyse zenginliği ben alayım” demiş. En küçük oğul da: “Babamın söyleyecek sözünü ben alayım” demiş. Böylece üçü danışıp bittikten sonra babasının yanına gelmişler. En büyük oğul: “Ben hanlığı aldım” demiş. Ondan sonraki oğul: “Ben zenginliği aldım” demiş. O zaman babası: “Hanlığımı alan hanlığı, zenginliğimi alan zenginliğimi almaya gidin, şimdi de çıkın” demiş ve küçük oğuluyla başbaşa kalıp şöyle demiş: “Şimdi oğlum sana söyleyeceklerim şu: ben yedi gün sonra ölürüm. Beni iyice gömün. Ben gömmeye giderken sen evde kal. O arada “Ablalarınızı almaya geldik” diye eşek binen üç serseri gelir. Üç kızını üçüne ver. “Beni mirassız bıraktı” diye bana küsmeye, senin mirasın – şu. Bu bıçağı al, kara akıtmalı at küheylan senin, kimsenin ona kakkı yok. Bıçağın ismi – Cannat. İstedığın amaca ulaştırır, özelliği de işte bu. Bu hakkında kimse bilmesin, eğer bilirlerse kendine zarar edersin” demiş. Oğul da: “Tamam babacığım, istediğin gerçekleşir” diye bıçağı iyice saklamış.

Bir hafta geçince babası ölmüş. Koyun kesilmiş, mizafirler ağırlanmış ve tüm adetler yapılmış. Böylece hanın cesedini götürecekken halk cümbür cemaat gelmiş. Hanın küçük oğul ise babasının istediği gibi evde kalmış. Babasının koyacağı mezar kuzeyde imiş.

Evden babasının cesedi çıkar çıkmaz kara eşek binen, asa değneği elinde tutan, beyaz sarıklı bir kişi gelmiş. “Ey abi, nerden geliyorsun?” diye çocuk sorunca, o kişi: “Ey oğlum, nerden geldiğim ne yapacaksın. Babamın emanetini ver” demiş. Çocuk: “Olur, abi” diye büyük ablasını çağırıp o eşek binenin yanına ablasını da bindirip ikisini göndermiş. Ondan sonra da bir eşek binen kişi gelmiş. Ona da bir sonraki ablasını vermiş. Sonra

üçüncü eşek binen kişi gelmiş, ona da küçük ablasını vermiş. Kendisi atını binip cesedin peşinden gitmiş. Gittiğinde yeni gömüp bitmişler. Böylece babasıyla vedalaşıp, ağlayarak evine geri dönmüş.

Evde kalan hatunlar büyük abisine demişler: “Kardeşinizin yaptığı ne? Ölenin üstüne cabası gelip, babasının naaşı evden çıkmadan kendi bildiğini yapıp üç ablasını üç eşek binen serseriye bindirip gönderdi” demişler. Onun öyle yaramazlığına büyük abisi çok kızarak. “Hele şimdiden böyle davranan sonra bizi rahat bırakmaz” diye düşünmüş ve kendi kardeşini kanının dökülmesine neden olacak şekilde ağaca asıp öldürecek olmuş. Kardeşini ağaca götürmüş tüm halka duyurmuş: “Kendi kardeşim olsa dahi yaramazlık yaptığı için ağaca darağacına bağlayıp öldüreceğim!” O arada diğer abisi eğilerek: “Biz üçümük kardeş idik. Babamızın toprağı soğmadan bu şekilde birbirimizi öldürüşmemiz yanlış olur. Buna el der? Sizden ricam, çocuğun kanının dökülmesine neden olmadan, en iyisi hiç duymadığımız, hiç görmediğimiz bir yere gidip yaşamaya devam etsin” demiş. Onlara bakan halk da: “doğru, doğru” diye abisinin sözünü doğru bulmuşlar ve kardeşinin dediğine razı olmuş.

Sabah hanın abisi yedi deveye altn, gümüş-altın asıp yanına da yedi yoldaş vererek: “Yedi deveye asılan parayı gerekli duyduğun şeye harca ve hiç duymayacağımız, hiç görmeyeceğimiz yere gidip yaşa” diye göndermiş. Böylece çocuk nereye gideceğini bilmeyip rastgele gitmiş. Sonunda bir büyük şehrin kenarındaki bir büyük sazın yanına gelip dinlenmişler. Uyurken birkaç haydut gelip yede deveyi parasıyla ve yedi yiğidi de üzerindikileriyle ve atıyla beraber çalmışlar. Yiğit sabah kalkınca tüm parasından, yoldaşlarından, develerinden ve hatta kara akıtmalı küheylan eksik kaldığını görmüş. Etrafindan kimse yok tek kalmış. Çocuk: “Ben bu kadar Tanrıya nerden yanıldım, hiç değilse binecek atım olsaydı” diye ağlamış. “Ben gerçekten babamın kendi oğlu değilim. Eğer kendi babam olsaydı beni böyle zorlukla kalmama izin vermezdi” diye düşünürken babası verdiği bıçağı hatırlamış. “Meğerse, bunu unutmuşum. Özelliğine bir bakayım” diye bıçağı eline alıp her tarafında bakarak: “Bu beni nasıl istediğime ulaştırırsın? Babam beni kandırmış” diye düşünmüş. Sonunda: “Yapacak başka çarem yok, bununla bir konuşayım” diye “Cannat” demiş. O arada bir ses çıkmış. Çocuk çok şaşırarak kendini kaybedip yere düşmüş. Biraz sonra kendine gelip başına kaldırınca yanında bıçağı görmüş. “Bu nasıl bir acayip şey, ne olursa olsun bununla bir konuşayım” diye bıçağı eline alıp “Cannat” demiş. O arada “Efendim” diye ses çıkmış. Çocuk korkarak bıçağı yine elinden atıvermiş. O zaman babasının dediklerinin doğru olduğunu anlayıp onun bir faydasını görmek için

üçüncü defa “Cannat” deyince “Efendim” diye sen çıkmış. Çocuk düşünerek: “Şimdi yedi yoldaşım, Kara kaşka tulparım ve tüm kaybettiklerim yanımda fayda olsun” emretmiş ve uyuyakalmış. O arada atların sesi işitilmiş. Korkarak uyanıp gözlerini açtığında Kara kaşka tulparı, yedi yoldaşı ve tüm varlıkları yanındaymış. Çocuk onları görüp çok sevinmiş.

O zaman yiğit düşünerek: “Eğer yedi yiğidim bu sırrımı bilerlerse bana zarar verirler diye onları azat edeyim. Her biri istediği yere gidip yaşasın” demiş ve “Kahramanlar ben sizlere hakkımı helal ettim, sizlere çok raziyim. Her biriniz bindiğiniz atınızla, giydiğiniz kıyafetinizle, sürüklediğiniz devenizi parasıyla birinize biriniz eşlik etmeden istediğiniz yere gidip hayatınıza devam edin. Ben ise bundan sonra yalnız giderim” demiş. Yiğitler dinlediklerine inanamışlar: “Gerçekten mi bunu istiyor yoksa, bizi sınamak için söylüyor” diye düşünerek: “Hayır, bizim sizden ayrılarak halkımıza geri gitmemiz olmaz. Ölürsek de kalırsak da sizinle beraber oluruz” demişler. Çocuk dediğini gene tekrarlamış: “Eğer iyilikle gitmiyorsanız, o zaman başınızı alırım” diye korkutmuş. Yiğitler çocuğun ciddi olduğunu anlayınca sevinerek: “İki dünyada kötülük görme, yolun açılsın” diye dualarını edip her tarafa gitmişler.

Çocuk atını binip yürüye yürüye bir şehre gelip pazara girmiş. Şehri gezip bittikten sonra bir büyük yolla gelirken önünde bir şey parlamış. “Bu neymiş?” diye iki tarafına bakınca minare başında Ay dersen ay, güneş dersen güneş güzel kız varmış. Kızı görünce çocuk aşık olmuş. Ondan sonra yürüye yürüye şehirden çıkıp iki tarafına bakınca bir çalı-çırpıdan yapılmış çadırı görmüş. O zaman çocuk: “Benim bu şekilde gezmem olmaz” diyerek Cannat’a: “Benim kara küheylanıma giysilerimi katlayarak bağlanmış vaziyette, bana lazım olana kadar insanın görmediği bir yerde otlasın. Hemen yanıma kayış çizme, deri şapka ve deri şalvar , gömlek fayda olsun” diye emretmiş. Hemen dediklerinin hepsi gerçekleşmiş.

Çocuk giysilerini giyip çalı-çırpıdan yapılmış çadırdaki yaşlı kadın ve adamın yanına gitmiş ve: “Selamün aleyküm, baba” demiş. O zaman ihtiyar: “Aleyküm selam, gel oğlum, nerden geliyorsun?” diye sormuş. “Ey babacığım, ben bakacak kimsesi olmayan bir yetimim. Çocuğu olmayana çocuk olmak isterdim” demiş. “Ey oğlum, sözün güzelmiş, öyleyse bize oğul ol” demiş. Böylece çocuk ihtiyar adam ile kadının oğlu olmuş. İhtiyarın sadece beş keçisi varmış. O azıcık süt verir imiş. Çocuk eçkileri otlatırmış. Günbe gün süt çoğalıp, bolca yoğurt yapmışlar, kaymak ve süt dolup hayatları iyileşmeye başlamış. Yaşlı adam ve kadın buna çok sevinerek: “Çocuk hayırlı oldu” demişler.

Bir gün çocuk ihtiyardan: “Şehre gidip geleyim” diye izin almış. İhtiyar: “Gitmek istiyorsan git” diyerek biraz para vermiş. Çocuk evden uzaklaşınca: “Kıyafetlerimle, kara küheylan fayda olsun” diye Cannat’a emretmiş. İki kere dedirmeden, istedikleri gözünü açıp kapatınca hazır olmuş. Çocuk atına binip giysilerini de giyip şehre gider ve orada da gezinmiş. Akşam üstü evine doğru gelirken geçen gördüğü kızı bir daha görmüş. Çocuk daha da beter ona aşık olup, çaresizce arzulamış, kızı alsam diye gözü dört olarak evine gelmiş.

Böylece çocuk keçi bakmaya devam etmiş. Bir gün babasından izin alıp tekrar şehre gitmiş. Bellir bir yere gidince: “Yanımda küheylan olsun” diye Cannat’a söyleyince istediği gerçekleşmiş. Küheylan binerek şehre gidip akşama kadar gezip dönünce tekrak o kızı görmüş. Uzun süre bakmış ve evine gitmiş.

Evine yaklaşınca Cannat’a tulparını emanet etmiş ve demiş: “Şimdi bir yük, yuları kendir, üzongisi ahşap, eyeri de ahşap kahverengi genç kısarak, sermek için döşek, yaşlı kadın ve adama giyinecek ikişer tane giysi hazır olsun” demiş. Anında dedikleri gerçekleşmiş. Çocuk kahverengi kısarak yükünü asıp evine varmış. İhtiyar adam ve kadın getirdiği giysilerini giyip, döşeğini serip çocuğa çok minettar olmuşlar. Uyuyacak vakit olunca çocuk ihtiyara: “Sizden bir şey rica etsem yapar mısınız?” demiş. İhtiyar: “Ne rica edersen onu yapmaya hazırım” demiş. “Öyleyse hanın kızını bana alın” demiş. “Olur, yarın hana gidip söyleyeyim” demiş. Ertesi hana ker baytalı binmiş, eline de topuz almış ve hanın saray kapısına varmış. Kapıdaki yiğitler ihtiyarı içeri almamışlar. O ise akşam üstüne kadar topuz ile saray kapısını vurmuş. Sonunda bıkan han “içeri alın” diye emir vermiş. İhtiyar hana gelip: “Efendim, talihliye görücü, talihsiz davacı gelir demişler. Ben size görücü keldim. Oğluma kızınızı veriniz” demiş. Han çok kızarak: “Ne diye saçmalıyorsun, ben kızım senin oğlunla eşit değil” demiş ve ihtiyarın başını kesmek istemiş. Ancak hanın baş veziri: “Ey hanım, bu başını almanızı bile hakketmez. Bu şehirde çok zenginlerin oğlu bile sizin kızınızın kalınını ödeyemiyorlar. Bu ihtiyarın da gücü ne kadar dersin. En iyisi hazinem dolacak kadar altın ver diye belli bir gün versene” demiş. Han: “Aytsa aytpasa töğünbü, kuduran ihtiyarın gücünü görelim” diye düşünerek: “Beş günün içinde hazinem altınla doldurursan veririm. Ancak eğer verdiğim tarihten geç kalırsan kendinin de, oğlunun da başını alırım” demiş. Hanın cevabını alıp ihtiyar, üzülerek evine dönmüş. Oğlu: “Ey babacığım, moralin bozuk gibi görünüyorsun, han ne dedi?” diye sormuş. “Ey oğlum, han ne dersin, hazinem dolacak kadar altın ver, eğer bunu yapamazsan hem oğlunun hem de senin başını alırım dedi” demiş. O zaman çocuk: “Çok kolay işmiş, üzülmeysin” demiş.

Böylece göz açıp kapatana kadar aradan dört gün geçmiş. Yarın beşinci gün olacakken çocuk, gece beş eçkinin yanına giderek Cannat'ı eline alıp: “Yarın kırk nara asılan altın ve gümüş hazır olsun. Ona çekilen ipin bir türü altın, bir türü gümüş olsun. Üzerine kapatılan halının üzerinde altın, gümüş, yakut ve inciler örülsün. O kırk deveyi, kırk kız yedeğe alsın ve peşinden de kırk yiğit sürsün” demiş ve gidip uyumuş.

Sabah namaz kılmak için dışarı çıkınca ışıltıdan gözlerini açamamış. Korkarak içeri girmiş ve namazı sesli okumuş. Karısı: “Ey ihtiyar, namazı dışarıda kılsaydın” demiş. O zaman ihtiyar: “Ey Allah'ın cezası kocakarı, cesur isen git kendin çık dışarı” demiş. Kadın çadırdan gözetlediğinde ışıldayan nur gözüne vurmuş ve kadın korkudan bağırılmış. Birazdan sonra kadın kendine gelerek: “Bu ne mucize, bize gerçekten göründü mü. Yoksa bu güneşin nuru mu. Biz içeceğimizi içtik, yiyeceğimizi yedik, ama dışarıdaki çocuğa ne oldu. En iyisi dışarı çıkalım ve kötülükse kötülüğü, iyilikse iyiliği görelim” demiş. İkisi birbirlerine “sen çık” demişler ve sonunda çıkmaya cesaret bulmuşlar. Kolkola girerek dışarı çıkınca ışıldayan nur kırk narın üzerine asılmış halındaki altın, gümüş, yakut ve incinin yaydığı nurun olduğunu anlamışlar. Yaşlı kadın ile adam bunları görüp çok sevinmişler. İhtiyar adam çocuğu uyandırmış: “Bunlara baksana”. Çocuk: “Şimdi baba bunları hana götürün. Bunlar hanın yedi hazinesine bile sığmaz. Böylece sen de ki: “Benim getirdiğim biraz mülkü sığdıramıyorsan hanlığın hanlık mıdır. O zaman bahçene yığ” de. Han azarlanır ve der: “Geri götür”. O zaman da sen: “Ey hükümdarım, bunlarla eksliğini tamamla. Birazcık mülk için kötü görünecek değilim. Hani, kızını versene?” de ve hanın cevabını al” diyerek babasını göndermiş.

İhtiyar hanın saray kapısına yaklaşınca kırk kız ve kırk erkeği geri gönderip develeri kendisi sürükleyip hana gelmiş ve demiş: “Götürdüğüm koskocaman malımı al” demiş. Gerçekten de kırk devenin yükü hanın hazinesine sığmamış. O zaman ihtiyar: “Ey hanım, birazcık malı-mülkü hazine sığdaramadıysan hanlığın hanlık mıdır, öyleyse bahçene yığ” demiş. Han azarlanarak: “Geri götür” demiş. O zaman han: “Jetpegenine jen, bolbogonuna boy kılıp al. Hani, kızını versene, veya vermeyecek misin? Gerçeği söyle han!” demiş.

Han diye cevap vereceğine şaşırarak sağ kolu olan veziriyle danışmış: “Bu ihtiyardan nasıl kurtulacağız?” Vezir demiş: “Öyleyse, daamata bakalım. Daamat hoşuma giderse kızımı veririm, ancak hoşuma gitmezse oğlunun da senin de başını alırım deyin” demiş. Han vezirinin dediklerini doğru bulmuş ve demiş: “Üç gün sonra daamat gelsin,

eğer o hoşuma giderse veririm, eğer hoşuma gitmezse oğlunun da, senin de başını alırım” demiş ve ihtiyarı göndermiş.

İhtiyar evine gitmiş. İki gün geçince: “Baba, han ne dedi?” diye oğlu sormuş. “Ey oğlum, üç gün sonra kayın baban seni görmek istedi. Cevabını da o zaman verecek” demiş. Oğlu: “Neyse” diye uyumaya gitmiş. Geceleyin bir vakit bıçağı çıkartıp: “Yarın uyanık kırk yiğit yanımda olsun, Kara kaşka küheylan ve tavşan kadar birbirine benzeyen kırk tulpar mamıda bağlı dursun. Kırk yiğidim de kendimi kesip yapıştırmış gibi kendime çok benzer olsun. Atların bir yanı siyah, bir yanı da beyaz olsun. Yiğitlerin giydiği giysilerin bir tarafı beyaz, bir tarafı da siyah olsun” diye emretmiş ve uyumuş. Sabah ise her dediği gerçekleşmiş.

İhtiyar oğluna: “Hana ne diyeyim gidince” dediğinde, çocuk: “Hana gidip, daamat geliyor, görün de” demiş. İhtiyar baytalına binip: “Han hemen gitmiş ve demiş: “Daamat geliyor, görün”. Han vezirlerine: “Halkı sokağın iki tarafına dizin, daamatı görsünler” diye emretmiş. Halk yolun iki tarafına dizilerek, çocuğun gelmesini beklemişler.

Öğlen çocuk kırk yiğidini yanına alıp saltanat ile sokağın sonundan girip akşam vakti sokağın başından çıkmışlar ve evine gitmişler. Sokakta duranlar “daamatı gördünüz mü?” diye birbirlerine sormuşlar. O zaman bir taraftaki halk: “Gördük, kara at binip kara giysi giyip, yanına da kara giysili kırk yiğit alıp geçti” demiş. Bir tarafı da: “Yalan söylemeyin, beyaz at binip beyaz giysi giyip, yanına da beyaz giysili kırk yiğit alıp geçti” demişler. Sonunda böyle bir tartış büyük bir kavga-dövüşe dönmüş ve herkes birbirine girmiş. Hanın vezirleri zorla durdurmuşlar.

İhtiyar ise: “Ey hanım, daamatı ise gördün, kızını verecek misin vermeyecek misin?” diye sormuş. Han veziriyle danışmış: “Şimdi de şöyle deyin: Kızımı senin küçücük çadırına veremem. Orada gözüken altın pınarın üzerine benim sarayım gibi saray kur. Beş günlün zaman veriyorum. Eğer kurup bitiremezsen ölürsün de. O zaman gerçekten ihtiyar çaresiz kalır” demiş. Han ihtiyara: “Tamam. Sen orada gözüken altın pınarın üzerine benim sarayım gibi saray kur. O zaman sana kızımı veririm. Beş gün veriyorum, eğer gecikirsen kızımı vermek şöyle dursun, başını alırım” demiş. İhtiyar “olur” diye evine gitmiş. Aradan dört gün geçince çocuk babasına sormuş: “Han ne dedi?” “Ey oğlum, han ne desin. Altın pınarın üzerine benim sarayım gibi saray kur. Beş gün veriyorum, eğer bitmezsen başını alırım dedi” demiş. O zaman çocuk: “Tamam, baba üzülmeysin” demiş ve kendisinin yattığı yere gidip Cannat’a emretmiş: “Yarın sabah o altın

bulağın üzerine herkes hayran kalacak saray kurulsun. Hanın evi bir katlı ise benimki üç katlı olsun. Baş köşedeki evine deve kadar altın, kapısının önüne de at kadar altın hazırlansın”.

Sabah hanın şehrini altın bulağın üzerindeki ak sarayın nuru kaplamış. Ona bakan halk hayran kalmış. İhtiyar hana gidip: “Kızını verecek misin?” diye sormuş. Han çaresizden kızını vermiş. Çocuk çok rahatlamış; kızı ve üvey anne-babasıyla beraber altın pınarın üzerindeki evine göç ettirmiş ve mutlu yaşamışlar. (Orozova, 1998: 269-277)

15. İpek Böceği

Çok eski zamanlarda alçak gönüllü, cömert ve merhametli bir ihtiyar ve karısı yaşamışlar. İki de çocuklarının olmasını çok istemişler ama çok yaşlandıklarında bir oğul sahibi olurlar. Yaşlandığımız zaman gördük diye ismini de Kartaygan koyarlar. Oğul da anne ve babasının (kendisine) verdiği emeğin karşılığı olarak, küçük yaşlardan itibaren, çalışkan saygılı olarak büyür.

Büyüklerden utanır. Küçüklere de saygı gösterir diyerek köydekiler de onu çok sever.

Kartaygan zaman geçtikçe büyür güçlenir anne ve babasının yükünü azaltır. *Eline el, ayağına ayak olur*³¹. Babası her zaman oğluyla gururlanır. Hayatları düzene girer.

O baharda başkalarıyla yarışarak ekin eker ve ona çok iyi bakar. Sonbaharda da emeğinin karşılığı olarak bol ürün alır. Kışın ise bu emeğinin karşılığının bolluğu ile ailesini sevindirir. Bahar gelir gelmez Kartaygan tekrar önceki işlerine devam eder.

Zaman geçtikçe gelişir çiftçilerin babası olarak anılmaya başlar. Karganın arpa, buğdayın başakları çıktığı zaman babası bir kaza nedeniyle ağır bir hastalığa yakalanır. Başını kaldırmadan yatar ailesi bu duruma çok üzülür. İhtiyarın vücudunda küçük kurtçuk meydana gelir. Zaman geçtikçe kurtçuklar büyüyerek onun vücudunu yemeye başlarlar. İhtiyar bu hastalığa dayanamayıp bir günü çok üzülerek, gözyaşlarına boğulur. Çaresizlik içinde kalır. Zavallı ihtiyar tanrıya yalvarıp, kendi kendine konuşur, yorulunca da uykuya dalar. Bir ilginç rüya görür sakalları beline kadar uzanan bir heybetli bir ihtiyar şöyle der:

– Sen ağlamayı bırak, başını kaldır, ayağa kalk canını acitan o böcekleri

---

³¹ Deyim

bahçedeki o dut ağacına bırak. Onlar mutlaka ağaca yapışırlar. Kendin ise ardıc ağacının dibindeki pınarda yıkan, dedi.

İhtiyar uykudan uyanıp, etrafına bakınmış ama kimse yokmuş. O dışarıya çıkarak rüyasında gördüğü ihtiyarın söylediklerini yapar. Yalnız dut ağacının sallandığını görür. İhtiyar eline bir böcek alarak dut ağacına koyar. Kendisi dut ağacına yaklaşınca vücudundaki böcekler sırayla ağaca çıkmaya başlarlar. Onlar yaprakları ses çıkararak yemeye başlarlar. İhtiyar o pınara giderek elini yüzünü yıkar, yüzündeki kırışıkları kaybolduğunu fark eder. Sonra elbiselerini çıkararak yıkanmaya başlar. Eskisi gibi güçlenir ve genç yiğit olarak morali düzelir. Üç defa yıkanır.

İhtiyar evine gittiğinde karısı onu tanıyamaz. İhtiyar gördüğü rüyasını baştan sonsa anlatarak:

– Sen de gidip yıkan diye tavsiye de bulunur. Karısı gidip iki üç kez yıkanır

genç bir geline dönüşür. Oğulları onları tanıyamayıp bir müddet baka kalır. Kataygana her şeyi anlatınca o da çok sevinir.

Kartaygan bahçedeki dut ağacına yaklaşır, gidip bakar. Onun dallarında küçücük yumurtaya benzeyen bembeyaz şeyleri görür. Bunlar nedir diye uzun uzun düşünmeye başlar. Onlardan birisini yavaşça içini kırıp bakınca parıldayan ince ipleri görür. Hepsini toplayarak annesine verir. Annesi iplik yaparak, kumaş dokumaya başlar. Onun faydalı olduğunu anlayarak (halk) sormaya başlar. Sonradan dut ağacını yetiştirmeye ilgi duyarlar. (Sabır Uulu, 2008: 58-59)

16. Nasipsiz Nasipli Oldu

Geçmiş zamanlarda anne ve babasını erken yaşta kaybeden kimsesiz yetim bir çocuk varmış. Annesinin sonraki eşiyle beraber bir sene kalsa da çocuğa iyi bakmamış çocuk yetimliğinden dolayı yoksulluğun, açlığın zorluklarını çok çeker. Hayatın acılığını tadar ne kadar zorlansa da gelecekte ümidini kesmez kötü yola düşmeden haramdan uzak durur. Gücü yettiğince çabalayıp böğrünü yerden kaldırıp büyümeye başlar.

Çoğunlukla o, dağ taş arasını kendisine yurt yaparak yenilebilir Piyaz Soğan Işkın kuzukulağı gibi otları yiyerek hiçbir şeyden korkmadan yaşamaya devam eder. Zaman zaman anne babasının mezarını ziyaret eder. Elinde yayı olmasına rağmen kuş bile

avlamıyor. Onların altındaki yumurtalarına bile dokunmuyor, yavrularını görünce onlarla arkadaş olur.

Böylece büyür dağ taş da yalnız yürüse de yanından geçenlerin selamını esirgemez. Kimsesiz yetim ne kadar zorlansa da hısızlık yapmaz. Yalan söylemeyi sevmez. Emeğimle huzura kavuşmalıyım diye her zaman düşünür. Bir gün erken kalkıp yıkanıp yemek yedikten sonra batıya doğru yola çıkar.

Yolda düşünceli giderken yolda kesilmiş bir söğüt ağcını görür. Eline alarak suya gelir bunu yere dikip sevap kazanacağım der. Biraz daha ileriye gittikten sonra kıyıya çıkmış bir balığı görür. Ona da acıyarak yerden alır. Suyun kenarına gelerek önce söğüt ağacı diker, sonra balık için küçük bir gölcük yaparak balığı oraya bırakır. Fidan yaprak açarak büyük bir ağaç olur. Gölgesi çok güzeldi. Balık ise yumurtasını bırakır yumurtalar altına dönüşür. Çocuk uzun zaman seyrettikten sonra suya böcek getirip bıraktı. Çocuk suda yıkanınca suda kerpiç bulmuş onları alıp çamurla karıştırarak on kişi sığacak kadar ev kurar. Kazan için ocak yapar, kurumuş dolardan odun yığar. Oradan geçenlere çay kaynatıp verir. Elinden gelen iyiliği esirgemez. Kimsesiz yetim o yeri kendine mekân yapar ağaç yetiştirir çiçek eker, bir gün evinin yanındaki tepeye çıkar oradan soğan alıp eve döndüğünde arkasından bir devenin geldiğini fark eder evine gelerek o deveye tuz verir deveyi çökertip onun yünlerinden alır onun yününü bir çuvala koyarak kendine yastık olarak kullanır. Ağacı büyüyüp gölgesi herkesi sevindirir. Balıkların arasında ise altın balık parlar.

Kervancılara hizmet eder. Onlar çocuğa kap kaçak çay şeker, yorgan bırakırlar, evinin içi bunlarla güzelleşir.

Çocuk akşamleyin evinde düşünerek otururken, bir ak sakallı eve girer çocuk ayağa kalkıp selamlaşarak Aksakala yer gösterir.

Aksakal şöyle der:

– Oğlum çok kibar çalışkan biriymişsin, sana Tanrı her şeyi vererek. Ne

diliyorsan dileğin kabul olsun. Akşamleyin ben altı arkadaşım ile geleceğim, misafir eder misin? diye çocuğa bakar çocuk,

Yoksulluk utanç değil zenginlikte miras değil derler baba, misafir edebilirim gelebilirsiniz dedi, ihtiyar biranda gözden kaybolur.

Çocuk ekmek yapıp misafir ağırlamaya hazırlanır. Akşamleyin başta ak sakallı ile birlikte yedi kişi gelerek:

– Tanrı misafiriyiz diye otururlar.

Çocuk dua ettikten sonra deveyi keser kazana etini koyarak iyice pişirir et piştiğinde misafirlerin ellerini yıkatıp et verilir. Et ve et suyu ikram eder. Çabucak yiyip bitiriverirler ellerini tekrar yıkadıktan sonra sessizce otururlar.

Çocuk bunlar doymamış diye düşünerek devesinin diğer yarısını da pişirir. Sofra açılır et verilir. Bu sırada artık şafak sökmüştür. Çocuk dua isteyip herkesin eline su döker suyu dışarıya döküp gelinceye kadar misafirlerin birisi kalmış diğerleri gözden kaybolmuş. Çocuk çok şaşırır uzun uzun düşünür.

Ak sakallı ihtiyar gümüş sakalını yayarak çocuğa dua eder:

– Önünde hayvan arkada da çocukların olsun, yarın erken kalk etrafına bak

ahırların dolu koyun kısırağların memesi büyük ineklerin olacak hayvan sahibi olarak zenginleştiğin zaman kibirlenme, evine *kut*³² girsin dedi yedi insanın birisi Hızır dedi ve gözden kayboldu. Ertesi gün uyanıp tarlaya çıktığında etrafında bir sürü hayvan vardır.

Oğlan aile kurar. Üç oğul sahibi olur. Eşi de çocukları çalışkan iyi niyetli, kibar olarak halk içinde anılmaya başlar. Hayvan besleyenlere acıyarak merhametli davranırlar insanlara yardım ederler büyük oğlu et suyunu köpüğüyle sıcak içmeyi seviyormuş. Her gün et suyu yaparlar. Kısmetsiz yetimin başına talih kuşu konduğunu zengin ve merhametli olduğu halk arasında hızla duyulur.

Önceki üvey babası utanmadan bu iyi haberi duyarak oğlunun evine gelir ve bir hafta yatar. Çok iyi ağırlanır, misafir olur. Sonra düşünmeye başlar. Nasıl zenginleşti bunun sırrı nedir yaratıcı bu malın yarısını bana niye vermedi diye uzun uzun kederlenir. İneklerini, atlarını, koyunlarını tek tek inceler o koyun sürüsü içinde kulağına kut (talih kuşu) kuzuyu fark eder. Bunun bereketi bana da gelsin diyerek:

– Kuzuyu kes hepsini kazana koy diye rica bulunur.

– Çocuk özelliği olan kuzuyu keserek etini kazana koyar ve kaynatır kanlı köpüğü kazanın üzerine çıktığında orda kuzunun o özelliğinin olduğunu fark eder üvey babası

---

³² Bereket, talih kuşu

bereketli köpüğü içmek istediğinde o yetimin büyük çocuğu ondan önce davranarak içiverir. O zaman üvey babası:

– Başkalarının kısmetine dalaşmam doğru değilmiş. Bunlara yapılan dua kabul olmuş ve bereket gelmiş. Bundan sonra aç gözlülüğü bırakayım der. *Dua ile er yeşerir, yağmurla yer yeşerir*³³ diye söylenen söz boşuna söylenmemiş diyerek üvey babası evine döner. Böylece emeğinin ve kibarlığının neticesinde kısmetsiz oğlan kısmetli olur ve köyünün ünlü itibarlı insanlarından biri olmuştur. (Sabır Uulu, 2008: 66-69)

17. Ay Kızı Nasıl Barındırdı

Bir zamanlar yetim kız yaşarmış. Anne-babası öldükten sonra ona yaşlı deve ve inek miras olarak kalmış. Deveyi küçük yetim kız kendine giysi satın almak için satmış. İneği ise kesmek zorunda kalmış. Ancak etin hepsi bitmiş, giysi eskimiş ve kız çok zor durumda kalmış. Yoksulluk kızı uzak zengin akrabalarının yanına gitmesine mecbur etmiş.

Zengin akraba ona acıdığı için değil, ücretsiz işçi bulduğuna sevindiği için onu yanına almış. Böylece yetim kız zenginin elinde işçi olarak çalışmış. Su taşımak, odun kesmek, onları eve taşımak, inek sağmak ve tüm ağır işleri yapmak kıza çok zor gelmiş. Bazen ağacın demetini düşürdüğü veya suyu dolu getirmediği zaman onu şiddetlice bazen zenginin kendisi bazen de karısı dövermiş. Dayak atmalarından dolayı kız çok ağlamış.

Bir gün yerin soğuktan çatladığı ayazlı soğukta zenginin karısı kızı suya göndermiş.

Kız buzu delip kova dolu su almış. Evine doğru omuz sırtıyla su getirirken ayağı sürçmüş ve su dökülmüş. Ne yapsın zavallı kız? Tekrar suya dönmek için çok yorgun hissediyormuş ve yüzü morarmış, elleri ve ayakları donmuş. Eve boş gitmekten de korkmuş; kötü üvey anne onu kesin dövermiş.

Gümüş ay yavaşça üzerinde gezmiş ve zavallı kıza bakıyormuş.

Kız çok ağlamış ve yaşlar gözlerinde donmuş; fakat kimse bu gözyaşları görmemiş; ne insanoğlu, ne de hayvanlar. Hepsi soğuktan evlerine gizlenmişler. Dışarısı daha da soğumaya başlamış. Uzaktan gök gürültüsünün inlemesine benzeyen boğuk sesler: belki göldeki buzlar soğuktan kırılmaya mı başlamış, gece sessizliği bundan ötürü daha da korkutucu olmaya başlamış. Ağlayan kızı ancak solgun ay ve parlayan yıldızlar görüyormuş. Böylece kız Ay'a bakıp yalvarmış: “Beni burdan kurtar, büyülü Ay. Kurtar beni iyi olmayan yerden ve orda çektiğim eziyetten; beni acımasızca döven ve tek kelime

---

³³ Atasözü

güzel söz söylemeyen zenginın karısından. Kimse bana acımıyor, ne babam ne annem var. Yakınlarda da hiçbir yerde ısınabileceğim yurt da yok”.

Son sözlerini söyler söylemez ay onun ayaklarına gelmiş. Korkudan kız durduğu yerde donakalmış. Ay onu nazikçe kucaklamış ve kendisiyle götürmeye kalkarken kızın duasını işiten güneş de kızın mucizevi güzelliğine aşık olmuş ve gökyüzünden yuvarlanarak kızın ayağına gelmiş. Kız yüzünden ay ile güneş arasında mücadele olmuş; ancak savaş eşit olmamış. Güneş Ay’dan daha da güçlü çıkmış ve Ay’ı kazanmış.

O zaman Ay yalvarmış: “Ey, büyük güneş! Kızı bana ver; sana onun ne gereği var? Sen yeryüzünü karanlık olana kadar aydınlatıyorsun ve gündüzlerin senin çok kısa. Ben ise uzun karanlık geceleri yalnızlıktan sıkılıyorum. Yüksekten donmuş yeryüzüne bakınca öyle sıkılıyorum ki... Kızı bana ver, ne olur”. Güneş kızı Ay’a cömertçe vermiş. Ay kızını özenle kucaklayıp gökyüzüne doğru kalkmış.

Eğer Ay’a aydınlık gecede iyice bakarsan orada kızını omuz sırtıyla görmek mümkündür. Zavallı yerden kovulmuş yetim kız, Ay ve gökyüzü varlığını sürdürene dek ebedi yaşayacaktır. Bazen yetim kız kısa süre donuyor, o zaman kendi sevdiğine çok bağlanan Ay sıkıntıdan kararır. Bu duruma insanlar: “Ay tutuldu” derler; fakat güzel kız tekrar canlanır o zaman da Ay canlanır, yüzüne ne dolar ve gülümser (Muçnik, 1944: 33-34).

18. Sihirli Yüzük

Geçmiş bir zamanda Nurcan diye bir kişinin Aykız, Gülkız, Nurkız adlı üç kızını, Sarıtay adlı da tek (bir) erkek çocuğu vardır. Birazcık mal varlığıyla geçimini sağlarmış. Günlerden bir gün Nurcan’ın hanımı dünyadan göç eder. (Nurcan) Yavaş yavaş bunalmaya başlar. Evleneyim dese çocuklardan korkar evlenmeyeyim dese yalnızlıktan sıkılır. Şafak sökerse akşam, olmaz akşam olsa şafak sökmez. Ondan sonra günlerden bir gün aniden bir rüya görür. Rüyasında:

“Nurcan kızlarını kocaya başlık parasız ver” diye işaret gelir. Nurcan uyanıp geri uyur. Deminki düş geri (rüyasına) girip eline bir şeyi tutuşturup gider. O Hızır Niyaz adlı gizemli yüzüktür. “Bu yüzüğün adını söyleyerek çağırırsan istediğini yapar” deyip gözden kaybolup gider o ses. Uykudan uyanıp gözünü açıp baktığında yüzük sağ parmağındadır. Yerinden kalkıp oraya buraya yürüyerek düşünüp evinde yemeği olmadığından:

“Sofra dopdolu olsun yağlı kuzunun etiyle, kuru üzüm konulan kazan olsun” deyip emir verir. Bir müddet sonra istediklerinin hepsi gelir. Nurcan’ın kederi biter (ve) refah içinde yaşamaya başlar.

Nurcan henüz hayattayken oğluna vasiyetini söylemeye başlar.

“Ben öldüğümde bir divane, beni suda yıkarken bir divane, beni mezara koyarken başka bir divane getir. Ablalarını onlara başlık parasız ver. Evdeki mal mülkü de onlardan esirgeme. Yüzüğün kalması yeterli. O sana azık olur” der. Fakat; yüzüğün adını hiçbir zaman başka birine söylememesini ister. Gizemli yüzüğü Sarıtay’ın eline takar.

Aradan çok gün geçmeden Nurcan vefat eder. O babasının söylediği divaneler gelir. Üç ablasını ölenin vasiyetindeki gibi verir. Sarıtay babasının vasiyetini sonuna kadar yerine getirir. Evdeki mal mülkün hepsini dağıtıp göz görmez, kulak işitmez yere gider. Çok yol yürür. Yüzükten merhamet almayı tamamen unuttur. Zorluk çekip, bitap düşer bir vakit büyük bir nehre gelip kenarına dayanır. Yüzerek geçeyim dese zavallı yüzmeyi de bilmez. Fakat tevekkül edip suya girer. Suda akıp gider. Bir zaman sonra gözünü açsa akıntılar (onu) yemeye başlar. Nerden geldiğini, ne olduğunu kim bilsin bir büyük balık sırtını ona tutar. Böylece can havliyle uğraşarak suyun öteki tarafına çıkar. O tarafa dikkatlice bakarak otururken sığ orman görünür. Zorla ona ulaşır. Ormandan meyve toplayıp yedikten (sonra) biraz dinlenir. Ormana alışıp orada geceler. At sürüsüyle, yırtıcı hayvanlar etrafını kuşatarak gelir. Ağacın başına çıkarak kaçır yoksa onlar onu yiyecektir. İşte o ağacın başında geceyi geçirir. Deminki yırtıcılar birbirini yiyerek tüketirler.

Sarıtay yoluna yine devam eder yürüye yürüye bir yüksek dağa gelir. Etrafının hepsi dağ kayadır.

Yolu bulamadığından zorlanır. Üstelik acıkır. Dizlerine başını koyup otururken uyuya kalır. O sırada meleklerin sesi duyulur.

“Bu insanoğluymuş. Yardım edelim zavallı uçamayıp kalmış olmalı bir şekilde dağdan geçirelim” deyip Sarıtay’ın dört yerinden ısırarak giderler. Onu dağın üstünden geçirip düz bir yere indirirler. “Artık ölmeyeceğim” deyip hayattan ümit etmeye başlar Sarıtay. Malesef şiddetli rüzgar esen yere denk gelir. Hiç güneş görünmeyip sürekli tipi olur. Etrafta da böcekler vardır. Bunlardan zar zor kurtulur. Bir eski avluya girer. İçinde ihtiyar karı koca oturuyordur. Sarıtay kendi yorgunluğunu unutup iki ihtiyara çok acır. Sarıtay onlara oğul olur. İhtiyar karı koca çok sevinir. Eski evine Sarıtay’ı yatırıp:

“Oğlum sana söyleyeyim geceleyin dışarıya hiç çıkma” deyip ihtiyar karı koca uyumaya gider.

Bir süre sonra Sarıta: “Dışarıda ne sır varmış bakayım” deyip dışarıya çıkar. Gökyüzünde iki ay varmış ezan vaktine kadar (ona) bakıp durur. Bir ay sönüp yeryüzüne karanlık çöktükten sonra Sarıta kendi yerine gidip yatar. Sarıta baba annesine hiçbir şey hissettirmez. İhtiyar bohçasını alıp şehre gider. Karısı evde kalıp oradan buradan sohbet edip otururlar. “Geceleyin ki olayı söylesem mi” diye bir çok defa kendini durdurur. Yinede Sarıta gece dışarıya çıktığını iki ay gördüğünü söyler ihtiyar kadına.

Yırtıcı hayvan görmedim ayın ne sırrı var anlatır mısın? diye Sarıta yalvarır.

“Eh yavrum eh! Anlatmayayım desem bırakmadın artık neyse anlatayım” deyip annesi sözüne başladı:

“Padişahın genç bir Sahipcamal adlı bir kızı var. O kızlar ile her gün han, sarayında eğlenir. Kız çok güzeldir. İşte o nur gökyüzüne yükselir. Yeryüzünün aydınlık olması kızın ay gibi yüzüdür. Gün ağarıca yok olup gitmesi de onun eve girmesidir.”

Sarıta bunu duyunca içi içine sığmadı. Yüreği yanmaya başladı. Ona aşık olup kendini zor durdurdu: “Nasıl yapayım?” deyip düşünceye daldı. Ne yapacağını çaresini bulamadı. Sarıta’nın yüreği kedere dayanamayıp üç gün göğsünü sıkı tutarak yüreğine nasıl bir dert düştüğünü söylemeyip (yataktan) başını kaldırmadan yattı. Bunu ihtiyar fark edip çocuğunu sınıyarak sormaya başladı.

“Sahipcamala aşık oldum onunla evlenmezsem ölürüm!” dedi oğlan.

Sarıta ne yapacağını bilemeyip kafası karışık yatarken Hızır Niyaz gözüne çarptı. Yerinden kalkıverip:

“Hızırım evde türlü türlü yemek olsun sofraya dolsun” diye söyleyip annesinin yanına gitti. Geri geldiğinde evin içi yemek doluydu. İhtiyar kadın ne yapacağını çaresini bilemeyip:

“Gerçek mi rüya mı?” deyip hiç inanmadı. Lezzetli yemeklerden yemeye başladı. Oğlan çok lezzetli pişirilmiş pilavdan tattı ama yemedi.

“Sahipcamal’ı bana alın” diye rica etti.

Annesi ise;

“Evladım bu yolundan dön, padişahın kızıyla hiç fakir evlenir mi? Hiç uygun değildir” deyip sertçe söyler.

“O zaman benden ayrılırsın. O kızla evlenmezsem nasıl hayatta kalırım” diye yalvardı (Sarıtay). Annesi; “oğlu için öl desen ölürüm” diye bu zorluğa razı oldu. İhtiyar üç gün peş peşe gidip padişahın üç kale kapısını yıkadı. Dördüncü günü avlusunu süpürdü. Bunları koruyan üç bekçi uykuya daldığında kocakarı bundan faydalanıp gözden kaybolayım deyip giderken kovası kolundan düşüverdi. Gürültü bekçileri uyandırdı. Bekçiler ihtiyar kadını tutuklayıp hapsettiler. Padişah uykudan uyandıktan sonra ona götürdüler. “Deminki fark ettirmeden evi süpüren insan buydu. Biz yakaladık getirdik gerisini siz bilirsiniz” deyip padişaha bırakıp gittiler.

– Evet kocakarı doğru söyle insanlar uyurken sen ne arıyorsun? diye padişah sıkıştırarak sordu. O zaman ihtiyar kadın:

– Oğlum senin kızına aşık olmuş. Fakir fukara olsak da çaresizlikten rica etmek için geldim, dedi.

“İhtiyar kadının kellesini alsam mı?” diye en sevdiği vezirine danışır (padişah).

O zaman vezir: “Yok padişahım elinden gelmeyen iş verin” der.

Bundan sonra padişah: “Kırk tane cevher verip kızı alıp gidebilirsiniz onu bulamazsanız kızıdan umudu kesin” der.

İhtiyar kocakarı padişahın sözünü dinledi de saygıyla eğilerek geri geri dışarı çıkıp eve doğru yola koyuldu. (Sarıtay) karşılamak için bekliyordur.

Sarıtay ona:

“Anne üzülme yemeklerini ye” der.

Kocakarı yemeğe başladı. Sarıtay ise Hızır Niyaz ile konuştu.

“Ne istiyorsun?” diye Hızır Niyaz sordu.

Orada Sarıtay:

“Kır deve, kırk kısrak, kırk katır ve kırk eşekle dolu cevher yüklenmiş olsun. Bunları götürmek için yirmi beş yakışıklı adam hazırlansın. Kıyafetleri padişahın ömründe görmediği gibi yapılsın. Yirmi beş yakışıklı adamın kıyafetlerine cevherden düğüme hazırlansın. Yirmi atın kahkülüne cevherden can takılsın. Eyer takımları süslü ve çok pahlı eşyalarla kaplansın. Annem için hazırlanmış ayrı bir at olsun. Sadece padişah değil

vezirlerinin de akli çıkacak gibi olsun. Atın boyu on arşın olsun. Atlarda deve gibi çöksün ve güzel kıyafetleriyle annem binsin. Sahipcamal da Sarıtay'ın ebedi eşi olsun” deyip sözünü bitirdiğinde Hızır Niyaz: “Gözünü kapa sonra aç” dedi. O söylediği sorusu bütünüyle yerine getirildi.

Annesine çok görkemli at hazırlanıp iki yanına iki peri kızı (verilir).

Sarıtay:“Anneciğim hepsi hazır oldu şimdi padişahın sarayına doğru gidebilirsin” diye söyler.

Padişahın sarayına doğru yola çıkarlar. Padişah veziriyle dolaşip gezerken ihtiyar kadını görüp çok şaşırır. Vezirine danışarak onların hediyelerini alır.

“Damat oğlanda gelsin” deyip haber gönderir.

Sarıtay sihirli yüzüğe yine konuşur. Kırk deveye cevher yükletip padişahın evine doğru yola çıkar.

“Padişahın kızıyla Sarıtay evlenecekmiş” diye haber halk arasında konuşulmaya başlanmıştır. Toplanan insanlara altın cevher dağıtırlar. Kırk gün ağlayarak otuz gün oynayarak kızı Sarıtay'a verirler. Güzel bir eve yatırılıp iki güzel gelin yengelik yapar. Padişahın en güzel denilen evini beğenmez. Hızır Niyaz şehrin dışında güzel ev yapmıştır. “O ev bulutun üstünde olsun, altında yağdan göl, sütten göl olsun” denen ricasını gizemli yüzük gerçekleştirir. Uyandığında güzel evde yatıyormuş. Padişahın veziri kızına yengelik yapanlar yoktu. Yeni sarayı bir tek odun satan ihtiyar görüp o gelmiş. Bundan başka hiç kimse yoktur. Padişah iz sürüp, bir süslü evde cennetin yemeğini yiyip oturanların üzerinden çıkar. Sarayı görünce ağızları açık kalır. Kapı önünde altın, saçılı duruyordur. Padişah ile Sarıtay her gün ava çıkarlar. Bir sır olmalı deyip vezir Sahipcamal'ı sınıyarak sorar:

Ama Sahipcamal:

- Kocam sırnı bana söylemedi, diye cevap verir.
- O zaman kocan seni sevmiyormuş, edebi kocan olacağı şüpheliymiş” diye üzer (vezir).

Sarıtay avdan geldiğinde eşinin suratı asık, ağır iç çekerek nedense ters bakar.

Sarıtay:

“Hasta mı oldun sana ne oldu?” deyip elinden tutar. “Bana sen karım diyorsan sırrımı söyledin. İkimiz geçici yaşıyor olmalıyız ki bu (kadar) cevher altını, bu kadar serveti nerden bulduğunu neden bana söylemedin?” deyip Sahipcamal’a ısrar ederek sorar.

“Vezirse nasıl bir söz çıkacak” diye ikisinin konuştuklarını dinler. Sarıtay babasının söylediklerini unutup aşık olduğundan yüzüğün adını ve sihriyle bir çok şey yaptığını söyleyip anlatır. Hızır Niyaz elinden çıkararak vezirin eline gidip takılır.

Sarıtay şimdilik dursun şimdi vezirden söz edelim:

Yüzük anında veziri Sahipcamal’ı gökyüzünün yedinci katına çıkarır. Orada mutlu mesut yaşayıp kalırlar.

Sarıtay ıssız tarlada kalır. Eşini bulamayınca, padişahın huzuruna gidip, olan olayları baştan sona kadar eksiksiz bir şekilde anlatır.

“Ben uyursam, kırk gün, kırk gece uyurum. Ben uykudayken olan olaymış” diye pişman olur.

Eniştesi:

“Ben sana yardım ederim kırk günlük yolu kırk saate gideriz” deyip, kırk saat uçup ortanca abla eniştesine, yine kırk saat uçup en küçük abla eniştesine gelirler.

Abla eniştelерinin hayatı güzelmiş onu görürler.

Küçük eniştesi:

– Ben senin işini yaparım” diye söz verir. Saray gökyüzünün altıncı katındaymış yolu zorludur, ancak güçlük olsa da amacımıza ulaşırız. Kırk yıllık yol vardır. Dağların arasında büyük bir ağaca Simurg kuşu yuva yapmıştır. O her sene yumurtlar. Her sene yavruları uçacağı zaman ejderha yermiş. O ejderhayı sen öldürürsen Simurg kuşu istediğini yerine ulaştırır. Senin aradığım saraya sadece o götürebilir, diye akıl verir.

– Benim tuttuğunda bir karış, salladığında kırk kulaç kadar uzayan kılıcım var. Bunu al kuşun yuvası kırk yıllık yol ama ben göz açıp kapayana kadar götürürüm, diye inandırır.

Sarıtay’ın eniştesi geçitten geçit aşip taş üzerinden yürüyerek bir dağ geçidine ulaştırır ve kendisi “kuşun sinirine dokunmayın” deyip gider. Büyük ağaç görünüyordu. Sarıtay yavaşça yürüyüp ağacın dibine gelir. Altındaki pınarı görür ve susuzluğunu giderir. Yukarı baktığında ağacın başında iki (yavru) vardır. Dikkatlice bakıp otururken, uyuya

kalır. Korkarak uyandığında az az yağmur (yağıyordu). Bu yavruların gözyaşındır. Ağaca sarılmış yavruları ejderhanın yemesine az kalmıştı. Kırk kulaç kadar olan kuyruğuyla sürüklenerek gidiyordu. Sarıtay ejderhanın başını kesiverdi. Başını oraya buraya çarpıp canını çıkardı. Ejderhanın etiyle yavruları güzelce doyurdu. Bir yaprak yedikten sonra Sarıtay yavruların dilini anlamaya başladı.

Annemizin geleceği vakit geldi deyip Sarıtay'ı kanatlarının altına sakladılar. Tipi, rüzgar, kasırga, yağmur, dolu aşım Zımırık çocuklarına geldi. “Yiyip gitti” diye korkarak gelmişti.

Yavruları olup biten olayı anlattılar. Zımırık kuş çok sevindi.

“Kurban olduklarım o kişiyi bana gösterin” dedi. Çocuklar kanatlarının altından Sarıtay'ı gösterdi. Simurg kucaklayıp minnettarlığını bildirdi. “Ne dileğin varsa yaparım” dedi. Gökyüzünün yedi katına ulaşmak zor olsa da, Simurg kuşu kabul etti. Kırk tuluma su, kırk tuluma et hazırlayıp Sarıtay'ı üstüne bindirdi. “Sağ tarafa baktığında et, sol tarafa baktığında su ver” deyip, söyleyerek gökyüzüne doğru uçtu.

Yaklaşmaya yakın yemeği yetmeyince Sarıtay baldırının etini (kesip), sol gözünün suyunu akıtıp verdi. Sonra gökyüzünün yedinci katına ulaştılar. Kale kapsının yanına Sarıtay'ı bırakan Simurg kuşu yavrularına doğru uçup gitti. Kapı deliğinden baktığında, Sahipcamal'ı vezir kendi yatağına sürüklüyordu. O ise hiç istemiyordu. “Kendi kocam var” deyip hiç yüzünü göstermiyordu. “Bütün iş benim ağzımın sıkı olmasında” diyip kendi kendine kızdı. Vezir uykuya daldığında Sarıtay zamanını bulup:

“Hızır Niyaz” diye kendine çağırır.

Sihirli yüzük sıyrılıp Sarıtay'ın parmağına geri takılır. “Olduğumuz gibi kayın babamın yanına ulaştır” dedi. Gözünü açtığında kayınbabasının yanına gitmişlerdir. Vezirle Sahipcamal uykudadır. Sarıtay kayınbabasına gösterir. Padişah çok fena sinirlenir ve kıza kızar. Hemen yiğitlerini çağırıp vezirin kellesini kestirir. “Aileyi bozanlardan nefret edin!” diye, halka duyurur. “Antta, söze sağlam olup Sarıtay gibi yetişin” diye çocuklarına öğüt verir. (Sabır Uulu, 2008: 119-125)

19. Daat

Bir varmış bir yokmuş, bir yaşlı adam ile kadın odun toplayıp fırıncıya satarak geçinirlermiş.

Bir gün onlar odun toplarlarken, padişahın şımarık şehzadesi yiğitleriyle dağya gezmeye gelmişler. Padişahın oğlu babasının dünyası ile eğlenirmiş. Ne okuduğu ne öğrendiği hüneri varmış.

Yaşlı adamın eleştirici yönü varmış. Bir gün şehzadeye öğüt vereyim diye karşısından çıkmış:

– Ey, oğul, sana bir öğüt vereyim. Biraz bekle, demiş.

Çocuk biraz durmuş

– Senin ne mesleğin, ne hünerin, ne okuduğun var, bir meslek öğrensene, demiş.

Bunun dediğine bak, bana oku diyor. Babamın dünyası yetmez mi bana, demiş ve yoluna devam etmiş.

Beş-altı gün geçince yaşlı adam çocuğu durdurmuş ve demiş:

– Ey oğlum okusana!

– Bana mı oku diyorsun sen? demiş ve yiğitleriyle dövmüş.

Çok geçmeden çocuğun babası ölmüş. Bir-iki sene kumar oynayarak hanın zenginliğini tamamen yok etmiş. Bir hüner sahibi olmadığı için de bir yerde çalışamaz. Açlıktan ölecekken dağya odun toplamaya gitmiş. Çocuk o adamı tanımamış, fakat adam onu görünce hemen tanımış:

– Benim dediklerimi yapmadın. Odun toplamaya geldiysen, ikimiz beraber toplayalım, demiş ihtiyar.

Beş-altı gün odun topladıktan sonra çoluk-çocuğuna ekmek alıp evine gitmiş çocuk. Bir günü bir daha odun toplamaya gelmiş. Ancak ihtiyarla beraber değil ondan uzaklaşmış. Sonra da büyük bir ağaç kütüğün gölgesine gidip orada dinlenmeye oturmuş. Kütüğün dibinde mağra varmış. Onun içine bakınca iki tane ibrik görmüş. İkisinin içinde altın doluymuş. Altına bakarak:

– Babacığım, gel buraya! Ben altın buldum, demiş.

İkisi gelip altına bakmışlar:

– Artık odun toplamayı bırakalım. Bize Tanrı verdi. Altını alıp evimize gidelim....

İkisi iki ibriği alıp biraz yürüyünce gölgeye gidip oturmuşlar. İhtiyar orada uykuya dalmış. O zaman çocuk düşünür: “Altını bulan bensem, ihtiyara birisini ben niye vereyim?” Sonra da ihtiyarı öldürmek ister. Uyuyan ihtiyarı balta ile sırtına vurur. Vurunca ihtiyarın başı yere düşer ve uyanır. Sonra da başını kaldırıp:

Oğlum, ecelim geldi sanırım. Sonunda zaten ölecektim. Şimdi sana son sözlerimi söyleyeyim. Oğlum hiç olmadı. Ancak bu sene karım hamile kaldı. Karıma söyle ki, erkek çocuk doğurursa ismini Daat koysun. Kız doğrucaksa da kendisi bilsin. Benim diyeceklerim bu, demiş.

Çocuk karısına gelip:

– Benden bölünerek çalıştı ve onu kurtlar yedi, diyerek gömleğini vermiş.

Çocuk ihtiyarı kum ile gömmüş. İki ibrik altın sayesinde dükkan açmış ve zengin olmuş.

Bir gün çocuk düşünmüş: “O ihtiyar bana emanet olarak söz söylemişti. Onu karısına söyleyeyim barı” demiş ve ihtiyarın karısına gitmiş.

Yaşlı kadın erkek doğurmuş ve ismini Daat koymuş. Böylece Daat dört beş yaşa gelmiş.

Çocuk ise dükkanda çalışmaya devam etmiş. O zamanlar İran’da akıllı, bilge, bilge Arun Nur Raşid adlı padişah yaşamış. O baş vezirine demiş:

– Her gün halkı gezerek, hırsızlık yapanı, zulümce davrananı yanıma getir. Ben hükmettiğimi sürece halk huzur içinde yaşasın isterim, demiş.

Bir gün Arun Nur Raşid padişah askeriyle beraber: “Bir sokakları gezerek halkın nasıl yaşadığına bakayım” demiş ve o ihtiyar kadın ile oğlu yaşayan sokaktan geçmiş.

Kadının oğlu sokağa oynamaya çıkmış. Kadın: “Atlı gelenler oğlumu ezmesinler” diyerek:

– Ey, Daat, Daat!, diye oğlunu çağırılmış.

Arun Nur Raşid atının ipini çekerek durmuş ve vezirine demiş:

– Halkın arasında zulümlük yok diyorsun, daat diye çağırıyor mu? Git ve öğren neden yardım istiyor. Neden daat diyor. Birisinin üstünlüğü olmasaydı daat demezdi..

Vezir daat diye bağıran kadının yanına gitmiş:

– Neden daat diye bağıyorsun? Kim sana eziyet etti? diye sormuş.

– Bana kimse eziyet etmedi. Oğlumun ismi Daat idi. Çokça atlı insanları görünce, oğlum atın altında ezilmesin diye çağırdım, diye kadın cevaplamış.

Padişah oradan geri dönüp tahtına oturmuş:

– O yaşlı kadını, oğluyla buraya getirin! diye vezirlere emretmiş.

Vezir gelip kadına sormuş:

– Oğlunun ismini neden Daat koydun?

– Bunun nedeni, eşim odun satarak geçinirdi. Onun arkadaşı vardı. Bir gün eşimin arkadaşı, çocuk: “Eşini kurt yedi” diyerek gömleğini getirdi. Ondan sonra beş-altı gün geçince, “eşim hamileydi, erkek doğrunca adını Daat koysun, kız doğrunca da kendisi bilsin” dediği emaneti söyledi. Onun için oğlumun ismini Daat verdik.

– O çocuk nerede oturuyor?

– Onun bir dükkanı var, zengindir.

Kadından çocuğun nerde oturduğunu öğrendikten sonra:

– Çocuğu kaçırmadan getirin, diye iki adam göndermiş. Çocuğu getirdikten sonra ona sormuşlar:

– Kadının eşiyile beraber odun toplar mıydın?

– Evet, biz beraber çalışırdık.

– Peki, şimdi bunun eşi nerde?

– Eşini kurt yedi.

– Peki kurt yedi diyelim, oğlunun ismin Daat koy, diye sana nasıl söyledi?

– Erkek doğurursa Daat koysun diye, ölmeden biraz önce söylemişti.

– Onu sen öldürmüşsün, eğer onu kurt yemiş olsaydı, kemikleri kalırdı. Yada cesedini göster! diye beş yiğitle olay geçen yere göndermiş.

Meğerse odun aldığı yerdeki kuma gömmüş. Kum biraz yüksek olduğu yeri açarak kemiği hemen bulmuş. Onun cesedini çocuğa asarak hanın önüne getirmişler:

– Ölen ihtiyarın cesedini bulduk, diyerek cesedi yere koymuş.

Orada hemen çocuğun ellerini bağlayıp, vezirlerini çağırıp halkın önünde ağça asarak öldürmüş.

Çocuğun tüm malını-mülkünü kadına vermiş. Eşini de kendi elleriyle gömmüş. Böylece ihtiyar kadın zengin olmuş. (Sabır Uulu, 2008: 165-168)

20. Cansap

Bir padişahın Cansap adlı yalnız oğlu varmış. Kahin çağırıp:

– Oğlumun nasıl birisi olacağını söyle, demiş.

Kahin kitaplara bakarken:

Oğlunuz çok akıllı olacak. Ömrü de çok uzun olacak, derken: ama, diye parmağını ısırması. Oğlunuza meleğin kızı denk gelir, acaba o zaman nasıl olacak?

Padişah bunu duyunca: “Meleğin kızı görmesin” diye kişi giremez demirden ev yaptırmış. Kapısına da bekçi koymuş. Demir evin ortasına göl yaptırmış etrafına da çiçek ekmiş, oğlunu sıkılmasın diye de beş-altı kız da koymuş.

Bir gün Cansap göle süzeyim diye göle girince çok güzel bir kızı görmüş. Kız diye tutayım derse elinde hiçbir şey tutulmaz. Ancak güzel bir kız duruyormuş. Kız demiş:

– Ben de sana aşığım. Ben evlenmek için anne-babamdan izin almadan geldim. Yoksa burada kalırdım. Eğer beni arayacaksın Kauhar Nikin³⁴ adlı bir şehirden bulursun, diyerek uçup gitmiş.

Bu olay babasına çabuçak ulaşmış. Çocuk aşık olmuş ve yatağa düşmüş. Babası eve gelince oğlunu mollalar tedavi ediyorlarmış. Çocuk iyileşmemiş. Böylece bir gün eline baston alıp evinden kaçarak yola çıkmış. O yürüye yürüye babasına ait olmayan başka şehre gelmiş. Orada bir pazara girmiş. O halkın herkesçe tanıdık hocası:

Bir saatlik işim var. Kim onu yaparsa ona bin tille³⁵ alır, demiş.

Kimse onu duymamış. Çocuk: “Ölümcül iş olsa dahi bir saatliğine gidip çalışıp bin tilleyi alayım” diye düşünerek:

– Hocam, ben geleyim, demiş.

---

³⁴ Cevher taştan yapılmış şehir.

³⁵ para

Hoca evindeki bir atı kesip, bağırsaklarını çıkartmış. Hoca demiş:

Bunun içine girip, bir saat kadar yattıktan sonra gördüğün olayı bana anlat. Bir saat sonra seni çıkartırım, diye çocuğu çıkmasın diye bağırsağı dikmiş. Bir vakit çocuk sanki hareket etmiş, sonra da yukarı göğe uçmuş gibi olmuş.

Meğerse akbabalar bağırsağı kaldırıp bir sağya bir sola çekiyorlarmış. O arada bağırsağın dikildiği yer yırtılmış. Çocuk: “Ne oldu, acaba?” diye başını çıkarıp bakınca, akbabalar onu dağın başına götürüyorlarmış.

Hoca ise çok aşağıda kalmış ve çocuğa seslenmiş. Çocuk ise dağın başında durmuş. Cevher dağ parçalarını aşağı kendisine itmesini söylemiş. O arada çocuk iki tarafına bakınca yerde insanların ve atların kemiklerini görmüş. Meğerse hoca çocuğu kandırarak getirmiş. Çocuk: “İnsanların ve atların kemikleri yığılmış. Bunlar da herhalde benim gibi kanarak gelmiş ve burada ölmüşler. Ben bu cevher taşlarını hocaya itmeyeyim” diye hocanın bağırmasına kulak vermeden dağın Doğu tarafına düz yol arayarak yürümüş. O arada adam yere düşecek yolda yürürken o da yere düşmüş. Biraz sonra kendine gelince biraz uzakta bir konut görmüş. “Ne olsa da orayaa gideyim” diye konut tarafa yürümüş. Gidince duvarda uçacak kuşun resmini görmüş. O resim insan gibi konuşmuş:

– Sen kimsin?

– Kauhar Nikin adlı şehri arıyorum.

Bu resim meğerse Nurgül adlı şah imiş. O insanca konuşmaya devam etmiş:

– Süleyman Peygamber yer yüzünde dev şahlara, kurt-böceklere padişah olmuştu. Ben o peygamber zamanında yaşadım. O kişi ile beraber beraber çok yeri gördük. Ancak Kauhar Nikin adlı şehri görmedim de, duymadım da.

Bu Nurgul şah, üç kardeşin en küçüğüymüş. Üç ay yürünecek yerde bir kardeşi, üç ay yürünecek başka yerde Rasa-al-Tair adlı diğer erkek kardeşi oturuyormuş. Nurgul şah demiş:

Ben dediğim gibi bilmiyorum bu şehri, ancak kardeşime mektup yazabilirim. Belki onlar biliyordur aradığın şehri.

İnsanı kaldırıp uçabilecek kuşların birine çocuğu oturtup:

– İkinci kardeşimin evine götür, demiş.

Böylece kuş çocuğu üç ayda değil bir saatte ulaştırmış. Erkek kardeşine Nurgül şahın yazdığı mektubu göstermiş.

– Ben de Süleyman Peygamberin zamanında yaşamıştım ve çok yeri gezmişim. Ancak böyle bir şehir duymadım, demiş.

O gün, Nurgül şahın erkek kardeşi çocuğu misafir etmiş. Ertesi gün de kuşa oturtup büyük abisi Razan-al-Tair'e mektup yazarak çocuğu göndermiş.

O da:

– Hiç görmedim, hiç duymadım, diye hayran kalmış. Ancak akşam yemek bulmak için her tarafa giden kuşlarım geri döner. Belki onlar aradığım şehri biliyorlardır. Kauhar Nikin, Süleyman Peygamber'den sonra kurulmuş bir şehir olmalı.

Kuşları akşam karınlarını doyurduktan sonra evine gelmişler. Razan-al-Tair kuşlarına:

– Kauhar Nikin adlı şehri gören, duyanınız varsa söyleyin, diye sormuş.

Bir büyük kuş demiş:

– Bir dağın üzerine yemek aramaya gidip, bembayaz ve parlak bir şehir gördüm. Olsa olsa Kauhar Nikin adlı şehir orası olacak. Gidip öğrenecektim, ama bana ateş ederler diye koktuğum için gitmedim. Benim bildiğim bu kadar.

O gün şehri gören kuşun üzerine çocuğu oturtarak:

– O parlayan şehre götür. Ondan sonra kendisi bulur, demiş.

Bu üç kardeş, kuşları kışı boyu besledikten sonra yazın uygun gördüğü yere gidip doğurmaya gönderirmiş. Doğurduktan sonra da, sonbaharda geri dönmelerini isterlermiş.

Şehri gören kuş Cansap'ı üzerine oturtup dağya ulaştırmış. Şehrin içine götürmekten kokmuş, çünkü orada avcılar varmış. Cansap dağdan aşağı inip şehrin içine girmiş.

Burası meleklerin şehri imiş. Şehri bekçileri çocuğa bakıp hayran kalmışlar. Sonra da onu elinden tutup şehrin padişahına götürmüşler.

Padişah sormuş:

İnsan buraya gelmezdi, sen nasıl geldin? Rüzgar mı götürdü, yokda şeytan mı getirdi.

Çocuk herşeyi olduğu gibi anlatmış:

– Bir kız görünmüştü, kendisini Kauhar Nikin adlı şehirden bulabileceğimi söylemişti. Onu aramaya geldim.

İnsan geldiğini duyan kız, çocuğu görünce tanımış. Sonra da babasına:

– Ben bu insana aşığıım. Onunla evlenirim.

Anne-babası kızın dediklerini kabul ederek:

Eğer kendin istiyorsan biz karşı değiliz, demiş ve molla çağırıp nikah kıymışlar. Böylece anne-baba kızını oğla vermişler. Beş-altı ay yaşadıktan sonra çocuk kendi anne-babasını hatırlamış:

– Anne-babama gideyim, demiş.

Kız razı olmuş. Onu meleğin üzerine oturtup çocuk, baba evine götürmüş. Çocuğun anne-babası çok sevinerek karşılamış, düğün yapmış, çok mutlu yaşamışlar. (Sabır Uulu, 2008: 168-171)

21. Ulukman

Abu Ali Sino, Kümböz Davar'da üç sene okup, doktorluk ilimi dünyaya dağıtacağıım diye çok yiğitleri toplayıp okutmaya başlamış. O arada saçı yüzüne düşüp, bıyığı çenesini kapatmış. O okuturken, yer yüzünde iki başlı yılanın mevcut olduğunu, ve her başı dibinden kesip, suya kaynatıp çorbasını içerse her derde deva olduğunu söylemiş. Bunları dinleyen Abletun ve Alastun adlı iki yiğit hocasından izin almışlar:

– Biz o yılanı bulacağız, demişler.

Abu Ali Sino:

– Bu yılanı bulmak çok zor, bunun için zahmet etmeyin, demiş.

Ancak ikisi onu dinlememiş ve o yılanı bulmak için dağ-taşı gezerek yola çıkmış. Bu yolda onlar yirmi bir sene yürümüşler. Yirmi birinci sene bir alacak görünmüş. Oraya çay içmek için girmişler. Çadıra girince aradıkları yılan karşılarından çıkmış. İkisi yılanı üzerinden basıp, iki başını kesip çadıra girince bir yaşlı kadın oturuyormuş.

– Anne, kazanına su koy ki, su içelim.

Anne, yerinden kalkıp kazanı temizleyip, su koymuş.

– Siz işinize devam edin, biz çayı kendimiz kaynatıp içeriz, demişler.

İkisi kazana o yılanın iki başını da koymuşlar. Ancak ikisi çay kaynatırken, uyumuşlar. Tarlada keçilere bakan yaşlı kadının yedi yaşındaki oğlu çadıra gelmiş ve orada iki kişinin uyuyordüğünü görmüş. Kazanın içinde bir şey kaynıyor ve üzeri kapalıymış. Kapağı açıp bakınca çocuk hiçbir şey görmemiş. Kepçeyi alıp, eğilip, sudan biraz içmiş. Kapağı geri kapatıp çocuk, geri gitmiş.

Bu arada uyuyanlar uyanmış. İkisi kaşığı alıp, çorbadan içmişler. Yılanın başını ise soğutup, bir şeye kapatıp yanlarına almışlar.

Böylece ikisi kendi halkına gelmiş. Dört-beş ay geçmiş ancak hiçbir değişiklik olmamış. İkisi Abu Ali Sino'nun yanına gidip, yılanı göstermişler.

– Benim dediğim yılanı bulmuşsunuz. Boşuna yola çıkmamışsınız.

– Biz bunu bulduğumuz yerde kaynatıp içtik. Dört-beş ay geçti ancak hiçbir değişiklik olmadı. Olmayan birşeyi söyleyip boşuna yirmi senemezi aldın, diye üzölmüşler.

Abu Al Sino:

– Yok, öyle olmamalı. Çorbanı içen kişi değişikliği hissetmeli. Daha beş ay kadar bekleyin. Eğer o zamana kadar bir değişiklik olmazsa beni yalancılıkla suçlayın, demiş.

Aradan yedi ay geçmiş ve halkın ağzında: “Orada bir yaşlı kadının yalnız oğlu hastalara bir otu verince hemen iyileşiyorlarmış” diye söz yayılmış.

Abu Ali Sino ikisini çağırıp:

– Duydunuz mu, yaşlı kadının yedi yaşındaki oğluna giden hasta hemen iyileşiyorlarmış. Ona içirtip şimdi beni suçluyorsunuz, deyince ikis düşünmüş:

– Biz kazana koyup uyurken o çocuk içmiş, diye suçlarına boyunlarına almışlar.

– Yirmi sene boyunca onu aradık ve biz bulduk. Şimdi de hiç öcümüzü o çocuktak almadan böyle kalacak mıyız? Ne yapalım?, diye Abu Ali Sino'ya sormuşlar.

– Siz o çocuğu öldürün ve bıçak değdirmeden, ciğerini getirin. Sonra da onun çorbasını kaynatıp için, o zaman o özellik sizlere geçer, demiş.

İkisini danışarak:

– Bu kadar sene uğraşıp böyle kalacak mıyız. Yedi yaşındaki çocuğa gücümüz yetmez mi. Gidip öldürelim de ciğerini alıp kaynatıp içelim, diye çocuğu öldürmeye gitmişler.

Yaşlı kadının evine gidince Alastun düşünmüş: “Yirmi bir sene arayıp, sonra onu kadının çadırının yanından bulduk. Keşke onu ibriğe kaynatıp içseydik. Kendi elimizle kadının kazanına koyuverdik. Ya şimdi gene uyursak. Ya çocuğu öldürünce birisi görürse, ya da ciğerine bıçak değerse.... Sonra hiyamette bunun cevabını nasıl vereceğiz”. Böyle yere bakarak düşünürken yanındaki Abletun:

– Sen neyi düşünüyorsun? diye sormuş.

– Ben düşünüyorum ki, diye baştaki her düşündüğünü söyledikten sonra, çocuğu öldürdüğümüzü birisi görürse, ya yakalanırsak, ya da ciğerine bıçak değerse ... biz ilk baştan daha nasip olmadı ki. Şimdi de bir bela olursa. Ben bu kötü düşünceden vazgeçmek istiyorum, demiş.

– Haklısın, başı iyi başlamayan şeyin sonu da iyi olmaz. Ben de senin düşüncene katılıyorum. Şimdi ne yapalım, arkadaşım?

Alastun:

– Benim düşüncem, çocuk ile annesine tüm olan biteni anlatalım. Eğer razı olurlarsa, yanlarından bize iş vermesini de talep edelim.

İkisi danıştıktan sonra yaşlı kadın ile çocuğun yanına gitmişler. Orada beş-altı hasta yatıyormuş. Çocuk birisine eğilerek ilaç veriyormuş. Hemen hasta yerinden kalkmış.

İkisi yaşlı tetzeye gelip:

– Oğlunuzun ismi neydi? diye sormuşlar.

– Ulukman, diye cevaplamış kadın.

– Ulukman! diye çağırılmış çocuğu, Abletun.

Onu çağırdılarını duyup Ulukman içeri girmiş.

– Otur kardeşim, demiş Alastun.

Ulukman annesinin yanına oturmuş. Alastun başından geçenleri anlatmış.

– Yirmi bir sene arayıp bulduk ve kazanınıza koyduk. Biz buraya Ulukman’ı öldürüp ciğerini bıçak değdirmeden alıp gitmek için gelmiştik. Halktan ve başımıza

geleceklerden korkup bu kötü niyetimizden vazgeçtik. Ulukman evde oturup emir versin biz de dediklerini yapalım, deyin yaşlı kadın yerinden fırlayıp tüm kalbiyle kabul etmiş.

Böylece senelerçe ikisi orada çalışmış. İkisinin hüneri Ulukman'ı bile geçmiş.

Bir gün Ulukman evinde otururken, kırmızı pantolon giyen, kılıcını beline bağlayan iki kişi girmiş.

– Ulukman, kimdir? diye sormuşlar gelenler.

– Evde oturuyor, diye cevaplamış Abletun.

İkisi eve girmiş. Onların peşinden de Abletun girmiş. Ulukman'ın yanına oturup iki kişi:

– Bizim padişahımız on yedi senedir çocuk görmedi. Bu yıl ise karısı kız doğurdu. Onu tüm mollalara, gösterdi erkek doğurması için. Sizin şöhretinizi duyan padişah bizi size gönderdi, demişler.

Ulukman'dan önce Abletun söze başlamış:

– Bu kişi oraya gidemez. Çünkü her gün binlerce kişi gelir, ve onlara bakmaktan hiç müsait olmuyor. Hanına söyle ki, oradan buraya kadar bir tel tartarak gelsin ve telin başını kız tutsun. Burada Ulukman hangi hastalık olduğunu teli tutarak bilir, demiş.

Abletun'un dediklerini dinleyip:

– Olur, istediklerinizi hana iletiriz, diye yola çıkmışlar.

Yiğitler hana söylemişler. Han bir ahşam direktmeyi emir etmiş. Bir ay içerisinde telin bir ucu Ulukman'ın evine bağlanmış. Han:

– Biriniz gidin, biriniz burada kalın. Belirlenen güne kızı çağırıp telin ucunu tutturun.

Bir yiğit Ulukman'ın evine gitmiş, birisi de kalmış. Ulukman sımın ucunu tutmuş. Hanın yiğidi Ulukman'la beraber sımı tutmuş. Ulukman yanındaki yiğide bakarak:

– Hanın kızı keçi midir?

– Hayır, hayır, insandır.

Ulukman sımın ucunu bırakıp bir müddet sonra tekrar tutup demiş:

– Hanın kızı ayı mıdır?

– Hayır, insandır.

Bir az sonra tekrar sını tutmuş ve demiş:

– Ha şimdi hanın kızı tuttu. Öldürmeyecek hastalıklmış, diyerek o yiğide üç şişe ilaç vermiş.

– Bu ilacı kızın her tarafına sürün. Bir müddet geçince bu şişedeki suyu kızı baştan aşağı dökün. Üç ilacın sayesinde kız on yedi yaşına gelecek, diye şişeleri bir kumaşın içine koyup yiğide sunmuş.

Abletun o ilaçları Ulukman'ın elinden alıvermiş:

– Ey, Ulukman, hiçbir şeyi farketmiyorsun. Onlar bu ilaçları karıştırarak sürerlerse ve kız iyileşmezse han bize kızarak iki yiğit gönderip öldürür. En iyisi bu ilaçları bana ver. Ben kendim gidip tedavi edeyim. İyileşse de iyileşmezse de kendim buna şahit olayım, demiş.

– Haklısın. Koyu ilacı kısa sür, bir saat geçince de bu kırmızı ilaçla yıka. Sonra da bu şişedeki suyu baştan aşağı dök, diye Ulukman ilaçları Abletun'a vermiş.

Abletun dışarı çıkıp, hanın yiğidini çağırıp:

– Bu çekilmiş telin ucu nereye varır, diye sormuş.

– Hanın ordusuna gider, demiş.

Abletun, eline balta alıp, yerde yatan ağaç dallarından iki kucak alıp ayaklarına bağlamış. Koluna üç kulaç alıp çekilen tele çıkmış. Akşam ile telin üzerinde sızarak, Abletun'u hanın ordusuna götürmüş. Gidince altın tahtın üzerinde oturan hanı görmüş. Etrafında bir sürü insanlar varmış. Abletun yere inip ayaklarındaki akşapları çıkartmış. Ayağa kalkıp:

– Kızını tabibe gösteren kim? diye sormuş.

– Benim, diye han ayağa kalkmış.

– Buraya gelin, diye çağırılmış.

İkisi selamlaştıktan sonra, Abletun:

– Yanınızda bıçağınız var mı? diye sormuş.

– Var, diye cevalamış han.

– Elinize alınız bıçağınızı, demiş Abletun.

Han bıçağını eline almış.

– Oradaki ağaç dallarından dört kucak getirin, demiş.

Han dört kucak kadar ağaç dallarının kesip gelmiş. Talların uçlarını yapıp toprağın üzerine diktirmiş. Sonra Abletun hana bakarak:

– Üzerinizdekini çıkartın, demiş.

Han üzerindeki giysiyi çıkartmış.

– Dört talı eğerek bunu üzerine örtün, demiş.

Dalların üzerine örtmüş. Onu örtünce iki dal geri dik durmuş. Abletun eğilerek o örtülmüş giysiye bakmış. Hana bakarak:

– Burada pişen kavunu verin, demiş Abletun.

Han eğilerek alayım derken eli ulaşmamış. Oturup alayım dese de ulaşamaz. Sonunda örtülmüş giysininin içine girerek eğilmiş. Giysinin içine girince han kendini çıplak bir kadın olarak hissetmiş. O arada at ve deve sürükleyen çok insanlar çıkmış. Bu insanları görüp han, çıplak hali ile bir kuyuya girip gizlenmiş. Onun gizleniyordüğünü gören bir bu insanlardan birisi, ak sakallısı:

– O kuyuya giren herhalde kadın, bir gidip bak, diye birisini göndermiş.

O gelip bakınca, saçı beline kadar uzanan bir kadın kuyunun içerisinde yatıyormuş. Bakmaktan utanarak adam geri gitmiş ve demiş:

– Saçı beline kadar uzamış bir kadın, kuyuda yatıyor. Yüzüne bakmaya cüret edemedim.

Ak sakallı kişi:

– O kadın demek ki, eşine karşı bir suç işlemiştir. Üzerindekiler çıkartıp sokağa atmıştır. Biriniz gömleğinizi, biriniz de pantolonunuzu, biriniz de başörtünüzü verin. Sen ona götür, diye giden yiğidi tekrar göndermiş.

Yiğit kuyuya gelip, giysileri aşağı doğru atarak:

– Ey kadın, sen bu giysileri giy, diye giysileri verip kendisi sırtını dönmüş.

Kadın giyindikten sonra, yerinden kalkmış.

– Kadın buraya getirin, diye bağırmış ak sakallı kişi.

Aksakal kadından ne olup bittiğini sormuş. Kadın ise onun dediklerine cevap vermemiş. Aksakal yanındakilere bakarak:

– Herhalde az önce dediklerim doğru çıktı. Bu yüzsüze ne diyebiliriz. İple boynundan deveye bağla ki, yürümezse deve sürerek öldürsün.

Yürüye yürüye bir köye gelmişler. Köydikiler kadının kim olduğunu sormuşlar. O zaman ak sakallı ihtiyar:

– Bu yüzsüzün neyini soracaksınız, büyük bir günah işlemiş. Bunun için de kaçıyormuş.

Köyden karısı ölen bir adamı çağırıp:

– Sana kadın bulduk, deveden çöz ve gidip hikah kıydırıp evlen, demiş.

O kişi kadını deveden çözüp evine götürmüş. Bir tabak pirinç alıp, molla çağırıp, kadınla nikah kıydırmış. Böylece kadın onun evinde on sene kalmış. On sene sürecinde iki oğul doğurmuş.

Bir gün güneş çok sıcakmış. Büyük bir deryaya iki kova alıp su almaya gitmiş. Kovaya suya koyup etrafına bakınca kimseyi görmemiş. Üzerindeki giysilerini çıkartıp, yıkanmak için suyun kenarına oturmuş. Oturunca sulu otlardan ayakları kayıp suya düşmüş. Büyük su onu kendisiyle götürmüş. Bir sunun üzerinde süzerek, bir içeri girerek akarken bir ağacın dalına tutunmuş. Ağacın dalının ucundan tutunca o kırılmaya başlamış. Dal tam kırılacakken ormanın içinden Abletun çıkagelmiş. Han orada Abletun'a ağalayarak yalvarmış:

– Ben ne günah işledim. Beni insanlara ayıp ettin, deyince Abletun:

– Yaptığın suçu bilmiyor musun. Efendimiz Ulukman tel ile kızına bakacakken telin ucuna bir ayıyı, bir keçiyi koyarak Ulukman'la dalga geçmedin mi. Onun için bunları sana yaşattım, demiş.

Kadın han, ağlayarak:

– Keçini, ayıyı koyduğumu bilmiyorum, demiş.

– Peki, o zaman bu şekilde dalga geçeni bulup cezasını verecek misin?

– Cezasını vereceğim, demiş.

Abletun kadını saçından tutarak sudan çıkartmış.

Kadın sudan çıkıp, gözlerini açınca eğilmiş vaziyette kendi giysisine başını saklamış halde kavuna ulaşmaya çalışıyormuş. Çok terlemiş, gücü gitmiştir. Ona bakan insanlar da hayretler içindeymiş.

– Kadın ile kız nerede? diye sormuş Abletun.

Kızı kadın elinde götürmüştü. Götürüp hana yaklaşınca Abletun hana bakarak:

– Kavunu alın! diye emretmiş.

Bütün o zorulukları yaşayan han kavunu almak istemez.

– Alın, alın, bir şey olmaz! diye bağırması Abletun.

Biraz eğilince kavuna hanın eli ulaşmış kavuna. Kavunu alıp Abletun'a sunmuş. Abletun bıçağı eline alıp, kavunun dibini kesip kadına:

– Bunu kalbinin üzerine yapıştır, diye eline sunmuş.

Abletun, kavundan bir dilim verip kıza sunmuş. Kız ağzını açıp, ağzına kavunu değdirtikten sonra yere bırakmış. Tekrar ikinci, üçüncü kez de kavunu yere bırakınca, Abletun:

– Kavunu yerden al! diye emretmiş.

Kavunu yerden alınca, onu kıza yedirmiş. Daha bir kavunu ise hana yedirtmiş. Bir başka kavunu alıp, tam ikiye bölerek birisini kızın başındaki örtüyü çıkartıp, başına koymuş. Bir diğerini de kadına vererek:

– Bunu da kızın poposuna koy, demiş.

Başına koyulan kavundan aşağı doğru suyu akıyormuş. Abletun kadına bakarak:

– Kızı bırak! diye emretmiş.

Kadın kızı eğilerek dikkatle aşağı koyacakken, Abletun:

– Eğilmeden, kızı aşağı doğru bırak! diye emretmiş.

O zaman kadın buna razı olmamış:

– Öyle bırakırsam, ölür.

Abletun sinirlenerek kadının kızı tuttuğu ellerinden tutup, iki tarafa atmış.

Yere düşen kız bağırması. Sonra da uzartılan ipek gibi kızın boyu annesi kadar uzamış. Abletun hana bakarak:

– Hanım, şimdi verdiğini sözü tut, demiş.

Kadın kızıyla beraber eve girmişler o arada. Abletun hana:

– Hanın, işte kızın iyileşti.

Han Abletun’a sarılıp öpmüş.

– Evet, şimdi verdiğin sözü gerçekleştirme zamanı...

Han arkasına bakıp:

– Dün telin başında kim duruyordu? diye sormuş.

Yiğitleri iki kişinin ismini söylemişler. Onları han çağırtmış. İki kişi yanına gelince de birisine sormuş:

– Dün telin başında sen mi duruyordun?

– Evet, diye boynuna almış.

– Neden peki, telin başında keçiyi koydun?

– Ben telin başında oturuyordum. Sonra karınız daha gelmemiş ve keçi gelince ben de onu tutup telin ucuna ayaklarını tuttum. İkinci kez de bir ak sakallı kişi ayı getirdi, ben de ayıya şunu tutar mısın dedim. O da insanca tuttu, diye cevaplamış.

– Ben suçlu değil miymişim? diye han Abletun’a sormuş.

Abletun:

– Biz de sizi bayağı zahmet ettirdik. Ama kızınız tekrar on yedi yaşına geldi, demiş.

– Şimdi de gelin, oturun, yemek yiyin, diye han evine buyurmuş.

Abletun:

– Olur, ama önce şu dalları ayaklarıma bağlayıp sizlere bir oyun gösterip sonra yemeğe oturalım, diye dalları ayaklarına bağlamaya başlamış. Bir dallı da telle asarak tele çıktı.

– Hoşça kal hanım, diye kaybolmuş.

Telde gelirken, Ulukman’ın verdiği ilaçları taşlı bir yerde atmış. Taşa değeyen üç şişe kırılmış.

Abletun böylece Ulukman’ın yanına gelip, selam vermiş. Yanına oturup:

– Sür dediğiniz ilacı sürdüm, üzerine dök dediğiniz ilacı döktüm, yıka dediğiniz ilaçla da yıkadım ve çok zaman geçmeden kız on yedi yaşına, kendi haline dönüverdi. Konuşmalarında, bedeninde bir kusur kalmadı. Şimdi, efendim, gidip yaptığım işim için duanızı ediniz, diyerek ellerini açtı.

Ulukman da ellerini açarak:

– Abletun, sonsuza dek adın sönmesin, diye duasını etmiş. (Sabır Uulu, 2008: 229-240)

22. Asan ile Üsön

Şaydat hanın iki hanımı olmuş. Büyük hanımından Asan, Üsön; küçük hanımından Kısan. Küçük hanımını seviyormuş. Küçük hanımından Kısan'ı okumaya gönderir, o bilim adamı olur. Asan ile Üsön'ü okumaya göndermez.

Bir gün han geceleyin Nurkazar kuşu görür. Kuş insan gibi konuşur. Güllüp kahkaha atınca ağızından altın paralar su gibi akar.

Ona âşık olup, yerinden kalkamayıp yatağa düşer han. Sevdiği hanımı gelip:

– Ey, niye kalkmıyorsun? der.

– Kalkmam! der.

“Han kalkmadan yatıyor, kalk desem kalkmadı” deyip hanın arkadaşlarına söyler.

“Arkadaşları, siz gidip sormayı denesenize?” der.

Birçok arkadaşı gelir.

– Hey, sen niye kalkmıyorsun? Bir yerin ağrıyor mu? diye sorarlar.

– Hayır ben rüya gördüm, ona âşık olduğumdan yatıyorum, der.

– Nasıl bir rüya gördün?

– Bir Nurkazar kuşu gördüm, insan gibi konuşan. Kahkaha atarak gülünce ağızından altın gümüş paralar dökülüp kucağına dolar. Ona âşık oldum, der.

– Yatınca o sana geliverecek mi? Oğullarını gönder bulup getirsinler.

– A doğru! diye Asan ile Üsön'ü çağırır ve der:

– Oğullarım! Rüyamda insan gibi konuşan Nurkazar kuşu gördüm. Onu bulup gelir misiniz?

Asan ve Üsön:

– Bulup getiririz baba, dediler.

İkisini çok güzel atlara bindirip, yol azığını ve silahlarını hazırlayıp gönderir.

Dört-beş gün sonra Kısan duyar.

– Babacığım, bana olan sevgin bu mu? Meğerse Asan, Üsön’ü seviyormuşsun. – O ikisini rüyanda gördüğün kuşa göndermişsin de bana bir şey dememişsin, ben de giderdim.

– Sen, oğlum gençsin. Onun için seni göndermedim.

– Genç değilim, gideceğim! deyince babası çaresizce ona da yarayacak at, erzak, silah hazırlayıp verir. Kısan’ı gönderir.

Dört-beş gün önce giden ağabeylerine ulaşır. Üçü yolda giderken bir yere ulaştıklarında üç yol var idi. Bir taşa yazılmış. Kısan okumayı biliyor. “Baştaki yola giren giderse gelir, orta yola giren ya gelir ya gelmez, sonuncuya giden gelmez.”

Büyüğü Asan giderse gelir diyen yola, Üsön ya gelir ya gelmez diyen yola, Kısan giderse gelmez diyen sonuncu yola gider.

Kısan bir ay kadar yol gittikten sonra atı yürümez olur. Atını bırakıp yürürken bir mezarlık görür. Mezarlığın yanında çok geyik geziyordu. “Bir geyik vurup pişirerek yiyeyim” deyip yaklaşır varınca, hepsi bir anda Kısan’ın yanına gelir. “Bu nasıl geyik? Benden kaçmadan yanıma geliyor.” diye Kısan düşünür.

Kısan’ın azığı tükenip açtı: “Mezarlığa bakayım” diye, mezarlığın içine girince, çeşit çeşit yemeklerin hepsi hazır duruyordu. Kısan bir yemeğe elini uzatarak yiyeyim derken: “Çek elini ahmak!” deyip biri çıkar.

Böyle bakınca, bir yaşlı kadın oturuyordu. Altın masa, altın sandalye vardı.

– Anacığım, acıkmıştım, yemek verir misiniz? der.

– Yemek diyor, ahmak, süfl diye üflediğinde geyik oluverdi.

– Ya, anacığım, yemeğine razıyım, eski halime getir, geyik yapma!” der.

– Geyik yapma diyor, ahmak, süfl diye üflediğinde dili de bağlandı.

O geyiklere de katılmadan, kendi başına yoluna devam etti. Bir süre yol gittikten sonra bir mezarlık gördü.

Mezarlığa girince, çeşitli yemekleri hepsi hazır duruyordu. O geyik yemeğe elini uzattı. “Benim anam yapmış” diye bir güzel kız:

“Süfl!” diye üfleyiverince, eski haline dönüp, silahları yanında olarak eski haline döndü. “Nerden geliyorsun?” diye sordu.

Dili yok konuşamıyor. “Dilin de bağlanmış” deyip:

“Süfl!” diye üfleyiverince dili çözülüp eskisi gibi konuştu.

– Nerden geliyorsun? dedi.

– Şaydat han diye hanın şehrinden geliyorum.

– Ne arıyorsun?

– Babam Nurkazar kuşuna rüyasında âşık oldu, ben onu arıyorum, der.

– Peri padişahının kızıydım. Adım Gülbaaram. Nurkazar kuşum vardı. Babam ölüp Aycamal perinin kızı han olup, anam ikimize iki yere mezar yaparak, perinin şehrinden sürüp, Nurkazar kuşumu o Aycamal kendine almıştı. Onun için annem orda. İnşallah sen benimle evlenirsin, kocam olursun. Nikâhımız kabul olsun.” deyip nikâhlanırlar. Kısan Gülbaaram’la evlenir.

– Nurkazar’a nasıl gideceğim? der.

– Sen şimdi oradaki büyük çınara Alpkarakuş yumurtlar. Her yıl iki civcivini ejderha yer. Ona gidip ejderhayı öldürürsen sağ kalırsın.

Gittiğinde ejderha çınara sarılarak çıkıyordu. Kılıçla belinden vurur. Kesip öldürdüğünde Alpkarakuş gelir.

Ejderhayı görür:

– Ne amacın var? der.

– Perinin şehrine götürünüz, Nurkazar kuşu getirmeye gidiyorum.

Böylece Alpkarakuş Kısan’ı sırtına bindirerek uçar.

Periler uyuyunca kırk gün uyurlarmış. Derin uyku vaktinde gelirler.

“İşte orada kapısı açık olarak görünen ev perinin evi.” deyip gösterir. Girişte bekçiler uyuyorlarmış. Eve girince altın kafeste Nurkazar kuş konmuş oturuyor.

– Ben size geldim, alıp götürüyüm, der.

– Benim sahibim perinin padişahı Aycamal. İnsanoğluyla niye geleyim? Gitmem! der kuş.

O zaman Kısan:

– Neyse, benim babam sana aşık olmuş. Ölürse ahirette babamın kanını kaldırayım.

– O adamın kanını kaldırıp, ahirette ben nasıl... Evden çikalı kaç yıl oldu?

– Bu yıl otuz yıl oldu, der.

– Şimdi sen o Aycamal'ın yerine nerden çıktığını, babanın bana âşık olduğunu, kanını kaldıracağım dediğini, buraya Alpkarakuş ile geldiğini yaz. Altın perdenin arkasında üzerine gevher örtünüp yatan Aycamal, korkma, uyanmaz...”

Nurkazar gözünden yaş çıkana kadar güler, ağzından altın-gümüş dökülür. Kısan altın yüzüğünü Aycamal'ın parmağına takar. Kendisi Aycamal'inkini alır.

“Hadi şimdi gidelim!” deyip Nurkazar'ı alıp, Alpkarakuş'a binerek uçup eski çınara geldiğinde, yavrular sağ salimdi.

“Dost olduk.” deyip Alpkarakuş bir kanadını çekerek, büyüleyip verir. “Şu nereye gideceğim dersen götürür.” der.

Kanada binerek, Nurkazar'ı eline alıp, Gülbaaram'ın evine gelir. Gülbaaram Nurkazar ile görüşüp, kendine gelmişsin, Kısan'la evlenmişsin, hepimiz bir arada olacağız.” der.

Gülbaaram, Kısan yiyeceğini, Nurkazar kuşunu alarak kanat ile uçarak gittiler.

Yolda Gülbaaram:

“Yedi kat gökyüzünden annem bizi geçirmez. Artık sana nikâhlandıktan sonra, işte bu ok, Süleyman peygamberden kalan ok. Şunu “Düşman yaşlı kadını vur!” deyip at.” der. Dediği gibi düşman yaşlı kadını vur deyip atar. Geldiğinde ok isabet edip, o yaşlı kadın ölmüş. Geyiklerin hepsi etrafına toplanır.

Gülbaaram sihri bozup geyiklerin hepsini insana dönüştürür.

“Geldiğiniz yere gidin!” der. Kanatla uçarak, abileriyle ayrıldığı üçlü çatal yola gelirler. Konarak, Gülbaaram’ın ipek çadırını kurup, kuyu varmış, ip ile su alarak çay demleyip içip, Gülbaaram’ın yemeğini yiyerek otururlar.

“Gülbaaram, Nurkazar siz bekleyin, iki ağabeyimi arayıp, bulup getireyim.” deyip, o ilk yola giden Asan’ı aramaya yola koyulur.

Nurkazar’ı güldürüp ağzından dökülen altın-gümüşü, gevherleri alıp, yol erzak eder. Bir şehre gittiğinde Asan yemekhanede su getirip, odun taşıyordu. Kıyafeti eskimiş çok zayıflamıştı. Asan’ı yanına alıp, mağazadan iyi elbiseler satın alıp giydirir. Pazara gidip güzel bir yürük atı eyer takımı ile satın alır. Asan’ı bindirip Üsön’ü aramaya koyulur. Bir şehirde odun taşıyan Üsön’ü giyindirip pazara gitti. Pazardan eyer takımıyla bir at alıp, Üsön’ü bindirip, Asan ile Üsön’ü beraberinde alıp yola çıktılar. Üçü beraber Gülbaaram ile Nurkazar’a geldiler. Orda hepsi beraber çay içip, yola çıkılm derken, Kısan beline ip bağlayıp kuyudan su almaya indi.

Asan ile Üsön ipi kuyuya atıp, çadırı yükleyip yola çıkarlar. Asan kuşu eline alıp, Üsön Gülbaaram’ı arkasına bindirip, Alpkarakuş’un kanadının uçtuğunu bilmedikleri için onu atıp ikisi yola çıkarlar. Bir süre yol yürüdükten sonra Gülbaaram’ı “Her şeyi anlatır!” diye tarlaya bırakıp giderler. Asan ile Üsön Nurkazar’ı alıp babasına gelirler.

Babası:

– Kısan nerde? der.

– Üçümüz üç başka yoldan gitmiştik. Kısan giderse gelmez diyen yola gitmiştik. Ondan sonra Kısan’ı görmedik. Burada bindiğimiz atlarımız yürümez oldu. Üsön ile ikimiz dışarıdaki atları satın alıp, bir şehre gittik. Şehirde kapısı açık bir ev vardı. Evin içi ışıdayıp aydınlıktı. Altın kafeste Nurkazar oturuyordu. Altın kafesin ışıltısı evin içini aydınlatıyordu. Asan girip Nurkazar’ı alıp çıktı. Ondan sonra Nurkazar’ı alıp bir süre yol yürüyüp, ancak geldik baba! derler.

Babası üzülüp, Kısan’ın gelmeyişini merak eder. Bu arada perinin padişahı Aycamal kız iki yiğidiyle gelir. Şaydat hanı çağırır.

– Baba, şu Nurkazar kuş benimkiydi, onu kim getirdi? der.

– Asan, Üsön diye iki oğlum getirdi, der.

– Oğullarınızı çağırınız, dedi.

Oğullar geldikten sonra:

– Bu kuşu nerden getirdiniz? diye sordu.

– Bir şehirde, bir evde altın kafeste oturuyordu. Oradan getirdik.

– Hey yüzünüzler! dedi Aycamal. Haydi, Nurkazar sen söyle, kim getirdi seni? der.

– Beni Kısan adlı oğlan getirdi, der. Kısan Gülbaaram’la evlenmiş. Benim olduğum yeri Gülbaaram’dan duyup, Alpkarakuş’a binip bizim eve geldi. “Siz uyuyormuşsunuz, beni götüreceğim.” dedi. Ben gitmem, nerden geldin, perinin padişahı Aycamal adlı benim sahibim var. Şurada altın perdenin arkasında uyuyor. Ben padişah sahibimi bırakıp insanoğluyla gitmem! dedim. “Benim babam han sana rüyasında âşık olup, beni bulup getir deyip gönderdi. Geri boş dönsem babam aşktan ölür, gitmezsem babamın kanının vebali üstümde.” dedi. “Ben insan kanını vebal olarak nasıl alayım? Öyleyse gideyim, sen nerden geldiğini, şehrinin ismini, babanın adını, o Aycamal’ın ismini tam yazarsan o sana hanım olur. Onun yanına yatıp ben kalk dediğimde kalk. Elindeki yüzüğü Aycamal’ın eline tak, Aycamal’ın yüzüğünü kendi eline tak!” dedim. O öyle yaptı. Sonra Kısan beni alıp götürdü. Alpkarakuş bekliyordu. O bizi üzerine bindirip kendi çınarına kondu. İki yavrusu sağ salımmış. Ondan sonra Alpkarakuş Kısan’a dost olalım diye bir kanadını verdi.

“Buna binersen istediğin yere normal ulaştırır.” dedi.

Nurkazar’ı alıp, kanada binip Gülbaaram’a geldik. Orada beş-altı gün kaldık. Sonra Kısan, Gülbaaram uçümüz kanada binerek yine yola çıktık. Bizi anam sağ bırakmaz. Süleyman peygamberden kalan ok deyip bir oku Gülbaaram Kısan’a verdi. Düşman kadını vur deyip attı. Uçarak kadının mezarına geldiğimizde, Gülbaaram’ın anası yoktu, o ok değmiş ölmüş. Kadının büyü yaptığı geyiklerin hepsi etrafımızı sardı. Kadının duasını Gülbaaram bozarak geyiklerin hepsini insana çevirdi.

“Nerden geldiyseniz oraya gidin!” deyip geyikleri dağıtarak, o kanada oturup uçarak yola çıktık. Bir yere konduk. Üç ayrı yol varmış. Gülbaaram çadırını kurup yemek yedikten sonra Kısan beni güldürüp altın, gümüş, gevher aldı. “Şu yolla Asan, Üsön diye ağabeylerim gitmişti, onları arayıp, bulup getireyim, siz bekleyin!” dedi.

Bir iki gün sonra iki abisini getirdi. Şimdi yemek yiyelim, ben kuyudan su alayım deyip Kısan beline ip bağlayıp kuyuya indi. İpi kuyuya atarak, çadırı toplayıp, kanadın uçtuğunu bilmiyorlarmış, onu attılar. Abisi Asan beni eline kondurup, Üsön kardeşi Gülbaaram’ı atına bindirip yola çıktılar.

Bir süre yol yürüdüktan sonra “Gülbaaram her şeyi anlatır.” diye Gülbaaram’ı ıssız bir yere bırakırlar. Beni alıp eve geldiler. Kısan kuyuda kaldı.

Aycamal iki yiğidini çağırarak:

– Öğleye kalmadan Kısan ile Gülbaaram’ı bulup getirin! dedi. İki yiğit uçarak gittiler. Öğleye kalmadan Kısan ile Gülbaaram’ı getirdiler.

“Nerde işaretin?” deyince Kısan yüzüğünü gösterir.

Sonra Kısan ile Aycamal:

“Hayat arkadaşı olacağız!” deyip evlenirler.

Şaydat handan Aycamal:

“İki oğlunuzu ben kontrol edeyim baba, müsaadenizle.” dedi.

Asan ile Üsön’ü çağırdı:

“Öz kardeşine kötülük isteyen kime iyilik yapar? Kendi vebaliniz kendinize!” deyip Aycamal kılıcını alıp, ikisinin de başını alır.

Şaydat han Kısan ile sağ salım Nurkazar’ı, perinin kızını getirdiği için büyük düğün yapıp Kısan’ı kendi yerine han yapar. Aycamal da hanlığını verir. İnsan oğluna hanlık ve perilere padişahlık sorgusunu yürütüp hayatını devam ettirdi. (Sabır Uulu, 2008: 273-280)

23. İki Çocuk

Bir varmış, bir yokmuş iki çok yaramaz çocuk varmış. Halkın onlara karşı güvenleri sarsmış. İki çocuk halka sığamamış.

Birisinin adı, Keldibek, diğzerinin adı da, Berdibek imiş. Birgün, Keldibek Berdibek’e akıl söylemiş:

– Biz artık halkın inancından çıktık. Biz gene iyi olsak bile artık bize kimse inanmaz. En iyisi biz uzak yere gidip, iyi olalım ve herşeyi yeniden başlayalım.

Berdibek Keldibek’in dediklerine razı olmuş ve ikisi başka ele gitmişler. Yolda giderken Keldibek Berdibek’e sormuş:

– Senin baban, sana nasıl akıl öğretirdi?

Berdibek demiş:

Oğlum, çok uyanık ol. Elinden gelirse başkalarını kandır, ancak kendin asla kanma. Oğlum, almak başka bir şeydir.

Keldibek demiş:

– Benim babam, dürüst ol. Az alsan da bereketi olsun. Ben babamın dediklerine uyarım, demiş.

İkisi iki zenginin elinde çalışmaya başlamışlar. Berdibek bir sene çalıştığı için dört koyun alacak oldu. Keldibek ise bir koyun alacaktı.

Bir sene sonra ikisi buluşmuşlar:

– Dört koyun aldık, onların herbiri doğurunca sekiz oldu. Fırsat bulunca da daha dört koyun çalmıştım, onlar da dört tane koyun doğurdu, toplam on altı koyunum oldu.

Keldibek ise sadece bir koyun almıştı. Onu da kurt yemiş:

– Tarpının yününü kesip ip yapıp, belime bağladım, demiş.

O zaman Berdibek Keldibek’le dalga geçmiş:

– İyi bir baban varmış. Bir ipi beline bağlayarak gezmeye devam et!

Keldibek yanından geçen tüccara yalvarmış:

– Bu ipi kendinizle beraber götürüp, buna ne gelirse onu alır mısınız? diye sormuş.

– Olur, devenin üzerine bağla, demiş tüccar.

Tüccarlar mallarını satıp bitirdikten sonra geri dönmeye hazırlanırken elinde kedi tutan çocuğu görmüşler. Tüccar:

– Ey çocuk bu ipi alıp, elindekini yerine versene, demiş.

Çocuk razı olmuş ve kedisini verip yerine ipi almış. Tüccarlar kediyi hiç görmedikleri için onun nasıl olduğunu hiç bilmezlermiş. Dolayısıyla aldıkları varlığın kedi olduğunun da farkında değillermiş. Yolda gelirlerken onlar yemek yiyince kedi de mıyavıarmış. Kendileri yedikleri ekmekten biraz paylaşınca kedi de yemiş. Böylece tüm yol boyunca yediklerinden onunla da paylaşmışlar. O arada ipin sahibi olan çocuk koyun otlatırken onlara rastlamış:

– Abiler, ne yaptınız, diye çocuk sormuş.

– İşte devenin üzerindeki siyah şeyi getirdik. İpine ancak bu geldi.

– Abiler bu nedir?

Biz de bilmiyoruz. Yemek yerken o da mıyav diye bağırmış. Ne verdiysen onu yiyormuş, demişler.

Keldibek kediyi her zaman elinde taşımış. Sahibi biraz ekmek verdiği zaman da yarısıyla kedisiyle paylaşmış. Kedi aç olunca da bağırmış.

Çocuk yolun kenarında koyunları otlatırken yine tüccarlar geçmiş. Keldibek, tüccarlara yalvarmış:

Tüccarlar bu canlıyı götürüp yerine başka bir şey alır mısınız?

Tüccarlar kediyi alıp yollarına devam etmişler.

– Tüccarların başçısı siz yavaşça yolunuza devam edin, ben ise önceden gidip şehrin sahibiyle görüşeceğim, diye şehre doğru gitmiş.

Tüccarların başçısı şehrin sahibine giderken yolda şehir çocukları bağıryorlarmış. Şehre sıçan dolmuş ve beşikteki çocukların kulaklarını yemiş diye birbirleriyle konuşuyorlarmış.

– Bu sıçanları kedi yok edermiş. Onun mıyavladığını duyunca girecek yer bulamazlarmış, diye konuşuyorlarmış.

Tüccarların başçısı:

– Yolda gelirken bir çocuk emanet olarak bize bir canlı vermişti. Herhalde sizin dediğiniz canlıya benzer.

O arada şehrin sahibi tüccara sormuş:

– Sizin develer ne zaman gelecek?

– Öbürsü güne gelirler, demiş.

Şehir sahibi:

– Bugün getir! diye birisini göndermiş.

O kediyi getirip bırakınca tüm sıçanları yok etmiş.

Şehrin halkı: “Bana ver, bana ver!” diye kediyi tartışmışlar. Şehir sahibib her sokağın üyelerini çağırıp:

– Seksen sokak varmış. Bu kedi ise birisinin emaneti imiş. Her bir sokak bir tabak altın getirin! diye emretmiş.

Çocuklar kulaksız kalıyorlarmış, çaresizlermiş. Bunun için altını çabuçak toplayıp kediyi evlerine götürüyorlarmış.

Şehrin sahibi, tüccarlara demiş:

– Siz gelene kadar ben altınları biriktirmiş olurum, dönerken bana uğrayın.

Şehir halkından seksen tabak altın toplayıp, onları yirmi eşekke artarak şehrin sahibi, tüccarın başçısına demiş:

– Bu emaneti sahibine götür.

Tüccarlar şehirden çıkınca kırk hırsız durdukları yerde basarız diye peşlerinden düşmüş. Gece olunca kırk hırsız kırk tarafından sararak üzerlerine çökelim derken tüccarları demir duvar örtmüş. Hırsızlar onları artık göremediler. Sonra da tüccarlarda bir sır mevcut olduğunu düşünerek onu öğrenmek için peşlerini bırakmamaya karar vermişler.

Tüccar ertesi gün yüklerini develere asarken:

– Beş eşeğin yükünü alsın, on beş eşeğin yükü bize yeter, demiş.

Tüccarlar ertesi gün bomboş ot çıkmayan yere durmuşlar. Kırk hırsız yine girecekken duvarın bir tarafı yokmuş. Ancak sırrı öğrenmek için peşlerini bırakmayacaklarmış. Hırsızların başçısı

– Bu tüccarlar bir şeyler çeviriyorlar. Bugün de peşlerinden gidelim. Tüccar yük asarken deveye, on beş eşeğin yükünü almayalım, çocuğa beş eşeğin de yükünü versek yeter, diye söz verdi.

Tüccarlar akşam olunca bir yere durmuşlar. Kırk hırsız tüccarları çevirince duvarın sadece bir tarafı kalmış. Hırsızın başçısı, bugün de takip edelim demiş.

Tüccarlar ise bir tane eşeğin yükü yeter, sadece birisini bırakalım, diğerlerini götürelim, diye karar vermişler.

Kırk hırsız onları çevirince bir tane altın kazık kalmış. Onları üzerinden basmış ve tüccarın başçısının başını kesecek olurlarmış.

Hırsızların başçısı:

– Biz sizlere daha yeni şehirden çıktığımızda saldıracaktık. Ancak sizleri demir duvar örttü. Ertesi ise duvarın bir tarafı yoktu. Ondan sonra da duvarın sadece bir tarafı kaldı. Sizde ne gibi sır var, söyleyin. Söylersen öldürmeyeceğiz, demişler.

Tüccarların başçısı gerçekleri söylemiş.

– Demek ki, emanetin sihirli gücü sayesinde diri kaldınız. Şimdi emanete kiyamet etmeden sahibine götürün! demiş hırsızlar.

Tüccarlar yürüye yürüye emaneti veren çoban çocuğa rastlamışlar. Tüccarların başçısı:

– Oğlum, senin kedin büyük iş başardı. Dürüstmüşsün, emanetin de helal bir şekilde eline ulaştı, diyerek yirmi eşek altını vermiş.

Tüccar olan-geçenlerin hepsini çocuğa anlatmış.

Çoban olarak çalışan çocuk sahibinin evine koyunlarıyla beraber yirmi eşiği getirmiş.

– Teşekkür ederim, oğlum, sen bunları hakketin, demiş sahibi.

Kızıyla da ikisini evlendirip, çocuğu kendisine damat yapmış. İkisine ev kurmuş ve demiş:

– Oğlum, kendi yurduna git.

Keldibek arkadaşı Berdibek'ten haber alayım diye yanına gitmiş:

– Nasılsın? diye sormuş.

– Otuz, kırk koyunum vardı. Ancak bu sene kar çok kalın yağdı ve hepsi açlıktan öldü. Şimdi de elimde hiçbir şey yok, demiş.

– Şimdi Berdibek, bek ise çok zengin oldum. Bu yola beraber başlamıştık, beraber de gideceğiz, diye ona at satın almış. Bundan sonra dürüst ol. Yediklerin helal olsun. Benim zenginliğim ikimize yeter.

Keldibek'in kayın babası çok çeyiz yapıp göç ettirmiş. Berdibek'le beraber yurduna geri dönmüşler. Halkı arasında saygı ve değer görmüşler. Keldibek Berdibek'i evlendirmiş. İkisinin de güzel evleri ve ailesi olmuş. Böylece ikisi kardeş gibi mutlu yaşamışlar. (Sabır Uulu, 2008: 312-316)

24. Rüya Yorumlayan Balıkçı

Bir varmış, bir yokmuş bir sakin yaşlı adam ile kadın varmış. Onların hiç evladı olmamış. Hayatının sonuna kadar gölün kıyısında yaşayıp balık avlayarak geçinirlermiş. Yaşlı adamın karısı avın ipini hazırlarmış.

Kendiler yedikten sonra kalan balıkları satarak yemek, giysi alırlarmış.

O halkın hanı halkının açgz, hırsız, birbirlerine kayıtsız omaya başladıklarını farketmiş. Buna çok tasalanmış. Halkın huzursuz değil, sakin olmaları iyi olduğunu söylediklerini düşünerek halkın saygılı ve değerli ak sakallı ihtiyarları çağırıp misafir etmiş. Hanın evine çağıranı da çağırılmayanı da gelmiş. Kazan asıp, et pişirip, ekmek yapmışlar. Yemek yerken tertipsiz yemek yemişler, hatta hırsızlık yapanı da olmuş. Halk gidince sofrada hiçbir şey kalmamış. Cookan'ın bahçesi gibi, sofrada bir lokum kadar ekmek bile kalmamış. Kazanda ise bir kaşık çorba bile yokmuş. Bir daha almaya yetişmek için iyice yenilmemiş kemiklere bakarak han, halkının açlık içinde yaşadığını düşünmüş. Bir gün han, sabah tüm halkını toplayıp, ak sakallıları öne oturtup:

– Ben gece rüya gördüm, rüyamda ne gördüm, onu bulup sonra bana yorumlayın. Üç gün vakit veriyorum, bulmazsanız başınızı keserim. Eğer bulursanız ve doğru yorumlarsanız ödül olarak altın veriririm. Halk ne yapacağına şaşırılmış: “Ne yapacağız, gördüğü rüyayı söyleseydi, yorumlardık... Nasıl bir rüya gördüğünü biz nerden bilelim?” derken iki gün geçmiş. Kimse bulamamış. Üçüncü günü sabah bazıları toplanmış ve içlerinden bir kurnaz ihtiyar şöyle demiş: “Nesi olsa da, gölün kıyısında yaşayan o balıkçı ihtiyarı söyleyelim”.

– Efendim, gölün kıyısında bir rüya yorumlayan ihtiyar var. Sizin ryanızı o ihtiyar yorumlar. O ihtiyar: “Hana söyleyin, rüyasını ben yorumlarım, dedi, diyerek yalan söyleyip kendilerini hanın emrinden kurtarmışlar.

Han:

– Öyleyse, at gönderelim, diye bir yiğidini göndermiş.

Yiğit gidince ihtiyar, hiçbir şeyden haberi yok, avını düzeltiyormuş.

Atı getiren yiğit:

– Amca, seni han çağırıyor. Bu ata bin ve çabuk git, demiş.

Atı bırakıp kendisi gitmiş. Hayatında han değil, sıradan kişi de onu çağırılmamış. Balıkçı şaşırarak, karısına demiş:

– Allah, Allah, hanın bende ne işi var. Gitmesem olmaz, ne olsa da gideyim. Hatta at bile göndermiş, diyerek yola çıkmış.

İhtiyar evinden bayağı uzayınca büyük bir beyaz taşın üzerinden bembeyaz yılanın dimdik durduğunu görmüş. Yılan insanca konuşmuş:

– Salamün aleyküm, ihtiyar. Nereye gidiyorsun?

– Ya bilmiyorum, han çağırmış bu bindiğim atı göndererek. Kendim de çok heyecanlıyım. Bende nasıl bir işi olabilir ki?

Yılan:

– Ey ihtiyar, han: “Rüyamda neyi gördüm, yorumla, eğer yorumlayamazsan başını keserim” diyecek. Sen: “Efendim, hanım, rüyanızda kurt girmiş. Halkınız biri birine saldırıp, güçlüsü güçsüzüne üstünlük gösteriyor. Halkı imansızlaşıp sadece almayı öğrenmiş. O zaman han sana razı olacak ve heybesine altın koyacak. Gelirken bu taşın üzerinde bekleyeceğim. Bana da bir miskal altın veriver, olur mu?

– Ya aldığım altının hepsini vereyim sana, yeter ki kendim sağ-salim kurtulayım, diye söz vererek yoluna devam etmiş.

İhtiyar hanın ordusuna gidince kalabalık varmış ve onu bekliyorlarmış. İhtiyar attan inip, selam verip hanın karşısına oturmuş. O zaman han sormuş:

– Dedikleri rüya yorumlayan ihtiyar sen misin? Öyleyse gerçekleri söyle ki, rüyamı doğru bulup, doğru yorumla. Yoksa başını keserim, demiş.

İhtiyar yerinden kalkıp:

– Efendim, rüyanıza kurt girmiş. Halkınızın birliği yok olmuş ve kurt gibi acımasız, açgöz, hırsız ve harami olmuş.

Han:

– Aferin, ihtiyar, doğru buldun! diye memnun olmuş.

Onlara korkarak bakan halk da sevinmiş. Han verdiği sözü üzerine ihtiyara iki heybeye altın doldurup vermiş. O gönderdiği atı ihtiyara vererek:

– İhtiyar, teşekkür ederim, bilgiçliğinize. Halkım şimdi belki düzelir, diyerek ihtiyarı uzatmış.

İhtiyar çok sevinerek yolda gelirken beyaz yılan onu bekliyormuş. İhtiyar atından binip biraz altını yılanına sunmuş, ancak yılan eğilerek alayım derken, ona ördüğü kamçıyla sert vurmuş. Yılan altını bırakıp, eğilerek eyine kaçmış. İhtiyar altını tekrar heybesine koymuş ve evine gelmiş. Karısı ikisi altını satıp yaşamlarını düzeltmişler ve mutlu olmuşlar.

Bir gün han ihtiyarı bir daha çağırmış. İhtiyar karısına:

– Hoşça kal. Ben artık geri dönmez yere gidiyorum. Öncekisinde yolumdan bir beyaz yılan çıkıp ne yapmam gerektiğini o söylemişti. Dönerken biraz altın bırak demişti. Gelirken altın vermek şöyle dursun, altınımı kıskanıp, niyetim bozulup yılanı vurmuştum. Hanın tekrar çağıracağını nerden bilecektim. Şimdi ben hiçbir şey bilmiyorum, neyi anlatacağım. Ölürsem de Tanrı iman versin, diyerek karısıyla vedalaşmış ve yola çıkmış.

Yolda gelirken o taşın üzerinde beyaz yılan gene bekliyormuş. Selam vermiş:

– İhtiyar, gene nereye gidiyorsun?

İhtiyar utandığında başını eğmiş:

– Gene han çağırmış, diye zor söylemiş.

Yılan:

– “Şimdi hanım rüyanızda tilk girmiş. Halkın kurnaz, birbirini kandırıp, zenginlere yalakalık yapmak, fakirlere hor bakmak, ortada insanların dostluğunu bozacak dedikodu ve iftira çoğalıp sizi tasalandırmış de” demiş.

İhtiyar sevinerek:

– Çok sağ ol, diyerek yoluna devam etmiş.

Böylece hana gidip:

– Efendim, çağırmışsınız, geldim. Ne diyecektiniz? demiş.

Han:

– İhtiyar, ben gene rüya gördüm. Rüyamda ne gördüm bul ve yorumla, hem bize mizafir ol. Sen aslında doğru ve özellikli bir ihtiyar imişsin, diye ihtiyarı güler yüzlü kabul etmiş.

İhtiyar ise kendini, olgun ve okumuş göstermeye çalışarak şöyle demiş:

– Efendim, rüyanızda biraz halkınız düzelmiş ve bu sefer tilki girmiş. Halkın artık kurt olmaktan çıkmış, tilki gibi kurnaz, yalancı ve yalakacı olmaya başlamış. Kurnazlar zenginlere yalalayıp yapıp dedikodu yaparak fakirlere iftira atmaları sizi de üzüyormuş. Fakat sonunda halkın düzelir.

Han ihtiyarın rüyasını doğru bulduğuna memnun olmuş:

– Sen bir bilge insanmışsın, diyerek misafir etmiş ve atın vererek uzatmış.

İhtiyar sevinerek evine gelirken o yilandan altını kıskanmış. İhtiyar başka yola düşerek tilki gibi yılanı kandırmış.

Evine gidince hayvan satın almış, ve çok zengin olmuş. İhtiyar zengin olunca önceden ona bakmadığı akrabaları gelmeye başlar.

Bir gün gene han ihtiyarı çağırmış. İhtiyar çok kederlenmiş.

– Ben bir itim, ikinci keresinde yılanı keşke altın verseymişim. Şimdi ne yapacağım. Artık hanım, şimdi kesin öleceğim, hoşça kal. Ben o yılanı kandırmıştım. Şimdi artık o önüme çıkmaz, diyerek karısıyla vedalaşmış ve ağlayarak yola çıkmış.

Yolda gelirken o beyaz taşın üzerinde beyaz yılan duruyormuş. İhtiyar ona yaklaşıncı, yılan selam vermiş:

– İhtiyar, nereye gidiyorsun?

İhtiyar bu sefer çok utanarak ne diyeceğine şaşırılmış. Titreyerek:

– Ey beyaz yılan, şimdi bana hiçbir şey söyleme. Bir kere öleyim, sana iki kere ayıp oldum. Altınsız da balık tutarak yaşamıştım. Dünyanın oluştuğu yer serttir. Ben senin yüzüne bakamıyorum, diye alğalamış.

Beyaz yılan hiçbir şey olmamış gibi hana şöyle demesi gerektiğini söylemiş:

– Kutlarım, halkın düzelmiş. Rüyanda ekmek, ilek koyun girmiş. Artık halkın ekmek gibi bereketli, koyun gibi tok niyetli, sakın, birbirine yardımsever davranacak olmuş. Halkın içine barış girecekmiş. Şimdi bana altının gereği yok, kendin mutlu yaşa.

İhtiyar sevinerek hanın yanına gitmiş. Han ihtiyarı öncekisinden de iyi kabul etmiş ihtiyarı. “Kel” diye yanına oturtup:

– Ben güzel bir rüya gördüm, onu bulup yorumlasana, demiş.

– Efendim, sizin rüyanıza ben de sevindim, demiş ihtiyar. – Rüyana ekmek ile koyun girmiş. Halkın düzelecek: ekmek gibi bereketli, koyun gibi barışçı olacak. Kendin de uzun ömürlü olacaksın ve halkına faydalı olacaksın. Halkında huzur ve barış olacak. Amin, diye dua etmiş.

O zaman han demiş:

– Şimdi bilge ihtiyar sana teşekkür ederim. Vereceğim altına kendine saray kur. O gölün sahibi ol, diye altın verip uzatmış.

İhtiyar yolda gelirken yılanın tüm altını bırakmış. Sonra da ona sarılarak ağlamış:

– Ey yılan, affet benim gibi aptal ihtiyarı. Bu altının hepsini al. Ben kahrolayım.

Yılan beyaz sakallı ihtiyara dönüşmüş ve demiş:

– Sen benden özür dileme. Ben senin bahtını açan ak sakallı ihtiyarım. Hayatının sonuna kadar balık avlayarak yaşadın. Kendin de kimseye zararı olmayan bir ihtiyardın. Birinci kez hanın rüyasına kurt girmişti. Sen de beni kurt gibi beni belime vurmuştun. İkinci kez hanın rüyasına tilki girmişti. Sen de beni tilki gibi kandırdın. Üçüncü kez hanın rüyasına ekmek ile koyun girmişti. Şimdi sende insanlık uyanıp benden özür diliyorsun. “Halkın kurt olduysa kurt ol, halkın tilki olduysa tilki ol” diyen akıl sözün anlamı işte bundadır, diyerek ak sakallı ihtiyar kaybolmuş. (Sabır Uulu, 2008: 332-336)

25. Babanın Nasihatı

Bir varmış bir yokmuş Bilegeç adlı bir adam yaşamış. O herşeyi bildiği için bu ismi kazanmış. Onu tek oğlu varmış. Bir gün Bilegeç, öleceğini hissetmiş ve oğlunu çağırıp:

– Oğlum, yakın zamanda ben bu dünyayla vedalacağım. Sana bildiklerimi anlatayım, iyice dinle. Erkeğin can yoldaşı, karısıdır. Bir çeşit karılar, kara ile akı içinde saklar, eşinin ayıp taraflarını açmaz. İkincileri ise hiddetli olur. Sinirlenince aldığı eşini ölüme bile kıyar, demiş.

Sonra da ağır nefes aldıktan sonra devam etmiş:

– Benim sana diyecek altı bilgim var: birincisi, ne olursa olsun aldığı karına sırrını söyleme. İkincisi, tüccardan borca para alma. Üçüncüsü, hanın hizmetlisiyle arkadaş olma. Dördüncüsü, yemek yediğin eve düşman olma. Beşincisi, her türlü nasibi bıraksan da, sabahki nasibini asla bırakma. Altıncısı, insan niyetinden bulur.

Oğlu herşeyi dikkatle dinlemiş. Bundan sonra babası ölmüş.

Babası öldükten sonra iki-üç sene geçince, çocuk evlenmiş. Karısıyla iyi yaşamış. Bir gün çocuk babasının verdiği öğütleri sınamayı düşünür. Birinci kez hanın hizmetlisiyle dost olmuş. Ölümünden başka herşeyden kurtaracağını söylemiş. Böylece, hanın hizmetlisiyle tokalaşıp yoluna devam etmiş. Yürüye yürüye tüccara denk gelmiş ve ondan beş yüz som³⁶ borca almış. Yiğit evine gelip karsına demiş:

– Mamırbay hanın oğlu bana kin tutuyor, ben onu öldüreceğim. Sen tahtanın altına dikliği iki metre olacak kuyu kaz, kuyuyu geri doldurmak için de taş topla, demiş.

– Ölünü göreyim, getir onu öldürüp gömelim, demiş karısı.

Gece yarısı kan akan bir büyük torba getirip kuyuya koyut, taş ille gömmüş. Orada göç ettikten sonra karısını olur olmaz bir neden bulup dövmüş. Karısı hana gidip şikayet etmiş:

– Hanım, beni de öldürecek. O katil Mamırbay’ın oğlunu öltürüp kuyuya gömmüştü.

– Getirin buraya onu, diye han hizmetçisini göndermiş.

– Ey, seni han çağırıyor, demiş hizmetçi yiğide gelip.

– İkimiz arkadaşık, hani. Sen beni ölümünden başka herşeyden kurtarağını vaat etmiştin. Kurtarsana beni bu durumdan, diye yiğit hizmetçiye sormuş.

– Ben seni tanımıyorum. Yürü dedim mi, yürü! Yoksa elma gibi başını yolarım, diyerek hana götürmüş.

O arada borç para aldığı tüccar yiğide gelip:

– Borcumu öde! diye ona bağrılmış.

– Vereceğim senin beş yüz somunu, bekle biraz, demiş

– Hanım, şunun dediğini bakın, benden beş bin som borca almıştı, şimdi beş yüz som diyor. Hanım, benden aldığı borcu ödettirin, demiş tüccar.

Böylece han yiğidi sorguya almış. Yiğit, babasının verdiği öğüdünü, ve onları sınamak için herşeyin tersini yaptığını, aslında gömdüğü kişi Mamırbay’ın oğlu değil, kendi keçisi olduğunu anlatmış. Han, Mamırbay zenginin evine yiğit gönderip oğlunun diri

---

³⁶ Kırgızistan’da para birimi

olduğunu öğrenmiş. Yiğidin karısını da yanına şahit olarak alıp kuyuyu açtırmış. Açtırdığında gerçekten de gömülü olan kişi değil, keçiymiş.

Han yiğidi kendine birinci yiğit olarak almış. Ortada birkaç sene geçmiş. Hanın karısı yiğide aşık olmuş. Birgün hanın karısı yiğide:

– Sen hanı öldür, benimle evlen ve han ol, demiş

– Asla öyle bir şey yapmam, hanın evinde karnımı doyurdum, ona hainlik yapmam, demiş yiğit.

Aşağılanan hanın karısı hana gelip:

– Senin birinci yiğidin, seni öldürüp, benimle de evlenip, hanlığını alacağım diyor.

Ben de buna razı olmadım ve sana söylemeyi doğru buldum, demiş.

Han düşünmüş:

– Yiğidin babası insan niyetinden bulacağını söylemişti. Ben, bugünü işaretleyeyim, ve gelecek sene bugünkü günü sabah aççıya karımın veya yiğidin kimi geldiyse onu ateşe at diye aççıya söyleyeyim.

Çünkü, bir gün karısı, bir gün de yiğit yemek getirirlermiş.

– Niyeti bozuk kendi sonucunu bulur, bakalım, demiş han.

Böylece bir sene geçmiş. Hanın işaretlediği gün yemek getirmek için yiğidin sırası gelmiş. Yiğit yemek getirmeye giderken karşısından yaşlı kadın çıkmış:

– Oğlum, eve girip, yemek ye, bize misafir ol. Yalnız oğlum vardı, onun öldüğüne bugün bir sene oldu. Onu ruhuna bir dua et, diye rica etmiş.

Yiğit bir taraftan yaşlı kadınyı kıyamamış, bir taraftan da babasının dediği aklına gelmiş ve kadının evine girip çay içmiş. O arada hanın karısı: “Bu niye gecikti, kendim gidip getireyim” diye aççıya koşarak gitmiş. Hanın emrin alan aççı, hanın karısını ateşe atmış. Ondandır sonra yiğit yemeği alıp geri dönmüş.

– Hanımınızı çağırayım, yemek yiyelim, demiş.

Yiğidin hiçbir şeyden haberi yokmuş, tabii. O zaman han, gelmez yola gittiğini ve tüm olayı anlatmış. Yiğit de tüm gerçeği: hanın karısının dediklerini anlatmış.

– Niyetinden buldu, kardeşim, demiş han.

Han başka karı almış. Yiğidi de evlendirirken:

– Babanın nasihatı çok doğru imiş, demiş.

Han yiğidi kendine akraba etmiş ve mutlu yaşamışlar. (Sabır Uulu, 2008: 466-468)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Nurcamal ERMEKBAEVA

Doğum Yeri ve Tarihi: Kırgızistan – 19. 10. 1987

Adres: Türkiye/Ardahan

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans, Ardahan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (2011-2014)
Lisans, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Türkoloji Bölümü (2004-2009)

Diller: Kırgızca, Türkçe, Rusça, İngilizce